

**SÍDLISKÁ Z DOBY LATÉNSKEJ
V NITRE**

Gertrúda Březinová – †Bohuslav Chropovský

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

FONTES

INSTITUTI ARCHAEOLOGICI NITRIENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARUM SLOVACAE

TOMUS XXVII

NITRAE MMXX

SÍDLISKÁ Z DOBY LATÉNSKEJ V NITRE

Gertrúda Březinová – †Bohuslav Chropovský

S príspevkom

Jany Mihályiovej

Publikácia vznikla s podporou
Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy APVV č. 15-0491 a 14-0842
a Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
a Slovenskej akadémie vied
(projekty 1/0243/17 a 2/0001/18)

NITRA 2020

Gertrúda Březinová – † Bohuslav Chropovský

Sídliská z doby laténskej v Nitre

Nitra 2020

Archaeologica Slovaca Monographiae
Fontes, Tomus XXVII

Hlavná redaktorka	Mgr. Lucia Benediková, PhD.
Recenzenti	Mgr. Radoslav Čambal, PhD. PhDr. Natalie Venclová, DrSc.
Jazykové redaktorky	Mgr. Miriama Nemergutová Mgr. Lucia Benediková, PhD.
Anglické preklady	Mgr. Viera Tejbusová
Počítačová sadzba	Beáta Jančíková
Obálka	Mgr. František Hříbal, PhD.
Tlač	VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava www.veda.sav.sk

Rozširuje	Archeologický ústav SAV Akademická 2, 949 21 Nitra tel.: +421/37/6943 209 e-mail: nraukniz@savba.sk
-----------	---

Predná strana obálky	Nitra-Zobor, Martinský vrch, tetradrachma z objektu 36/62 (averz) a terénny záber z výskumu.
----------------------	---

Zadná strana obálky	Nitra, historická mapa s povodím rieky Nitry.
---------------------	---

© Archeologický ústav SAV, 2020

© Gertrúda Březinová, 2020 (Archeologický ústav SAV)

ISBN 978-80-8196-038-3

OBSAH

ÚVOD	7
PRÍRODNÉ PROSTREDIE	9
METODICKÝ POSTUP SPRACOVANIA JEDNOTLIVÝCH LOKALÍT	9
SÍDLISKÁ NA ĽAVOM BREHU RIEKY NITRY (PUBLIKOVANÉ)	10
Nitra-Zobor, poloha Šindolka	10
Nitra-Chrenová, poloha Športový areál	10
SÍDLISKÁ NA ĽAVOM BREHU RIEKY NITRY (NEPUBLIKOVANÉ)	11
Nitra-Zobor, poloha Martinský vrch	11
Nitra-Chrenová, poloha II	19
Nitra-Chrenová, poloha III	30
Nitra-Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny	33
VYHODNOTENIE	57
Kvalita a kvantita nálezov (štatistické zhodnotenie)	57
Keramika	57
Technická keramika	61
Prasleny, kolieska a závažia	61
Mince	62
Umelecké predmety	63
Ľudská plastika	63
Zvieracia plastika	64
Šperk a súčasti odevu	64
Spony	64
Náramok	64
Opasok	64
Krúžok a retiazka	65
Sklené koráliky	65
Sklené kruhy	65
Sapropelitové kruhy	66
Kovové predmety	66
Kostená a parohová industria	66
Kamenné predmety	67
OSÍDLENIE NA ÚZEMÍ MESTA NITRY V DOBE LATÉNSKEJ	67
CHARAKTER SÍDLISK	69
SÍDLISKÁ V POVODÍ NITRY A ŽITAVY	71
CHRONOLOGICKÉ ZÁVERY	71

SETTLEMENTS FROM THE LA TÈNE PERIOD IN NITRA	
Summary	72
LITERATÚRA	89
JANA MIHÁLYIOVÁ	
ARCHEOBOTANICKÉ NÁLEZY V OBJEKTOCH Z DOBY LATÉNSKEJ V NITRE	185

ÚVOD

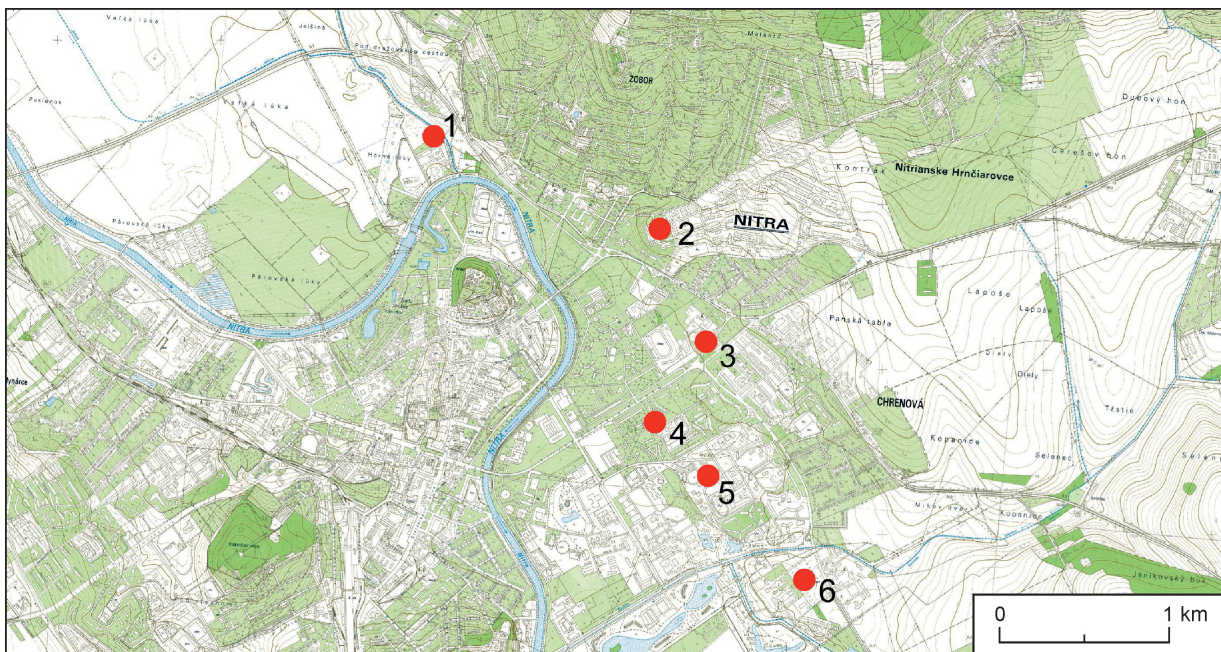
Územie Nitry má v rámci bádania doby laténskej na Slovensku kľúčovú úlohu. Hlavnú zásluhu na jeho poznaní majú predovšetkým výskumy zo sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia, ktoré viedol prof. B. Chropovský, DrSc. V uvedenom období sa začala moderná výstavba v okolí Nitry. Vďaka intenzívnej výskumnej činnosti, realizovanej v súvislosti so stavebnou aktivitou, je k dispozícii početný súbor nálezov z viacerých lokalít, ktoré dokumentujú osídlenie Nitry a najbližšieho okolia od najstarších čias po súčasnosť. V dobe laténskej je osídlenie potvrdené od včasnej do neskorej doby laténskej. Napriek tomu, že preskúmané polykultúrne náleziská sú významné a z hľadiska doloženého počtu objektov sa dajú považovať za veľké, materiál z nich nebol doposiaľ z niektorých období vôbec spracovaný a vyhodnotený. V rámci riešenia projektu VEGA 2/7018/27 pod názvom „Formovanie spoločensko-hospodárskych centier doby železnej na juhozápadnom Slovensku: dynamika a stabilita sídelnej makroštruktúry“, ktorý si kládol za cieľ predovšetkým zmeniť tento nelichotivý stav bádania, sa kompletizovali nálezy, zjednotila sa dokumentácia k objektom datovaným do doby laténskej a vytvorila sa aj kresbová dokumentácia a opisy jednotlivých artefaktov. Treba zdôrazniť, že napriek veľkej snahe všetkých zainteresovaných som pri práci s materiálom narážala na mnohé problémy. Platí to aj o hľadaní niektorých nálezov a o ich identifikácii. Dokumentácia je poznačená dobou, v ktorej vznikala. Obsahuje mnohé nepresnosti, ktoré sa už po toľkých rokoch ťažko odstraňujú a riešia. Nevyklúčujem ani subjektívne chyby a nepresnosti, ku ktorým mohlo dôjsť pri interpretácii niektorých situácií. Materiál, ktorý je v predloženej práci kresbovo zdokumentovaný, poznám z autopsie a osobne som robila jednotlivé výbery. Vychádzala som aj z nafoteného a na tabuľkách v jednotlivých výskumných správach zverejneného materiálu. V niektorých prípadoch sa zrejme predmety vybrané na fotografickú dokumentáciu do výskumnej správy nevrátili späť do pôvodných škatúl s materiálom. Možno sú uložené niekde inde, ale v skladoch sa ich nepodarilo všetky nájsť. Platí to hlavne o niektorých zrekonštruovaných nádobách a o časti drobných predmetov. Odbornej verejnosti predkladám nálezy z jednotlivých sídlisk, ktoré sa mi podarilo skompletizovať. Poskytujú dostatočné informácie na chronologické vyhodnotenie i na analýzu sídliskovej štruktúry v sledovanom priestore.

Práca je zameraná na sídliská ležiace na ľavobreží rieky Nitry v katastri súčasného mesta Nitry, ktoré doteraz neboli vôbec publikované, alebo sú o nich známe iba krátko správy a stručné publikované informácie. Ide o polohu Martinský vrch, ktorý sa v odbornej literatúre objavuje aj pod názvom Kasárne pod Zoborom, v mestskej časti Zobor. Ďalšie dve lokality sa nachádzajú v mestskej časti Chrenová – polohy II a III, ďalšia v mestskej časti Mikov dvor (obr. 1; 2). Jedno rozsiahle sídlisko a niekoľko objektov z ľavobrežia rieky Nitry sú už spracované a publikované. Je to Nitra-Zobor, poloha Šindolka (*Březinová 2000*), a Nitra-Chrenová, poloha Športový areál (*Chropovský/Fusek 1988*).

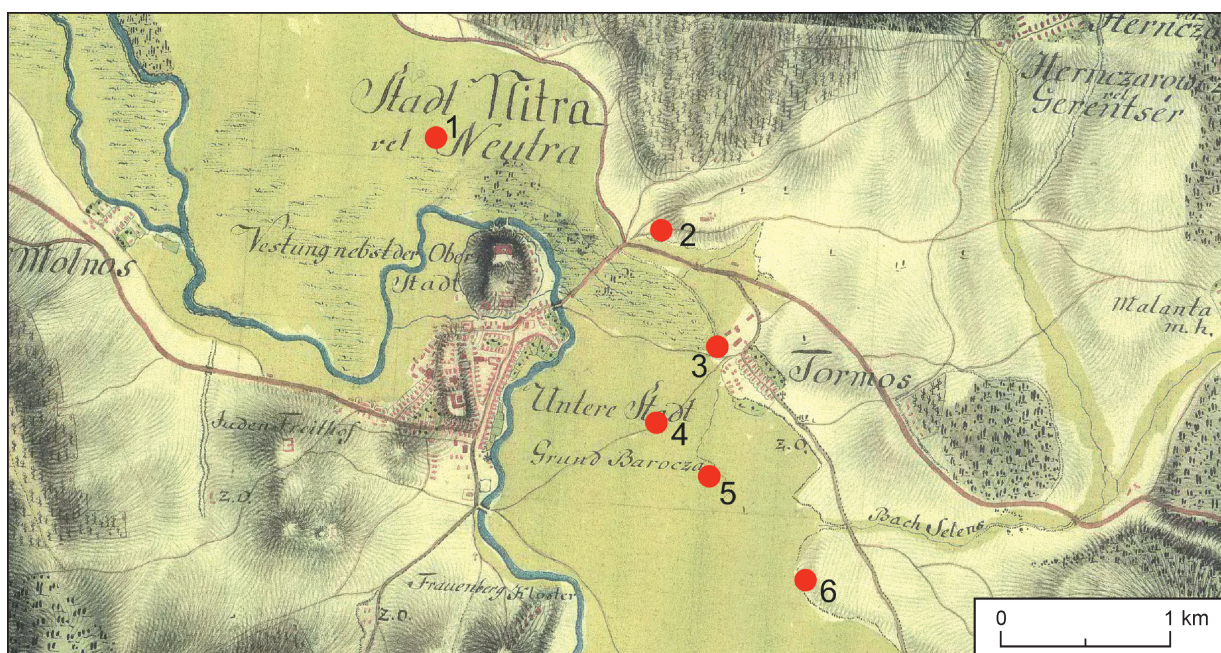
Cieľom predloženej práce je spracovanie a základné vyhodnotenie ďalších menších sídlisk zo sídliskovej aglomerácie na území Nitry. Keďže ide o staršie archeologické výskumy, ich výsledky a následne aj možnosti a rozsah analýz determinujú predovšetkým vtedajšie metodické postupy, ako aj ďalšie objektívne príčiny.

Poďakovanie za ponuku a možnosť spracovať tieto súbory z doby laténskej patrí v prvom rade prof. B. Chropovskému, DrSc., ktorý poskytol materiál i ním spracovanú dokumentáciu, i keď finalizácie diela sa, žiaľ, už nedožil. V poslednej sezóne sa na výskume na Mikovom dvore pod vedením B. Chropovského významne podieľal i PhDr. G. Fusek, CSc., ktorému tiež patrí moja vďaka za súhlas so spracovaním materiálu z doby laténskej.

Vysoko si vážim prínos technických pracovníčok A. Kováčovej a E. Chropovskej, nielen pri práci priamo v teréne, ale aj pri tvorbe dokumentácie a výskumných správ. V rôznych materiáloch z týchto rokov sa veľa krát stretávame s menami ďalších kolegov, ktorí sa na výskumoch v Nitre vystriedali v rámci svojej študentskej praxe, a ktorým tiež patrí vďaka za ich prácu a pomoc pri rôznych fázach výskumu. Spätné spracovanie takéhoto množstva materiálu z viacerých výskumných sezón, ako aj z rôznych lokalít si vyžiadalo množstvo energie a trpezlivosti nielen od autorov, ale aj od spolupracovníkov, bez ktorých sa takáto práca určite nemôže zaobiť. V prvom rade ide o pracovníčky vedeckých depozitárov a dokumentácie, konkrétne Teréziu Valkovičovou, Máriu Mladú, Anetu Hnilovú a Ing. Elenú Blažovú. Moja vďaka za kresby nálezov patrí Jane Hritzovej, Jane Mészárosovej a Nine Vaššovej. Veľkú zásluhu na digitálnom spracovaní výskumnej dokumentácie a predmetov majú Bc. Sylvia Ptáčková, Ing. Eva Petráková, Ing. Jana Gajdošíková a Peter Červeň. Moja vďaka patrí aj kolegom, ktorí boli ochotní spracovať špecifické kategórie prameňov – Ing. Jane Mihályovej za analýzu a vyhodnotenie archeobotanických nálezov z laténskych lokalít v Nitre (pozri *Mihályiová 2020* – príspevok v tejto knihe) a Mgr. Milošovi Gregorovi, PhD., za petrografickú analýzu a interpretáciu vzoriek keramiky (pozri nižšie).

Obr. 1. Nitra. Geografická lokalizácia sídlisk z doby laténskej na ľavobreví rieky Nitry. 1 – Zobor, poloha Šindolka; 2 – Zobor, poloha Martinský vrch; 3 – Chrenová, poloha Športový areál; 4 – Chrenová, poloha II; 5 – Chrenová, poloha III; 6 – Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny.

Obr. 2. Nitra. Geografická lokalizácia sídlisk z doby laténskej na ľavobreví rieky Nitry na historickej mape. 1 – Zobor, poloha Šindolka; 2 – Zobor, poloha Martinský vrch; 3 – Chrenová, poloha Športový areál; 4 – Chrenová, poloha II; 5 – Chrenová, poloha III; 6 – Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny.

PRÍRODNÉ PROSTREDIE

Poloha Nitry a charakter prírodných daností regiónu – rozmanitý reliéf krajiny so striedajúcim sa nížinným až horským terénom, pedologické i hydrologické podmienky, klimatické parametre – sú z viacerých hľadísk priaznivé, vďaka čomu bola oblasť sústavné vyhľadávaná a osídľovaná od najstarších období praveku až po súčasnosť (Romsauer 1998, 17).

Nitra je situovaná do údolia rovnomennej rieky, ktoré je zo západu a východu ohraničené výraznou stredo- a mladopleistocénou sprašovou pahorkatinou. Geografickú dominantu predstavuje juhozápadný výbežok Tribeča s vrcholom Zobor (587,3 m n. m.). Z juhozápadnej strany, na severnom okraji poriečnej nížiny Nitry, končí zoborský masív dvoma nižšími výbežkami, vyvýšeninou s Kostolom sv. Michala nad Dražovcami (208 m n. m.) a Lupkou (284, 7 m n. m.) nad Šindolkou (Romsauer 1998, 17). Južne od ohybu rieky vybiehajú na povrch útesové skaly jurských vápencov, dokresľujúce členitosť reliéfu na území mesta. Najvýraznejšími sú hradný vrch (220 m n. m.), Šibeničný vrch „Borina“ (218,5 m n. m.), Kalvária (215,5 m n. m.) a Katruša (200 m n. m.).

Približne stredom dnešného zastavaného územia mesta sa vinie meandrujúci tok rieky Nitry. Na západe do nej ústí potok Dobrotka a na južnom okraji mesta Selenecký potok pritekajúci z východu. Pozdĺž oboch okrajov inundačného územia prebieha nízka terasa rieky, plynule sa dvíhajúca do Nitrianskej a Žitavskej pahorkatiny. Terasa má v smere zo severozápadu na juhovýchod klesajúcu tendenciu s nadmorskou výškou 150–140 m n. m. (Romasauer 1998, 17).

Na území Nitry sa stretávame so širokou paletou pôdnych typov. Na úpätiach sú to hnedé lesné pôdy, ktoré v nižších územiach sú vystriedané hnedozemami. V južnej časti katastrálneho územia prevládajú černozeme. Na sprašiach a pozdĺž rieky Nitry sú nivné pôdy. Pre poľnohospodárske zameranie majú veľký význam aluviálne náplavy po oboch stranách rieky Nitry. Kvalitné pôdy sú vhodné na poľnohospodárstvo a hrnčiarsku výrobu. Iné zdroje nerastných surovín sa tu nevyskytujú.

Nitra leží v mierne teplej oblasti s mierne teplým letom a miernou zimou a rovnomerne rozloženými zrážkami počas roka. Prírodné danosti regiónu mali veľký podiel na intenzívnom osídľovaní. Na druhej strane má nezanedbateľný význam strategická pozícia Nitry dokumentovaná dôležitými archeologickými nálezmi z takmer všetkých období praveku a včasnej doby dejinnej. Ide tu o výnimočný orientačný bod, križovatku obchodných ciest smerujúcich cez Považie a Ponitrie do Pohronia.

METODICKÝ POSTUP SPRACOVANIA JEDNOTLIVÝCH LOKALÍT

Na začiatku práce s prameňmi bolo, prirodzene, štúdium výskumnej dokumentácie. Keďže vo všetkých prípadoch sú analyzované sídliská súčasťou polykultúrnych lokalít, najskôr boli vyselektované objekty zaradené do doby laténskej už v čase výskumu. Bola prekreslená terénna dokumentácia plánov lokalít i plánov jednotlivých objektov. Ak boli skúmané lokality odkrývané v rámci sektorovej siete, rozhodla som sa ju nevyznačiť na plánoch sídlisk v tejto práci, pretože kombinácia sektorovej siete a rozmiestnenia objektov na celkových plánoch lokalít robí tento typ grafickej dokumentácie neprehľadným. V prípade nejasného datovania konkrétneho objektu som vychádzala z graficky prezentovaných nálezov vo výskumnej správe. Ďalším krokom bolo prezretie materiálu z vybraných objektov v skladoch. Drobné predmety sa kreslili v mierke 1 : 1. Pri keramike som urobila základnú kvantifikáciu dostupného materiálu (počítaním črepov), i keď celkové počty sú skreslené, keďže už v čase výskumu dochádzalo k skartácii atypického materiálu v neznámom rozsahu. Výber typických fragmentov bol kresbovo zdokumentovaný v mierke 1 : 1 alebo 1 : 2. Pri opise črepového materiálu v katalógu neuvádzam rozmery, keďže väčšina typických fragmentov je v knihe prezentovaná i graficky. Ak sa artefakty nedali priradiť k objektom, boli kresbovo zdokumentované a zahrnuté do analýzy v prípade, že sa dali jednoznačne zaradiť do doby laténskej. V obrazových prílohách vtedy uvádzam evidenčné (inventárne, prírastkové) čísla konkrétnych artefaktov.

Keramický materiál i drobné predmety boli následne podrobené archeologickej analýze a vyhodnoteniu, rovnako ako sídliskové objekty a situácie, ku ktorým existovala dostatočne výpovedná terénna dokumentácia. Opracované kostené a parohové predmety sú z pohľadu archeológa spracované a vyhodnotené,

hoci nie v dostatočnej miere (Březinová 2014a) – chýba napríklad analýza od zoológa. Veľká pozornosť bola venovaná analýzám keramiky, kde sa sledovala výpovedná hodnota z hľadiska zdrojov hĺn použitých na jej výrobu. Najskôr boli spracované nálezy z Nitry-Zobora, Šindolky (Gregor/Březinová 2008), a postupne aj z ďalších sídlisk na ľavobreží (Březinová 2014b; Březinová/Gregor 2012). Výsledky boli prezentované odbornej verejnosti (využívam ich aj v tejto knihe), no nie sú súčasťou predloženej práce vo forme samostatnej kapitoly.

Súbežne sa robila aj analýza archeobotanických nálezov zo všetkých objektov datovaných do doby laténskej na skúmaných polohách. Žiaľ, potrebné ďalšie analýzy pre celkové zhodnotenie života v uvedených osadách chýbajú. Ide predovšetkým o analýzu a interpretáciu archeozoologických nálezov zo sídliskových objektov.¹

Na lokalitách sa vyskytli stavby rôzneho charakteru, ktorých základné typy zhrnuje tabeľa 1. Pod pojmom zahĺbený jednopriestorový objekt uvádzam v knihe objekty zväčša štvoruholníkového (spravidla obdĺžnikového) tvaru, zahĺbené pod úroveň vtedajšieho terénu, s kolovou konštrukciou alebo bez nej, s vnútorným zariadením alebo bez neho, ktorý sa v archeologickej literatúre často pomenúva i termínom „chata“. Tento termín v knihe využívam aj ja ako synonymum k pojmu zahĺbený jednopriestorový objekt. Môže mať obytnú alebo hospodársku funkciu, čo však vo väčšine prípadov nie je možné určiť. Prvky, ktoré by mohli súvisieť s obytnou funkciou stavby, predovšetkým ohnisko a vnútorná úprava interiéru, boli totiž zistené v minimálnom počte objektov. Pec sa uvádza iba v objekte 36/62 v polohe Martinský vrch, má však sporné datovanie. Ostatné typy objektov na spracúvaných lokalitách zahrňujú jamy rôzneho tvaru a funkcie a hrnciarske pece.

SÍDLISKÁ NA ĽAVOM BREHU RIEKY NITRY (PUBLIKOVANÉ)

NITRA-ZOBOR, POLOHA ŠINDOLKA

Patrí k lokalitám, ktoré možno právom zaradiť k najlepšie preskúmaným laténskym sídliskám z územia Slovenska. Tiahne sa v smere JV–SZ na ľavobrežnej terase rieky Nitry. Od severozápadu terasu ohraničuje regulovaný prítok Nitry – riečka Dobrotka. Terénny výskum sa začal v roku 1968 a pokračoval v rokoch 1974–1977 pod vedením A. Točíka, v rokoch 1985–1986 ho viedol B. Chropovský (Březinová/Hečková 1994, 75) a v roku 1995 G. Fusek. Zistilo sa, že ide o plochu intenzívne osídlenú od praveku po raný stredovek, s výnimkou doby rímskej (z tohto obdobia je iba niekoľko predmetov zberového charakteru). Ide o polykultúrnu lokalitu s množstvom objektov. Záchranný, respektíve predstihový charakter výskumu, ktorému predchádzalo odhumusovanie povrchových vrstiev, a tiež mimoriadna hustota dlhodobého osídlenia, nielenže komplikovali sledovanie súdobých stavieb, ale znemožnili sledovanie i takých detailov, ako sú zvyšky konštrukcií na úrovni terénu. To je pravdepodobne príčinou, že máme k dispozícii predovšetkým zahĺbené objekty označené ako chaty (32) a objekty označené ako jamy (20). Iba objekt 45 sa dá bližšie definovať ako zásobná jama, ostatné jamy sú bez bližšieho určenia. 52 sídliskových objektov je datovaných do doby laténskej, konkrétne do stupňa LTC. Keď sa však opierame o detailné chronologické zaradenie spôn, je zrejmé, že používanie mnohých typov sa nedá ohraničiť iba jedným stupňom doby laténskej, treba preto počítať s presahom datovania do staršieho i mladšieho stupňa doby laténskej, resp. do rozhraní so susednými stupňami – LTB2/C1–LTC2/D1. V absolútnych dátach sa pohybujeme medzi rokmi 240/230 až 130/115 pred Kr. (Březinová 2000).

NITRA-CHRENOVÁ, POLOHA ŠPORTOVÝ AREÁL

Lokalita je situovaná na ľavobrežnej terase rieky Nitry. Pri výstavbe športového areálu (dnešná hala Olympia) preskúmal G. Fusek v roku 1983 (Chropovský/Fusek 1988) objekt 8/83. V objekte sa našli črepy, uhľíky, zvieracie kosti, mazanica, praslen, do trojuholníka vyhladený grafitový črep, zlomok skleneného

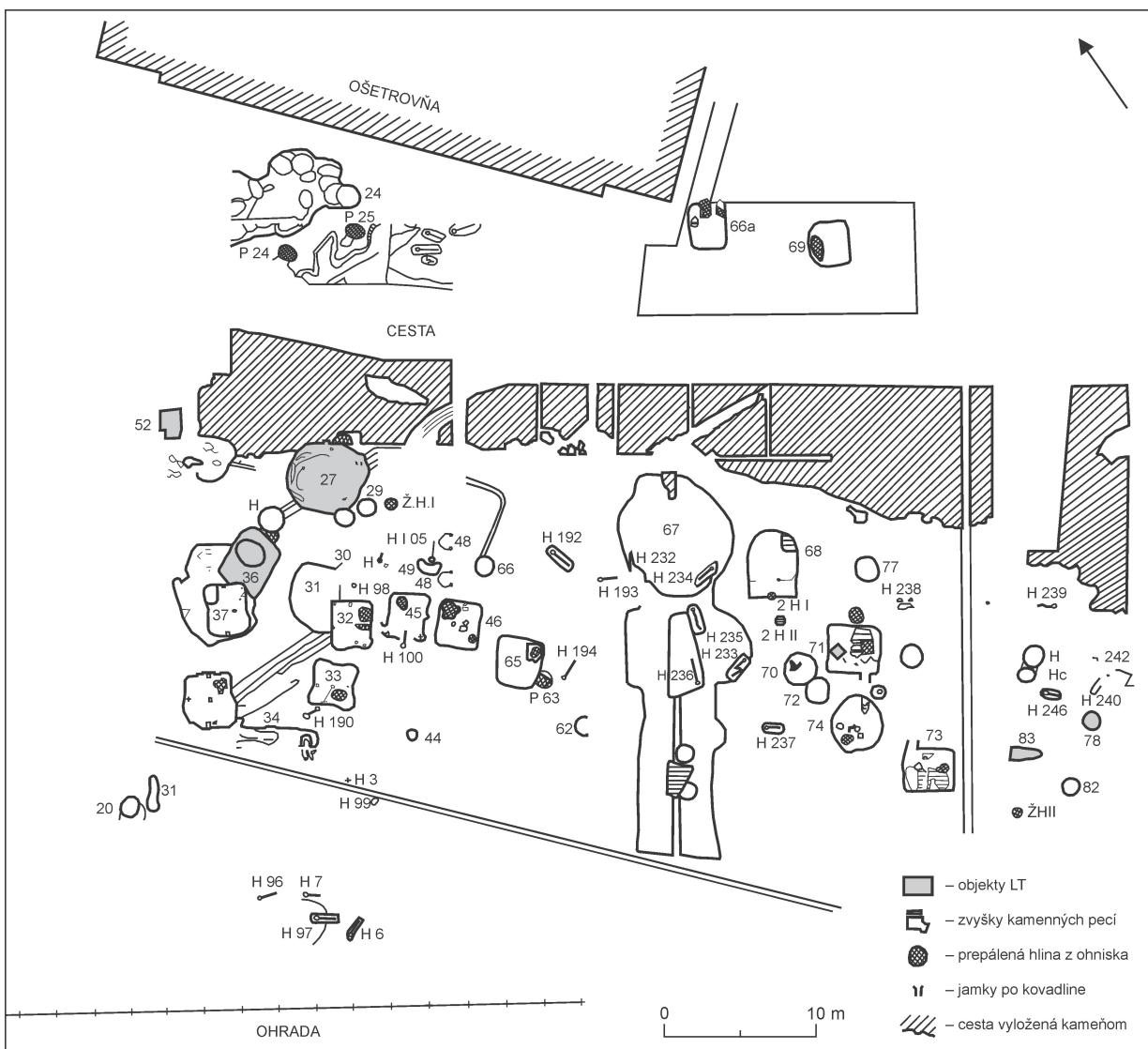
¹ Zatiaľ nedoriešené z kapacitných dôvodov.

náramku. Dno objektu je rovné, tvrdé, zrejme viacnásobne vymazané. Sú tu stopy po ohnisku (do červena prepálená zem). Pri ohnisku boli tri kolové jamky a malá priehľbeň obdĺžnikového tvaru. Datovanie lokality možno po prehodnotení nálezov spresniť na LTC1–LTC2 (Březinová a i. 2013, tab. I: 3).

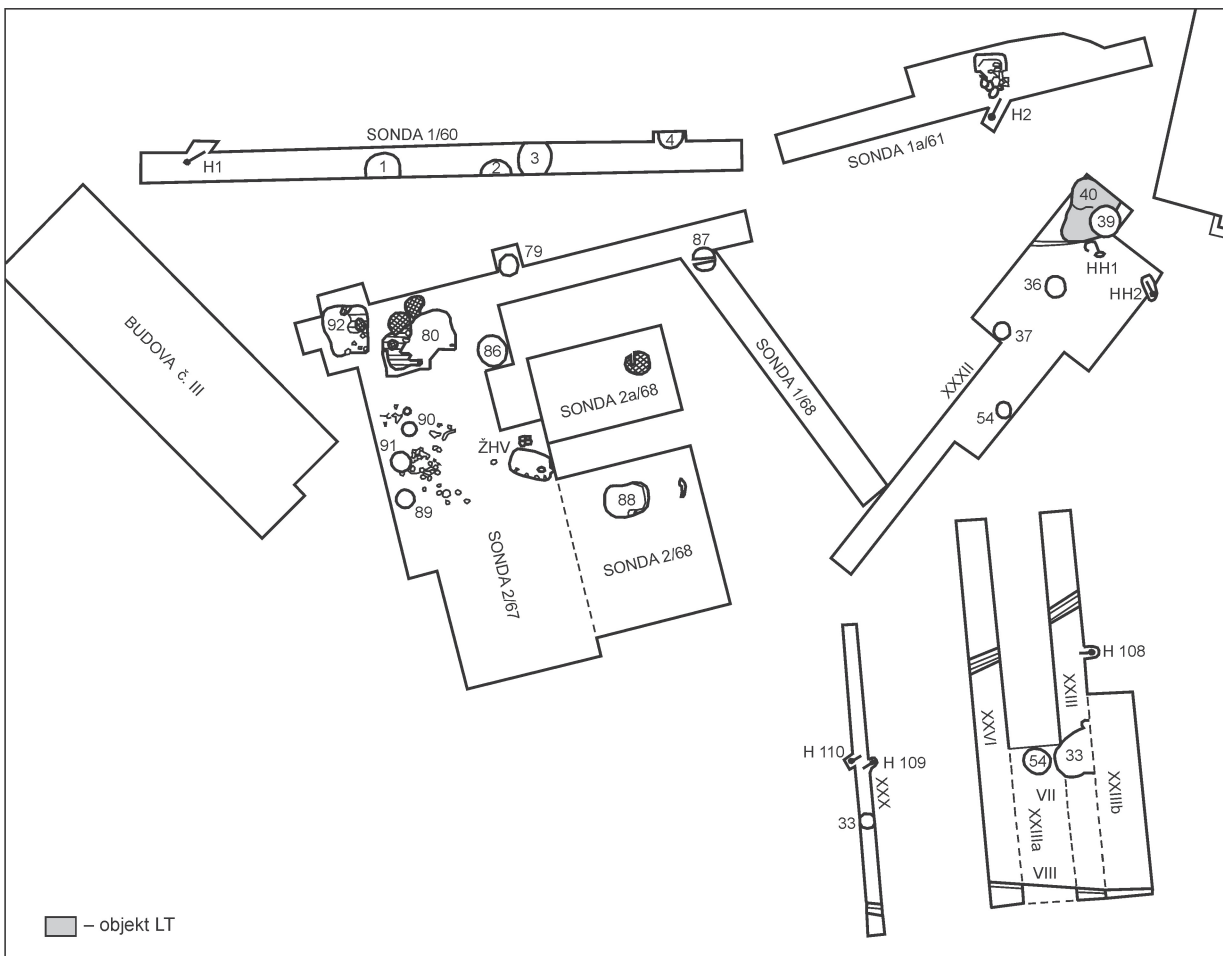
SÍDLISKÁ NA ĽAVOM BREHU RIEKY NITRY (NEPUBLIKOVANÉ)

NITRA-ZOBOR, POLOHA MARTINSKÝ VRCH (obr. 1–4)

Poloha je v literatúre známa aj pod názvom Kasárne pod Zoborom. Ide o výskum B. Chropovského na polykulturnej lokalite, kde sa už koncom 19. storočia pri výstavbe vojenských objektov porušili kostrové hroby z obdobia včasného stredoveku. Výskumom sa zistilo, že lokalita bola najintenzívnejšie využívaná práve v tomto období. Lokalita sa rozkladá na juhovýchodnom svahu Zobora a podkovovito vybieha do inundácie rieky Nitry. Objekty z doby laténskej boli v časti predhradie (Březinová 2004; Chropovský 1986;

Obr. 3. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Rozmiestnenie objektov v časti predhradie I.

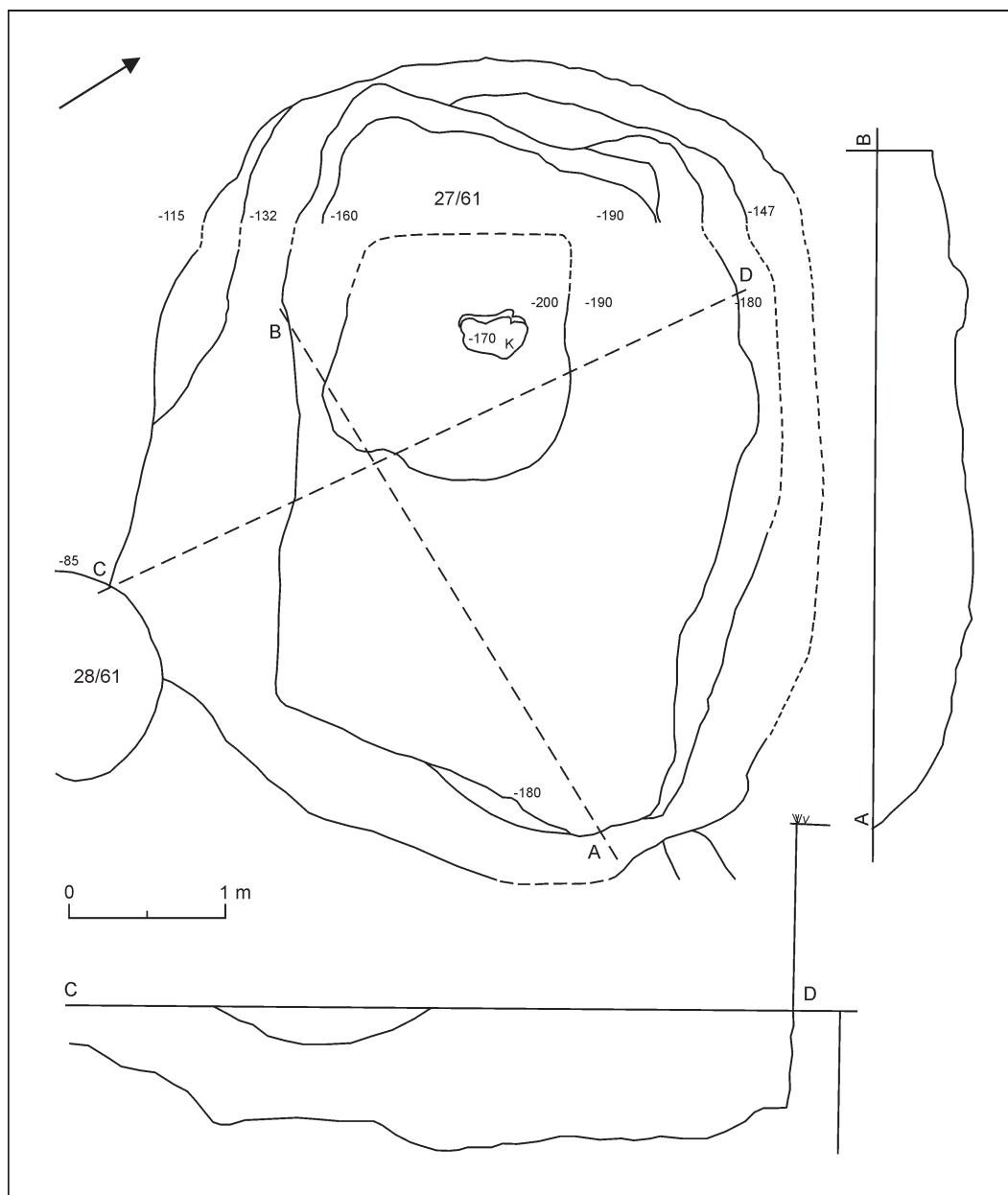
Obr. 4. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Rozmiestnenie sond a objektov v časti predhradie II.

Pieta 2008). Samotný systematický výskum sa realizoval od roku 1960 pod vedením B. Chropovského, za účasti V. Vendtovej a A. Kováčovej. Ukončený bol v roku 1968. Plocha sa odkrývala postupne v rámci sektorov a sond. Vrchná vrstva bola znížená buldozércom. V lete v roku 1961 bola v JV rohu kasárni odkrytá plocha 40 x 30 m. Po začistení sa v spráši rysovali objekty so sivočiernou (včasnostredoveké) a hnedou výplňou (laténske a staršie). Okrem siete vojenských zákopov (areál bol dlhodobo využívaný ako cvičisko), ktorých výplň bola hnedočiernej farby premiešaná so žltou hlinou, sa tu nachádzali jamy rôznych rozmerov a hĺbok, väčšinou bez nálezov, vyplnené hnedou zeminou. Z polykulturnej lokality patria do doby laténskej sídliskové zahĺbené objekty a kostrové a žiarové hroby. Opisy objektov preberám z pôvodnej dokumentácie (*Chropovský 1986*). Problémom však je, že výskum sa realizoval v rokoch 1960 až 1969 a výskumná správa bola odovzdaná až v roku 1986 (*Chropovský 1986*). To malo za následok, že niektoré údaje o preskúmaných objektoch vypadli z výskumnej dokumentácie pri jej prepise. Našťastie sa ich pri kontrole fotodokumentácie a prvotných záznamov na plánoch a v nálezových denníkoch podarilo identifikovať aspoň čiastočne. Z doby laténskej bolo sedem sídliskových objektov, ktoré obsahovali aj numizmatický materiál (*Kolníková 1964*). V priestore bolo odkrytých sedem hrobov – päť žiarových a dva kostrové (*Březinová 2020, 191–201*).

Opis objektov

Objekt 27/61 (obr. 5)

Zahĺbený jednopriestorový objekt (chata) zaberá plochu skoro celého sektora C/V a presahoval aj do sektora B/V. Rýsoval sa v hĺbke 120 cm a do podlažia bol zahĺbený 60–80 cm. Mal nepravidelný obdĺžnikový pôdorys, rohy zaoblené. Nerovné steny sa zvažovali smerom do stredu chaty, len v časti sektora

Obr. 5. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Pôdorys a rez objektom 27/61. K – kameň.

B/V bola stena schodovitá. Dno bolo nerovné. V SZ časti chaty bola priehlbinka obdĺžnikového tvaru, takmer v jej strede sa nachádzal v hĺbke 50 cm kameň s rozmermi 20 x 27 x 18 cm. Výplň chaty tvorila tmavosivá zemina, v nej bol prítomný keramický materiál, uhlíky, mazanica, zvieracie kosti a rôzne iné drobné predmety. Na dne objektu bolo väčšie množstvo drobných uhlíkov.

Rozmery: 520 x 440 cm.

Orientácia: SZ – JV.

- Drobné predmety

Niekoľko drobných zlomkov zo železného predmetu (možno nožík), ktoré nie sú kresbovo zdokumentované. Rozmery zlomkov od 5 do 20 mm.

Bronzová tyčinka, na priereze štvorcová, dĺžka 40 mm, hrúbka 2 mm (tab. VI: 15).

Korálik z modrého skla, kotúčovitého tvaru, vonkajší priemer 9 mm, priemer otvoru 4 mm (tab. VI: 14).

- Zlomky nádob

Celkový počet črepov 172. Výber na tabuľkách v počte 27 kusov.

Rekonštruovaná nádoba robená na kruhu, dvojkónická, z jemného slabšie vypáleného materiálu, hnedočervenkastej farby, na povrchu hladená. Uprostred dna je nepravidelný otvor, výška 10 cm, priemer dna 8 cm, priemer ústia 11,1 cm, max. vydutie 16,1 cm (*Chropovský 1986*, predmet 38932; tab. XXIV: 1). Fyzicky sa táto nádoba nenašla.

Fragment z hrncovitej nádoby sivej farby. Materiál kvalitný, nádoba zhotovená na kruhu. Okraj von vyhnutý. Telo esovito profilované (tab. I: 1).

Zlomok ústia nádoby s von vyhnutým okrajom. Farba sivá. Nádoba zhotovená na kruhu (tab. I: 2).

Horná časť nádoby s dovnútra vťahnutým ústím, ktoré je zosilnené a dovnútra zaoblené. Materiál sivej farby, kvalitný. Nádoba zhotovená za pomoci hrnčiarskeho kruhu (tab. I: 3).

Horná časť hrncovitej nádoby so zaobleným okrajom. Telo mierne esovito profilované. Nádoba zhotovená za pomoci hrnčiarskeho kruhu. Materiál stredne zrnitý, sivohnedej farby (tab. I: 4).

Fragment misy s esovitou profiláciou. Okraj zaoblený, von vyhnutý. V hornej časti stopy po obvodových líniiach. Materiál hnedosivý, stredne zrnitý. Misa zhotovená za pomoci hrnčiarskeho kruhu (tab. I: 5).

Situlovitá nádoba s mierne von vyhnutým zaobleným okrajom. Materiál hnedej farby bez prímiesi grafitu. Telo zvislo hrebeňované. Nádoba zhotovená za pomoci hrnčiarskeho kruhu (tab. II: 1).

Situlovitá nádoba s esovito profilovaným telom. Okraj je zaoblený a von vyhnutý. Farba materiálu je sivá. Hmota je bez prímiesi grafitu. Telo je zvislo hrebeňované (tab. II: 2).

Fragmenty hrncovitých nádob s kolmými stenami a rovnobežne zarovnaným okrajom. Materiál hrubozrný, hnedej farby. Nádoby zhotovené v ruke (tab. II: 3, 13).

Okraje situlovitých nádob, ktoré sú zhotovené z materiálu, väčšinou s prímiesou grafitu. Okraje sú rôznej hrúbky a tvaru, od zaoblených von vyhnutých až po sploštené dovnútra mierne vťahnuté (tab. II: 4, 15, 18, 20). V jednom prípade je viditeľný zvyšok dierky po prevratanom otvore (tab. II: 17).

Fragmenty mís s esovite profilovaným telom a von vyhnutým okrajom. Zhotovené sú za pomoci kruhu. Materiál jemný, hnedosivej až hnedej farby (tab. II: 5, 6, 8, 12, 19).

Okraje mís s dovnútra vťahnutým alebo von vyhnutým okrajom. Materiál jemný, sivohnedej farby. Vyhotované sú za pomoci hrnčiarskeho kruhu (tab. II: 7, 11, 16).

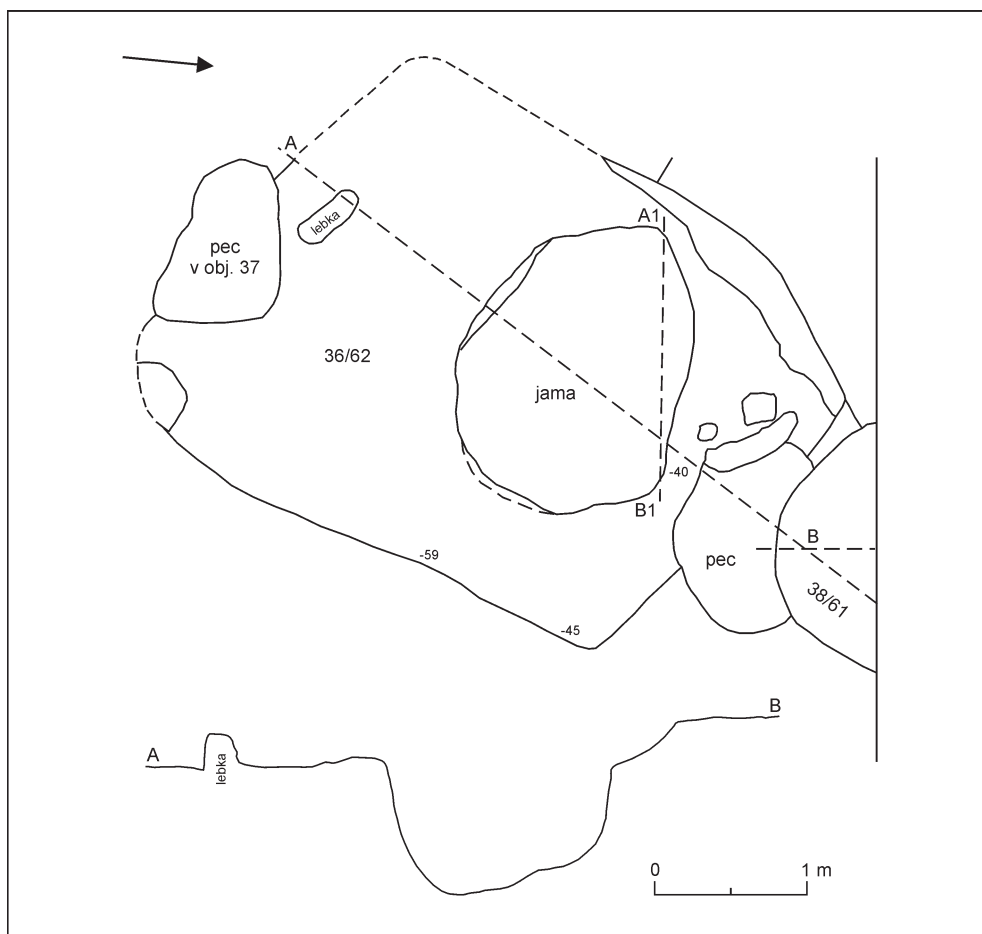
Zlomky hrubostenných v ruke robených nádob hnedej farby (tab. II: 9, 10, 14; III: 1, 2).

Objekt 36/62²

Zahĺbený jednopriestorový objekt (chata; obr. 6).

V sektore B/VI v hĺbke 115 cm bol zistený objekt zasahujúci v južnej a juhozápadnej časti do sektorov B/VII a A/VI. Po odkrytí celého komplexu i okolia sa ukázalo, že ide o jednopriestorový sídliskový objekt nepravidelného obdĺžnikového pôdorysu, s pecou v severovýchodnej časti. V západnej časti chata čiastočne prekrývala starší nezreteľne sa rysujúci sídliskový objekt (neolit?). V juhozápadnej časti bola porušená sídliskovým objektom 37/62 s datovaním do včasného stredoveku. V južnej stene sa nachádzala pec, ktorá pravdepodobne súvisí s objektom 37/62. Ďalšia pec v severovýchodnej časti bola narušená ďalším stredovekým objektom 38/62, zásobnou jamou. Nad severovýchodnou časťou objektu v hĺbke 60–105 cm priečne prechádzal novoveký zásah (priekopa?) vyplnený štrkom a menšími kameňmi. Chata bola zahĺbená do hnedého štrkovito-sprašového podlažia. Vo východnej i severnej časti sa veľmi dobre rysovala kultúrnou hnedočierno sfarbenou výplňou. Dĺžka stredových osí objektu bola 380 x 315 cm. Dno bolo bez zreteľne udupanej podlahy, pomerne nerovné, pri juhovýchodnej dlhšej strane s tromi miskovitými plytkými priehlbňami (–10 cm, –16 cm od podlahy). Neďaleko strednej časti juhozápadnej steny nájdená lebka rožného dobytku by mohla svedčiť o tom, že ňou bol zdobený štít strechy. V strede objektu sa zistila nepravidelná oválna jama (rozmery 205 x 165 cm), zahĺbená od úrovne podlahy do hĺbky 100 cm. Dno jamy bolo nepravidelne zaoblené. Podľa výplne jamy, ktorú vo vrchnej vrstve tvorila hnedočierna štrkovitá spraš podobnej farby ako výplň objektu a smerom ku dnu spraš svetlejšej farby, nemožno jednoznačne rozhodnúť, či bola jama staršia ako objekt, alebo či tvorila jeho súčasť. Podľa malého počtu nálezov, uhľíkov, niekoľkých črepov a zvieracích kostí, roztratených vo výplni jamy, sa zdá pravdepodobnejšou

² Objekt 36/62 patrí k veľmi dôležitým z hľadiska nálezov mincí. Dobovú dokumentáciu predkladám iba v mierne upravenej podobe, čím ilustrujem nejednoznačnosť opisov niektorých objektov. Kresba objektu vyjadruje iba rôzne vzájomné prelínania objektov, predovšetkým zo včasného stredoveku až novoveku. Vzájomné vzťahy týchto objektov neboli riešené počas výskumu a ani z dobovej fotodokumentácie sa nedajú dodatočne zistiť.

Obr. 6. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Pôdorys a rez objektom 36/62.

prvá možnosť. Črepy z tej istej nádoby, nájdené v jame i v chate, by zase hovorili pre súčasnosť oboch objektov. Výplň objektu tvorila štrkovitá hnedočierna sfarbená spráš, v ktorej sa rozptýlene, najmä v hornej vrstve ešte nad hranicou zistenia presných obrysov (v hĺbke 90–120 cm), vyskytli zlomky keramiky, úlomky zvieracích kostí, praslenov, zlomky skleneného náramku a tri mince.

Pec v severovýchodnej časti objektu bola porušená včasnostredovekým objektom 38/62 a v hornej časti pravdepodobne recentnou priekopou. Väčšia časť pece ležala mimo objektu. Mala kruhovitý pôdorys s priemerom 120–135 cm. Vo východnej časti sa zachovali zvyšky klenby, ktoré dovoľujú podľa sklonu odhadnúť výšku pôvodnej kupoly na 40–50 cm. Pec bola zahĺbená do spráš, bočné steny tvorila okolitá spráš, z mazanice bola vyhotovená iba klenba.

Mierne prehĺbené dno bolo vymazané a žiarom prepálené v hrúbke 4 cm. V rovnakej alebo len málo menšej hrúbke boli prepálené i bočné steny pece, ktoré sa zachovali do výšky 10–15 cm. Pod estrichom bolo niekoľko drobnejších kameňov. Menšie lomové kamene sa vyskytli i v tmavej humusovitej výplni pece, premiešanej zločkami mazanice, uhlíkmi a roztratenými črepmi. Väčší kameň s rozmermi 38 x 17 x 12 cm bol uložený vo vnútornom priestore pece. Pod ním a okolo neho bolo niekoľko črepov. Drobné kamene a kus estrichu boli aj v predpecnej plytkovej priehlbni.

Celkovo možno objekt 36/62 charakterizovať ako zahĺbený sídliskový objekt obdĺžnikového pôdorysu (pravdepodobne) bez kolovej konštrukcie.

Terénne zábery č. 32400 až 32402 (Chropovský 1986) ukazujú prepojenie objektov 37/62 a 36/62 (tab. LXXXIX). Myslím si, že pec v južnej stene patrí do objektu 37/62. Nie je súčasťou objektu z doby laténskej, hoci sa tu nachádzal premiešaný materiál. Druhá pec, pôvodne uvádzaná ako súčasť s objektom 36/62, tiež patrí k objektu 38/62, prípadne ide o samostatný mladší objekt.

Rozmery: 380 x 315 cm.

Orientácia: JZ – SV.

- Drobné predmety

Minca 1 nájdená v hĺbke 120 cm nad juhozápadným okrajom jamy v strede chaty (tab. IV: 1). Podľa E. Kolníkovej (1964, tab. 3: 2) je to strieborná tetradrachma lýra-jazdec.

Minca 2 nájdená pri juhozápadnej stene chaty, tesne vedľa miesta porušeného slovanskou chatou 37, v hĺbke 140 cm (tab. IV: 2). E. Kolníková (1964, tab. 3: 3) ju označuje ako striebornú osminku typu Alkis.

Minca 3 nájdená v západnej časti v hĺbke 100 cm pri juhozápadnom rohu chaty (tab. IV: 3). Podľa E. Kolníkovej (1964, obr. 1) librový as zo série Jánus-prova.

Minca 4 nájdená nad objektom 36 (tab. VI: 7). Podľa E. Kolníkovej (1964, tab. 3: 1) je to strieborná minca typu lýra-triskeles.

Praslen nájdený pri severnom okraji chaty v hĺbke 90 cm. Ide o polovicu dvojkónickej formy, ktorá je zdobená protistojacím vetvičkovým ornamentom. Je zhotovený z materiálu so značnou prímiesou piesku tehlovočervenej farby. Výška 32 mm, priemer asi 42 mm. Inventárne č. 295 (Chropovský 1986, tab. XXXIII).

Praslen zaoblenej guľovitej formy, silne sekundárne prepálený a deformovaný, z jemného materiálu popolavosivej farby. Výška 33 mm, priemer 34 mm. Inventárne č. 297 (Chropovský 1986, tab. XXXIII).

Praslen (korálik ?) nájdený v hĺbke 220 cm v jame v strede chaty. Je dvojkónickej formy so zaobleným lomom, zdobený vtlačaným hríbovitým ornamentom: zvislými pretiahlymi a oválnymi vodorovnými vtlačeníami, z jemného materiálu, povrch pôvodne hladný. Otvory na oboch koncoch majú väčší priemer ako v strede. Nie je vylúčené, že ide o hlinený korálik, výška 30 mm, priemer 41 mm. Inventárne č. 299 (Chropovský 1986, tab. XXXIII).

Zlomok skleneného tmavomodrého náramku, štvornásobne rebrovite obvodovo členeného. Stredové rebrá sú zvýšené, priemer asi 60 mm, šírka 13 mm (tab. V: 1). Inventárne č. 296 (Březinová 2018, 60; tab. XVIII: 11; XLIX: 6).

Malé hlinené koliesko zhotovené z črepu z jemného materiálu. V strede je otvor (tab. V: 7).

- Zlomky nádob³

Zo zásypu objektu pochádza veľmi zlomkovitý nevýrazný materiál. Črepy sú veľmi malé v počte do 200 ks. Hrubo zrná keramika tvorí minimálne 30 % črepov. Na kresbovú dokumentáciu sa podarilo vybrať 14 kusov.

Okraj misovitej nádoby s esovitou profiláciou, von vyhnutý. Materiál sivohnedý, jemný. Nádoba zhotovená za pomoci hrnčiarskeho kruhu (tab. IV: 4).

Okraj pravdepodobne fľašovitej nádoby zhotovenej z jemnozrného materiálu hnedosivej farby. Ústie von vyhnuté (tab. IV: 5).

Zaoblený okraj hrncovitej nádoby s masívnym dovnútra vtiiahnutým ústím. Materiál stredne zrnitý, hnedej farby (tab. IV: 6).

Malý zlomok masívneho zaobleného okraja z bližšie neurčiteľnej nádoby. Materiál stredne zrnitý, hnedosivej farby (tab. IV: 7).

Horná časť nádoby so zaobleným mierne dovnútra vtiiahnutým okrajom. Hrdlo je odsadené od pliec a nachádza sa na ňom reparačný otvor. Materiál jemnozrný. Hnedosivá farba. Nádoba zhotovená za pomoci kruhu (tab. IV: 8).

Zlomok mohutného zaobleného okraja, pravdepodobne zo situly sivohnedej farby. Materiál s prímiesou grafitu v keramickej hmote (tab. IV: 9).

Okrajová časť situlovitej nádoby. Ústie mierne dovnútra vtiahnuté. Materiál s prímiesou grafitu (tab. IV: 10).

Fragmenty z tela nádoby bez prímiesy grafitu. Na tele je zdobenie vertikálnym hrebeňovaním (tab. IV: 11; V: 4).

Spodná časť väčšej nádoby s rovným dnom. Materiál s prímiesou grafitu. Telo je zdobené horizontálnym hrebeňovaním (tab. V: 12).

Okraj hrdla fľaše zhotovenej z jemného materiálu hnedočervenej farby. Ústie nádoby lievikovito von vyhnuté (tab. V: 2).

Fragment esovito profilovanej misky hnedej farby. Materiál stredne zrnitý (tab. V: 3).

Okraj hrncovitej nádoby. Ústie esovito von vyhnuté. Materiál hnedosivý, stredne zrnitý (tab. V: 5).

Fragment misy s dovnútra vtiiahnutým okrajom, mierne zarovnaným. Materiál stredne zrnitý, hnedej farby (tab. V: 6).

³ Výber fragmentov nádob z chaty 36/62 je aj v práci K. Pietu (2008, 28, tab. 7: 1–17). Tento materiál však k dispozícii nebol. Tvarovo a časovo sa neodlišuje od nálezov, ktoré prezentujeme v tab. IV a V. V nálezovej správe sa v rámci fotodokumentácie črepového materiálu vôbec nevyskytujú fragmenty nádob z tohto objektu (Chropovský 1986).

Objekt 40/61 (obr. 4)

Na zahĺbený objekt (chatu) sa narazilo v sektore B XI a C XI v hĺbke 125 cm. Obrisy sa dali identifikovať iba čiastočne. V sektore B XI siahala výplň do hĺbky 195 cm a bola premiešaná väčším množstvom črepového materiálu. V časti objektu 40, ktorá zasahovala do sektora C XI, sa našli kusy prepálenej mazanice. Nie je vylúčené, že v tejto časti objektu bolo ohnisko, ale takmer úplne zničené. Do chaty bol zahĺbený mladší objekt 97/61.

• Drobné predmety

Hrot šípu s listovým hrotom a úzkou dutou tuľajkou. Materiál železo. Dĺžka hrotu 44 mm, šírka tuľajky 55 mm (*Chropovský 1986*, tab. XXVII: 286).

Zlomok modrého skleneného náramku (tab. III: 5), pravdepodobný priemer náramku bol z vnútornej strany asi 52 mm (*Chropovský 1986*, tab. XXVII: 287).

Zlomok železného predmetu, mierne do poloblúka ohnutý, dĺžka 90 mm (*Chropovský 1986*, tab. XXVII: predmet 288).

Dva malé zlomky modrých sklenených náramkov (tab. III: 3, 4).

• Zlomky nádob

Z výplne objektu je 65 fragmentov nádob, hlavne rôzne drobné nevýrazné črepy. Prevláda nekvalitný tovar, zhotovený z materiálu s prímiesou piesku. Kresbovo je zdokumentovaných 9 kusov.

Okraj misovitej nádoby so zaobleným, mierne von vyhnutým ústím. Materiál hnedožltý, jemnozrný. Nádoba zhotovená za pomoci kruhu (tab. III: 6).

Zlomok ústia hrncovitej nádoby s von vyhnutým ústím. Materiál stredne zrnitý, hnedosivej farby (tab. III: 7).

Okraj situlovitej nádoby s mohutnejším zaobleným ústím. Materiál s prímiesou grafitu (tab. III: 8). Okraj nádoby s dovnútra vtiahnutým ústím. Materiál jemnozrný, hnedožltej farby (tab. III: 9).

Časť ústia fľašovitej nádoby s von vyhnutým ústím. Materiál jemný, hnedej farby (tab. III: 10).

Okraj misovitej nádoby hnedosivej farby. Okraj je zosilnený a mierne dovnútra vtiahnutý (tab. III: 11).

Okraj z misovitej nádoby s von vyhnutým ústím. Materiál stredne zrnitý, s prímiesou piesku, hnedej farby (tab. III: 12).

Horná časť misy s jemnou esovitou profiláciou a zosilneným okrajom. Materiál sivohnedý, mierne zrnitý (tab. III: 13).

Fragment z tela nádoby zhotovený zo stredne zrnitého materiálu sivohnedej farby, s prímiesou kameňov. Na vonkajšej strane je zrejme náter čiernej farby (tab. III: 14).

Objekt 52/62 (obr. 3)

Do žltu sfarbeného podlažia bol zapustený objekt oválneho tvaru pretiahnutý v smere V–Z. Rýsoval sa v hĺbke 120 cm, výplň tvorila sivo sfarbená hĺna, premiešaná črepovým materiálom a štyrmi väčšími kameňmi. V strede objektu bol zhluk drobných kameňov. Objekt bol od úrovne zistenia zahĺbený 35 až 40 cm do podlažia. Steny objektu boli ku dnu mierne zošikmené. Na severnej strane bola oválna jama, prehĺbená od dna objektu 62 cm. Dno objektu bolo silno udupané, s plytkými priehlbinkami.

Rozmery: 440 cm x 280 cm.

Orientácia: V – Z.

• Drobné predmety

Zlomok modrého skleneného náramku, zvnútra rovný, z vonkajšej strany zdobený tromi oblúkovitými lištami, z ktorých stredná je vyššia a je zdobená šikmými ryhami. Vnútorň priemer náramku je 50 mm (tab. V: 13).

• Zlomky nádob

Celkovo 15 kusov, kreslené 3 kusy.

Okraj hrncovitej nádoby s mierne von vyhnutým ústím. Hnedosivá farba materiálu (tab. V: 10).

Horná časť tela misovitej nádoby zhotovenej zo stredne zrnitého materiálu sivohnedej farby. Telo je mierne zaoblené (tab. V: 11).

Spodná časť nádoby. Materiál s obsahom grafitu. Telo je z vonkajšej strany zdobené hrebeňovaním (tab. V: 12).

Objekt 71/66 (obr. 3)

Opis objektu v dokumentácii chýba. Iba na celkovom pláne a medzi plánmi objektov sa nachádza kresbová dokumentácia objektu, a na tab. LX vo výskumnej správe B. Chropovského (1986) je výber fotografií zlomkov nádob. Nepodarilo sa dohľadať ani materiál z objektu.

Na základe uvedenej tabuľky LX predpokladám, že ide o inventár hrobového celku. Zastúpená je nekvalitná keramika, 1–2 vázy a zrekonštruovaná misa s esovitou profiláciou (Chropovský 1986, č. negatívov fotografií 50887–50890).

Objekt 78/67 (obr. 3)

Na objekt sa narazilo na ploche I/67 v hĺbke 135 cm. Objekt sa rysoval veľmi nejasne v tmavohnedom podloží hnedosivým sfarbením. Ide o bližšie neurčenú sídliskovú jamu s nepravidelným pôdorysom. V priereze mala lavórovitý tvar. V jame sa našlo niekoľko laténskych črepov, zlomok skleneného náramku a na dne jamy väčší kameň.

Rozmery: 98 x 110 cm, hĺbka 32 cm.

- Drobné predmety

Zlomok skleneného modrého náramku. Náramok s kruhovitým prierezom, na povrchu je zdobený dvomi vhlbenými vlnicami. Hrúbka náramku 5 mm (tab. VI: 5).

- Zlomky nádob

34 veľmi drobných čriepkov z tela jednej nádoby z ústia a okraja, črepy sú z vázovitej nádoby, z veľmi jemne plavenej hliny, sivej, na lome tehlovej farby. Neboli vhodné na kreslenie.

Objekt 83/67 (obr. 3)

Menší objekt nepravidelného tvaru sa veľmi nezreteľne rysoval na ploche I/67 pri Z okraji skúmanej plochy v hĺbke 140 cm. Objekt ľadvinovitého tvaru bol vyplnený tmavosivohnedou hlinou, ktorá sa nie veľmi odlišovala od okolitého terénu. Vo výplni sa našlo len pár laténskych črepov a niekoľko kameňov na dne objektu. Objekt bol zahĺbený len 25 cm, na priereze mal lavórovitý tvar.

- Zlomky nádob

Počet črepov 9, kreslené 2 fragmenty.

Okraj nádoby s von vyhnutým ústím. Materiál jemnozrný, hnedočervenej farby (tab. V: 8).

Okraj nádoby s von vyhnutým ústím sivohnedej farby. Materiál jemnozrný, dobre vypálený (tab. V: 9).

Zberové nálezy z doby laténskej

Minca 5. Zhodná s typom, ktorý sa našiel nad objektom 36. Je to strieborná minca lýra-triskeles (obr. 34). Publikovaná je v práci K. Pietu (2008, 29, tab. 7: 23) a v štúdiu G. Březinovej a i. (2013, tab. 4: 6). Nálezové okolnosti k nej chýbajú (tab. VI: 7).

Fragment skleneného modrého náramku zo zásypu objektu 1/60 (tab. VI: 1).

Fragment štvorrebrového skleneného náramku zo zásypu sondy 24/63 (tab. VI: 2).

Fragment modrého skleneného náramku s výčnelkami z objektu 45/62 (tab. VI: 3).

Korálik melónového tvaru s presekávaným telom, zelenomodrej farby z objektu 4/60 (tab. VI: 4).

Malý sklený korálik modrej farby zo sektora D (tab. VI: 6).

Fragment skleneného náramku trojrebrového so zvýrazneným stredovým rebrom, na ktorom je vhlbená výzdoba (tab. VI: 8).

Fragment modrého trojrebrového náramku zo sektora GIX/66 (tab. VI: 9).

Fragment trojrebrového skleneného náramku so zvýrazneným stredovým rebrom, na ktorom je vhlbená výzdoba (tab. VI: 10).

Železná tyčinka č. 294 (tab. VI: 11).

Železný hrot šípu, č. 286/13 (tab. VI: 12).

Fragment železného predmetu (nožik?), č. 117 (tab. VI: 13).

Antropomorfná figúrka z bronzoviny. Našla sa v sektore H/V/64. Je evidovaná pod číslom 414. Datovanie je otvorené (tab. VI: 16; obr. 35).

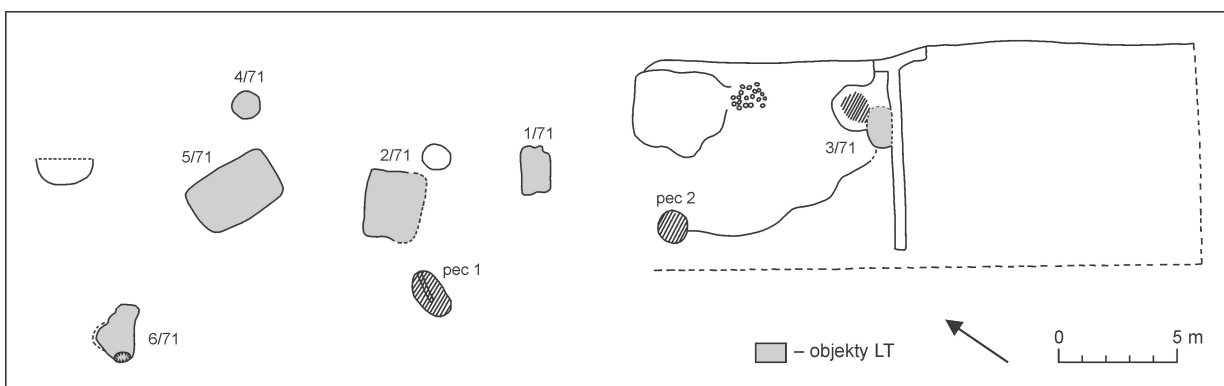
NITRA-CHRENOVÁ, POLOHA II

(obr. 1; 2; 7; 8)

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil v máji až septembri 1971 v súvislosti s výstavbou nového sídliska a realizoval sa pod vedením prof. B. Chropovského. Sídlisko sa rozprestiera v strede starej obce Chrenová na juhozápadnej strane Dlhej ulice. Okrem pozemkov s bývalými rodinnými domami zaberá aj záhrady v inundačnej časti rieky Nitry, bývalé Chrenovské lúky. Výskum bol limitovaný jednak časovým a jednak priestorovým faktorom. V dôsledku priestorového obmedzenia sa sídlisko dalo skúmať len čiastočne, bez možnosti získať predstavu o jeho celkovej rozlohe, usporiadaní a štruktúre. Nedostatok času stanovil aj metódy a spôsob vedenia výskumu. Vrchná vrstva pôdy (ornica) bola odstránená zo skúmanej plochy buldozénom, pričom boli porušené niektoré objekty. Jednotlivé sondy a objekty neboli nivelované. Ich hĺbka sa udáva len približne, v niektorých prípadoch vzhľadom na podložie, v iných prípadoch vzhľadom na úroveň odhumusovaného terénu. Niektoré objekty sa podarilo odkryť len čiastočne, chýbajú celkové pôdorysy. V literatúre sa vyskytuje zmienka o latenskom hrobe z tejto polohy, no bližšie informácie z nálezovej správy sa nepodarilo získať. K. Pieta vo svojej štúdii o stredolatenských zvieracích hrobách a o dokladoch kultových praktík spomína medzi ojedinelými nálezmi aj kostrový hrob z Nitry-Chrenovej II, z ktorého sa zachoval štvorpuklicový nánožník a misa (Pieta 1993, 55, obr. 8: 2, 3). V roku 2011 bola obhájená diplomová práca Z. Stančekovej (2011), ktorá vznikla pod vedením K. Pietu na Univerzite Komenského v Bratislave a zaoberá sa práve spracovaním a vyhodnotením uvedeného sídliska.⁴

Na juhozápadnej strane (dnes priestor medzi trojposchodovým obytným domom na Lipovej ulici a vežiakmi 21 a 23 na Výstavnej ulici) zasahovalo nálezisko do inundácie rieky Nitry. Počas výskumu boli odkryté 4 plochy (I/71, II/71, III/71, IV/71), na ktorých sa preskúmalo 40 objektov, 4 pece a 1 hrob z rôznych období (eneolit, doba halštatská, laténska, rímska, stredovek).

Plocha II/71 bola odkrytá buldozénom, ostatné plochy a sondy sa kopali ručne, okrem zmieňovaného odstránenia 30 cm hrubej vrstvy ornice buldozénom. Počas povrchového prieskumu sa našli črepy a kusy mazanice, ktoré pochádzali z porušených objektov. Vzhľadom na to, že objekty sa nachádzali relatívne plytko pod úrovňou terénu, došlo pri odstraňovaní ornice, a taktiež pravdepodobne už skôr pri obrábaní pôdy v záhradách, k porušeniu viacerých objektov.

Obr. 7. Nitra-Chrenová II. Situačný plán výskumu na ploche I/71.

⁴ Túto prácu som mala od autorky k dispozícii, za čo jej patrí moja vďaka.

Plocha I/71

Skúmaná v priestoroch medzi základmi obytných domov na Výstavnej ulici 21 a 23 a obytným domom na Lipovej ulici. Pri odhumusovaní bol celý terén znížený asi o 30 cm. Objekty boli zahĺbené do žltej spráše, s tmavohnedo a sivočierno sfarbenou výplňou. Na ploche sa odkryli objekty 1–7, pece 1, 2, porušený kostrový hrob 1 (obr. 8). Do doby laténskej patria nižšie opísané objekty 1–7.

Objekt 1/71 (obr. 9)

Pri začisťovaní plochy I/71 sa jasne rysoval objekt obdĺžnikového tvaru, ktorý sa odlišoval od žltého sprášového podložja sivočiernou výplňou. Výplň objektu bola premiešaná drobnými úlomkami črepového materiálu. Povrch objektu bol členitý a dno bolo obdĺžnikové, objekt sa smerom ku dnu zužoval. Profil objektu v kresbovej dokumentácii chýba.

Rozmery: 125 x 230 cm, hĺbka 60 cm.

Orientácia: SV – JZ.

• Zlomky nádob

Celkový počet fragmentov nádob je 16, z toho je 10 typických (tab. VII; VIII).

Časť zaoblenej misy s mierne von vyhnutým okrajom, sivej farby. Nádoba zhotovená za pomoci kruhu (tab. VII: 1).

Okraj väčšej hrncovitej nádoby s von vyhnutým, mierne kyjovito zosilneným okrajom. Pod hrdlom sú výrazné obvodové vhlbené línie. Materiál mierne zrnitý. Nádoba zhotovená na kruhu (tab. VII: 2).

Časť z tela fľašovitej nádoby. Zhotovená na kruhu. Materiál hnedej farby. Po obvode zvýraznené vhlbené línie (tab. VII: 3).

Horná časť súdkovitej nádoby zhotovenej v ruke. Pod okrajom sú priehlbiny, pravdepodobne zhotovené prstom. Materiál zrnitý s kamienkami, hnedosivej farby (tab. VII: 4).

Horná časť zaoblenej nádoby, asi misy, s mierne dovnútra vťahnutým okrajom. Po obvode okraja menšie vrypy. Materiál zrnitý s kamienkami, hnedej farby (tab. VII: 5).

Časť ucha z nádoby. Materiál stredne zrnitý hnedosivej farby. Pod uchom štvorcového prierezu sa nachádza výzdoba. Okolo kolkú v tvare písmena X je päť kolkov v tvare krúžku (tab. VIII: 1).

Okraj fľašovitej nádoby zhotovenej z jemnej hliny hnedej farby. Nádoba bola vyrobená na kruhu (tab. VIII: 2).

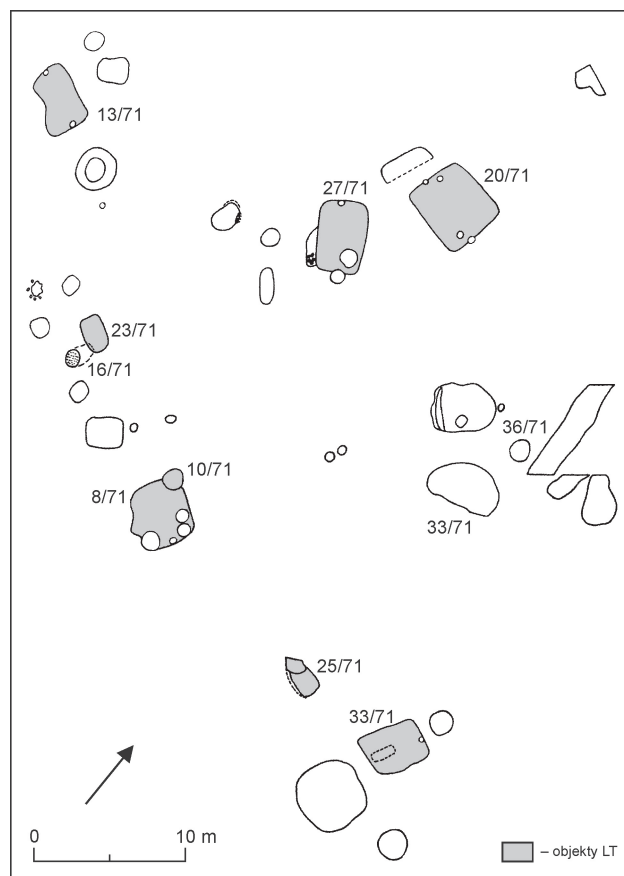
Okraj misy s rovným ústím, ktoré je mierne dovnútra vťahnuté. Stredne zrnitý materiál hnedosivej farby (tab. VIII: 3).

Fragment ucha, asi zo šálky. Materiál stredne zrnitý, hnedej farby. Nádoba zhotovená v ruke. Na hornej časti ucha sú zvyšky výzdoby v tvare kolkovaného kolieska a dvoch poloblúčikov (tab. VIII: 4).

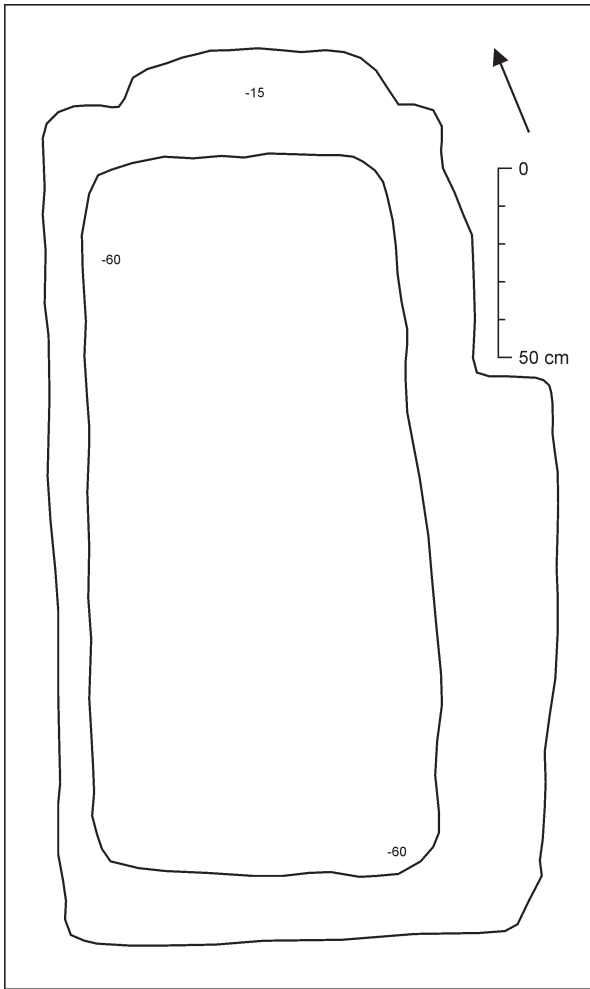
Zlomok z tela nádoby s pozostatkom obvodovej vhlbenej línie. Materiál jemnozrnitý, hnedý, nádoba zhotovená na kruhu (tab. VIII: 5).

Objekt 2/71 (obr. 10)

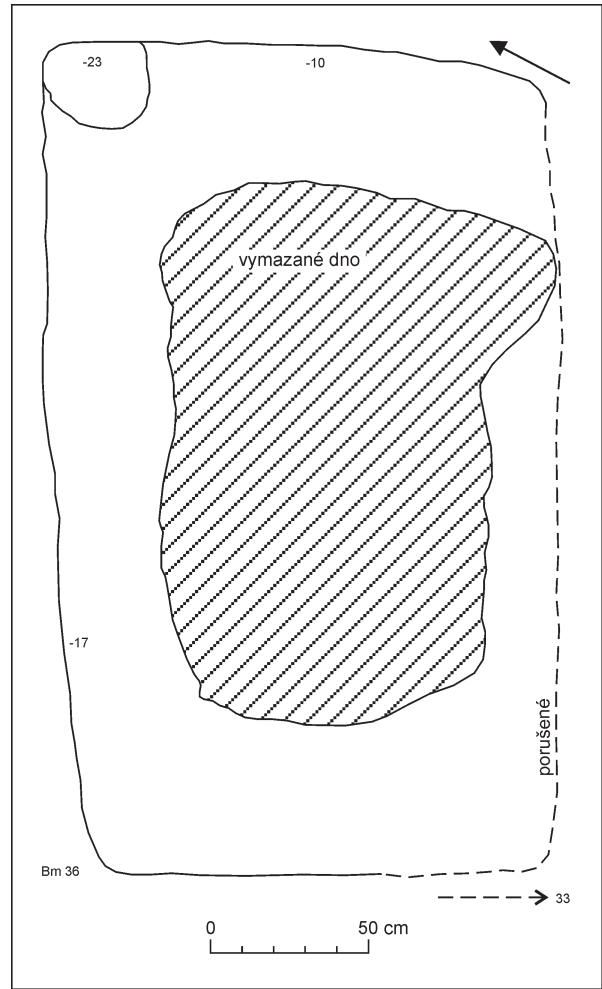
Zahĺbený jednopriestorový sídliskový objekt obdĺžnikového tvaru, porušený pri odhumusovaní, sa odkryl na ploche I/71. Zachovalo sa iba jeho dno a steny na východnej a severnej strane. Pravdepodobné obrysy sa nám podarilo identifikovať na základe dna objektu, ktoré bolo veľmi dobre udupané a viac-

Obr. 8. Nitra-Chrenová II. Situačný plán výskumu na plochách II/71 a III/71.

Obr. 9. Nitra-Chrenová II. Objekt 1/71.

Obr. 10. Nitra-Chrenová II. Objekt 2/71.

krát vymazané. Výplň objektu tvorila sivočierna hlina, premiešaná s keramickým materiálom. Objekt bol zapustený asi 10–17 cm do žltého sprasového podložja. V SV rohu objektu sa našla kolová jama s priemerom 35 cm, zahĺbená pod dlážku asi 23 cm. Profil objektu v kresbovej dokumentácii chýba.

Rozmery: 265 x 135 cm.

Orientácia SV – JZ.

- Drobné predmety

Fragment sivohnedej nádoby zhotovenej za pomoci kruhu, ktorý je druhotne upravený a zaobrúsený do tvaru trojuholníka (tab. VIII: 7).

- Zlomky nádob

Celkový počet fragmentov 50, výber 2 kusy.

Zlomok asi valcovitého ucha z nádoby zhotovenej v ruke. Materiál hrubozrnný, hnedej farby (tab. VIII: 6).

Objekt 3/71 (obr. 7)

Pri začisťovaní plochy I/71 sa našiel väčší zhuk hrubého keramického materiálu. Miesto, kde sa našli črepy, sa ešte raz dôkladne začistilo a podarilo sa nájsť obrysy plytkého objektu kruhového pôdorysu s hnedosivou výplňou s rozmermi 180 x 200 cm. Objekt bol na južnej strane porušený jamou s rozmermi

158 x 100 cm, objektom 3a/71. Objekt 3/71 bol zahĺbený iba 10 cm od úrovne začistenia. V strede objektu bolo ohnisko prepálené do hĺbky 4 cm s rozmermi 120 x 120 cm. Pri vyberaní objektu sa vo výplni našlo aj väčšie množstvo staršieho črepového materiálu.

Objekt 3a/71 s tmavosivou výplňou bol hlboký 50 cm, vo výplni sa našiel drobný včasno-stredoveký črepový materiál.

- Zlomky nádob

Počet črepov 215, kreslených 6 kusov.

Zrekonštruovaná misa s esovitou profiláciou hnedej farby. Zhotovená na kruhu. Na maximálnom vydutí vhlbená obvodová línia (tab. VIII: 9).

Zaoblená misa s mierne von vyhnutým okrajom, zhotovená na kruhu, bez výzdoby. Materiál jemnozrnný, hnedej farby (tab. VIII: 10).

Okraj z misy s mierne von vyhnutým ústím. Materiál stredne zrnitý. Nádobu zhotovená v ruke. Pod okrajom oválne vrypy (tab. VIII: 11).

Okraj fľaše s von vyhnutým ústím. Hnedá farba, jemnozrnný materiál. Nádobu zhotovená na kruhu (tab. VIII: 12).

Okraj misy s mierne zaobleným telom a vodorovne zrezaným ústím. Materiál stredne zrnitý (tab. VIII: 13).

Zlomok hornej časti misky s von vyhnutým zrezaným ústím (tab. VIII: 14).

Objekt 4/71 (obr. 11)

Na jamu sa narazilo pri začisťovaní plochy I/71. Jama bola zapustená do hnedého podložia. Výplň jamy tvorila sivočierna zemina premiešaná drobnými čriepkami a drobnými kúskami mazanice. Jama mala v pôdoryse kruhovitý tvar s priemerom 115 cm a v reze kotlíkový tvar. Celková hĺbka jamy 35 cm.

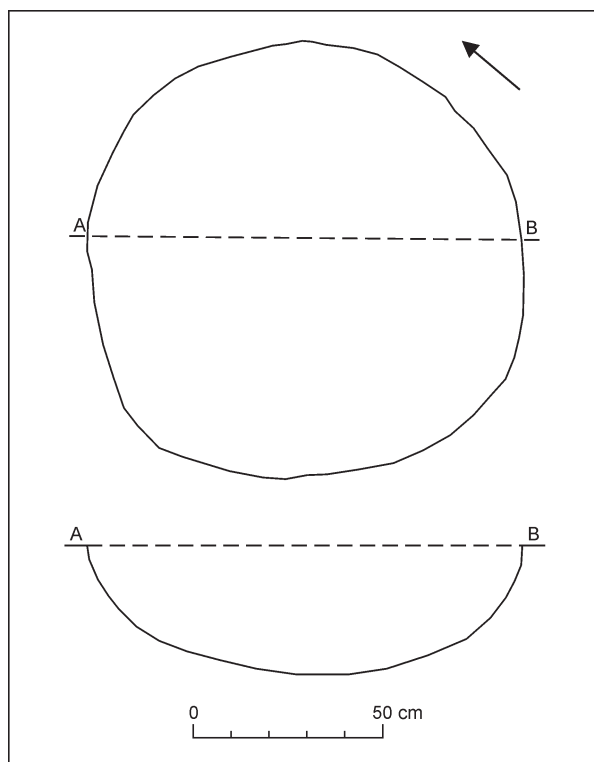
- Zlomky nádob

Počet črepov 10, kreslený 1 kus. Materiál je veľmi premiešaný so starším pravekým materiálom.

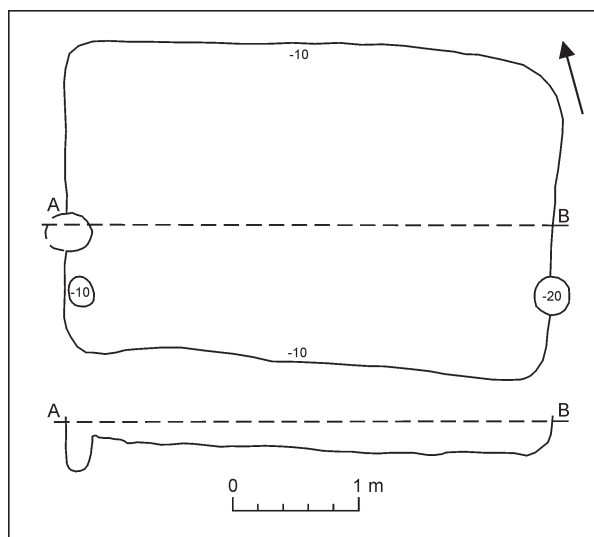
Okrajový fragment nádoby s mierne dovnútra vtiahnutým vodorovne zrezaným ústím. Na tele sa nachádza oblúkovito rytá línia. Materiál hnedosivý (tab. VIII: 8).

Objekt 5/71 (obr. 12)

Zahĺbený jednopriestorový sídliskový objekt bol nájdený na ploche I/71. Zreteľne sa odlišoval od žltého sprasového podložia sivočiernou výplňou. Iba SV roh objektu bol zahĺbený do staršieho kultúrneho podložia. Do podložia bol objekt zahĺbený 25 cm. Mal obdĺžnikový tvar. Steny boli kolmé až po dno, iba SZ roh sa mierne zvažoval ku dnu. Dno bolo silno udupané, akoby vymazané. Výplň objektu bola premiešaná s črepovým materiálom, drobnými predmetmi, zvieracími kosťami a uhlíkmi, ale v SZ polovici

Obr. 11. Nitra-Chrenová II. Objekt 4/71.

Obr. 12. Nitra-Chrenová II. Objekt 5/71.

objektu sa našiel aj starší keramický materiál, keďže táto časť bola zapustená do staršieho kultúrneho podložia.

Objekt mal v kratších stenách po jednej kolo-vej jame s priemerom 20 cm. Kolové jamy boli od dlážky objektu zahĺbené 20–25 cm. Obidve kolové jamy boli jednou polovicou mimo obrysov objektu.

Rozmery: 380 x 250 cm.

Orientácia: SZ – JV.

- Drobné predmety

Polovica guľovitého praslena, vyhotoveného z jemného plaveného materiálu s lupienkami sludy, priemer 39 mm (tab. IX: 5).

Kus laténskeho črepu, vyformovaný do tvaru kolieska, s prevrtaným otvorom v strede. Priemer kolieska 52 mm, priemer otvoru 11 mm, hrúbka 11 mm (tab. IX: 6).

Polovička hlineného kolieska, podobné ako predchádzajúce, hrúbka 9 mm (tab. IX: 8).

Fragment štvorrebrového skleneného náramku. Stredové rebrá sú zvýraznené. Telo je šikmo členené a zdobené vhlbenou vlnicou vyplnenou žltou a bielou farbou (tab. IX: 4).

Malý úlomok modrého skleneného náramku, na povrchu s lupienkami perlete. Povrch zdobený bielym ornamentom v tvare vlnice (tab. IX: 7).

Guľatý modrý sklený korálik s priemerom 17 mm, v strede s väčším otvorom s priemerom 8 mm, zdobený bielou hmotou v tvare vlnovky (tab. IX: 2).

Hlinené koliesko z črepu, v strede s okrúhlym otvorom s priemerom 15 mm. Na povrchu čiernej farby, na lome svetlohnedej farby, jemne plavený materiál. Na povrchu je koliesko zdobené dvomi jemnými ryhami a stopami po vhlbených líniách. Priemer kolieska 57 mm, hrúbka 7 mm (tab. IX: 1).

Časť železnej retiazky, pozostávajúca z troch očiek a z dvoch spojovacích článkov. Priemer očka 15 mm. Celková dĺžka retiazky je 45 mm (tab. IX: 3).

- Zlomky nádob

Celkový počet 35 kusov, kreslených 9 kusov.

Misa s von vyhnutým zaobleným okrajom (inv. č. 52) sivej farby. Zhotovená na kruhu zo stredne zrnitého materiálu. Telo zaoblené a bez výzdoby (tab. X: 1).

Misa s von vyhnutým okrajom a ostrou profiláciou tela. Jemnozrnný materiál hnedosivej farby. Zhotovená na kruhu (tab. X: 2).

Misa so zaobleným telom a dovnútra vťahnutým ústím hnedosivej farby. Jemnozrnný materiál. Zhotovená na kruhu (tab. X: 3).

Väčšia časť misy s ostrejšie profilovaným telom a s von vyhnutým ústím. Materiál jemnozrnný, sivo-hnedý. Nádoba zhotovená na kruhu. Z vnútornej strany je výzdoba v tvare vleštenej vlnovky a z vonkajšej sú vyhladené vodorovné obvodové pásy (tab. X: 4).

Fragment okraja z hrncovitej nádoby sivej farby. Nádoba zhotovená na kruhu (tab. XI: 1).

Okraj hrncovitej nádoby zo stredne zrnitého materiálu. Nádoba zhotovená na kruhu (tab. XI: 2). Okraje a fragmenty zo situlovitých nádob. Materiál s prímiesou grafitu. Zhotovené sú na kruhu (tab. XI: 3–5, 7).

Okraj fľašovitej nádoby hnedej farby (tab. XI: 6).

Zlomok pásikového ucha z hrubozrnného materiálu (tab. XI: 8).

- Zvieracie kosti, č. vr. 1, 2.

- Uhlíky, č. vr. 1.

Objekt 6/71 (obr. 7)

Pri začistení plochy I/71 sa narazilo na zhľuk drobných kameňov, medzi ktorými sa našli včasnostredoveké čriepky. Kamene sa začistili a ukázalo sa, že pod kameňmi je vymazané ohnisko. Vyrýsovalo sa okolie ohniska a SZ od zhľuku kameňov sa objavil objekt tmavohnedo sfarbený, nepravidelného, skoro obdĺžnikového tvaru. Pri vyberaní objektu sa ukázalo, že ohnisko nesúvisí s objektom. Po vybratí mal objekt nepravidelný, skoro oválny tvar, steny objektu boli miestami kolmé až ku dnu, miestami sa smerom ku dnu zošikmovali alebo vydúvali. Dno objektu tiež nebolo rovné. Rohy objektu boli zaoblené.

V strede objektu na dne, v hĺbke 115 cm, sa rysoval kruhový tmavý flak. Ukázalo sa, že ide o zásobnú jamu, z ktorej sa odkryla iba spodná časť. Kontrolný blok, ktorý prechádzal stredom objektu, rezal aj jamu, ale na profile bloku nebolo možné farebne rozlíšiť jamu od objektu. Jama bola pod úroveň dna objektu zahĺbená ešte 45 cm. Vo výplni objektu sa našli drobné čriepky a mazanica. Veľmi nepravidelný tvar objektu a málo nálezov svedčí o tom, že ide o exploatačný objekt na ťažbu hliny ako suroviny.

Rozmery: 500 x 375 cm.

Orientácia: S – J.

- Drobné predmety

Malý sklený korálik okrúhleho tvaru v strede s malým otvorom, cez ktorý je natiiahnutý tenký bron-
zový drôtik. Korálik je svetlomodrej farby s priemerom 5 mm. (*Chropovský 1978b*, tab. I, P 60627).

Atypický železný úlomok, pravdepodobne zo spony (*Chropovský 1978b*, tab. I, P 60627).

- Zlomky nádob

Celkový počet 28, kreslených 8.

Fragment z ústia nádoby so zaobleným okrajom. Materiál stredne zrnitý, hnedej farby (tab. XI: 9).

Okraj misy s esovito profilovaným telom (tab. XI: 11).

Zlomok misy s lievikovito profilovaným telom (tab. XI: 13).

Okraj nádoby so zosilneným ústím. V materiáli je prímies grafitu (tab. XI: 10).

Okraj nádoby s von vyhnutým ústím (tab. XI: 15).

Dva zlomky nádob zhotovené zo zrnitého materiálu (tab. XI: 12, 14). Na jednom fragmente sú na tele po obvode vhlbené krúžky (tab. XI: 12).

- Mazanica, č. vr. 1, 2.

Plocha II/71

Objekt 8/71 (obr. 8)

Zahĺbený jednopriestorový sídliskový objekt (chata) približne obdĺžnikového tvaru. Celý obrys objektu sa podarilo odkryť až po rozšírení plochy I/71 južným i severným smerom. Výplň chaty tvorila sivohnedá zemina premiešaná s keramickým materiálom a s rôznymi drobnými predmetmi. V sonde I/71 v hĺbke 12 cm sa narazilo na väčší zhluk mazanice. Medzi úlomkami mazanice bolo niekoľko kusov hladných a/alebo s odtlačkami prútov, pravdepodobne z deštrukcie stien zahĺbeného sídliskového objektu. Zhluk mazanice sa nachádzal de facto v strede objektu, mal rozmery 180 x 160 cm a hrúbku 15 cm. Bol vo vrchnej časti výplne objektu, pod mazanicou bola tmavosivá zemina. Pri rozoberaní koncentrácie mazanice sa nachádzali úlomky uhlíkov a niekoľko zrn obilnín.

Dno chaty bolo veľmi silno udupané. Na dne chaty presne v strede sa našlo dočervena vypálené ohnisko s rozmermi 60 x 40 cm, miestami prepálené do hĺbky 10 cm. V dlážke chaty sa objavili obrysy troch kruhových jám. V južnom rohu chaty bola aj jama „a“ s priemerom 100 cm, zahĺbená 65 cm pod úroveň dlážky. Vo výplni jamy sa našiel keramický materiál. Vo východnom rohu objektu sa objavila jama s priemerom 80 cm, zahĺbená 50 cm pod úroveň dlážky. Jama bola označená písmenom „b“, v jej výplni sa našli črepy. Pri SV stene objektu bola jama s priemerom 90 cm a hĺbkou 55 cm. V hĺbke 40 cm bol väčší kameň, pod ktorým sa našli črepy.

Kolové jamy sa nachádzali v dvoch kratších stenách objektu. Jedna kolová jama bola medzi jamami „a“ a „b“, mala priemer 40 cm, a pod úroveň dlážky bola zahĺbená 40 cm. Na protiľahlej stene bola tiež kolová jama, ktorá bola porušená objektom 10/71. Severný roh objektu 8/71 bol porušený objektom 10/71.

Rozmery: 370 x 320–340 cm, hĺbka 60–65 cm.

Orientácia: JV – SZ.

- Drobné predmety

Dlhší železný predmet, pravdepodobne skorodovaný nástroj. Celková dĺžka 130 mm (tab. XII: 4).

Zlomok skleného modrého náramku, na povrchu so stopami perlete, hrúbka náramku 5 mm, priemer pravdepodobne 64 mm. Na povrchu jemné stopy výzdoby (tab. XII: 2).

Praslen hnedosivej farby, z hlinitopiesčitého materiálu, dvojkónického tvaru. Praslen zdobený po obvode maximálneho vydutia hlbšími vrypami. Priemer praslena 45 mm, výška 27 mm, priemer otvoru 14 mm (tab. XII: 3).

Úlomok opracovaného kamenného predmetu v strede s prevrtaným vyhladeným otvorom s priemerom 30 mm (*Chropovský 1986*, tab. I).

Opracovaná zvieracia kosť, šidlo, celková dĺžka 93 mm (tab. XII: 1).

Dva úlomky zo železného predmetu, pravdepodobne z nožika.

- Zlomky nádob

Nádoby 53–55 (neboli k dispozícii). Z celkového počtu 394 fragmentov nádob je kresbovo zdokumentovaný výber 43 kusov (tab. XIII–XVII).

Misy so zaobleným telom a von vyhnutým okrajom, ktoré boli zhotovené na kruhu. Materiál je hnedej až sivej farby (tab. XIII: 1, 2, 7; XIV: 2–5; XVI: 2, 3, 5, 6, 8, 9, 13, 16; XVII: 10), misy s dovnútra vtiahnutým okrajom a zaobleným telom (tab. XIII: 5, 6, 10–12, 14, 15; XVI: 1, 4, 7, 10–12, 14, 15), misy s von vyhnutým okrajom a lievikovito zúženým telom, ktoré sú zhotovené v ruke (tab. XIV: 6).

Hrncovité nádoby sú vyrobené z kvalitného materiálu (tab. XIII: 3, 4).

Fľaša či váza (tab. XIV: 1), zhotovená z jemnozrnného materiálu za pomoci kruhu (tab. XV: 2), má na obvode hornej časti tela výrazné línie.

K situlám, ktoré majú v keramickej hmote grafit, patria viaceré zlomky (tab. XV: 1, 3–5; XVII: 1–8). Okrem zvýrazneného obvodového pásu je v jednom prípade aj výzdoba v tvare písmena C (tab. XV: 1).

Dno z nádoby s omfalom je zhotovené z dobre plaveného materiálu sivej farby (tab. XVII: 9).

- Rastlinné zvyšky, č. vr. 2.

- Zvieracie kosti, č. vr. 5–9.

- Mazanica, č. vr. 3, 4.

Objekt 10/71 (obr. 8)

Jama bola odkrytá pri severnom okraji sondy I/71, v hĺbke 12 cm. Porušovala severný roh objektu 8/71. Výplň jamy tvorila sivo sfarbená zemina premiešaná keramickým materiálom. Priemer ústia jamy bol 130 cm, celková hĺbka 185 cm. Na dne jamy boli úlomky zvieracej lebky.

- Zlomky nádob (inv. č. 109, 110)

Z celkového počtu 56 kusov je vo výbere zdokumentovaných 6 kusov (tab. XVIII: 1–6).

Dva fragmenty sú zo súdkovitých nádob, vyhotovených v ruke (tab. XVIII: 1, 4, 6). Na jednej z nich je výzdoba v podobe vrypov (tab. XVIII: 1).

Zachoval sa zlomok valcovitého ucha (tab. XVIII: 3) a dva fragmenty asi z hrncovitých nádob so zosilneným a von vyhnutým okrajom (tab. XVIII: 2, 5).

Objekt 13/71 (obr. 8; 13)

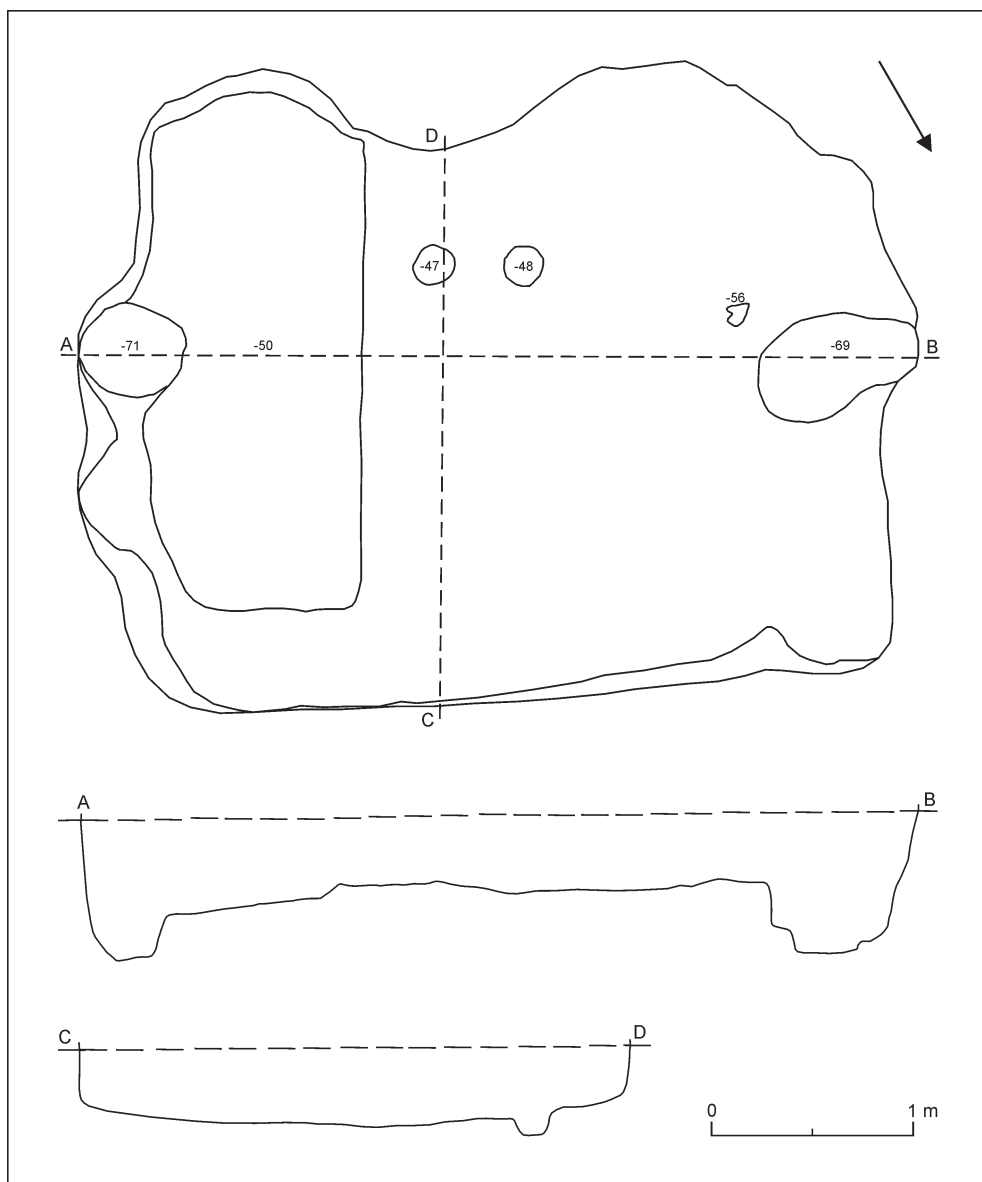
Pri začisťovaní plochy II sa prišlo na sivú popolovitú vrstvu, ktorá sa začala dôkladnejšie skúmať. Našli sa obrisy zahĺbeného jednopriestorového sídliskového objektu obdĺžnikového tvaru – chaty. Obrisy objektu nie sú pravidelné, najmä južná stena nie je rovná, približne v strede steny je výstupok dovnútra o šírke 30 cm. Aj ostatné steny objektu majú menšie výčnelky. V strede kratších stien objektu je po jednej kolovej jame s priemerom 52 cm a hĺbkou 71 cm. Druhá jama má priemer 78 cm a hĺbku 69 cm. Dno chaty bolo nerovné najmä v južnej časti, kde bola hĺbka až 50 cm, inak bola hĺbka chaty 30–38 cm. V podlahe chaty sa našli menšie jamky, ktoré zasahovali pod úroveň dna chaty asi 5–10 cm. Vo výplni chaty sa našlo väčšie množstvo keramického materiálu a zvieracích kostí.

Rozmery: 420 x 270–300 cm.

Orientácia: SZ – JV.

- Drobné predmety

Tri kolieska zhotovené z črepov, bez otvorov, nahrubo opracované (tab. XIX: 1–3).

Obr. 13. Nitra-Chrenová II. Objekt 13/71.

- Zlomky nádob

Z celkového počtu 117 kusov je kresbovo zdokumentovaných 23 kusov (tab. XVIII: 7–22; XIX: 4–10).

Okraje súdkovitých nádob s dovnútra vtiiahnutým okrajom a s výzdobou v tvare vrypov, ktoré boli zhotovené z hrubšieho zrnitého materiálu a bez pomoci kruhu (tab. XVIII: 7–9, 13, 14, 17, 19).

Fragment misy s esovitou profiláciou tela a s výzdobou zvislého hrebeňovania (tab. XVIII: 10).

Zlomky z tiel nádob zhotovených z jemného materiálu (tab. XVIII: 21, 22).

Okraje situlovitých nádob zhotovené z materiálu s prímiesou grafitu (tab. XVIII: 11, 12, 15, 18).

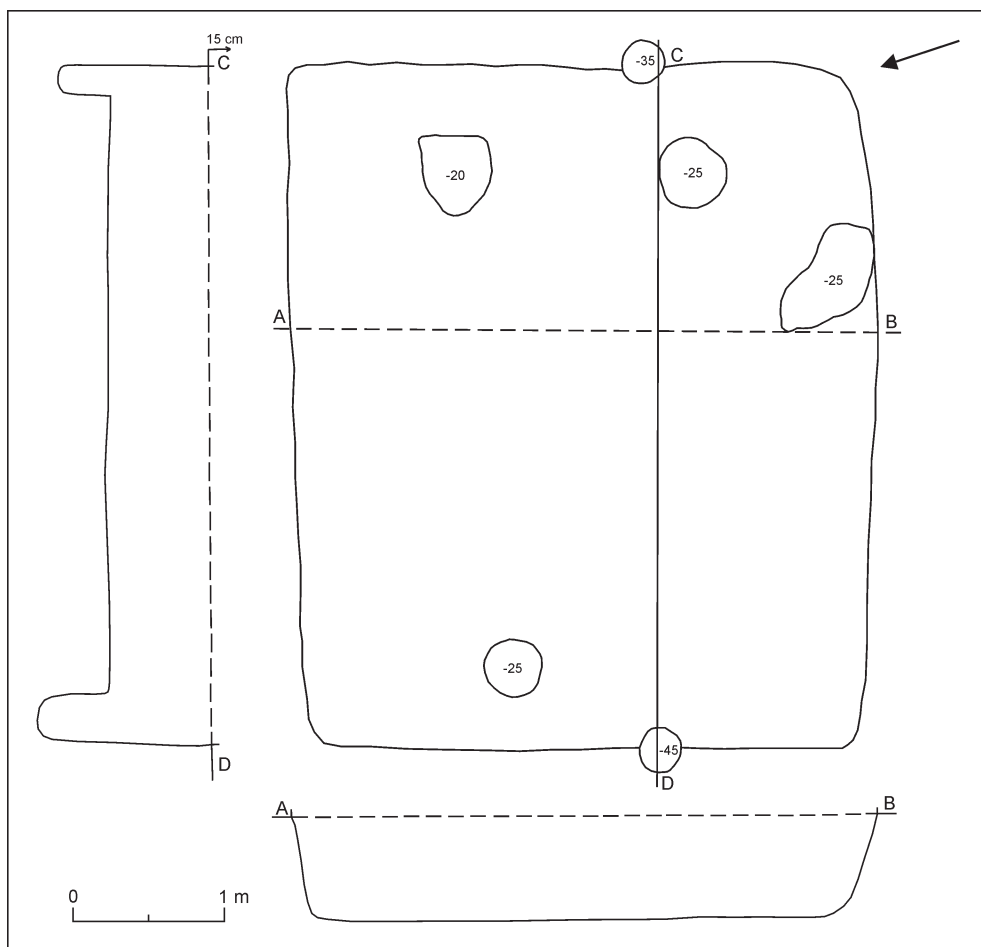
Misy s esovitým telom a s dovnútra vtiiahnutým ústím (tab. XIX: 4–6).

Hrncovitá nádoba (tab. XIX: 7, 8).

Misa s guľovitým telom (tab. XIX: 9).

Dno z nádoby zhotovenej z jemného materiálu hnedosivej farby. Po obvode spodnej časti sú dvojice obvodových línií (tab. XIX: 10).

- Zvieracie kosti, č. vr. 11–13.

Obr. 14. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71.

Objekt 20/71 (obr. 8; 14)

Zahĺbený jednopriestorový objekt bol identifikovaný na ploche II/71 v hĺbke 15 cm. Celý pôdorys objektu sa objavil až po rozšírení plochy na JV. Na SZ strane bol čiastočne porušený včasnostredovekým objektom.

Objekt mal obdĺžnikový pôdorys a bol zahĺbený do sprášového podložia. Výplň objektu tvorila zemina sivej farby, miestami sa vo výplni nachádzal svetlosivý popol. V kratších protiahlych stenách objektu sa našlo po jednej kolovej jame, ktoré boli zapustené pod podlahu 35 a 45 cm, mali kruhový pôdorys s priemerom 20 a 30 cm, ich dno bolo lavórovito zaoblené. Výplň tvorila tmavosivá zemina. Dno objektu bolo silno ubité, steny boli skoro kolmé až po dno. Na dne boli ešte štyri väčšie priehlbiny, ktoré tiež siahali pod úroveň dlážky.

Vo výplni chaty sa našlo väčšie množstvo črepového materiálu, z ktorého sa podarilo zrekonštruovať päť nádob, ako aj uhlíky a zvieracie kosti.

Rozmery: 430 x 370 cm, hĺbka 70 cm.

Orientácia: JV – SZ.

• Drobné predmety

Zlomok sapropelitového náramku s kruhovým prierezom. Pravdepodobný priemer náramku bol 90 mm, hrúbka 6 mm (*Chropovský 1978b*, tab. II: 18a, nekreslený).

Hlinené koliesko sivej farby z jemne plavenej hliny s lupienkami sludy, drsný povrch. Koliesko má v strede otvor s priemerom 4 mm. Priemer kolieska 53 mm, hrúbka 8 mm (tab. XX: 2).

Ploché hlinené koliesko sivej farby, hrubozrnný materiál, drsný povrch. Priemer kolieska 52 mm, hrúbka 17 mm, priemer otvoru 13 mm (tab. XX: 3).

Polovica praslena, tmavosivej farby, zrnitý materiál. Celý praslen je zdobený pozdĺžnymi ryhami (tab. XX: 7).

Železný nožík s rovným chrbtom, ostrie zahrotené, trň od čepele obojstranne odsadený. Dĺžka trňa 25 mm, dĺžka čepele 91 mm (tab. XX: 6).

Hlinené kolieska hnedej farby. Na povrchu stopy po ryhách (tab. XX: 4, 5).

Nespojený elipsovité bronzový náramok s polmesiacovitým prierezom, hrúbka 2 mm, priemer 54/69 mm. Konce zdobené zvieracími hlavičkami (tab. XX: 1).

Opracované kostené šidlo, celková dĺžka 82 mm (tab. XXI: 1).

- Zlomky nádob

Kresbovo zdokumentovaných 5 nádob a 49 fragmentov (tab. XXI–XXV) z celkového množstva črepového materiálu 520 kusov.

Misy v ruke zhotovené so zaobleným, prípadne rovným ústím (tab. XXI: 3, 5, 7, 8; XXII: 3, 4; XXIII: 1, 6, 7; XXIV: 11–15, 17, 18; XXV: 5, 10–13, 15, 16).

Dve miniatúrne nádobky (tab. XXI: 4, 6).

Misy s esovitou profiláciou a von vyhnutým okrajom, zhotovené na kruhu (tab. XXI: 2; XXIII: 2; XXIV: 10, 16; XXV: 3, 6).

Ucho z nádoby robenej v ruke (tab. XXV: 17).

Rôzne okraje z hrncovitých nádob (tab. XXIII: 3, 4; XXIV: 5–9; XXV: 7, 9). Situlovité tvary zhotovené z materiálu s prímiesou grafitu (tab. XXII: 1, 2). Telo je zdobené hrebeňovaním (tab. XXIV: 1–4).

Fragment z tela nádoby so zvyškami kolkovaného sústredeného krúžka (tab. XXV: 14).

Dno nádoby točenej na kruhu (tab. XXII: 5) a ucho hrubostennej nádoby (tab. XXV: 17).

- Uhlíky, č. vr. 6.

- Zvieracie kosti, č. vr. 17–21.

Objekt 23/71 (obr. 8)

Pravdepodobne ide o superpozíciu viacerých objektov. Pôvodne bola preskúmaná pec, predpecná jama a objekt, ktorý bol pôvodne považovaný za súčasť pece. Pec a predpecná jama sú však mladšie, pravdepodobne datované do doby rímskej. Objekt 23/71 bol nimi narušený, nachádzal sa 90 cm SV od vyššie spomenutej pece obdĺžnikového tvaru. Výplň objektu tvorila hnedo sivá hlina premiešaná zločkami keramického materiálu. Celková hĺbka objektu od úrovne zachytenia bola 70 cm.

Rozmery: 205 x 150 cm.

- Drobné predmety

Časť modrého skleneného náramku s perleťovým leskom. Na povrchu zdobený bielou pastovitou hmotou. Na troch miestach zachovaná osmičkovitá výzdoba (tab. XXVI: 1).

- Zlomky nádob

Celkový počet fragmentov 105 (kreslených 21 kusov).

Misa v ruke robená, sivej farby so zvislo zdrsneným povrchom, ústie je zúžené a mierne dovnútra vtiahnuté (tab. XXVI: 2).

Misy zaoblené s mierne dovnútra vtiahnutým okrajom, zhotovené bez pomoci kruhu (tab. XXVI: 5), s oblúčikovými vrypami pod ústím (tab. XXVII: 2), s jemne zvislo hrebeňovaným povrchom (tab. XXVIII: 6), s vrypami pod okrajom.

Misy s esovito profilovaným telom a von vyhnutým ústím, ktoré boli zhotovené z jemného materiálu hnedosivej farby za pomoci kruhu (tab. XXVI: 3, 4, 6; XXVII: 1, 3, 4, 5, 9; XXVIII: 4, 5).

Okraje zo sitúl s obsahom grafitu (tab. XXVII: 6), s výzdobou po obvode pod hrdlom.

Dno z nádoby s obsahom grafitu, kde je telo zdobené zvislým hrebeňovaním (tab. XXVII: 10).

Rôzne zlomky hrubozrnnnej keramiky, asi z väčších nádob (tab. XXVIII: 6–14).

Plocha III/71

Objekt 25/71 (obr. 8)

Na objekt sa narazilo pri SZ okraji plochy III/71 v hĺbke 20 cm. Objekt ľadvinového tvaru, výplň tvorila tmavosivá hlina premiešaná črepovým materiálom a zvieracími kosťami (vrátane opracovanej kosti). Objekt sa v hĺbke 25 cm mierne zvažoval až do hĺbky 65 cm v smere V–Z.

Rozmery: 250 x 100–150 cm.

Orientácia: Z – V.

- Drobné predmety

Opracovaný kostený predmet na jednom konci ukončený dutým valcovitým otvorom. Celková dĺžka 160 mm, priemer otvoru 19 mm.

- Zlomky nádob (inv. č. 182, 183)

Nevýrazný materiál. Fragменты v počte 53 kusov patria do doby laténskej. Na kresbovú dokumentáciu nevhodné.

- Zvieracie kosti, č. vr. 27.

Objekt 27/71 (obr. 8)

Na časť zahĺbeného jednopriestorového objektu sa narazilo na ploche II/71 v hĺbke 20 cm. Plocha II/71 sa rozšírila na JV a potom sa podarilo odkryť celý pôdorys objektu, do ktorého čiastočne zasahoval objekt 19/71. Objekt mal obdĺžnikový tvar, bol sčasti zahĺbený do sivej kultúrnej vrstvy a z väčšej časti do žltej spraše. V strede objektu v hĺbke 30 cm bola nesúvislá vrstva prepálenej mazanice, pod ktorou pokračuje výplň chaty hlbšie. V sivej popolovitej výplni sa nachádzal keramický materiál a zvieracie kosti. Steny boli skoro kolmé až po dno, ktoré bolo silno ubité. Na dne pri SZ stene bola kolová jama kruhového pôdorysu s priemerom 36 cm, zahĺbená pod úroveň dlážky 35 cm. Na protiláhlej strane sa nepodarilo nájsť druhú kolovú jamu, keďže v týchto miestach bol objekt porušený zásobnou jamou 30/71. V tesnej blízkosti tejto jamy smerom dovnútra objektu sa v podlahe rysovala ďalšia jama 29/71. Na dne objektu boli ešte ďalšie tri priehlbné 20–30 cm hlboké.

Rozmery: 440 x 286–300 cm, hĺbka 50 cm.

Orientácia: JV – SZ.

- Drobné predmety

Malý guľovitý praslen svetlohnedej farby, jemne plavený materiál s lupienkami sludy. Priemer 25 mm, priemer otvoru 7 mm (tab. XXIX: 2).

Opracované parožie, dĺžka 210 mm (tab. XXIX: 1).

- Zlomky nádob (inv. č. 170–173, rekonštruované nádoby 65–68).

Celkový počet fragmentov 25, kreslené 4 kusy.

Vo výbere sú kreslené iba štyri zlomky nádob.

Misa s esovito profilovaným telom a von vyhnutým oblým ústím (tab. XXIX: 4, 5).

Situla zhotovená z materiálu s prímiesou grafitu (tab. XXIX: 6), pod hrdlom má obvodovú lištu jemne presekávanú priečnymi zárezmi, telo je jemne hrebeňované.

Pravdepodobne z vázy pochádza fragment z tela nádoby, ktorý je na vydutí zdobený jemným kolko- vaným motívom, na ktorý sa v tvare obráteného písmena V pripájajú zaoblenia (tab. XXIX: 3).

Z nekreslených fragmentov možno spomenúť črepy grafitových nádob, črepy so zvislými ryhami, hrubostenné črepy s vtlačanými jamkami, väčšie kusy črepov z misiek s profilovaným okrajom, miniatúrnú miskú.

- Zvieracie kosti, č. vr. 26.

Objekt 33/71 (obr. 8)

Zahĺbený jednopriestorový objekt bol objavený pri JV okraji plochy v hĺbke 25 cm. Rysoval sa v žltej sprášii tmavosivou výplňou s obsahom uhlíkov. Mal obdĺžnikový pôdorys. Dno nerovné, silno ubité. V podlahe sa tmavosivou výplňou rysovala kolová jama s priemerom 25 cm. Nachádzala sa pri severnej kratšej stene objektu, bližšie k SV rohu, pod dlážku bola zahĺbená 35 cm. Menšia jamka s priemerom 16–20 cm a s hĺbkou 15 cm bola od SZ rohu objektu vzdialená 40 cm. Od stredu objektu smerom na juh sa v podlahe ukazovala menšia obdĺžniková jama, zahĺbená pod dlážku objektu ešte 20 cm. V strede tejto jamy bola ešte malá jamka s priemerom 20 cm a s hĺbkou 14 cm. Vo výplni jamy sa našlo málo keramického materiálu.

Rozmery: 350 x 250 cm, hĺbka 15–17 cm

Orientácia: SV – JZ.

- Drobné predmety

Kostené šidlo s ulomeným hrotom, dĺžka 125 mm (tab. XXX: 1).

- Zlomky nádob (inv. č. 186, 187, nádoba 73)

Kresbovo dokumentovaných 19 kusov. Ostatné zlomky nádob sú drobné, nevýrazné, v počte 75 ks. Misy zhotovené v ruke z hrubozrnného materiálu (tab. XXX: 2–4; XXXI: 10).

Hrncovitá nádoba s mierne zaobleným ústím, pod hrdlom sa nachádzajú vrypy, telo je zdrsnené (tab. XXX: 6).

Profilovaná esovitá misa (tab. XXX: 5).

Rôzne okraje na kruhu točených nádob (tab. XXXI: 1–6, 8).

Fragmenty z tiel nádob vyrobených z jemnozrnného materiálu, na kruhu točené (tab. XXXI: 7, 9, 13).

Spodné časti na kruhu točených nádob (tab. XXXI: 12, 14).

Zlomok ucha z nádoby (tab. XXXI: 11).

- Uhlíky, č. vr. 14.

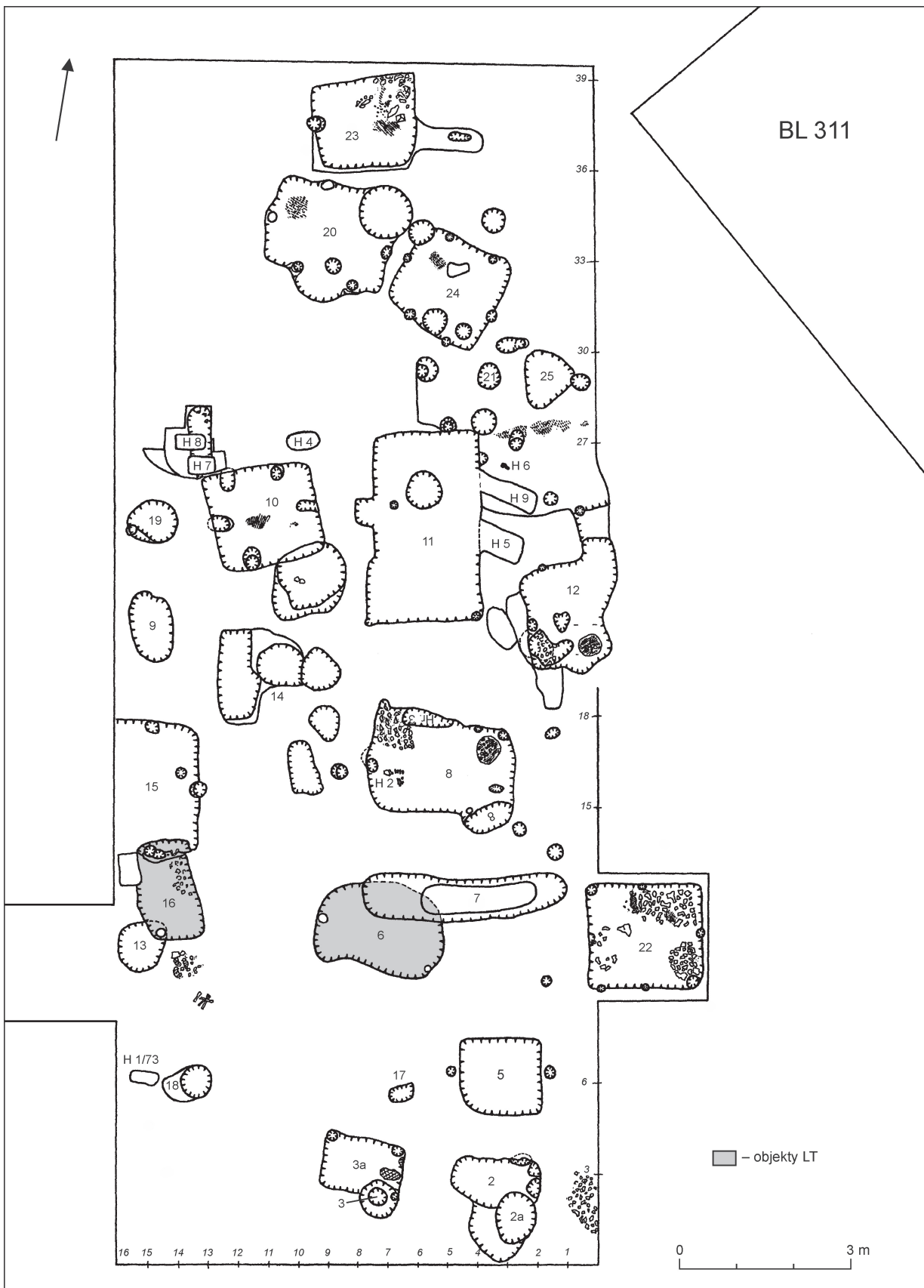
NITRA-CHRENOVÁ, POLOHA III (obr. 1; 2; 15)

Výskum sa realizoval na homoľovitom kopci – tzv. „Mačací zámok“, ktorý sa nachádzal na vyvýšenej terase nad inundačnou oblasťou rieky Nitry asi 75 m severne od Seleneckého potoka. Na tejto lokalite robil v roku 1969 zisťovací výskum Dr. M. Kliský, ktorý sondou dlhou 35 m a rozdelenou na 5 x 5 m veľké sektory prerezal kopec v smere SZ–JV.

Keďže „Mačací zámok“ a jeho okolie mali byť v dôsledku výstavby sídliska Chrenová III zničené a kopec mal byť zastavaný, rozhodlo sa riaditeľstvo Archeologického ústavu SAV urobiť tu záchranný výskum ešte pred výstavbou. Výskum trval od 2. 7. 1973 do 20. 10. 1973. Vedúcim výskumu bol B. Chropovský, technickými pracovníčkami A. Kováčová a E. Chropovská (*Chropovský 1978c*).

Kopec sa začal odkrývať severne od sektora D/1 (kopané v roku 1969) po tenkých vrstvách. V jednotlivých vrstvách sa okrem materiálu z praveku, z doby laténskej, rímskej a zo stredoveku nachádzali aj novoveké artefakty. Do kopca, ktorý bol pravdepodobne navrhnutý v stredoveku ako základ pre stavbu strážnej veže, boli v novoveku robené rôzne zásahy, ktoré vrchol kopca porušili. To je zrejme dôvod, prečo sa nepodarilo objaviť zvyšky po drevenej stavebnej konštrukcii veže. Na severnej strane kopca sa skúmala sonda 1/73. Dňa 16. 7. 1973 sa pomocou buldozéra odkryla väčšia rovná plocha severne od „Mačacieho zámku“ a po južnej strane budúcich obytných domov (bloky 311 a 313) na vyvýšenej terase, ktorá končí prudkým svahom nad inundačnou oblasťou rieky Nitry. Celkovo sa odkryla plocha s rozmermi 41 x 16 m do hĺbky 30 cm. Plocha sa rozdelila na sondy II–XIV, jednotlivé sondy mali šírku 3 m, dĺžku 16 m. Sondy boli orientované východozápadným smerom, nultým bodom na východ. Sondy sa vymerali tesne vedľa seba, bez kontrolných blokov. Ručne sa ešte prehĺbili o 20–25 cm, niekoľkokrát sa precistili, až potom sa dali zachytiť obrysy sídliskových objektov z rôznych období.

Okrem 25 sídliskových objektov sa na lokalite našlo 9 kostrových hrobov, väčšinou bez nálezov.

Obr. 15. Nitra-Chrenová III. Situačný plán výskumu z roku 1973.

Opis objektov

Objekt 6/73 (obr. 15; 16)

V sonde V a VI v hĺbke 60 cm sa nachádzali obrisy väčšieho obdĺžnikového zahĺbeného jednopriestorového objektu (chaty), ktorý bol na severnej strane porušený dlhým úzkym žlabovitým stredovekým objektom 7/73. Výplň objektu 6/73 tvorila hnedosivá zemina premiešaná najmä pri dne drobnými uhlíkmi a úlomkami drobného laténskeho keramického materiálu. Vo východnej časti na dne objektu bola porušená lebka rožného dobytká. Steny objektu sa ku dnu mierne zvažovali, dno bolo rovné a silno udupané. V strede kratších protiahlych stien sa nachádzali dve kolové jamy s priemerom 30 a 20 cm a s hĺbkou 50 a 40 cm.

Rozmery: 450 x 280 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Zlomok sapropelitového náramku oválneho prierezu (tab. XXXII: 1).

Praslen, malý zlomok, nekreslený.

- Zlomky nádob

Celkový počet 56 (kreslených 18 kusov).

Okrajové časti mís so zaobleným telom (tab. XXXII: 2, 3, 7, 8).

Fragmenty horných častí hrncovitých nádob (tab. XXXII: 4–6).

Okraje sitúl s výzdobou v podhrdlí (tab. XXXIII: 8, 11).

Časť z tela nádoby, kde je v hornej časti vlešfovaná vlnovka (tab. XXXIII: 10).

Rôzne okraje misovitých nádob (tab. XXXIII: 1–7).

- Uhlíky, č. vr. 15.

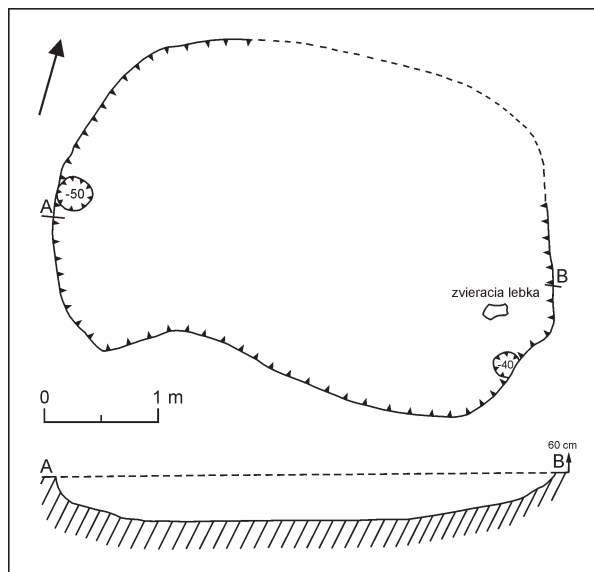
- Zvieracie kosti, č. vr. 27, 30.

Objekt 16/73 (obr. 17)

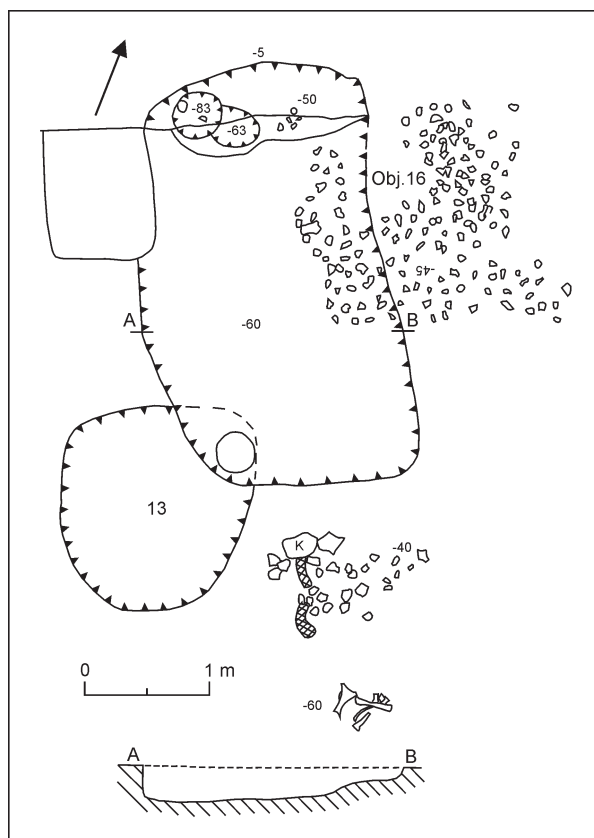
Malý obdĺžnikový zahĺbený objekt sa našiel v sondách V a VI. Na severnej strane bol sčasti porušený rímskym objektom 15/73. Výplň objektu tvorila popolovitá zemina premiešaná s črepami, nachádzali sa v nej aj uhlíky, zvieracie kosti a železná troska. V južnom rohu bol objekt porušený väčšou jamou (označená ako 13/73). V strede severnej steny bola kolová jama s priemerom 30 cm a s hĺbkou 63 cm. Dno objektu bolo nerovné, silno ubité.

Rozmery: 330 x 210 cm, hĺbka 30 cm.

Orientácia: SZ – JV.

Obr. 16. Nitra-Chrenová III. Objekt 6/73.

Obr. 17. Nitra-Chrenová III. Objekt 16/73.

- Drobné predmety

Zlomok praslena (*Chropovský 1978c*, tab. XVI: 118).

Zlomok spropelitového náramku kruhového prierezu (tab. XXXVI: 1).

Črep opracovaný do tvaru nepravidelného kolieska s otvorom v strede (tab. XXXIV: 3).

- Zlomky nádob

Celkový počet fragmentov nádob 72, kreslených 19 kusov.

Časť tela väčšej nádoby, kde je po obvode líniami vyznačený pás, v ktorom sú jemné vpichy (tab. XXXIV: 1).

Fragment z tela nádoby s výzdobou v tvare dvoch prekrížených línií (tab. XXXIV: 2).

Rôzne okraje mís (tab. XXXIV: 4, 6–10).

Hrubé dno s dvoma vpichmi (tab. XXXIV: 5).

Mohutný okraj zo situly. Telo je zdobené zvislým hrebeňovaním (tab. XXXV: 3).

Veľké časti zo sitúl s prímiesou grafitu, kde je telo zdobené hrebeňovaním (tab. XXXVI: 4, 5).

Zdobené fragmenty z tiel rôznych nádob s obsahom grafitu (tab. XXXV: 1, 2).

Ústie fľaše (tab. XXXV: 4, 7).

Misa s jemnou profilácou a obvodovými líniami vnútri i vonku (tab. XXXV: 5).

Zaoblené telo misy s obvodovými líniami pod okrajom (tab. XXXVI: 3).

Fragment z tela nádoby, zdobený dvoma líniami kolkovaných sústredených krúžkov (tab. XXXV: 8).

Okrajový črep zo situly s hrebeňovou zvislou výzdobou (tab. XXXV: 6).

Misa s dovnútra vtiahnutým okrajom (tab. XXXVI: 2).

- Uhlíky, č. vr. 25.

- Zvieracie kosti, č. vr. 57.

- Železná troska, č. vr. 24.

Materiál datovaný do doby laténskej z iných objektov

Objekt 13/73 (obr. 15)

Fragment z tela vázovitej nádoby (tab. XXXV: 9).

Okrajový črep zo súdkovitej nádoby v ruke robenej, s vrypami po obvode (tab. XXXV: 10).

Zlomok skleneného náramku so zvyškami vlnice. Patrí k typu 8 (tab. XXXV: 11; *Březinová 2018*, tab. XIX: 1; XLVIII: 10).

Objekt 18/73 (obr. 15)

Prasleny splošteného guľovitého tvaru (tab. XXXIII: 12, 13).

Praslen dvojkonického tvaru (tab. XXXIII: 14).

NITRA-MIKOV DVOR, POLOHA VÝSTAVBA ROZVODNE ELEKTRINY (obr. 1; 2; 18)

Na uvedenej lokalite bol realizovaný archeologický výskum v rokoch 1972, 1977–1982 a v roku 1984 pod vedením B. Chropovského a techničky A. Kováčovej, v roku 1984 aj za účasti G. Fuseka. Lokalita sa nachádza na severnom svahu miernej vyvýšeniny, medzi ľavým brehom Seleneckého potoka, hospodárskymi budovami a približne 250 m západne od hlavnej cesty vedúcej z Nitry do Veľkých Janíkoviec. Prvá informácia o porušených objektoch je zo správy *T. Kolníka (1972)*, ktorý tu robil prieskum v apríli 1972. Zistil, že orbou sa neustále ničia objekty z praveku a z včasnej doby dejinnej. Ich výskyt ohraničil plochou 150 x 200 m. V lete sa uskutočnil výskum (*Kováčová 1972*) pod vedením B. Chropovského a za technickej podpory A. Kováčovej. V sonde dlhej 30 m a širokej 3 m sa odkrylo 24 objektov.

Obr. 18. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Situačný plán výskumu 1972–1984 s vyznačením objektov z doby laténskej.

V jeseni roku 1977 začali pracovníci Elektrovodu Bratislava na lokalite s prípravnými prácami k výstavbe rozvodne elektriny. Na vrchole a na severnom svahu vyvýšeniny bola buldozénom odstránená vrstva ornice. Pri prieskume sa zistilo, že na severnom svahu boli zemnými prácami čiastočne porušené sídliskové objekty. Počas záchranného výskumu sa odkryla plocha s rozmermi 24 x 5–13 m. Ďalej sa vykopali tri sondy dlhé 16 m a široké 1 m, orientované SV–JZ. Medzi sondami zostal kontrolný blok široký 1 až 1,5 m, sondy sa prehĺbili o 20–35 cm. V sondách sa zistila kultúrna vrstva, v ktorej sa nachádzal črepový materiál datovaný do doby halštatskej a rímskej. Väčšina objektov sa zle rýsovala v tmavohnej vrstve, preto sa odkrytá plocha musela viackrát prečistiť. Počas záchranného výskumu sa odkrylo 13 objektov, z toho iba jeden sídliskový objekt z doby laténskej č. 7/77. Povrchovým zberom sa zistilo, že najväčšia koncentrácia črepového materiálu sa nachádzala na vrchole vyvýšeniny (*Chropovský 1978a*).

Ďalší záchranný výskum na lokalite pokračoval v roku 1978. Bol zameraný na preskúmanie plochy s rozmermi 20 x 95 m JZ od ohrady staveniska. Plocha bola rozdelená na sektory, ktoré mali rozmery 5 x 5 m. Tie sa postupne prehĺbili o 30–50 cm. Pri prehĺbovaní sektorov sa v kultúrnej vrstve nachádzali zlomky keramiky z doby rímskej a zo včasného stredoveku. Okrem sídliskových objektov sa na lokalite odkrylo osem kostrových hrobov, z toho tri sú datované do včasného stredoveku (*Chropovský 1979a*). V roku 1979 sa pokračovalo v skúmaní sektorov, ktoré boli čiastočne odkryté v roku 1978, a v odkrývaní

objektov číslo 22–64. V číslovaní sektorov, objektov, hrobov aj archeologického materiálu sa nadviazalo na predchádzajúci rok. Začistená plocha mala rozmery 110 x 20 m. Objekty sa rysovali v hĺbke 50 cm. Pri čistení sektorov sa nachádzalo veľa črepového materiálu z doby rímskej vrátane zlomkov provinciálnej keramiky, fragmenty nádob s datovaním do včasného stredoveku. Nálezov datovaných do staršej a mladšej doby železnej bolo málo. Okrem črepového materiálu sa v sektoroch našli rôzne drobné predmety.

V roku 1979 sa odkrylo 44 objektov a doskúmal sa jeden zahĺbený objekt 2a/79, sčasti odkrytý už v roku 1978. Z doby laténskej bol jeden sídliskový zahĺbený objekt č. 43/79.

Výskum na lokalite Nitra-Mikov dvor pokračoval treťou sezónou v roku 1980 (*Chropovský 1980*). Aj v tomto roku sa niekoľkokrát začistila plocha s rozmermi 118 x 20 m, aby sa objavili pôdorysy ďalších objektov. Plocha bola rozdelená na sektory 5 x 5 m. V tomto roku sa na lokalite odkrylo 38 objektov 65–100/80, 77a/80, 54a–b/80. V číslovaní objektov, hrobov a nálezov sa opäť nadviazalo na predchádzajúci rok. Skúmali sa dva objekty zo včasného stredoveku, č. 69/80, 85/80, tri zahĺbené sídliskové objekty z doby laténskej, č. 43/80, 98/80, 100/80, veľký štvorhranný objekt č. 77/80 s rozmermi 520 x 490 cm a jeden exploatačný objekt č. 66/80 s rozmermi 680 x 530 cm, ktorý bol hlboký 270 cm. V tomto objekte sa našla bronzová zoomorfna figúrka (obr. 36). Ďalej sa objavili dva objekty so štvorcovým pôdorysom č. 81–82/80 s kolovými jamami, rôzne zásobné jamy a dve pecky.

Vo výskume sa pokračovalo aj v roku 1981 (*Chropovský 1981*). Popri výskume sa sledovali aj výkopové práce okolo stavby rozvodne elektriny. Na SV strane ohrady rozvodne realizovali výkopové práce Západoslvenské elektrárne v Nitre. Vykopali ryhu pre elektrické káble, širokú 260–300 cm a hlbokú 120 cm. Vrstvu hrubú 30–40 cm tvorila ornica, pod ktorou sa v profile ryhy črtali sivo sfarbené objekty. Profil východnej steny ryhy sa zakreslil v mierke 1 : 100. V ryhe nájdené črepy sú zväčša datované do doby rímskej. Osídlenie návršia po ľavej strane Seleneckého potoka pokračovalo aj na SV od rozvodne. Plocha odkrytá v predchádzajúcich sezónach s rozmermi 118 x 20 m sa viackrát očistila (najmä po dažďoch), aby sa lepšie črtali objekty. Opäť sa pokračovalo v priebežnom číslovaní objektov a hrobov z roku 1980, rovnako ako v číslovaní nálezov v prírastkových katalógoch črepov, drobných predmetov, uhlíkov, manice, trosky a zvieracích kostí.

V sezónach do roku 1981 (vrátane) sa na lokalite odkrylo 179 objektov a 26 hrobov.

Keďže lokalita mala byť včlenená do areálu výstaviska Agrokomplex a nemala byť viac prístupná pre výskum, v roku 1982 sa preskúmala ďalšia dostupná plocha (*Chropovský/Kováčová 1982*). Výskumná dokumentácia je od roku 1982 evidovaná ako poloha „severozápadne od výstavby rozvodne elektriny“.

V roku 1984 (*Chropovský/Fusek 1985*) sa na ňu napojila plocha odkrytá v predchádzajúcich výskumných sezónach (1982). Plocha mala tvar písmena L, v označení sektorov sa pokračovalo podľa systému z predošlých sezón. Rovnako sa pokračovalo v číslovaní objektov, hrobov a archeologických nálezov. V neporušených miestach sa črtali objekty už pri začistení. Lokalita bola už predtým niekoľkokrát planírovaná, preto nebolo možné zistiť jej pôvodný profil, ani jeho výšku. Odkryli sa objekty č. 224–297/84, hroby č. 40–55/84.

Zo všetkých rokov výskumu je do doby laténskej datovaných 21 objektov. Desať z nich možno označiť za sídliskové zahĺbené objekty – chaty, dve sú hrnčiarske pece a deväť objektov sú jamy rôznej funkcie.

Opis objektov

Objekt 7/77 (obr. 18; 19)

Pri prehlbovaní plochy odkrytej buldozénom sa v šírke 5 m našla hrubá tmavohnedá kultúrna vrstva, v ktorej sa veľmi nejasne dali sledovať obrysy objektov. Na zahĺbený jednopriestorový objekt obdĺžnikového tvaru sa narazilo v hĺbke 60 cm. Objekt z doby laténskej bol zahĺbený ešte 25 cm do hnejdej vrstvy. Výplň objektu tvorila hnedosivá zemina premiešaná črepami a zvieracími kosťami, výplň obsahovala aj jeden praslen (v hĺbke 20 cm od úrovne zachytenia) a železný predmet (v rovnakej hĺbke). Steny objektu boli kolmé až ku dnu, dno bolo rovné a pomerne tvrdé. Na dne približne v strede kratších protiľahlých stien sa črtali kolové jamy s priemerom 32 cm, ktoré boli zahĺbené pod úroveň dna objektu 35 cm.

Rozmery: 305 x 215 cm.

Orientácia: JZ – SV.

- Drobné predmety

Praslen, dvojkónický tvar, veľmi pórovitý materiál (tab. XXXVIII: 1).

Železná vyhňová lopatka so 180 mm dlhým trňom, ktorý je v reze približne kruhový a má priemer 10 mm. Trň je ukončený pochým listovitým hrotom s dĺžkou 130 mm, šírkou 20–30 mm (Chropovský 1979a; Pieta 2008, obr. 66). Fyzicky sa tento predmet nenašiel. K dispozícii je iba fotodokumentácia z výskumnej správy (obr. 37).

- Zlomky nádob

Našlo sa 45 črepov, z toho je 11 kreslených.

Misa s okrajom dovnútra vtiahnutým. Materiál jemnozrnný až stredne zrnitý, sivej až sivohnedej farby (tab. XXXVII: 1).

Misa s esovito profilovaným telom. Vonkajšia strana je zdobená vhlbenými obvodovými líniami. Materiál je jemnozrnný, hnedej farby (tab. XXXVIII: 4).

Misy s esovitou profiláciou hnedej farby. Materiál jemnozrnný. Na dne je preliachina, omfalos (tab. XXXVIII: 5).

Misy s esovitou profiláciou (tab. XXXVII: 2, 4).

Hrncovitý tvar nádoby (tab. XXXVII: 3).

Horná časť fľaše s obvodovými líniami zhotovená z jemnozrnného materiálu hnedej farby (tab. XXXVII: 5).

Zlomky sitúl, ktoré mali v keramickej hmote grafit (tab. XXXVII: 6; XXXVIII: 2, 3, 6). V troch prípadoch ide o horné časti nádob (tab. XXXVII: 6; XXXVIII: 3, 6), kde sa v podhrdlí nachádzajú obvodové žliabky. Okraje zhrubnuté, tela zdobené zvislým ryhovaním, jemnozrnný materiál s prímiesou grafitu. Na hrdle jednej zo sitúl je plastické rebro, ktoré je zvislo presekávané, telo nádoby oddelené od hrdla žliabkom. Na hrdle je črep prevrtaný (tab. XXXVIII: 6). Ďalší fragment je spodná časť nádoby s rovným dnom (tab. XXXVIII: 2).

- Zvieracie kosti, č. vr. 3.

Objekt 43/79 (obr. 18)

V sektore D/J v hĺbke 50 cm sa črtali obrysy zahĺbeného jednopriestorového obdĺžnikového objektu s výplňou hnedosivej farby s popolovými flakmi. Po začistení sa dali sledovať tenšie popolovité vrstvy.

Vo výplni objektu sa našli drobné nevýrazné črepy, dva kamenné brúsiky, zvieracie kosti a na dne objektu boli fragmenty z misky. Rohy objektu boli zaoblené, steny skoro kolmé až ku dnu, ktoré bolo na tvrdo ubité. V kratších stenách objektu sa na úroveň podlahy zachytili dve takmer oproti sebe položené kolové jamy s priemerom 28 cm, ktoré boli pod úroveň podlahy zahĺbené 55–65 cm. Pri južnej stene objektu sa v dĺžke 220 cm nachádzala vyvýšená tzv. lavica, ktorá bola široká 40 cm.

Rozmery: 270 cm x 190–238 cm.

Orientácia: SZ – JV.

- Drobné predmety

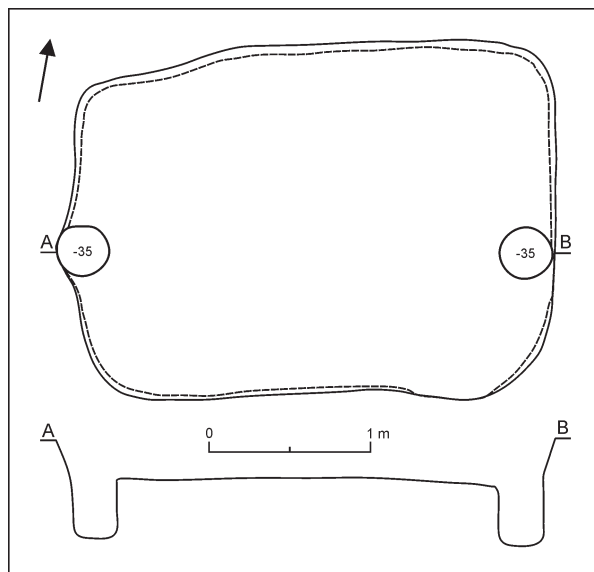
Zlomok z kamenného brúsika s dĺžkou 90 mm, šírkou 23 mm (tab. XXXIX: 3).

Úlomok železného nožika, dĺžka 50 mm (nekreslený).

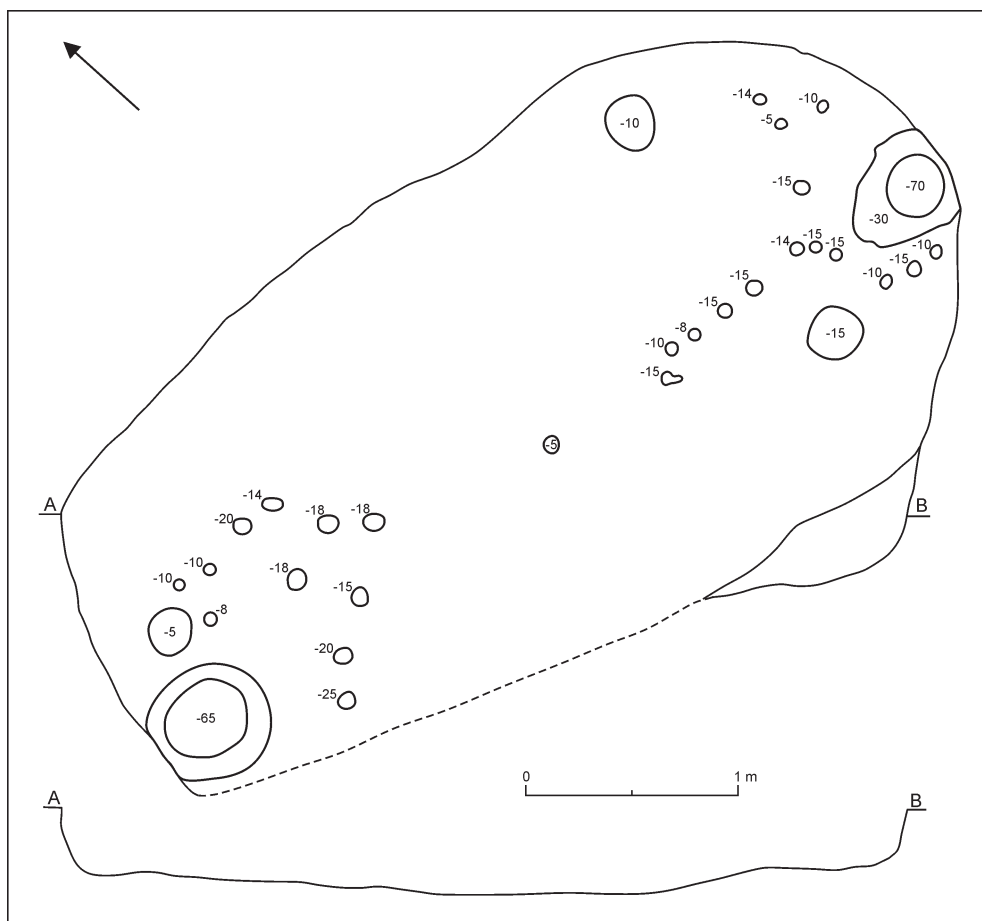
Úlomok železného klina, dĺžka 30 mm (nekreslený).

Dva kusy železných úlomkov (nekreslené).

Zlomok kamenného brúsika, na jednej strane sú stopy po brúsení hrotitého predmetu, dĺžka 110 mm, hrúbka 45 mm (tab. XXXIX: 1).

Obr. 19. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 7/77.

Obr. 20. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80.

- Zlomky nádob

Našlo sa 98 fragmentov nádob, kreslených je 16 kusov.

Črep z dna nádoby sivej farby, jemne plavený materiál (tab. XXXIX: 2).

Črep z okraja misy, ústie mierne von vyhnuté a okraj zaoblený, jemne plavený materiál, tmavosivej farby (tab. XXXIX: 5).

Rekonštruovaná misa, vyhotovená na kruhu, ústie von vyhnuté a okraj zaoblený, jemne plavený materiál sivočiernej farby. Misa pod hrdlom zdobená dvomi obvodovými líniami. Priemer ústia 26 cm, výška 10 cm, maximálne vydutie 23 cm (tab. XXXIX: 6).

Črep z podhrdla vázovitej nádoby svetlosivej, na lome hnedej farby, jemne plavený materiál.

Črep zdobený dvomi obvodovými líniami (tab. XXXIX: 4).

Zlomky mís s dovnútra vtiahnutým okrajom (tab. XL: 1, 3, 6, 8, 9).

Zlomky mís s von vyhnutým okrajom (tab. XL: 4, 5, 7, 10).

Fragmenty vázovitých nádob (tab. XL: 2, 11, 12).

Objekt 65/80 (obr. 18)

Pôdorys kruhového objektu sa črtal po začistení sektora C/II v hĺbke 45 cm. Na povrchu objektu sa nachádzalo množstvo zuhoľnateného obilia. Výplň objektu tvorila tmavosivá až čierna zemina (čierna bola do hĺbky 30 cm).

Vo výplni jamy sa okrem množstva zrníkov obilia našli uhľíky, kúsky mazanice a niekoľko črepov. Jama nebola hlboká a po vybratí mala kotlíkový tvar, sčasti bola zahĺbená do tmavohnedej vrstvy, samotné dno už zasahovalo do žltej spraše.

Rozmery: priemer ústia jamy 100 cm, celková hĺbka 47 cm.

- Zlomky nádob

Celkovo 25 črepov, kreslených 5 kusov.

Okraj hrncovitej nádoby. Ústie von vyhnuté. Materiál stredne zrnitý, sivohnedej farby (tab. XL: 13).

Okrajový črep z nádoby s lievikovito otvoreným ústím, ktoré je zdobené presekávaním (tab. XL: 15).

Okraj vodorovne zrezaný, materiál hnedej farby (tab. XL: 14).

Dva zlomky okrajov z hrncovitých, prípadne zásobnicových tvarov (tab. XL: 16, 17).

Objekt 74/80 (obr. 18; 20)

Medzi objektmi 30/79, 43/79 a 26/79 sa objavili obrysy laténskeho zahĺbeného jednopriestorového objektu obdĺžnikového tvaru. Objekt 74/80 bol na južnej strane porušený objektom 30/79, datovaným do doby rímskej.

Výplň tvorila sivá, miestami popolovitá zemina, ktorá obsahovala črepy, zvieracie kosti, uhľíky, drobné predmety a dva kusy trosky. Dve kratšie steny objektu boli zaoblené. Steny objektu boli takmer kolmé až ku dnu, ktoré sa nachádzalo v hĺbke 30–40 cm a bolo kvalitne vymazané. Pri východnej a západnej stene objektu (kratšie strany) sa na úrovni dna našli dve kolové jamy s priemerom 40–50 cm, ktoré sa k smerom k svojmu dnu zužovali a boli pod úroveň podlahy zahĺbené 65–70 cm. V okolí obidvoch kolových jám sa odkrylo 27 menších jamiek s priemerom 5–10 cm. Boli hrotito ukončené a zahĺbené 5–25 cm pod úroveň podlahy. Výplň v jamkách bola tmavohnedá, boky jamiek boli veľmi tvrdé, akoby vymazané. Jamky sú pravdepodobne pozostatky po vnútornom zariadení objektu. Okrem týchto hrotitých jamiek sa v podlahe objektu odkryli tri väčšie jamy s priemerom 18–25 cm a s hĺbkou 5–15 cm.

Rozmery: 460 x 160–260 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Časť hlineného závažia (tab. XLI: 8).

Hlinené koliesko z črepu s prevrtaným otvorom (tab. XLI: 4).

Predmet z kosti/parohoviny (tab. XLI: 7).

Zlomok sapropelitového náramku (tab. XLI: 1).

Malé kusky železného predmetu, bližšie neidentifikovateľné (nekreslené).

- Zlomky nádob

Celkovo 98 fragmentov nádob, kreslených je 32 kusov.

Malá miska s odsadeným dnom a rovnými von vyhnutými stenami, zhotovená v ruke (tab. XLI: 6).

Spodná časť nádoby so splošteným, esovito profilovaným telom. Dno je dovnútra klenuté. Materiál jemnozrný, nádoba zhotovená na kruhu (tab. XLI: 2).

Vázovité tvary nádob s dovnútra vtiahnutým ústím (tab. XLIII: 1; XLIII: 2). Na tele sú vodorovné vhlbené obvodové línie. Materiál jemnozrný a sivý. Nádoby zhotovené na kruhu.

Hrncovité tvary nádob zhotovené bez pomoci kruhu (tab. XLII: 6; XLIV: 1, 6; XLV: 2, 7, 10). Niekedy je na hrdle alebo pod ním obvodový pás s vrypami.

Misy s esovitou profiláciou (tab. XLII: 3; XLIII: 5; XLIV: 2, 5).

Hrncovité tvary na kruhu točené s mierne von vyhnutým ústím (tab. XLII: 2; XLIV: 4).

Misy s dovnútra vtiahnutým okrajom (tab. XLII: 4, 5).

Misy s von vyhnutým lievikovitým telom (tab. XLIII: 3, 4; XLIV: 7).

Tvary fliaš s von vyhnutým okrajom a s telom zdobeným obvodovými líniami (tab. XLIII: 1; XLIV: 3).

Okraje situlovitých tvarov vyrobených z hmoty s prímiesou grafitu. Na jednom fragmente je okrem tela zdobeného zvislým hrebeňovaním aj reparačný otvor na hrdle (tab. XLV: 1). Na druhom fragmente je veľmi pravidelná výzdoba v obvodovej lište pod hrdlom v tvare písmena C (tab. XLV: 3).

Dno z nádoby zhotovenej z jemne plavenej hlíny hnedej farby. Dno je dovnútra klenuté (tab. XLV: 4).

Fragmenty z nádob s výčnelkami (tab. XLV: 5, 6, 9) a s výzdobou v tvare vhlbených línií (tab. XLV: 8).

Črep z okraja a tela nádoby, sitko, ústie rovno hore vytiahnuté a okraj zaoblený. Keramický materiál hnedej farby, piesčitý, telo nádoby dierkované (tab. XLI: 3).

- Uhlíky, č. vr. 139–142.
- Zvieracie kosti, č. vr. 169–171.
- Troska, č. vr. 46, 47.

Objekt 98/80 (25a–b/79; obr. 18; 21)

Vo výskumnej sezóne v roku 1979 bola v sektore B–C/1 odkrytá jama 25/79, ktorá porušila laténsky objekt. Popri severnej stene jamy sa laténsky objekt prehĺbil a označil sa ako objekt 25a–b/79. V hĺbke 160 cm od úrovne terénu sa našla minca, spona a keramika (Kolníková 1982). V skúmaní laténskeho objektu sa pokračovalo v roku 1980 pod číslom 98/80.

Takmer štvorcový objekt sa veľmi nejasne črtal v sektore B/1–I, v hĺbke 50 cm svetlosivou výplňou. Výplň obsahovala laténske črepy, zvieracie kosti, uhličky, našli sa aj zrná obilia, mazanica, troska a drobné predmety. V hĺbke 50 cm sa narazilo na tvrdé, ale nie vymazané dno. V južnej časti objektu bolo dno prepálené na ploche 40 x 55 cm. Kolové jamy sa v objekte neodkryli.

Rozmery: 340 x 330 cm.

- Drobné predmety (objekt 25b/79)

Strieborná tetradrachma s nápisom NONNOS (obr. 34: 4; tab. XLVII: 1).

Železný predmet, vrták, dĺžka 250 mm (tab. XLVI: 1).

Bronzová palmetovitá opasková zápona (tab. XLVI: 2).

Železné predmety (tab. XLVI: 3–5).

- Zlomky nádob (objekt 25b/79)

Našlo sa 53 fragmentov nádob, kreslených 10 kusov.

Fragment z tela nádoby. Materiál s prímiesou grafitu. Povrch zdobený zvislým hrebeňovaním (tab. XXXIX: 7).

Fragment z tela nádoby, zhotovený z jemnozrnného materiálu, ktorý sa odlupuje (tab. XXXIX: 8).

Spodné časti nádob na nízkej prstencovej nôžke (tab. XXXIX: 9, 10).

Zlomky úch sivohnedej farby (tab. XLIX: 6, 9).

Okraje z fľašovitých nádob. Ústie lievikovito von vyhnuté (tab. XLVI: 7, 8), zaoblené a von vyhnuté (tab. XXXIX: 8).

Okraj misy so zaobleným telom sivohnedej farby (tab. XXXIX: 10).

Fragment hornej časti hrncovitej nádoby s pretláčaným plastickým okrajom (tab. XXXIX: 11).

- Drobné predmety (objekt 98/80)

Časť kamenného brúsika (tab. XLVII: 5).

Železné nožičky alebo iné nástroje (tab. XLVII: 3, 4).

Polovička hlineného kolieska, v strede s otvorom (tab. XLVII: 2).

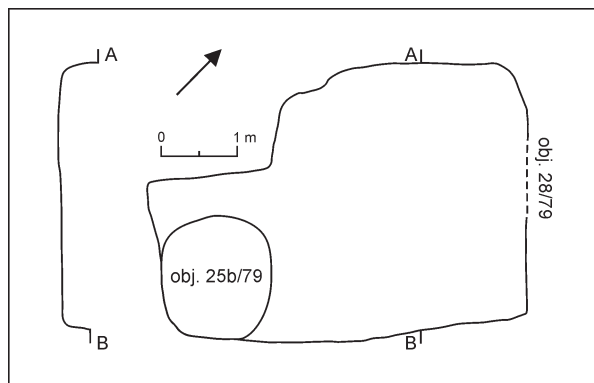
- Zlomky nádob (objekt 98/80)

Celkový počet črepop 102, kreslených 67 fragmentov.

Zrekonštruovaná vázovitá nádoba. Na tele je zvyšok azda ucha alebo väčšieho výčnelku. Ústie von vyhnuté, telo dvojkónické. Materiál jemnozrnný, hnedej farby, nádoba na kruhu točená (tab. XLVIII: 1).

Fragmenty súdkovitých tvarov v ruke robených (tab. XLVIII: 3, 4; L: 11, 15).

Okraje rôznych hrncovitých tvarov s von vyhnutým zosilneným okrajom (tab. XLVIII: 2, 6; XLIX: 5; L: 3, 5, 13, 14).

Obr. 21. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 98/80.

Zaoblené misy s dovnútra mierne vťahnutým okrajom (tab. XLVIII: 7–9, 10; L: 6). Na jednej je z vnútornej strany obvodová vlnovka (tab. XLVIII: 7).

Misy so zosilneným okrajom, ktorý je výrazne von vyhnutý (tab. XLIX: 3, 4; L: 7).

Horné časti nádob zo sitúl. Materiál kvalitný s prímiesou grafitu. Telo zdobené hrebeňovaním (tab. XLIX: 1, 2). Na jednej nádobe je pod hrdlom reparačný otvor. Výzdoba zvislých línií je prerušená šikmou líniou (tab. XLIX: 1).

Fragmenty fľašovitých tvarov nádob (tab. L: 1, 4, 12).

Zlomok pásikového ucha (tab. XLVII: 6, 8, 9; L: 2).

Rôzne okrajové fragmenty nádob (tab. L: 8–10) a fragmenty nádob s plastickou výzdobou (tab. XLVII: 7; L: 15–20).

- Uhlíky, č. vr. 174.
- Zrnká obilia, č. vr. 174a.
- Zvieracie kosti, č. vr. 215.
- Troska, č. vr. 59.
- Mazanica, č. vr. 47.

Objekt 100/80 (obr. 18; 22)

V sektore C–D/6 sa medzi objektmi 37/79 a 38/79 nezreteľne črtal jednopriestorový zahĺbený objekt obdĺžnikového pôdorysu, ktorý sa od tmavohnedej vrstvy odlišoval svetlosivým sfarbením.

Výplň objektu tvorila kyprá, miestami popolovitá zemina. V hĺbke 50 cm v strede objektu bola 10 cm hrubá popolovitá vrstva. V hĺbke 70 cm sa narazilo na tvrdé, silno ubité dno chaty.

Vo výplni sa našli črepy, zvieracie kosti, uhličky, mazanica a drobné predmety.

Steny objektu boli kolmé až ku dnu, rohy boli zaoblené. Objekt bol zahĺbený do hnedej vrstvy a dno do žltej spraše.

Na západnej strane bol porušený objektom 37/79. Na južnej strane sa našiel 40–50 cm široký stupienok, ktorý bol len 20 cm zahĺbený do tmavohnedej vrstvy (tzv. lavica). Pri kratšej západnej stene objektu sa na dne nachádzala kolová jama s priemerom 30 cm, ktorá bola pod podlahu objektu zahĺbená 50 cm, steny jamy boli kolmé až ku dnu. V strede východnej steny objektu na dne sa odkryla kolová jama s priemerom 60 cm, ktorá bola pod úroveň podlahy zahĺbená 60 cm, na západnej strane bola stena jamy zošikmená ku dnu. Vo východnej časti objektu sa na dne objavila oválna jama s rozmermi 110 x 70 cm, ktorá bola pod úroveň podlahy zahĺbená 20 cm.

Rozmery: 250–290 x 456 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Opracované zvieracie parožie, ktoré bolo použité pravdepodobne ako rukoväť pre nástroj. Jeden koniec je rovno odseknutý a na druhom konci je štvorhranný zárez, do ktorého bol nástroj osadený. Celková dĺžka 80 mm, priemer 27 mm, šírka zárezu 12 mm (tab. LI: 2).

Dvojkónický hlinený praslen v strede s väčším otvorom, svetlohnedej farby, jemne plavený materiál, priemer praslena 41 mm, priemer otvoru 13 mm (tab. LI: 6).

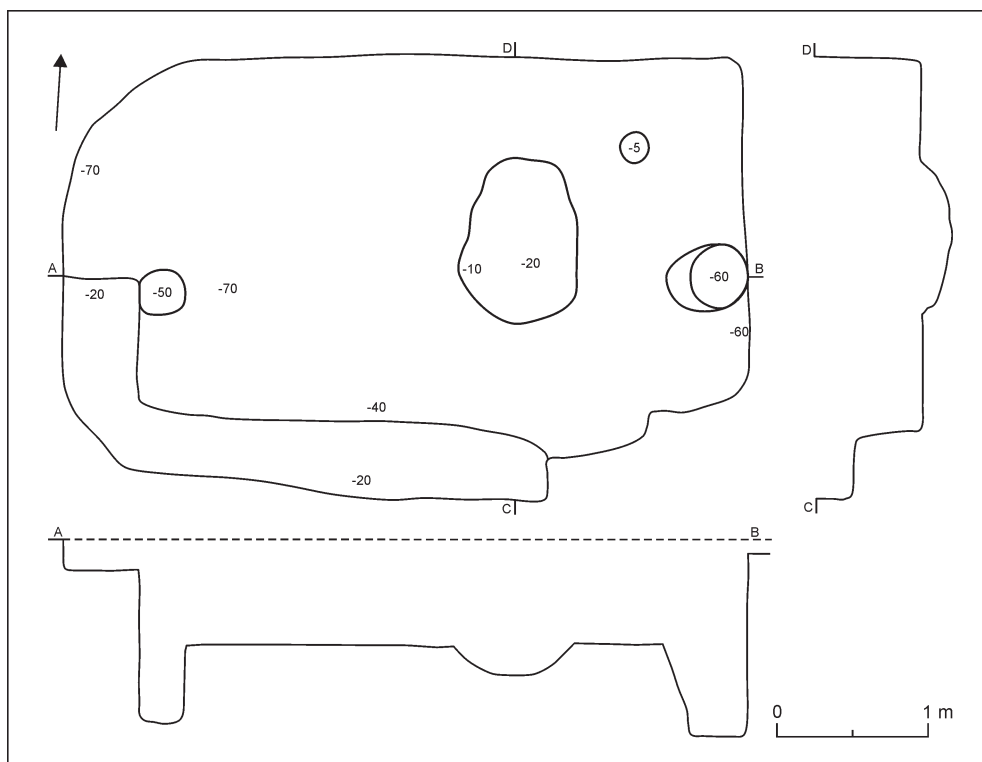
Polovička hlineného praslena, koliesko vyhotovené z črepu hnedej farby, hlinitopiesčitého materiálu. Koliesko malo v strede otvor s priemerom 11 mm, hrúbka 8–10 mm, priemer kolieska 50 mm (tab. LI: 4).

Zlomok štvorhrannej osličky s rozmermi 80 x 60 mm, hrúbka 22–26 mm (tab. LI: 1).

Polovička hlineného kolieska, ktoré bolo vyhotovené z črepu sivej farby, hlinitopiesčitého materiálu. Koliesko v strede s otvorom s priemerom 13 mm, priemer kolieska 78 mm, hrúbka 8 mm (tab. LI: 7).

Polovička hlineného kolieska v dvoch zlomkoch, ktoré bolo vyhotovené z črepu, tmavosivej, na lome hnedej farby, jemnozrnný materiál. Priemer kolieska 48 mm, hrúbka 5 mm (tab. LI: 5).

Zlomok skleneného modrého náramku, po vonkajšom obvode zdobený štyrmi rebrami. Na jednom rebre je stopa po výzdobe pastovitou bielou hmotou, dĺžka zlomku 37 mm, šírka náramku 9 mm (tab. LI: 3).

Obr. 22. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 100/80.

- Zlomky nádob

Celkovo sa našlo 168 fragmentov nádob, kreslených 34 kusov.

Hrncovité tvary nádob zhotovené na kruhu (tab. LII: 1–3).

Misy s von vyhnutým zaobleným okrajom a esovito profilovaným telom, zvýrazneným obvodovými líniami (tab. LII: 4–7; LIII: 1, 4, 6; LIV: 1).

Horné časti vázovitých alebo fľašovitých tvarov (tab. LIII: 2, 3).

Hrncovitá nádoba (situla) s jemne hrebeňovaným telom (tab. LIII: 7, 8).

Misy vyhotovené v ruke so súdkovitým alebo mierne von vyhnutým ústím (tab. LIV: 6, 10, 14, 16–20). Niektoré sú zdobené obvodovými vpichmi alebo vrypmi.

Pravdepodobne gombík z pokrievky (tab. LIV: 2).

Zlomky rôznych nádob (tab. LIV: 3–5, 8, 9, 11–13, 15).

- Uhlíky, č. vr. 175–181.

- Zvieracie kosti, č. vr. 218–223.

- Troska, č. vr. 60, 61.

- Mazanica, č. vr. 49, 50.

Objekt 106/81 (obr. 18)

Jama bližšie neurčená. Na obrysy objektu nepravidelného až elipsovitého tvaru sa narazilo v sektore C–D/6–7 v hĺbke 70 cm. Objekt bol zahĺbený do hnedej kultúrnej vrstvy v tesnej blízkosti laténskeho objektu 100/80. Výplň jamy tvorila tmavosivá zemina premiešaná črepmi, uhlíkmi, zvieracími kosťami a dvomi hlinenými kolieskami. Výplň v objekte bola pomerne tvrdá, v hĺbke 95 cm bolo rovné dno, ktoré bolo zapustené do žltej spraše. Steny objektu boli kolmé až ku dnu.

Rozmery: 320 x 200–265 cm.

- Drobné predmety

Celé hlinené koliesko, v strede s otvorom s priemerom 1,2 cm, vyhotovené z hnedého črepu, piesčitého materiál. Priemer kolieska 4,8 cm, hrúbka 1,1 cm.

Polovička hlineného kolieska, vyhotovené z hnedého črepu, piesčitého materiál. Priemer 4,6 cm, hrúbka 1,3 cm (tab. LV: 1, 2).

- Zlomky nádob

Našlo sa 46 fragmentov, z toho 30 bolo kreslených.

Črep z ústia a tela nádoby hnedej, na lome sivej farby, okraj von zosilnený, pod okrajom je črep prevrtaný (tab. LV: 3).

Okraj asi vázovitej nádoby, výrazne von vyhnutý (tab. LV: 4).

Hrncovité tvary nádob (tab. LV: 6–8; LVI: 2, 3; LVII: 20).

Fragment situly s mierne dovnútra vťahnutým okrajom. Telo zdobené hrebeňovaním (tab. LV: 5; LVI: 6; LVII: 6, 13, 19).

Misy s esovitou profiláciou a s von vyhnutým ústím (tab. LVI: 2, 4, 5; LVII: 18).

Spodná časť nádoby zhotovená na kruhu (tab. LVI: 7).

Rôzne zlomky keramiky (tab. LVII: 1–5, 7–12, 14–17).

- Uhlíky, č. vr. 201.

- Zvieracie kosti, č. vr. 250–252.

Objekt 118/81 (obr. 18)

Jama bližšie neurčená. Objekt takmer štvorcového pôdorysu sa črtal v hĺbke 70 cm v sektore B–C/13. Od hnedého okolitého terénu sa odlišoval svetlosivou výplňou. Vo výplni sa našlo pomerne málo črepového materiálu, drobné uhlíky, zvieracie kosti a zlomok železného predmetu. Steny objektu boli kolmé až k rovnému dnu, ktoré sa zistilo v hĺbke 50 cm. Dno bolo tvrdé, ale nie vymazané.

Rozmery: 300 x 345 cm.

Orientácia: SV – JZ.

- Drobné predmety

Fragment železného predmetu s dĺžkou 112 mm a hrúbkou 5 mm (nekreslené).

Malé hlinené koliesko zhotovené z tenkostenného fragmentu (tab. LIX: 1).

- Zlomky nádob

Celkovo 41 kusov, kreslených 22 kusov.

Okraje z hrncovitých nádob (tab. LVIII: 1; LIX: 8–10).

Horné časti sitúl (tab. LVIII: 2, 3).

Misa s esovitou profiláciou (tab. LVIII: 4; LIX: 2, 6).

Hrniec v ruke robený s plastickou výzdobou na pleciah v podobe výčnelkov (tab. LVIII: 6).

Súdkovitá nádoba (tab. LVIII: 7; LIX: 16).

Misa v ruke robená s mierne zaobleným telom (tab. LVIII: 5).

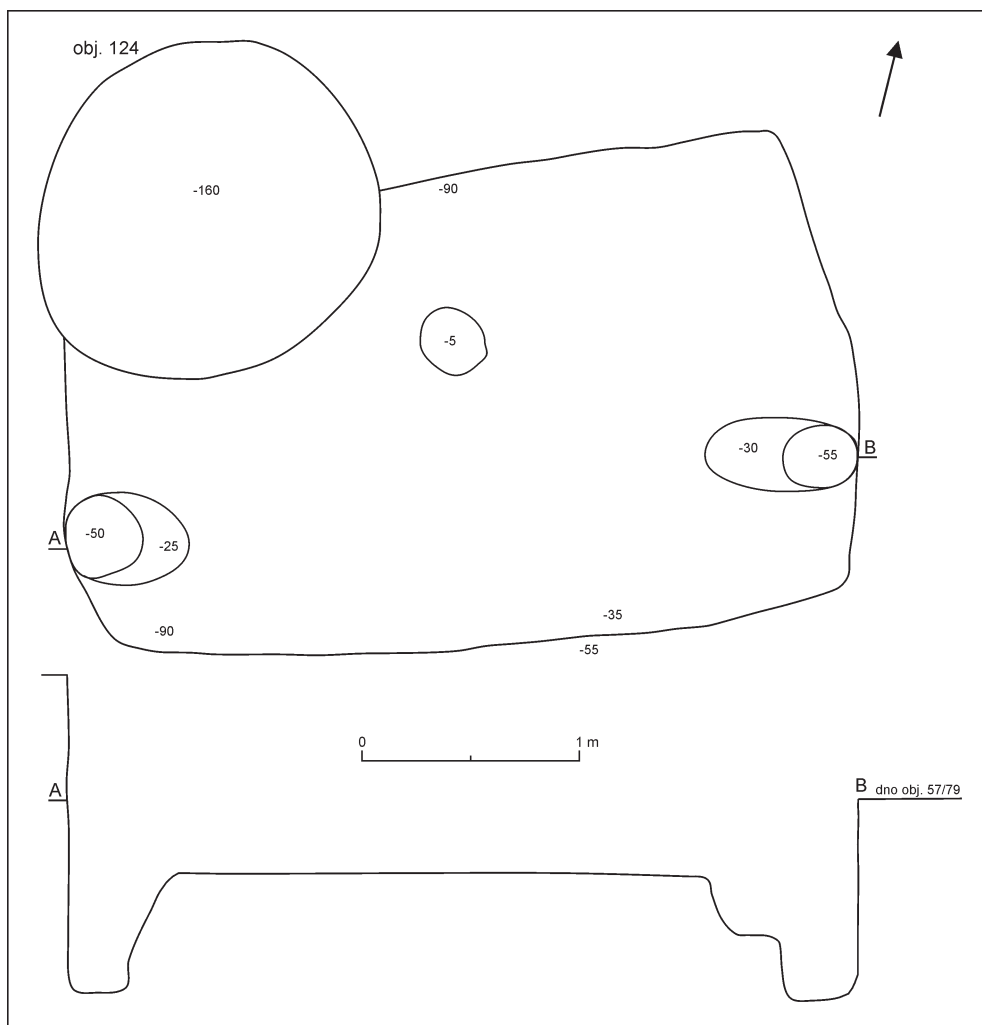
Fragmenty z tela nádob (tab. LIX: 4, 5, 11–16).

- Uhlíky, č. vr. 212.

- Zvieracie kosti, č. vr. 265–267.

Objekt 122/81 (obr. 18; 23)

V sektore A–B/15 sa na dne objektu 57 (doba rímska), skúmaného ešte v roku 1979, črtal objekt s výplňou sivej farby.

Obr. 23. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 122/81 (vzťah k objektu 57/79 nebol na pôvodnom pláne vyznačený – pozri obr. 18).

S objektom 57/79 sa prekrývala iba časť objektu 122/81, zvyšok bol mimo pôdorysu objektu z doby rímskej. V povrchovej vrstve sektora B/15 sa však obrysy nedali zachytiť. V sektore B/15 sa dno objektu 122/81 odkrylo v hĺbke 90 cm a v sektore A/15 bolo zahĺbené 35 cm pod úrovňou podlahy objektu 57/79. Západný roh objektu 122/81 bol porušený stredovekou zásobnou jamou 124/81, ktorej dno sa našlo v hĺbke 70 cm pod úrovňou podlahy laténskej chaty. Objekt 122/81 mal kolmé steny až k rovnému a vymazanému dnu. Výplň objektu tvorila sypká svetlosivá zemina, miestami prepálená. Vo výplni sa nachádzali črepy, zvieracie kosti (niektoré boli prepálené), kúsky mazanice (na jednom sú odtlačky prútov), nevy-pálené hlinené závažie a kamenný brúsik. Na dne objektu pri kratších stenách sa črtali dve kolové jamy, zahĺbené pod úroveň podlahy 50 a 55 cm. Mali širšie ústie, smerom ku dnu sa ich priemer zužoval (pri dne bol priemer 35 cm).

Rozmery: 360 x 215 cm.

Orientácia: Z – V.

- Drobné predmety

Opracovaný kamenný predmet (brúsik), dĺžka 105 mm, hrúbka 12–17 mm, šírka 32–39 mm (tab. LX: 2).

Hlinené ihlanovité závažie s otvorom s priemerom 18 mm, výška 146 mm. Rozmer základne 80 x 87 mm (tab. LX: 1).

Malý krúžok z črepu s otvorom (tab. LX: 3).

- Zlomky nádob

Celkovo sa našlo 45 kusov, z toho 11 je kreslených.

Väčší rekonštruovaný črep z misky svetlohnedej farby, jemne plavený materiál. Miska esovito profilovaná so zaobleným okrajom (tab. LXI: 2).

Črep z misovitej nádoby, zlepený z piatich kusov, svetlohnedej farby, jemnozrnný materiál. Ústie rovno hore vytiahnuté, okraj mierne zosilnený a vodorovne zrezaný (tab. LXII: 3).

Črep z ústia a tela súdkovitej nádoby hnedej farby, piesčitého materiálu. Ústie skoro rovno hore vytiahnuté a okraj zaoblený. Črep pod ústím zdobený radmi malých vtlačaných jamiek (tab. LX: 5).

Z väčšej časti rekonštruovaná súdkovitá nádoba sivej farby, piesčitého materiálu, okraj nádoby je smerom von zhrubnutý. Telo nádoby je zdobené hustými zvislými žliabkami. Priemer ústia 13,3 cm, priemer dna 10,2 cm, výška 11,9 cm, maximálne vydutie 15,2 cm (tab. LXI: 1).

Rekonštruovaný väčší črep z ústia a tela súdkovitej nádoby tehlovočervenej farby, jemnozrnný materiál. Okraj zaoblený, pod okrajom je plastická šikmo presekávaná lišta, telo nádoby je zvislo ryhované (tab. LX: 4).

Okraj nádoby s kyjovito ukončeným ústím (tab. LXI: 3).

Esovito profilovaná misa s výrazne zosilneným okrajom (tab. LXI: 6).

Ústie nádoby von vyhnuté, pravdepodobne z vázy alebo fľaše (tab. LXI: 4).

Esovito profilovaná misa s mierne von vyhnutým okrajom sivej farby (tab. LXII: 1).

V ruke robená súdkovitá nádoba. Ústie je mierne dovnútra vtiahnuté. Pod okrajom sa nachádzala dvojica vpichov pod sebou (tab. LXII: 2).

- Zvieracie kosti, č. vr. 288.

- Mazanica, č. vr. 54.

Objekt 137/81 (obr. 18; 24)

Po viacnásobnom začistení sektorov E/10–11 sa v hĺbke 65 cm našiel pôdorys väčšieho obdĺžnikového zahĺbeného jednopriestorového objektu, ktorého výplň mala po vysušení svetlosivú farbu. Pri SV stene bol objekt porušený objektom 136/81 a hrobom 21/81. Do JV časti objektu bol zahĺbený celý hrob 22/81 a tesne pri JV stene bol zahĺbený hrob 26/81 (obr. 18). Západný roh objektu bol porušený jamou z doby rímskej 144/81, ktorá z jednej polovice zasahovala do objektu 137/81 a siahala 45 cm pod úroveň podlahy laténskeho objektu.

Objekt 137/81 bol zahĺbený do tmavosivej vrstvy, výplň tvorila sivá, pomerne kyprá zemina, ktorá bola premiešaná s črepami z doby laténskej a rímskej (výplň je zrejme premiešaná s výplňou jamy 144/81), zvieracími kosťami, uhlíkmi a drobnými predmetmi. Rohy objektu boli zaoblené, steny kolmé až k rovnému a vymazanému dnu, ktoré sa odkrylo v hĺbke 65 cm. V strede kratších stien sa objavili dve kolové jamy s priemerom 30 cm a 40 cm, ktoré boli zahĺbené 60 cm a 45 cm pod úroveň podlahy. Pri JV stene blízko kolovej jamy a pri východnom rohu objektu na dne boli dve väčšie lebky hovädzieho dobytká. Pri SZ stene objektu nad kolovou jamou v hĺbke 30–40 cm sa našlo na jednom mieste viac uhlíkov, pravdepodobne z kolovej konštrukcie objektu.

Rozmery: 480 x 330–340 cm.

Orientácia: SZ – JV.

- Drobné predmety

Hlinený dvojkónický praslen (tab. LXII: 5).

Hlinené závažie (tab. LXII: 6).

Sklený korálik (fyzicky sa nenašiel), číslo 614.

Bronzová spona (fyzicky sa nenašla), číslo 615.

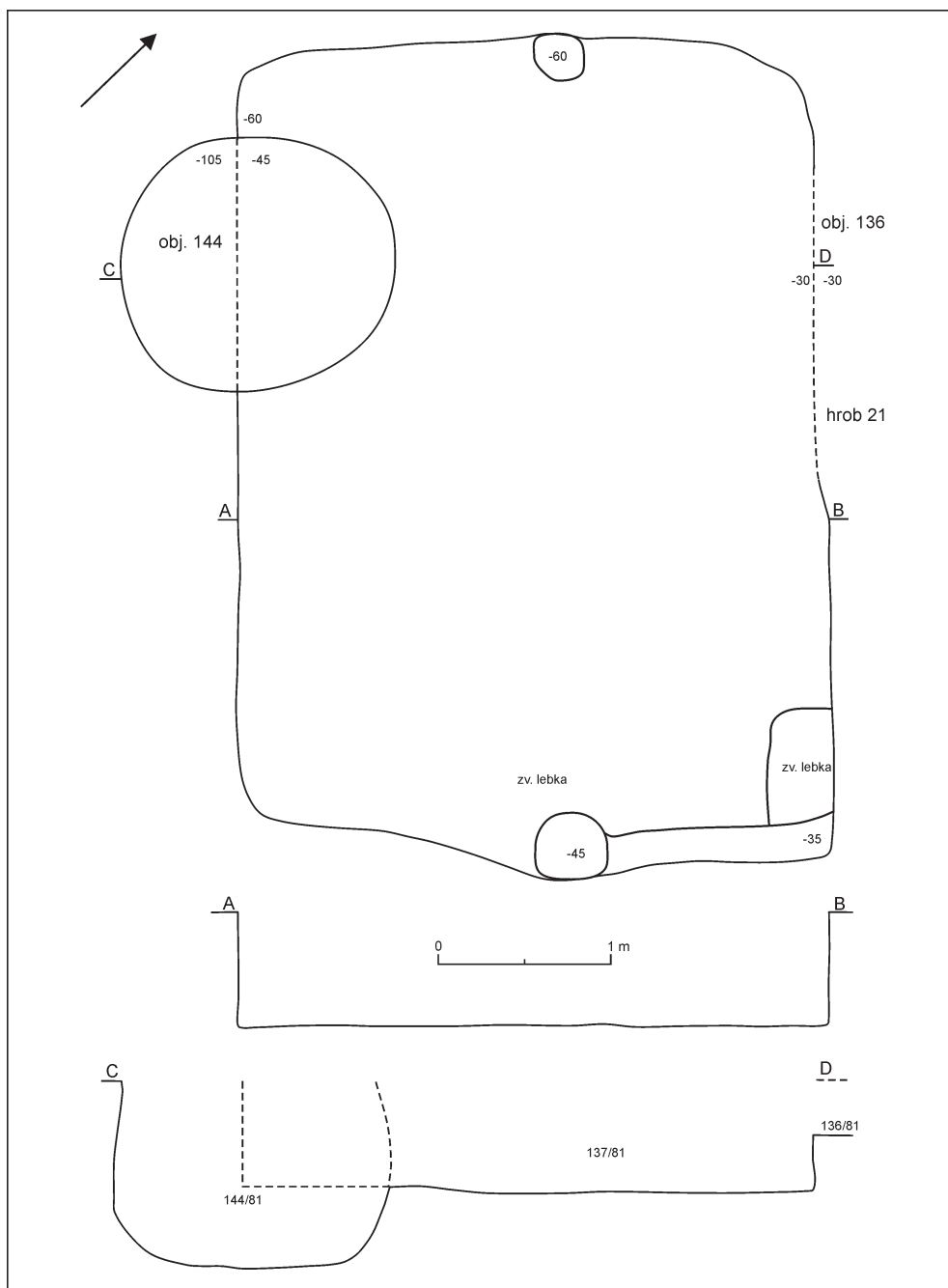
- Zlomky nádob

Celkovo 8 kusov, kreslený 1 kus.

Okraj nádoby s dovnútra vtiahnutým ústím (tab. LXII: 4).

- Uhlíky, č. vr. 251–253.

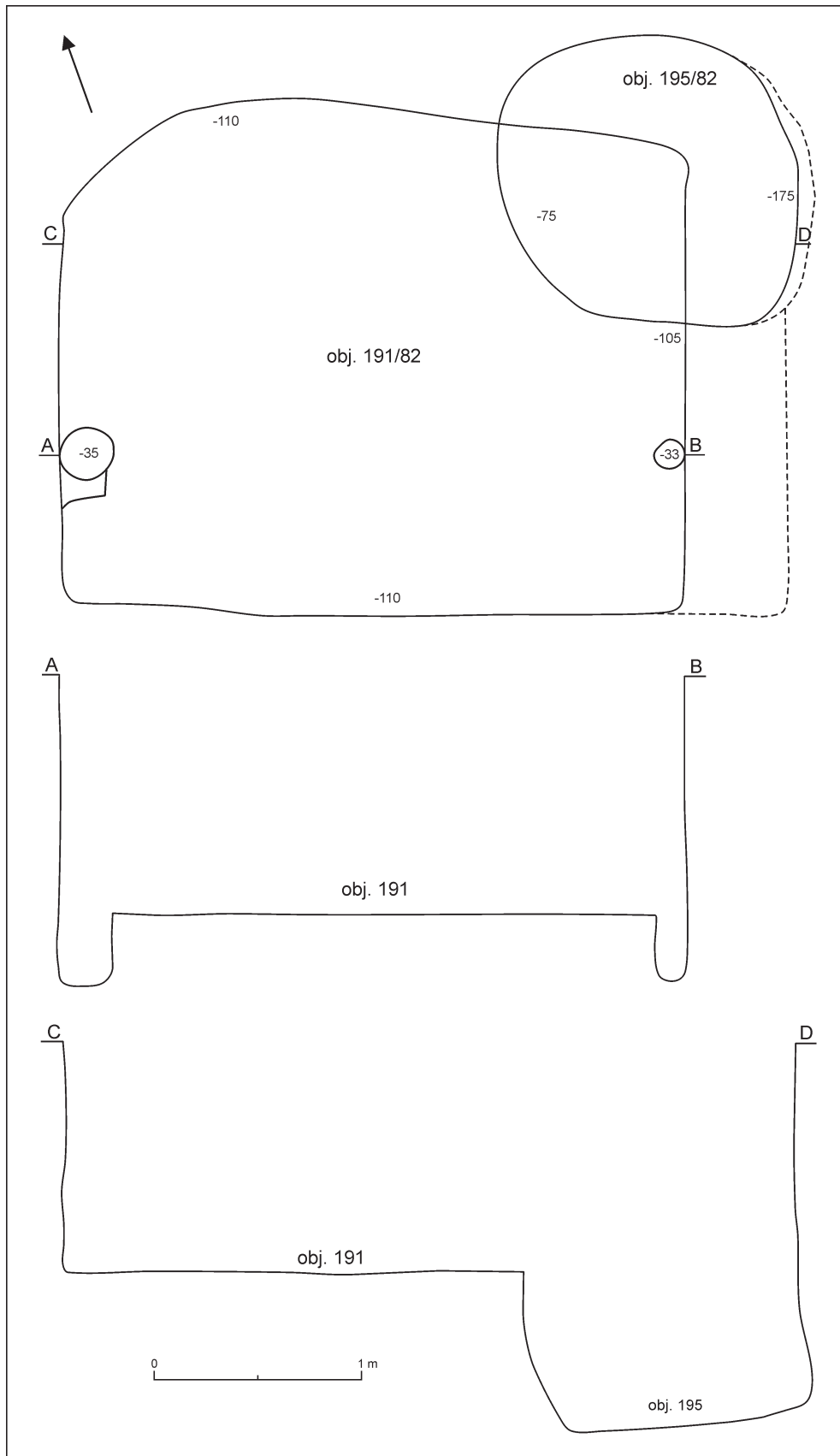
- Zvieracie kosti, č. vr. 332–336.

Obr. 24. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 137/81.

Objekt 167/81 (obr. 18)

V sektore D–E/5 v hĺbke 70 cm sa veľmi nejasne črtal zahĺbený jednopriestorový objekt obdĺžnikového tvaru so svetlosivou výplňou. Nad objektom 167/81 bol v roku 1979 odkrytý objekt 33/79 a pri východnom rohu bola jama 36/79. Výplň objektu tvorila do hĺbky 40 cm tmavosivá zemina, ktorá bola premiešaná črepami, zvieracími kosťami, uhlíkmi a drobnými predmetmi. Steny chaty boli kolmé až k pomerne rovnému dnu, ktoré bolo zahĺbené do žltej spráše. Na dne pri kratších stenách sa objavili dve kolové jamy, uložené oproti sebe a mali priemer 35–40 cm. Pod úroveň podlahy boli zahĺbené 35 cm. V strede dna objektu bola väčšia jama s priemerom 90 x 60 cm, ktorá sa ku dnu zužovala a bola pod úroveň podlahy zahĺbená 40 cm. Podlaha bola tvrdá a ubitá. V strede južnej steny sa v dĺžke 200 cm tiahol

Obr. 25. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekty 191/82 a 195/82.

výbežok vyvýšený nad dnom (zachytený v hĺbke 30 cm) od úrovne začistenia, tzv. lavica. Západný roh objektu sa nevybral, lebo bol pod veľkou skládkou zeminy.

Rozmery 450 x 220–230 cm, hĺbka 40–45 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Zachovaný celý funkčný predmet – nástroj, ktorého hrot je železný a rukoväť z opracovanej kosti či parohu. Dĺžka 48 mm, priemer 11–19 mm. Rukoväť je zaoblená, má dĺžku 30 mm (fyzicky sa nenašiel). Nachádza sa na tab. 74 pod číslom 655, č. negatívu predmetu 96565 (*Chropovský 1981*).

Bronzová ihlica, mierne deformovaná, na jednom konci zahrotená a druhý koniec ukončený zhrubnutou hlavicou (fyzicky sa nenašla).

Kónický praslen sivej farby, jemnozrnný materiál. Na spodnej časti je praslen zdobený zvislými ryhami. Pri spodnom otvore je mierne dovnútra klenutý. Priemer 36 mm (fyzicky sa nenašiel).

Polovička dvojkónického prasleny tmavosivej farby, na lome hnedej farby, zrnitý materiál. Priemer 38 mm, výška 21 mm (tab. LXIII: 1).

Polovička dvojkónického prasleny tmavosivej farby, jemnozrnný materiál. Výška 24 mm, priemer 43 mm (tab. LXIII: 2).

- Zlomky nádob

Spolu nájdených 62 črepov, 37 kreslených.

Súdkovité tvary nádob s ústím mierne dovnútra vtiahnutým. Nádoba zhotovená v ruke. Pod ústím jemné vpichy (tab. LXIII: 3, 7).

Misy s esovitou profiláciou (tab. LXIII: 4, 6; LXIV: 2, 3, 6, 7; LXV: 2).

Rôzne tvary hrncovitých a situlovitých nádob (tab. LXIII: 5; LXIV: 1, 4; LXV: 1, 3, 4, 5, 11, 13; LXVI: 2, 5, 7, 8).

Misy so zaobleným telom a vtiahnutým ústím (tab. LXIV: 5).

Misy s výrazným von vytiahnutým okrajom (tab. LXVI: 3, 4).

Pohár alebo kónická nádoba v ruke zhotovená (tab. LXV: 6).

Fragment z tela nádoby s plastickým vlysom, na ktorom je kolkovaná výzdoba akoby v tvare obráteného písmena C (tab. LXVI: 6).

Rôzne zlomky z tiel nádob s výzdobou (tab. LXVI: 9–13).

- Uhlíky, č. vr. 267.

- Zvieracie kosti, č. vr. 380, 381.

Objekt 195/82 (obr. 18; 25)

Pri začisťovaní dna objektu 191/82 (nie je datovaný do doby laténskej) sa v hĺbke 110 cm zistilo, že dno je porušené jamou, ktorej pôdorys pokračuje aj mimo objektu smerom na SV. Výplň jamy tvorila sivá sypká zemina, miestami premiešaná popolovitou vrstvou s črepovým materiálom. Dno jamy bolo zošikmené smerom na západ a boky boli nerovné. Jama bola zahĺbená 70 cm pod úroveň dna objektu 191/82.

- Zlomky nádob

Celkovo 12 črepov, 9 kreslených.

Črep z okraja a hrdla nádoby tmavosivej farby, hrubozrnný materiál, ústie rovno hore vytiahnuté a okraj mierne von vyhnutý a vodorovne zrezaný (tab. LXVII: 8).

Črep z okraja a tela nádoby hnedej farby, hrubozrnný materiál. Ústie mierne von vyhnuté a okraj zaoblený (tab. LXVII: 6).

Črep z okraja a tela nádoby svetlohnedej, z vnútornej strany tmavosivej farby, piesčitý materiál, okraj von vyhnutý a zaoblený. Črep pod hrdlom zdobený radom vtlačaných jamiek (tab. LXVII: 9).

Črep z okraja a ústia nádoby tmavosivej farby, jemne plavený materiál. Okraj von vyhnutý a zaoblený, pod okrajom je jemné plastické rebro (tab. LXVII: 4).

Črep z ústia a tela esovito profilovanej tmavosivej misky, na lome svetlohnedej farby, jemne plavený materiál (tab. LXVII: 1).

Okraj hrncovitej nádoby, zhotovenej z hrubozrnného materiálu. Ústie mierne dovnútra vtiahnuté (tab. LXVII: 7).

Fragmenty okrajov tenkostenných, asi vázovitých nádob (tab. LXVII: 2, 3).

Zlomok z tela nádoby zdobený jemným hrebeňovaním (tab. LXVII: 5).

Objekt 200/82 (obr. 18; 26)

V sektore D/16 v hĺbke 70 cm sa nezreteľne črtali obrysy väčšieho obdĺžnikového zahĺbeného objektu s tmavosivou výplňou. Na povrchu sa nachádzali uhlíky a zuhoľnatené semená. Objekt bol zahĺbený 40–50 cm do tmavohnedej vrstvy, spodná časť bola zahĺbená do žltej spraše. Výplň objektu bola sypká, miestami sa v hĺbke 60–70 cm prišlo na sivú vrstvu. Vo výplni sa nachádzali črepy, zvieracie kosti, uhlíky, hlinené koliesko vyhotovené z črepu s obsahom grafitu a zlomok železného nožíka. V hĺbke 120 cm sa narazilo na tvrdé vymazané dno, ktoré bolo v severnom rohu porušené obdĺžnikovou jamou s rozmermi 170 x 80–100 cm, od dna objektu zahĺbenej ešte 40 cm. Na dne objektu pri východnej stene (kratšej) sa našla kolová jama s priemerom 25 cm, zahĺbená 30 cm pod úroveň podlahy. Na protiľahlej západnej strane sa tiež odkryla kolová jama s priemerom 28 cm a s hĺbkou 23 cm. Z dvoch strán boli ďalšie dve kolové jamy s priemerom 20–30 cm, hĺbkou 25 a 32 cm. Západná stena sa nenašla, výplň pokračovala ďalej do sektora E/16, ktorý sa neprekopal, lebo tam bol uložený kábel, vedenie vysokého napätia z rozvodne. Pravdepodobne JZ časť (od strednej kolovej jamy na JZ) patrí ďalšiemu väčšiemu obdĺžnikovému objektu, ktorý sa prekrýva so sídliskovým objektom 200/82. Vychádzajúc z dobovej dokumentácie, hlavne z terénnych záberov č. 78625 a 78626, ide o dva objekty, pri ktorých sa nepodarilo zachytiť ich zreteľné rozhranie (tab. XC).

Rozmery: 370 x 260–320 cm, celková dĺžka obidvoch objektov 540 cm.

Orientácia: V – Z.

• Drobné predmety

Hlinené koliesko s otvorom v strede (tab. LXVIII: 2).

Hlinené koliesko bez otvoru (tab. LXVIII: 4).

Polovica kolieska s otvorom v strede (tab. LXVIII: 3).

Fragment železného predmetu (asi nožík) so zachovaným nitom na upevnenie rukoväte (tab. LXVIII: 1).

Železný nožík, zlomok (nekreslený).

• Zlomky nádob

Našlo sa 115 fragmentov nádob, kreslených bolo 51 kusov.

Rekonštruovaná, v ruke vyrobená malá miska svetlosivej farby, zrnitý materiál, telo misky rovno hore vyťahnuté, okraj zaoblený. Priemer ústia 13 cm, priemer dna 9 cm, výška 5,5 cm (tab. LXVIII: 6).

Situla v ruke robená s mierne hrebeňovaným telom (tab. LXVIII: 7).

Zlomok pokrievky (tab. LXVIII: 5).

Esovito profilované misy (tab. LXVIII: 8, 10; LXXI: 3–5).

Misa (tab. LXVIII: 10) má na vnútornej strane výzdobu v tvare dvojice vleštenej vlnovky.

Misa s otvoreným ústím a lievikovitým telom (tab. LXVIII: 9).

Esovito profilované misy (tab. LXIX: 2, 4, 5, 7; LXX: 5; LXXI: 3–5; LXXII: 9–12) s rôznou úpravou povrchu.

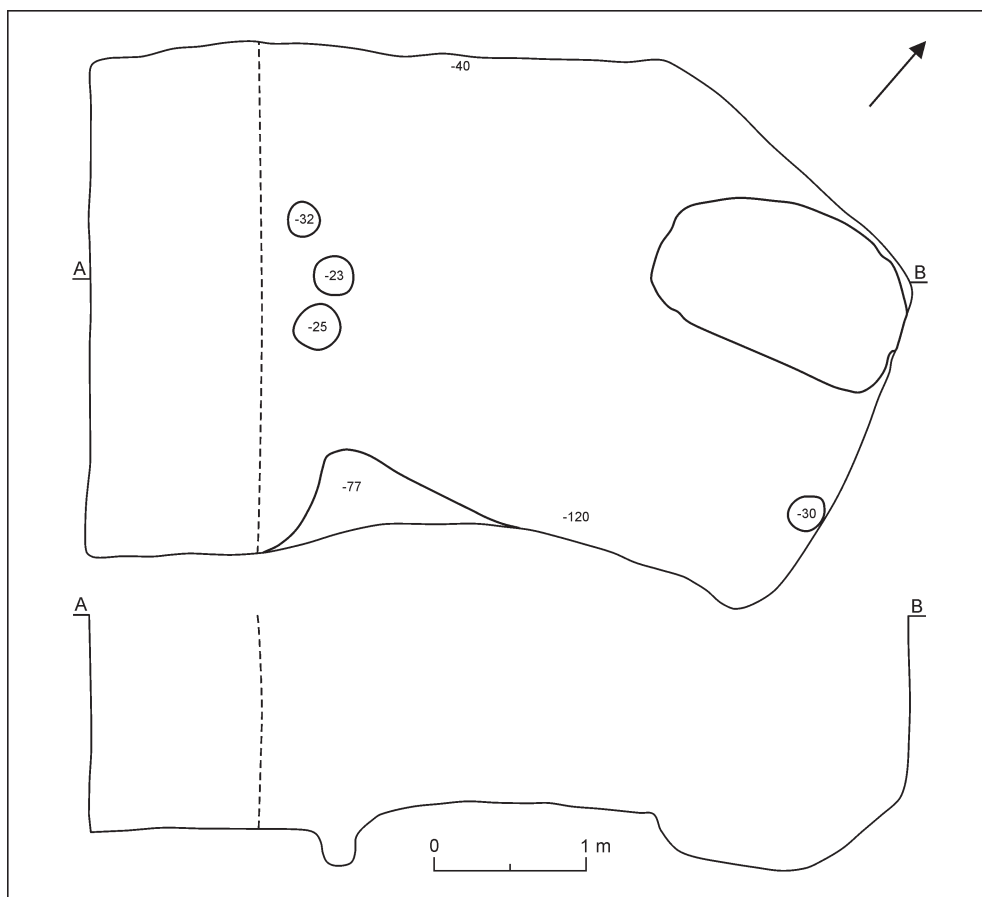
Situlovité (tab. LXIX: 1; LXXI: 2, 11) a hrncovité tvary (tab. LXIX: 3).

Rôzne misy s von vyhnutým okrajom (tab. LXIX: 8) a zaobleným telom (tab. LXX: 1–4, 6; LXXI: 1), niekde aj s vrypami po obvode (tab. LXX: 4).

Fragmenty nádob s výzdobou vhlbenou a plastickou (tab. LXXI: 6, 9, 12, 14–16; LXXII: 1–8).

• Uhlíky, č. vr. 286, 287, 306.

• Zvieracie kosti, vr. č. 443–450.

Obr. 26. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82.

Objekt 216/82 (obr. 18; 27)

Pri vyberaní objektu 215/82 sa pri severnej stene v hĺbke 25 cm prišlo na predpecnú jamu hrnčiarskej pece 216/82. Mala oválny tvar s tmavou výplňou. Z obsahu je početný črepový materiál, uhlíky, zvieracie kosti a mazanica. Bočné steny jamy boli zošikmené ku dnu, ktoré sa našlo v hĺbke 80–100 cm. Pri vyberaní západnej časti predpecnej jamy sa našli dva prepálené otvory, vykurovacie kanály so stredovou priečkou. Priestor vykurovacích kanálov, ako aj bočné steny predpecnej jamy boli dočervena vypálené. Dno aj bočné steny vykurovacích kanálov boli vypálené dosiva. Rozmery vykurovacích kanálov boli nasledovné: šírka 30–35 cm, ktorá sa vnútri rozšírila na 40–45 cm, výška 35–40 cm, dĺžka 135 cm. Západne od predpecnej jamy (35 cm) sa nachádzala kruhová jama s priemerom 95 cm, ktorá mala sivočiernu výplň premiešanú s prepálenou mazanicou. V hĺbke 10 cm bola jama po obvode vypálená a v hĺbke 40 cm bol zistený rošt s malými prieduchmi (dierkami), ktorých celkový počet bol 49 kusov. Prieduchy mali priemer 2–3 cm a hĺbku 10 cm. Stredová priečka, ktorá oddeľovala vykurovacie kanály bola široká 15 cm. Držala rošt pece (tab. XCI, XCIII: 2).

Rozmery: celková dĺžka pece aj s predpecnou jamou 330 cm, šírka 95–158 cm.

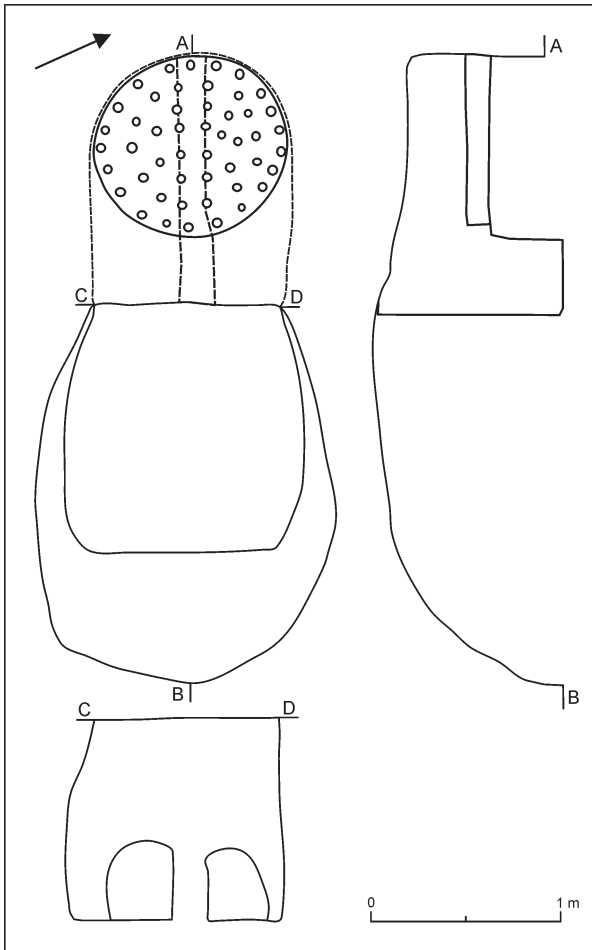
Orientácia: SZ – JV.

• Zlomky nádob

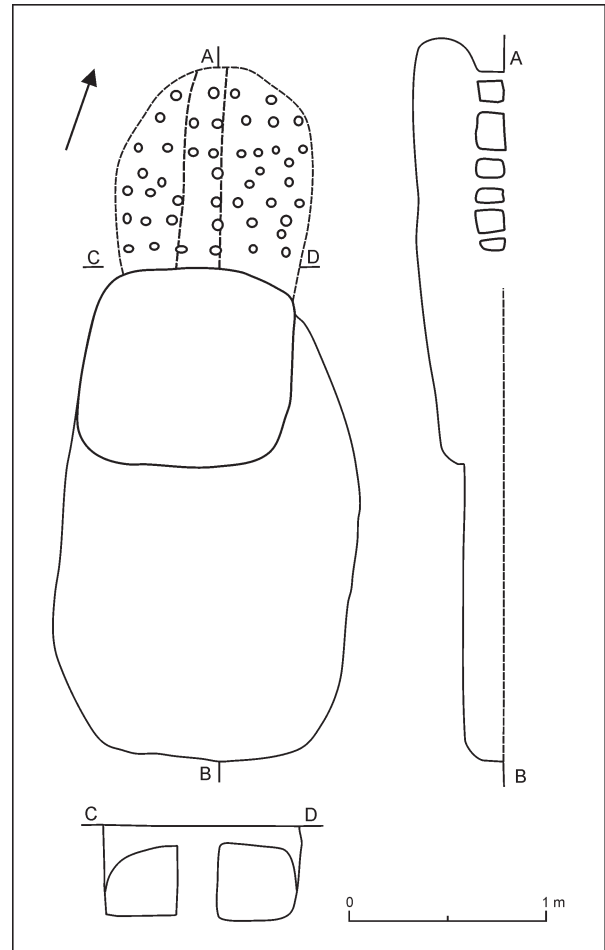
Celkový počet 117 fragmentov z nádob, 28 kreslených.

Okraje fľaškovitých a vázovitých tvarov nádob (tab. LXXIII: 1, 3, 5, 7, 9; LXXIV: 1–3; LXXV: 2, 4). Ide o kvalitnú keramikú zhotovenú na kruhu, hlavne sivej farby.

Okraje situlovitých nádob so zosilneným ústím (tab. LXXIII: 8; LXXV: 1, 3). V keramickej hmote sa nachádzal grafit.

Obr. 27. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 216/82.

Obr. 28. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 218/82.

Horná časť misy s výrazným von vytiahnutým okrajom (tab. LXXIII: 10), tzv. ovocná misa na nôžke.

Fragmenty z tela nádob zhotovené z jemnozrnnej keramickej hmoty (tab. LXXIII: 4, 6, 11).

Horná časť misy s lievnikovo otvoreným ústím. Zhotovená v ruke zo zrnitého materiálu (tab. LXXIII: 7).

Fragmenty z mís so zaobleným telom a dovnútra vtiahnutým ústím (tab. LXXIV: 5, 6).

Misa s jemne von vyhnutým ústím a polguľovitým telom (tab. LXXIV: 4).

Fragment z tela nádoby zdobený maľovanou výzdobou (tab. LXXV: 6).

Zlomky z tiel nádob, zdobené hrebeňovaním (tab. LXXV: 5, 8, 9).

Spodné časti nádob (tab. LXXV: 10, 11).

Súdkovitá nádoba s von vyhnutým ústím. Vyhotovená v ruke. Na povrchu je plastická výzdoba s trojicou presekávaných girland a s výčnelkom. Materiál sivej farby (tab. LXXV: 7).

- Uhlíky, č. vr. 3.
- Zvieracie kosti, č. vr. 468.
- Mazanica, č. vr. 73, 74.

Objekt 218/82 (obr. 18; 28)

V sektore H-K/1, 2 sa objavili približne do kruhu usporiadané malé otvory s priemerom 4 cm, ktoré boli po obvode dosiva vypálené – bol to vlastne rošt pece, ktorej klenba sa nezachovala.

Po začistení okolia sa podarilo nájsť predpecnú jamu oválneho tvaru s rozmermi 250 x 100–150 cm, ktorá bola na povrchu sfarbená do svetlosiva a premiešaná drobnými kúskami mazanice do hĺbky 20 cm. Pred vchodom do pecky jama prechádzala do hĺbky 30–40 cm a výplň bola sadzovito čierna, vo výplni sa našlo veľmi málo atypických čriepkov.

Vchod do vykurovacích kanálov bol v severnej časti predpecnej jamy. Vykurovací priestor bol rozdelený na dva vykurovacie kanály stredovou širokou priečkou (20 cm). Nad nimi bol položený rošt pece so 45 otvormi. Hrúbka roštu bola 10–15 cm. Prieduchy prechádzali do vykurovacieho priestoru. Dĺžka vykurovacieho kanála bola 105 cm, šírka 35 cm a výška 30–35 cm. Prieduchy na rošte, nachádzajúce sa nad stredovou priečkou nesmerovali kolmo dolu, ale boli zošíkmené tak, aby stredovú priečku obchádzali. Dno vykurovacieho priestoru bolo vypálené dosiva. Priemer kruhového roštu bol 90 cm (tab. XCII, XCIII: 1).

Rozmery: celkové rozmery pece s predpecnou jamou 350 cm.

Orientácia: S – J.

- Zlomky nádob (nekreslené)

Črepy z tiel nádob, datovaných do doby laténskej. Je zastúpená jemnozrnná keramika, ako aj črepy zdobené hrebeňovaním. Neboli vhodné na kresbovú dokumentáciu.

Objekt 221/82 (obr. 18; 29)

Pri odkrývaní včasnostredovekej zemnice 186/82 sa zistilo, že na západnej strane sčasti prekrýva laténsky objekt 221/82. Objekt sa na povrchu nejasne rýsoval. Výplň tvorila svetlohnedá sypká zemina. V hĺbke 45 a 80 cm bola 5 cm hrubá svetlosivá vrstva, rozťahnutá takmer po celej dĺžke objektu. Vo výplni sa našli črepy nádob vyhotovených v ruke aj točených na kruhu, zvieracie kosti a uhlíky. Objekt obdĺžnikového tvaru bol miestami až 60 cm zahĺbený do hnedosivej vrstvy, spodnou časťou do žltej spráše. Tvrdé vymazané dno bolo v hĺbke 110 cm. Steny objektu boli kolmé až ku dnu. Na dne sa v strede kratších stien narazilo na kolové jamy s priemerom 20 cm, ktoré boli zahĺbené 40 cm pod úroveň podlahy. Pozdĺž južnej a východnej steny sa v hĺbke 70 cm objavila tzv. lavica zo žltej spráše, široká 40–50 cm.

Rozmery: 340 x 270 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Zlomok železného predmetu (nekreslený).

- Zlomky nádob

Celkovo nájdených 75 zlomkov nádob, z toho 2 kreslené.

Fragment z tela nádoby zhotovenej z materiálu s prímiesou grafitu. Ide o zvyšok výzdoby, kde na obvodovej zvýraznenej lište je pletenec v tvare zrnového klasu (tab. LXXXIV: 5).

Zrekonštruovaná nádoba (pohár, misa?). Telo je hnedej farby, zhotovené za pomoci kruhu. Materiál jemnozrnný, dobre plavený. Na tele sú jemné obvodové línie (tab. LXXXIV: 9).

Z väčšej časti zrekonštruovaná súdkovitá nádoba sivej farby, zrnitý materiál, telo nádoby zdobené zvislým ryhovaním. Priemer ústia 13,6 cm, priemer dna 9,2 cm, výška 9,4 cm (nenájdená, inv. č. 917).

- Uhlíky, č. vr. 316.

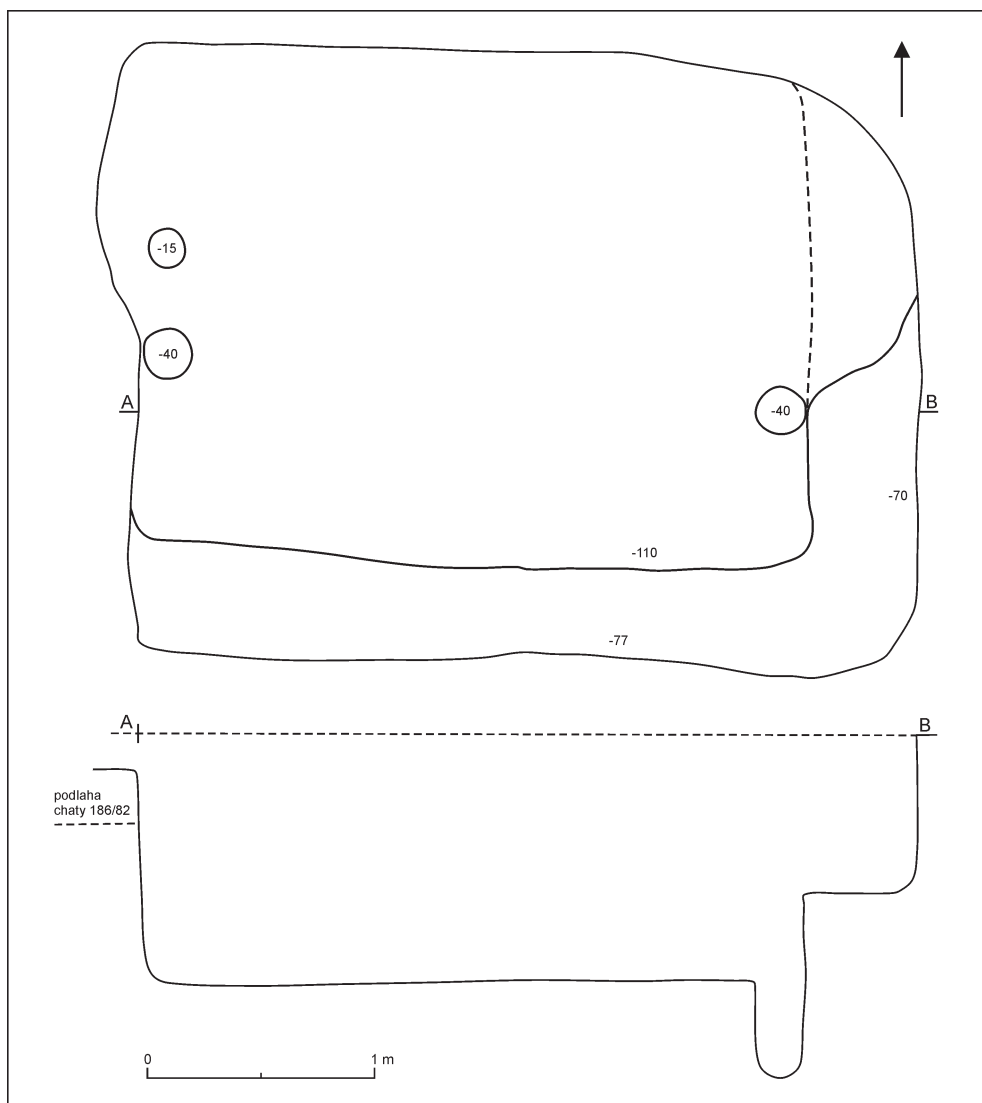
- Zvieracie kosti, č. vr. 470–472.

Objekt 236/84 (obr. 18)

Objekt sa črtal v hnedom podloží sektora K/6 červenším sfarbením výplne. Výplň tvorili kúsky mazanice a prepálená hlina. Steny a dno objektu neboli prepálené. Steny boli kolmé, dno nerovné, pozdĺžne vaňovito prehĺbené. Objekt mal nepravidelný tvar.

- Zlomky nádob

Desať kusov nevýraznej keramiky (nekreslené).

Obr. 29. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 221/82.

Objekt 272/84 (obr. 18; 30)

Zle sa črtajúci objekt lichobežníkového až obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi. Porušený bol objektom 279/84 a 210/84. V strede kratších stien boli zapustené kolové jamy, pozdĺž južnej steny bola okolo 60 cm široká a 45 cm vysoká lavica. Dovnútra zošikmené steny prechádzali do tvrdého vymazaného dna, ktoré bolo vo východnej časti schodovito znížené. Vo výplni objektu sa okrem uhlíkov, popolovitej zeminy, kúskov mazanice a trosky nachádzali laténske črepy a črepy lengyelskej kultúry.

Rozmery: 410 x 270–285 cm, hĺbka 58 cm.

Orientácia: SV – JZ.

• Drobné predmety

Hlinený praslen, mierne sploštený, takmer dvojkónický (tab. LXXVI: 3).

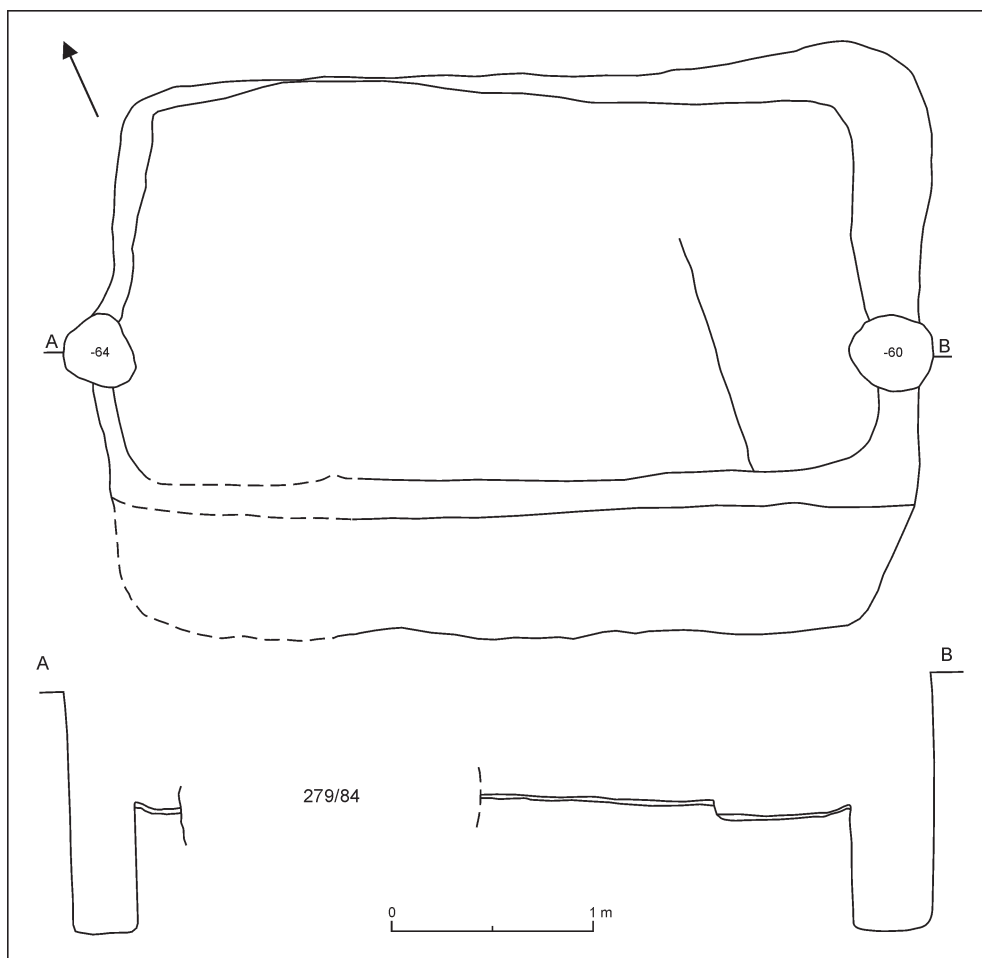
Hlinený praslen, zaoblený, na lome jemné vpichy (tab. LXXVI: 2).

Hlinený súdkovitý praslen (tab. LXXVI: 5).

Hlinený dvojkónický praslen (tab. LXXVI: 6).

Bronzové tyčinky (tab. LXXVI: 1, 4).

Železná skoba č. 1020 (nebola k dispozícii).

Obr. 30. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84.

- Zlomky nádob

Celkový počet fragmentov 189, kreslených 51 kusov.

Misy s dovnútra vťahnutým okrajom (tab. LXXVI: 7; LXXVII: 10; LXXVIII: 1–3, 5, 6), niektoré zhotovené v ruke.

Hlboké misy s esovitou profiláciou a s von vyhnutým okrajom (tab. LXXVI: 8, 9; LXXVII: 6–9; LXXVIII: 2; LXXIX: 3).

Fľašovité tvary s lievnikovito von vyhnutým ústím (tab. LXXVII: 1).

Hrncovité (situlovité) tvary nádob so zosilneným okrajom (tab. LXXVII: 2–5; LXXVIII: 4, 7; LXXIX: 2).

Situly zhotovené z keramickej hmoty s obsahom grafitu. Jedna je zdobená jemným hrebeňovaním a pod hrdlom má zvýraznené dve plastické obvodové línie (tab. LXXIX: 4). Ďalšia má hrebeňovanie tela o trochu širšie. Pod hrdlom sa nachádzala plastická presekávaná lišta a aj reparačný otvor (tab. LXXIX: 5).

Dná z nádob rôzneho tvaru (tab. LXXIX: 6–8).

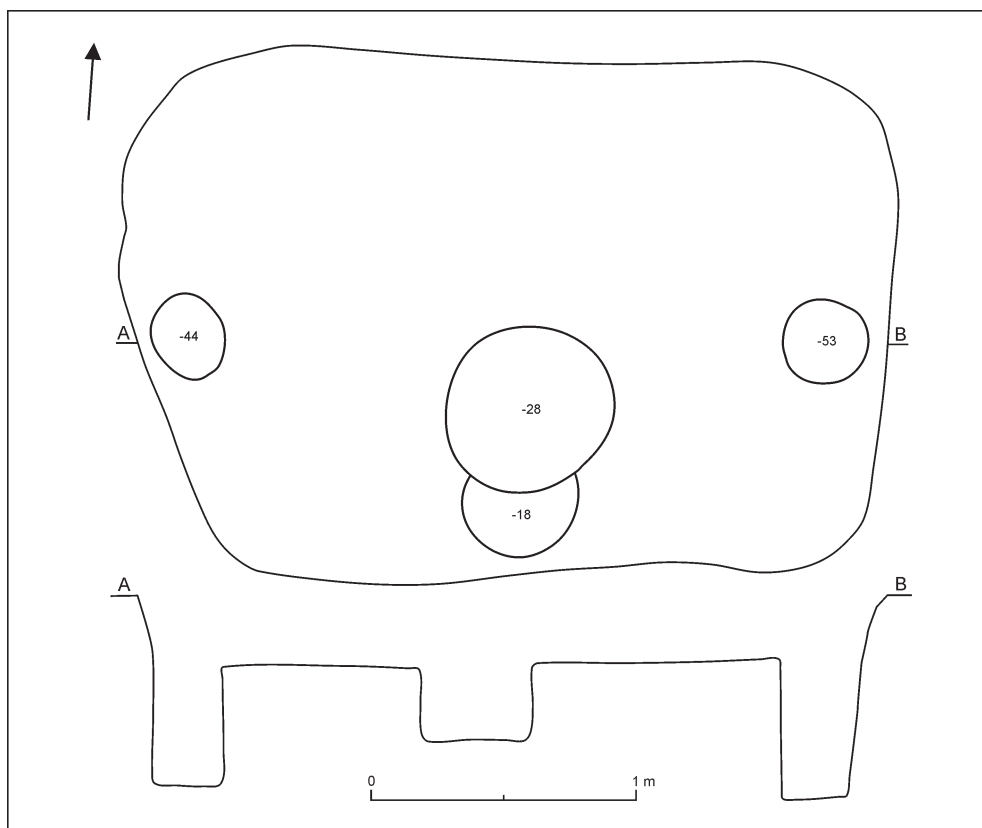
Veľmi plytká miska alebo pokrievka (tab. LXXIX: 1).

Zlomok sitka (tab. LXXX: 4).

Rôzne fragmenty z tela nádob v ruke robených aj s plastickou výzdobou (tab. LXXX: 1, 3, 12, 15, 16, 21–23).

Okraje rôznych nádob (tab. LXXX: 2, 7–11, 13, 14, 18–20).

- Uhlíky, č. vr. 359, 365.
- Zvieracie kosti, č. vr. 529.
- Troska, č. vr. 118.

Obr. 31. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 293/84.

Objekt 279/84 (obr. 18)

Jama takmer kruhového nepravidelného pôdorysu a kotlovitého tvaru. Porušila objekt 272, ale pretože sa výplňou od neho veľmi nelíšila (výplň bola len o niečo sivšia, nachádzali sa v nej uhlíky, mazanica, málo črepov a troska), zistila sa len pri vyberaní objektu 272 v profile.

Rozmery: priemer jamy 156 cm, hĺbka 56 cm.

- Zlomky nádob
- 12 črepov (nekreslené).
- Uhlíky, č. vr. 368.
- Zvieracie kosti, č. vr. 541.
- Troska, č. vr. 119.

Objekt 293/84 (obr. 18; 31)

Pri vyberaní sídliskovej vrstvy v sektore N-O/6, v ktorej sa žiadne objekty nečrtali, sa nachádzali laténske maľované a nezdobené črepy. Po začistení dna sektora na úrovni spodnej hnedej vrstvy sa objavil objekt nepravidelného lichobežníkového tvaru s oblými rohmi. Tmavá výplň bola homogénna a okrem črepov obsahovala zvieracie kosti. Steny objektu boli šikmé, pripájali sa k mierne klesajúcemu dnu. V strede stien boli kolové jamy, pri južnej dlhšej stene bol menší kruhový objekt, z ktorého vychádzal ešte jeden menší polkruhový. Ich výplň bola rovnaká ako v objekte 293/84.

Rozmery: 284 x 190 cm, hĺbka 26 cm.

- Drobné predmety

Hlinené koliesko s otvorom v strede (tab. LXXXI: 1).
Bronzový pliešok č. 1050 (fyzicky sa nenašiel).

- Zlomky nádob

Celkový počet 11 ks, kreslené 3 kusy.

Váza dvojkónická s úzkym hrdlom a s ústím von vyhnutým. Telo je maľované na červeno a bielo a pod hrdlom a na tele je výzdoba zvýraznená čiernou farbou (obr. 33; tab. LXXXI: 2).

Fragment hrncovitej nádoby (tab. LXXXI: 3).

Misa s von vyhnutým okrajom a lievikovito zúženým telom. Azda ide o misu na nôžke (tab. LXXXI: 4).

- Zvieracie kosti, č. vr. 550.

Objekt 295/84 (obr. 18; 32)

Pri čistení stien objektu 272 sa ukázalo, že bol okrem objektu 279 porušený ešte ďalším objektom 295. Pri začisťovaní dna sektora sa farebne neodlišoval, vyberaný bol od miesta zistenia v profile objektu 272. Výplň bola tmavá, nad dnom bola do 25 cm mocná vrstva deštruovanej mazanice s odtlačkami prútov. Strany mazanicových fragmentov s odtlačkami boli otočené nadol. Okrem mazanice obsahovala výplň uhlíky a zvieracie kosti. Nad objektom 295/84 bol v roku 1982 skúmaný objekt 210/82 (doba rímska).

Objekt 295 mal obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi. V strede kratších stien boli kolové jamy, pozdĺž južnej steny bola hlinená hlavica. Objekt bol zapustený do neolitického objektu, ktorý sa však pre úplnú farebnú nevýraznosť nepodarilo sledovať.

Rozmery: 298–300 x 218 cm, hĺbka 102 cm.

Orientácia: V – Z.

- Drobné predmety

Železná spona, čiastočne zachovaná (tab. LXXXII: 1).

Predmet z kosti/parohoviny (tab. LXXXII: 2).

Hlinené koliesko bez otvoru (tab. LXXXII: 3).

- Zlomky nádob

Celkovo 28 fragmentov, 14 kusov kreslených.

Misy s dovnútra vtiahnutým okrajom a zaobleným telom, zhotovené na kruhu (tab. LXXXI: 5; LXXXII: 7).

Misy zaoblené, s dovnútra vtiahnutým okrajom, vyrobené v ruke (tab. LXXXII: 6; LXXXIII: 5, 6).

Esovito profilované misy s von vyhnutým okrajom (tab. LXXXI: 6; LXXXII: 5).

Okraj nádoby so zhrubnutým zaobleným ústím (tab. LXXXI: 7).

Fragment nádoby s vhlbenou vlnovkou na vnútornej strane (tab. LXXXI: 8). Spodná časť malej nádoby, pohárika (tab. LXXXI: 9).

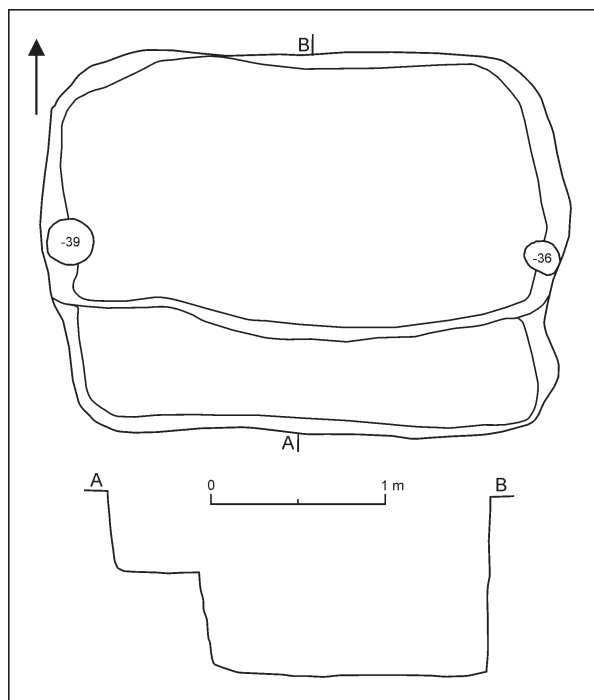
Horná časť nádoby s lievikovito otvoreným ústím. Pod ústím je plastický výčnelok (tab. LXXXII: 4).

Rôzne tvary situlovitých nádob s prímiesou grafitu (tab. LXXXIII: 1–4).

- Mazanica, č. vr. 79.

- Uhlíky, č. vr. 377, 378.

- Zvieracie kosti, č. vr. 553.

Obr. 32. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 295/84.

Materiál z doby laténskej zo sektorov a zo zberu (tab. LXXXIV–LXXXVIII)

• Drobné predmety

Taviaci téglik (tab. LXXXVI: 2).

Sklený korálik modrej farby (tab. LXXXVIII: 1).

Zlomok skleného náramku modrej farby. Štvorrebrový, pričom na dvoch stredových rebrách sa nachádzala výzdoba v tvare vlnovky (tab. LXXXVIII: 2).

Sklený náramok oválny s prierezom v tvare zaobleného D a s presekávaným telom (tab. LXXXVIII: 3).

Zlomok skleného náramku. Štvorrebrový, bez výzdoby (tab. LXXXVIII: 4).

Neúplná bronzová spona spojenej konštrukcie (tab. LXXXVIII: 5).

Bronzový krúžok bez bližšieho zaradenia (tab. LXXXVIII: 6).

Zlomok sapropelitového náramku s guľovitým prierezom (tab. LXXXVIII: 7).

Zlomok trojrebrového náramku s presekávaným stredovým rebrom. Modrá farba (tab. LXXXVIII: 8).

Bronzová figúrka zvierťaťa, pravdepodobne ide o psa. Našiel sa v zásype objektu 66/80. Predpokladáme, že patrí do doby laténskej (obr. 35).

Poškodené železné nožnice (tab. LXXXVIII: 9).

Koliesko z črepu so stredovým otvorom (tab. LXXXVIII: 10).

Polovica kolieska z črepu so stredovým otvorom (tab. LXXXVIII: 11).

• Zlomky nádob

Misy s výrazne von vyhnutým okrajom (tab. LXXXIV: 1; LXXXVII: 3).

Misy so zaobleným telom, esovitou profiláciou a často s obvodovými líniami na vonkajšej strane tela (tab. LXXXIV: 9, 11; LXXXV: 1, 5; LXXXVI: 4–7).

Misa s von vyhnutým okrajom a zaobleným telom (tab. LXXXIV: 6).

Misa s dovnútra vtiiahnutým okrajom, pod ním presekávaná obvodová lišta (tab. LXXXV: 2).

Malá kónická miska (tab. LXXXVI: 3).

Pupákovitý výčnelok s plastickou výzdobou v tvare kríža. Pochádza z väčšej nádoby zhotovenej v ruke (tab. LXXXIV: 2).

Zlomky hrncovitých nádob s von vyhnutým okrajom (tab. LXXXIV: 4, 10; LXXXVII: 2, 4).

Fragment z tela nádoby s výzdobou v tvare vhlbenej vlnovky, ktorá je situovaná medzi dvoma obvodovými líniami (tab. LXXXIV: 3).

Fragment z tela nádoby zdobený červenými a bielymi maľovanými pásmi (tab. LXXXIV: 8).

Fragment z tela nádoby s jemne hrebeňovaným povrchom (tab. LXXXIV: 7).

Horná časť nádoby so zaobleným a dovnútra vtiiahnutým ústím. Na hrdle sa nachádza jemná obvodová včolkovaná výzdoba, akoby v tvare vlnovky. Pod ňou je zvislo hrebeňované telo. Materiál s obsahom grafitu (tab. LXXXV: 3).

Horná časť nádoby (situly), kde je v podhrdlí pás s plastickou výzdobou v tvare proti sebe ležiacich línii. Pod nimi je výzdoba zvislým hrebeňovaním. Materiál s obsahom grafitu (tab. LXXXV: 4).

Na ďalšej nádobe je pás v podhrdlí s písmenom C (tab. LXXXVI: 1).

Spodná časť nádoby zhotovenej na kruhu. Sivá farba, veľmi kvalitný materiál. Ide o nohu z misy na ovocie (tab. LXXXVII: 1).

VYHODNOTENIE

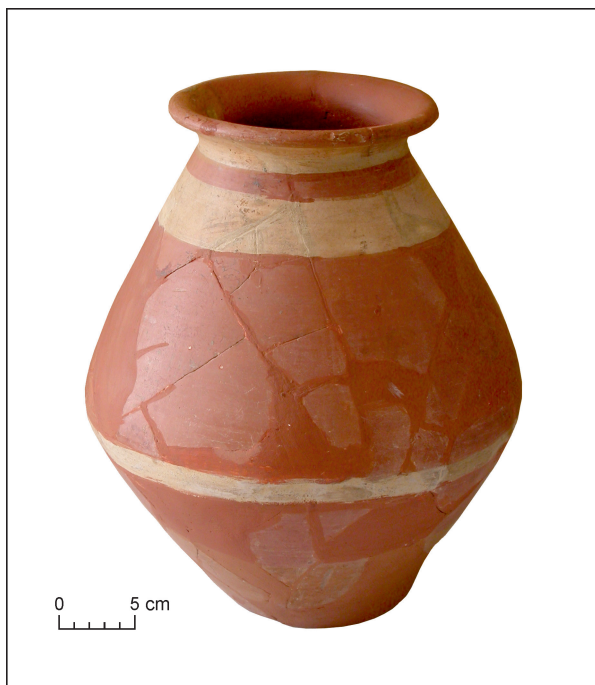
KVALITA A KVANTITA NÁLEZOV (ŠTATISTICKÉ ZHODNOTENIE)

Nálezy, ktoré sú zo sídlisk k dispozícii, možno rozdeliť do dvoch základných skupín. Ide o artefakty, ktoré reprezentujú predmety dennej potreby, a ekofakty, doklady pôvodnej krajiny. Čo sa artefaktov týka, sú na tabuľkách vyobrazené a zhodnotené skoro všetky nálezy. Výnimkou je niekoľko predmetov, ktoré, žiaľ, nebolo možné dohľadať (pozri úvod a katalógovú časť knihy). Z artefaktov je najbohatšie zastúpená keramika. Z ekofaktov je zhodnotený iba archeobotanický materiál, hoci nie zo všetkých sledovaných lokalít (Mihályiová 2020). Ostatné nálezy, ako mazanica a archeozoologický materiál, sú uvedené v opise jednotlivých objektov. Ich analýza však uskutočnená nebola. To isté platí aj o nálezoch trosky, ktorá bola prítomná vo viacerých objektoch.

KERAMIKA

Vychádzame zo systému opisu pre laténsku keramiku, ktorý bol použitý pre deskripciu iných laténskych súborov (Čambal 2004; Venclová 2001), vrátane súboru z Nitry-Zobora, Šindolky, a pre neskorolátenskú keramiku z Nitry, Nitrianskeho hradu (Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Březinová 2000). Pod pojmom keramika definujeme predmety vyrobené z hliny, intencionálne vypálené. Sú to nádoby, prasleny, črepy druhotne využité ako kolieska, drobné nádoby, tégliky, hlinené závažia. Základné štatistické vyhodnotenie (tabela 1) predstavuje fragmenty nádob zo 44 objektov a zo štyroch polôh v rámci Nitry, ktoré sú situované na ľavom brehu rieky Nitry. Vo všetkých prípadoch ide o sídliská otvorené, neopevnené, pravdepodobne agrárneho charakteru s dokladmi remeselnej činnosti. Nevylučujeme ani existenciu výmenného obchodu. Z týchto lokalít pochádza 3624 fragmentov nádob. V tabuľkách I–LXXXVIII je kresbovo dokumentovaných 837 kusov. Ku keramike počítame aj skupinu zloženú z praslenov a koliesok z črepov, čo je 47 kusov, a 3 hlinené závažia. Vo všetkých prípadoch, kde to len bolo možné, sme robili kresbovú rekonštrukciu keramických tvarov. Z veľkého počtu fragmentov je približne

tretina v ruke robená a zvyšok na kruhu točená keramika. V prípade kreslených fragmentov je pomer vyšší v prospech nádob zhotovených na kruhu. Je tu zastúpená škála jemnozrnnej, stredne zrnitej i zrnitej keramiky. Farba povrchu nádob sa pohybuje v škálach hnedej, sivej a sivo-hnedej. Vo väčšine prípadov je jemná keramika točená na kruhu a hrubá v ruke hnieta. Zastúpené sú misy, vázy, fľaše, hrnce, situly, sitká (cedidlá), miniatúrne tvary nádob, ojedinele pokrievky. Keramika je z uvedených sídlisk situovaných na ľavej strane rieky dosť podobná a zodpovedá tvarom, aké poznáme z Nitry, Šindolky. Telá nádob sú väčšinou nezdobené. Výzdoba pri tenkostenných nádobách je vo forme obvodových vhlbených línií (tab. XV: 2; XLIII: 1, 2) a na niektorých fragmentoch sa objavujú odtlačky kolkov po razidle (tab. VIII: 1, 4; XI: 12; XXIV: 11; XXV: 8, 14; XXIX: 3). K zriedkavým výzdobným motívom patrí vlnovka z vnútornej i vonkajšej strany nádoby (tab. X: 4; XXXIII: 10; XLVIII: 7; LVII: 7; LXVIII: 10; LXXXI: 8; LXXXIV: 3). V Mikovom dvore sa v niekoľkých objektoch vyskytuje aj maľovaná keramika (obr. 33; tab. LXXXI: 2; LXXXIV: 8), výzdobou zhodná s nádobami z viacerých polôh v Nitre – z hradu, Malého seminára

Obr. 33. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Maľovaná nádoba. Objekt 293/84, prír. číslo 1106. Foto P. Červeň.

a zo Svätoplukovho námestia (*Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Březinová 2009; Březinová/Katkin 2004; Březinová/Ruttikay 2019*). Na nádobách zhotovených v ruke sú identické výzdobné prvky ako v Šindolke (*Březinová 2002*). Ide o rôzne vrypy, vpichy, plastické výčnelky. Výnimkou sú iba nádoby s výzdobou v tvare plastických líšt, girland a rôznych výčnelkov (tab. XLVII: 7; L: 15–18, 20; LIV: 6; LVIII: 6; LXXV: 7; LXXXIV: 2), ktoré v Šindolke zastúpené nie sú. Výnimočné miesto zaberá grafitová keramika. V rámci mineralogicko-petrografických štúdií v spoluautorstve s M. Gregorom boli riešené témy technológie výroby laténskej keramiky, ako aj pôvod grafitu, ktorý sa nachádza v keramickej hmote (*Březinová/Gregor 2012; Gregor/Březinová 2008, 85–97; 2012*). Bolo potvrdené, že na výrobu keramiky sa používali miestne zdroje surovín. V prípade keramiky s prímiesou grafitu bolo naším cieľom zistiť zastúpenie grafitových nádob v celkovej produkcii keramiky na jednotlivých doteraz archeologicky skúmaných sídliskách situovaných na ľavej strane rieky Nítry, kde sme sledovali nielen percentuálne zastúpenie tohto tovaru, ale pokúsili sme sa zodpovedať tiež otázku distribúcie, obchodných kontaktov, i využívania rôznych zdrojov grafitu v rámci časovo rozsiahleho obdobia doby laténskej. Na základe analyzovaného súboru grafitovej keramiky z rôznych lokalít v okolí Nítry s rôznym časovým zaradením bolo možné vyčleniť viaceré petrografické typy. Mineralogicko-petrografické zloženie jednotlivých sledovaných fragmentov nádob môže odrážať oblasti, z ktorých bol grafit importovaný, keďže grafitová surovina na území Západných Karpát (*Fusek/Spišiak 2005*) nedosahuje dostatočnú kvalitu na to, aby sa použila na výrobu nádob. Rovnako sa potvrdila aj značná variabilita grafitovej suroviny v rámci jednotlivých lokalít (napríklad v prípade Mikovho dvora).

Jednotlivé vyčlenené petrografické typy sa vyznačujú jednak zložením kryštáloklastov a litoklastov, ale aj prítomnosťou submikroskopického grafitu a distribúcie grafitových úlomkov. Pre najstaršiu grafitovú keramiku je typický anizotropný optický charakter matrixu (keramika z polôh Šindolka a Martinský vrch). Absentuje submikroskopický grafit sfarbujúci matrix do čierneho, a teda nie je možné presne určiť skutočný charakter matrixu. Submikroskopický grafit je charakteristický pre mladšiu grafitovú keramiku (keramika z Chrenovej III a Mikovho dvora). V prípade vzoriek z Chrenovej II a III boli identifikované črepy s prítomnosťou a bez prítomnosti submikroskopického optického grafitu. Prítomnosť takého grafitu odráža spôsob úpravy grafitovej suroviny a pravdepodobne aj jej transport. Grafit vo vzorkách s anizotropným matrixom (bez submikroskopického grafitu) bol pravdepodobne drvený (angulárne úlomky grafitu) a preosievavý, pričom ďalej sa využívala len hrubozrnná frakcia. V prípade vzoriek s opakným matrixom bol pravdepodobne použitý drvený grafit, ktorý nebol ďalej upravovaný (prítomnosť rozdielnych veľkostí angulárneho grafitu, prítomnosť šupiniek grafitu a samotná prítomnosť submikroskopického grafitu). Bimodálna distribúcia kryštáloklastov a litoklastov odráža zámerné pridávanie ostriva do keramickej suroviny. Zaujímavým faktom je, že v grafitovej keramike datovanej do starších období prevláda len jeden typ, zatiaľ čo v mladších obdobiach je možné sledovať pomerne vysokú variabilitu v zložení grafitovej keramiky (*Březinová/Gregor 2012*). Rozdiely sú aj v zastúpení grafitovej keramiky na jednotlivých sídliskách – v Šindolke tvorí 12,7 %, na Martinskom vrchu 13 %, na Chrenovej II iba 3 %, na Chrenovej III 9,7 % a v Mikovom dvore po prehodnotení všetkých keramickej predmetov je to 14 %. Je pravdou, že sme počítali jednotlivé črepy, takže reálny počet nádob nevieme určiť. Zdrojom informácií, ktoré smerujú aj k určeniu pôvodu nádob, sú výzdobné prvky. Grafitové tvary patria k typickým a veľmi obľúbeným nádobám doby laténskej. Počas tohto obdobia podliehajú rôznym zmenám v celkovom vzhľade, ako aj vo výzdobe. Grafit sa v keramickej hmote vyskytuje vo veľkých kusoch, stredne drvený, ale aj jemný, akoby preosiaty. V niekoľkých prípadoch ide aj o situly bez pridaného grafitu v keramickej hmote. Všeobecne platí, že k situlám radíme nie príliš vysoké nádoby s obsahom grafitu.

Samotný tvar nádob vychádza z halštatských tradícií, kde im boli predlohou pravdepodobne bronzové situly. Okraj je skôr zaoblený, hrdlo veľakrát výrazne odsadené. V podhrdlí sú umiestnené obvodové línie, lišty s rôznymi druhmi výzdoby, ako žliabkovanie, kolkovanie, ryhovanie, presekávanie. Telo je zvislo hrebeňované jemnými až širokými a hrubými ryhami. Grafitové situly tohto obdobia boli, až na malé výnimky, formované za pomoci hrnčiarskeho kruhu. Niektoré sú na kruhu iba dotáčané. Keramickej situly z LTB–C1 je možné sledovať na základe viacerých kritérií, ktorým sa podrobne venuje *L. Poulová (2011)*. Z hľadiska proporcionality, s prihliadnutím na veľkosť nádoby a priemer ústia, ich spomenutá autorka rozdelila na situlky (priemer do 15 cm), situly (priemer 16–39 cm) a situlovité zásobnice (priemer od 40 cm). Kolkovaná výzdoba na grafitovej keramike patrí k najvhodnejším znakom, ktoré sa dajú dobre sledovať v priestore, ako aj v čase. Situly s výzdobou v podhrdlí v tvare kolkovaného písmena C sú všeobecne považované za typickú stredomoravskú

keramiku stupňov LTB–C (*Březinová 2002; 2014, 293–305; Hlava 2008; Meduna 1980, 67; Poulová 2011*). Ich datovanie do uvedených stupňov doby laténskej sa opiera o výskyt v tzv. uzatvorených celkoch so sponami, ako aj o ich absenciu na oppide Staré Hradisko. Kolkovanie v tvare písmena C sa vyskytuje v dvoch základných vyhotoveniach. Z Nitry sú tiež známe kolky v tvare písmena C. Rozdiely sú aj v orientácii písmena. Časté je písmeno C orientované opačne. Niekedy sú prítomné aj zhluky kolkov v oddelených skupinách. Vzácné sa vyskytujú aj dva pásy kolkov nad sebou. Grafitové situly sú zhotovené z veľmi kvalitnej, skôr až jemne plavenej keramickej hmoty. Zvislé hrebeňovanie povrchu nádob je väčšinou tvorené jemnými líniami. Profily okrajov sú rozdielne. Dalo by sa povedať – čo nádoba, to iný tvar okraja. Zhoda nie je ani v rozložení samotnej výzdoby. Napriek tomu, že na Martinskom vrchu je bohaté zastúpenie grafitovej keramiky (13 %), nenachádza sa tu ani jeden fragment situly s výzdobou v podhrdlí. Dva ďalšie zlomky sitúl sú zo sídliska Mikov dvor, z objektu 74/80 a zo zberu. Priemer ústia väčšej situly je 27 cm. Okraj je zaoblený a na vnútornej strane mierne preliačený. Na hrdle sa nachádzajú dve obvodové línie, v ktorých je umiestnený súvislý pás kolkov v tvare správne orientovaného písmena C (tab. XLV: 3). Druhý zlomok je zo situly, kde je okraj mierne sploštený, zaoblený a akoby dovnútra vtiahnutý. Priemer ústia sa pohybuje okolo 20 cm. Pod zosilneným okrajom sú na hrdle dve obvodové línie, medzi ktorými sa nachádza súvislý pás kolkov v tvare správne orientovaného písmena C (tab. LXXXVI: 1). V oboch prípadoch ide o keramiku veľmi kvalitnú, vyhotovenú na hrnčiarskom kruhu. Z Mikovho dvora, z objektu 167/81, je aj ďalší fragment s kolkovanou výzdobou v tvare modifikovaného – opačne orientovaného – písmena C (tab. LXVI: 6). V tomto prípade však nejde o grafitovú keramiku. Je to fragment z tela asi vázovitej nádoby. Situla s výzdobou opačne orientovaného písmena C je z objektu 8/71 z Nitry-Chrenovej II. Priemer ústia je 30 cm. Vyhotovená bola z kvalitnej grafitovej hmoty. Okraj je zosilnený, skoro guľovitý. Na hrdle sa nachádzajú dve obvodové línie, v ktorých je umiestnený súvislý pás kolkov v tvare písmena C (tab. XV: 1).

Z tej istej lokality, ale z objektu 23/71, je fragment okraja nádoby, asi situly, s mohutným zaobleným okrajom. Priemer ústia sa nedá presne určiť. Pohybuje sa v rozpätí 20–25 cm. Pod odsadeným okrajom sa na hrdle nachádzajú jemné vhlbené línie a pod nimi zvyšky akoby zhlukov kolkov v tvare písmena C, ktoré je orientované v správnom smere (tab. XXVII: 6). Veľmi zaujímavý fragment výzdoby sa našiel aj na grafitovom zlomku z tela nádoby z Chrenovej III v objekte 16/73 (tab. XXXV: 2). Pravdepodobne je zo situly, ktorá je zhotovená z kvalitnej grafitovej hmoty, redukčne vypálená. Výzdoba je umiestnená v hornej časti tela, a to tesne pod okrajom. Medzi dvomi obvodovými vhlbenými líniami je umiestnený motív, ktorý pozostáva z deliacich zaoblených vhlbených línii, ktoré sú vyplnené odtlačenými krúžkami (kolkami).

Ak by sme mali všeobecne charakterizovať zdobené situly z Nitry, možno ich na základe priemeru ústia a podľa klasifikácie *L. Poulovej (2011)* zaradiť do skupiny 2. Rovnobežné, prípadne rôzne kladené záseky, vpichy, kolky na obvodovej lište patria k najčastejším výzdobným motívom použitým na situlách. Niekedy je táto lišta či plasticky zvýraznená plocha ohraničená z obidvoch strán vhlbenými líniami. Nie je to však pravidlo. Spôsob, akým bol tento výzdobný motív zhotovený, je rôzny. Niektoré záseky boli vyhotovené iba jednoduchým jemným vtlačením hrany plochého rovného nástroja. Vpich, kolok či zásek je veľmi plytký a opakujúci sa. Býva orientovaný vľavo alebo vpravo, prípadne je zvislý. Poznáme ho z Nitry-Chrenovej II (tab. XXXVIII: 7), z Nitry-Chrenovej III (tab. XXXIII: 11) a z Nitry-Mikovho dvora (tab. XXXVIII: 6; LX: 4; LXXIX: 5). Oblúbe hrnčiarov sa tešil aj motív tzv. klasu alebo jedľovej vetvičky, kde sú šikmo radené proti sebe idúce záseky, zárezy. Na jednom fragmente z tela nádoby z Mikovho dvora sa zachoval veľmi precízne, až plasticky vyhotovený motív klasu (tab. LXXXIV: 5), ktorý pripomína zapletený vrkoč. Menej plasticky výrazné sú tieto motívy aj na ďalších nádobách. Fragменты okrajov sitúl s podobnou výzdobou sú z Mikovho dvora (tab. LXXXV: 4) a z Chrenovej III (tab. XXXV: 1). Pri hodnotení rozšírenia tohto výzdobného motívu sa zdá, že sa vyskytuje hlavne na území juhozápadného Slovenska a severozápadného Maďarska s veľkou koncentráciou najmä v priestore Podunajskej pahorkatiny a v oblasti Györu, Komárna a Ostrihomu až po Vácovský oblúk (*Tankó 2004*). Objavuje sa však aj v Poľsku, dokonca až na zakarpatskej Ukrajine a v Bavorsku. Datovanie sa pohybuje v rozmedzí LTB–LTC1. Niektoré varianty tohto typu pochádzajú aj z neskorolátenských lokalít stupňa LTD1 (*Poulová 2011, 124–135*).

Ojedinelý výzdobný prvok, kolkovaná bežiacia línia, je umiestnený na fragmente situly z Mikovho dvora. Na jemne zvýraznenej obvodovej lište je pravdepodobne ozubeným kolieskom vhlbená oblúkovitá línia. Pod ňou je zvislo hrebeňované telo nádoby (tab. LXXXV: 3). Pri opise keramickeho materiálu je často veľmi problematické rozlíšiť nadštandardnú úpravu povrchu grafitových sitúl, ktorá je robená

Tabela 1. Nitra, typy objektov (chata, hrnčiarska pec, jama) a kvantifikácia keramiky zo sídlisk.

	Číslo objektu	Typ objektu	Celkový počet črepov [ks]	Počet kreslených črepov [ks]	Kolieska a prasleny [ks]	Závažia [ks]
Nitra-Zobor, poloha Martinský Vrch	27/61	chata	172	27	–	–
	36/62	chata	200	14	3	–
	40/61	chata ?	65	9	–	–
	52/62	chata ?	15	3	–	–
	71/66	jama	13	–	–	–
	78/67	jama	34	–	–	–
	83/67	jama	9	2	–	–
	Spolu objektov	7	498	55	3	0
Nitra-Chrenová, poloha II	1/71	chata	16	10	–	–
	2/72	chata	50	2	–	–
	3/71	jama	215	6	–	–
	4/72	jama	10	1	–	–
	5/71	chata	35	9	5	–
	6/71	jama	28	8	–	–
	8/71	jama	394	43	1	–
	10/71	chata	56	6	–	–
	13/71	chata	117	23	3	–
	20/71	chata	520	54	5	–
	23/71	chata	105	21	–	–
	25/71	chata?	53	–	–	–
	27/71	chata	25	4	1	–
	33/71	jama?	75	19	–	–
Spolu objektov	14	1735	200	15	0	
Nitra-Chrenová, poloha III	6/73	chata	56	18	1	–
	16/73	chata	72	19	1	–
	z iných objektov	–	–	4	3	–
	Spolu objektov	2	128	31	5	0
Nitra-Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny	7/77	chata	45	11	1	–
	43/79	?	98	16	1	–
	65/80	jama	25	5	–	–
	74/80	chata	98	32	1	1
	98/80 (25/79)	chata	155	77	–	–
	100/80	chata	168	34	3	–
	106/81	jama	46	30	2	–
	118/81	jama	41	22	1	–
	122/81	?	45	11	1	1
	137/81	chata	8	1	1	1
	167/81	?	62	37	2	–
	195/82	jama	12	9	–	–
	200/82	chata	115	51	3	–
	216/82	hrčiarska pec	117	28	–	–
	218/82	hrčiarska pec	25	–	–	–
	221/82	chata	75	2	–	–
	236/84	?	10	–	–	–
	272/84	chata	189	51	4	–
	279/84	?	12	–	–	–
	293/84	chata	11	3	1	–
295/84	chata	28	14	1 (+2)	–	
Spolu objektov	21	1263	551	24	3	
Všetky objekty spolu	44	3624	837	47	3	

účelovo, z estetických dôvodov, či v kombinácii oboch týchto zámerov producenta (*Trebsche 2003*). S veľkou pravdepodobnosťou práve hrebeňovanie či zvislé ryhovanie povrchu možno považovať za kombináciu prvkov praktického použitia i estetiky. Vďaka zdrsnenému povrchu sa s nádobou lepšie manipulovalo a takáto úprava zároveň pôsobila aj ako výzdobný prvok. Hrebeňovaním sú zdobené misovité, hrncovité a situlovité tvary, teda bežne používané nádoby. Vzhľad a vyhotovenie výzdoby sú rôzne. Pôvodné predstavy, že ide o relatívne mladý výzdobný prvok (*Kappel 1969, 53, 54*), sú už prekonané. Tento typ výzdoby sa objavuje na hrobovej keramike, ako aj na keramike zo sídlisk na celom území keltského osídlenia od stupňa LTB1 až po koniec LTD. Práve v mladších obdobiach dochádza k rozpadu pôvodného zvislého hrebeňovania, a objavujú sa rôzne prerušované plochy, zhluky pásov, samostatné ryhy a podobne. Na nami sledovaných situlách z Nitry je to hlavne pravidelné zvislé hrebeňovanie, ktoré je charakteristické pre stupeň LTC1–LTC2. Odstupy aj hĺbka línií hrebeňovania je rôzna. Výnimkou je situla z objektu 122/81 z Mikovho dvora, z ktorej sa zachovali takmer dve tretiny (tab. LX: 4). Zdobenie tela nádoby je nepravidelné, jednotlivé ťahy pracovným nástrojom (hrebeňom) sú oddelené zvislými dlhšími líniami. Rôzne ďalšie nepravidelnosti v hrebeňovaní sú viditeľné aj na ďalších zlomkoch z Mikovho dvora (tab. LXVI: 11, 12; LXXV: 5). K často sa vyskytujúcim prvkom na keltskej sídliskovej keramike patria tzv. reparačné otvory (tab. IV: 8; XLV: 1; XLIX: 1; LV: 3, 7; LVI: 5; LXXIX: 5). Prostredníctvom týchto malých vyvrátených otvorov (predovšetkým na grafitových situlách) boli steny nádob spájané železnými, výnimočne aj bronzovými svorkami. Opravy hlinených nádob pochádzajúcich zo sídlisk naznačujú, že keramický riad mal stále svoje, snáď obmedzené využitie aj napriek menším poškodeniam a opravám pomocou kovových svoriek. Predpokladáme, že aj bežná sídlisková kuchynská keramika, vyskytujúca sa v hojnom počte v nálezových súboroch, mala nepochybne svoju hodnotu. Napriek tomu, že sme sa zamerali predovšetkým na situly zdobené v podhrdlí, je potrebné pri určovaní pôvodu grafitových sitúl všimnúť si aj nezdobené tvary. Veľakrát sa aj na nich nachádzajú charakteristické prvky, ktoré pomôžu pri ich priestorovom i časovom zaradení. Ide nielen o grafit v keramickej hmote, ale aj o tvar a o celkový vzhľad nádoby, hrebeňovanie povrchu, umiestnenie obvodových líšt po obvode hrdla nádoby a podobne. K zaujímavým predmetom patrí do trojuholníka vyhladený fragment z tela nádoby z objektu 2/71 z Chrenovej II (tab. VIII: 7). Podobný je publikovaný z polohy Športový areál (*Chropovský/Fusek 1988*). Praktickému využitiu týchto črepov je venovaná štúdia (*Venclová/Thér/Mangel 2019*), v ktorej ani experimentom nebolo potvrdené, že by šlo o predmety používané pri hrnčiarkej výrobe. V celom súbore keramiky zo sledovaných lokalít v Nitre sa nevyskytla žiadna značka na dne nádoby.

Technická keramika

Do tejto skupiny možno zaradiť malé nádoby z objektu 20/71 z Chrenovej II (tab. XXI: 4, 6), z Mikovho dvora z objektu 74/80 (tab. XLI: 5, 6), z objektu 200/82 (tab. LXXI: 1), zo zberu (tab. LXXXVI: 3), a téglík pravdepodobne na tavbu farebných kovov z Mikovho dvora (tab. LXXXVI: 2).

Prasleny, kolieska a závažia

Je to početne zastúpená skupina, ktorá je však chronologicky nevyužiteľná (tabela 1; tab. IX: 5; XII: 2, 3, 7; XXIX: 2; XXXIII: 12–14; XXXVIII: 1; XLVII: 2; LI: 6; LXII: 5; LXIII: 1, 2; LXXVI: 2, 3, 5, 6). Slúži ako nepriamy doklad existencie textilnej výroby pravdepodobne podomáckeho charakteru. Samostatnú skupinu tvoria kolieska, vyhotovené z črepov nádob – s otvorom (tab. V: 7; XXXIV: 3; XLI: 4; LI: 4, 5, 7; LV: 1, 2; LX: 3; LXVIII: 2, 3; LXXXI: 1; LXXXVIII: 10, 11) a bez otvoru (tab. XX: 4, 5; XXXIV: 5; XXXIV: 2; LXVIII: 4; LXXXII: 3). Funkcia koliesok bez otvoru zostáva zatiaľ nedoriešená. Nálezmi praslenov a ich využitím sa v poslednom čase venovali práce *T. Belanovej-Štolcovej* a *K. Grömerovej* (2009). Do tejto skupiny nálezov patria aj hlinené závažia. Väčšinou ide o predmety ihlanového zaobleného tvaru s kruhovou podstavou (tab. XLI: 8; LX: 1; LXII: 6).

Obr. 34. Nálezy mincí. 1–3, 5, 6 – Nitra-Zobor, Martinský vrch; 4 – Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Foto P. Červeň, archív AÚ SAV Nitra.

MINCE (obr. 34)

Mince sa našli na dvoch lokalitách. Z polohy Martinský vrch je celkovo päť mincí, šiesta sa našla v mestskej časti Mikov dvor. Mince z Martinského vrchu sú odborné vyhodnotené a publikované E. Kolníkovou (1964, 391–401). V tomto príspevku sa zaoberá štyrmi mincami, no v skutočnosti je ich päť (Březinová a i. 2013; Pieta 2008, obr. 7).

Tri sú z objektu 36/61. Vo výskumnej správe sa uvádzajú ich presné nálezové okolnosti. Sú označené ako minca 1–3, pričom minca 4 sa našla tesne nad objektom 36/62 (Chropovský 1986). V dokumentácii AÚ SAV je však fyzicky prítomných a numizmaticky evidovaných päť mincí. Na vreckách s nálezmi mincí sa číslovanie z výskumnej správy aj s hĺbkami a archeologickou situáciou nezachovalo. Z toho vyplýva, že nie je možné identifikovať, ktorá z mincí 1–4 sa rieši v citovanom príspevku. Nižšie uvedené informácie o minciach som prevzala z článku E. Kolníkovvej (1964, 391).

Rímske aes grave je librový as zo série Jánus-prova vpravo (obr. 34: 6). Na averze má dvojité bradatú hlavu Jánusovu. Na reverze je vyobrazená predná časť lode, prova, obrátená vpravo. Vedľa provy vo vnútornej časti obrazu je znak I. Váha je 239,42 g, priemer 6,2 cm. Dlhé uloženie v zemi sa prejavilo na stave zachovalosti mince. Je silne korodovaná, hlavne líčna strana mince. Po vyzdvihnutí zo zeme (citujem presne E. Kolníkovú v uvedenom príspevku) bola len beztvarym kusom kovu zaneseným hlinou,

ktorý bol identifikovaný ako minca až po chemickom očistení.⁵ E. Kolníková (1964, 394) predpokladá, že librový as bol vydaný v období rokov 235–230 pred Kr.

Druhou mincou je keltská strieborná osminka typu Alkis (obr. 34: 2). Na averze má hrubý hrboľ, na reverze postavu bojovníka obrátenú doprava. V pravej ruke bojovníka je náznakovite vykreslený štít, v ľavej kopija. Na oboch stranách postavy sú obrazce v tvare prevráteného písmena V. Na pravej strane je neúplný znak podobný krížiku. Váha 0,967 g, priemer 8 mm (Kolníková 1964, 307). Na vrecku k nálezu v dokumentácii AÚ SAV je uvedené číslo 11/88–10, AÚ č. 000 036, váha 0,942 g.

Tretia minca je strieborná tetradrachma zo skupiny mincí s lýrovitým znakom typu lýra-jazdec (obr. 34: 5). Na averze má hlavu s bradou, obrátenú vľavo. Na reverze je kôň v behu doľava. Na koni sedí jazdec s prilbou a dlhým chocholom. Pod koníkom je lýrovitý znak. Minca váži 11,99 g a má priemer 19 mm (Kolníková 1964, 398). Na vrecku k nálezu v dokumentácii AÚ SAV je uvedené číslo 11/88–11, AÚ č. 000 039, váha 11,5969 g.

Ďalšia keltská minca sa našla nad objektom 36/62. Je to minca typu lýra-triskeles (obr. 34: 3). Pochádza z vrstvy sektora III/C, z hĺbky 150 cm. Na veľmi zošúchanom averze bola pravdepodobne hlava. Na reverze je koník v behu, obrátený doľava, bežný na minciach tejto skupiny. Nad ním je triskeles, pod bruchom koníka je lýrovitý znak. Pod nohami má vybodkovanú líniu. Váha 0,85 g, priemer 1,1 cm (Kolníková 1964, 390). Na vrecku k nálezu v dokumentácii AÚ SAV je uvedené: AÚ č. 000 037, váha 0,847 g.

Piata keltská minca, bez bližšieho určenia nálezu, je typu lýra-triskeles (obr. 34: 1). Na veľmi zošúchanom averze bola pravdepodobne hlava. Na reverze je koník v behu, obrátený doľava, bežný na minciach tejto skupiny. Nad ním je triskeles, pod bruchom koníka je lýrovitý znak. Pod nohami má vybodkovanú líniu. Na vrecku k nálezu v dokumentácii AÚ SAV je uvedené AÚ č. 000 038, váha 0,828 g.

Nitra-Mikov dvor, sonda B, objekt 25b/79. V hĺbke 160 cm sa našla minca. V ďalšej sezóne bol tento objekt skúmaný pod číslom 98/80. Ide o keltskú mincu bratislavského typu, datovanú do 1. stor. pred Kr. (obr. 34: 4). Na averze je poprsie vpravo, okraj lemovaný oblúčikmi. Na reverze jazdec na koni vpravo. Kôň v ovále. Nápis NONNOS. Váha 15,15 g, priemer 25–26 mm. (Kolníková 1982).

V súvislosti s výskytom mincí na lokalitách v Nitre je zaujímavý nález tetradrachmiem typu Huši-Vovriešti zo Štitár, Žibrice (Březinová/Budaj 2019). Patria k minciam, ktoré dokladajú vzájomné kontakty medzi územím Moldavska a juhozápadného Slovenska. Ide o prvý hromadný nález týchto mincí zo sledovaného územia. Nálezy mincí svedčia o skorších kontaktoch (obchodných?) na území Slovenska než v LTD.

Obr. 35. Nitra-Martinský vrch. Bronzová ľudská plastika. Sektor H/V/64, číslo 414, pravdepodobne doba laténska. Foto archív AÚ SAV Nitra.

UMELECKÉ PREDMETY

V oboch prípadoch ide o nálezy, ktoré nemožno jednoznačne datovať do doby laténskej. Zvieracia plastika je zo zásypu objektu z doby rímskej a ľudská plastika z výplne kultúrnej vrstvy.

Ľudská plastika (obr. 35)

Artefakt je z polohy Martinský vrch, sektor H/V/64. Zhotovený je z bronzoviny (obr. 35; tab. VI: 16). Postavička nahého muža má ruky vbok

⁵ To je možno dôvod, prečo počet mincí neekorešponduje so skutočnosťou.

a má prepracované prsty, zadnú a prednú časť tela. Pravá ruka je položená na bruchu, pričom ľavá sa voľne opiera o ľavé stehno nohy. Zvýraznené sú črty tváre, ako aj účes, ktorý pozostáva z rovno začesaných vlasov. Jej datovanie je otáznive. Môže byť z doby laténskej i z doby rímskej. S podobne zvýraznenou postavou muža s rukami vbok sa stretávame na sídlisku Lednice-Podholmy, datovanom do horizontu Němčice (Golářová/Kysela 2019, obr. 2: 1).

Zvieracia plastika (obr. 36)

Našla sa v Nitre-Mikovom dvore v objekte 66/80 (evidenčné číslo 311). Zviera (pes, zajac) s pravidelne zvýraznenými rebrami na hrudníku, znázorňuje napätie v tele. Zvýraznené sú plastické oči a uši. Laby s náznakmi prstov asociujú skôr psa. Výtvarná forma sa podriaďuje kultovým mytologickým predstavám. Pripomína zvieratá zobrazené na minciach bratislavského typu. Objekt, v ktorom sa plastika našla, je datovaný do doby rímskej, no predpokladáme, že plastika je staršia.

Obr. 36. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Bronzová plastika zvieratka. Objekt 66/80, číslo 311. Foto archív AÚ SAV Nitra.

ŠPERK A SÚČASTI ODEVU

Spony

V materiálnej náplni sledovaných sídlisk boli zistené iba dve spony. Obidve sú z Mikovho dvora. Železný fragment spony so zachovaným vinutím a časťou lučička je z objektu 295/84 (tab. LXXXII: 1).

Dobre zachovaná je bronzová spona spojenej konštrukcie bez čísla (tab. LXXXVIII: 5). Táto má viaceré analógie, napríklad v Slatine nad Bebravou (Pieta 2008, obr. 5), a možno ju zaradiť k mladším typom spôn s datovaním do LTC.

Náramok

Bronzový otvorený elipsový náramok je z Chrenovej II, z objektu 20/71 (tab. XX: 1). V reze má polmesiakovitý tvar, je zdobený piatimi dvojicami kolkovaných krúžkov a je ukončený dvoma štylizovanými hadími hlavičkami. Takýto typ náramku nepatrí v dobe laténskej k typickým tvarom, napriek tomu sa nedá povedať, že sa nevyskytuje vôbec. Jeho nálezy sú však dosť zriedkavé. Medzi nálezmi pochádzajúcimi z územia Slovenska neexistuje žiadna analógia. Neuvádza ich ani J. Bujna v práci venovanej kruhovému šperku z doby laténskej (Bujna 2005).

Opasok

Ďalším predmetom z tejto kategórie je fragment železného retiazkového opasku z objektu 5/71 z Chrenovej II (tab. IX: 3). Je to typ retiazkového opaska pozostávajúci z osmičkovitých článkov stiahnutých svorkou, podľa J. Bujnu skupina Gk-D. Jeho datovanie patrí rámcovo do strednej doby laténskej do stupňa LTC1b–c (Bujna 2011, 84).

Súčasťou opaska je aj bronzová palmetová zápona z Mikovho dvora, nájdená v objekte 25b/79, neskôr skúmanom pod číslom 98/80 (tab. XLVI: 2). Ide o kovové zakončenie opaska v podobe rôzne tvarovaného, často zdobeného či v zoomorfnej podobe vyhotoveného háčika, ktorý zapínal očká či otvor na opačnom konci opaska. D. Božič ich datuje do neskorolátenského obdobia a spája ich s kontaktmi pozdĺž jantárovej cesty, keď sa tieto predmety dostali do strednej Európy z oblasti Sávy a juhovýchodných Álp (Božič 1998, obr. 13). Zo Slovenska sú napr. z povodia Čiernej vody v Chorvátskom Grobe (Pieta 2008, obr. 18: 12, 14; 72: 2, 3).

Krúžok a retiazka

Ďalšie dva predmety z Chrenovej II, bronzový krúžok a fragment bronzovej retiazky, pochádzajú zo zberu z plochy I/71. Predmety uvádza Z. Stančeková (2011, tab. XI: 2, 5). Ich využitie je mnohoraké. Mohli tvoriť súčasť celokovových reťazových opaskov, retiazkových náhrdelníkov, alebo mohli spájať jednotlivé časti v garnitúrach šperkov.

Železný malý krúžok z Mikovho dvora, z objektu 192/82 (tab. LXXXVIII: 6), mohol mať tiež rôzne využitie. Krúžky patria k bežným a zle datovateľným nálezom.

Sklené koráliky

Nálezy sklenených korálikov a náramkov z územia Nitry boli súborne spracované a vyhodnotené (Březinová 2005). Z Martinského vrchu pochádza malý modrý korálik zo sektora D 6 (tab. VI: 6), ďalší je zo zberu v sektore 224 (tab. VI: 14). Z Mikovho dvora zo zberu pochádza korálik modrej farby 322 (tab. LXXXVIII: 1). Z Chrenovej II z objektu 5/71 (tab. IX: 2) je zdobený korálik, ktorý sa našiel s náramkom typu 5b. Ide o korálik kobaltomodrej farby kruhového tvaru s výzdobou v podobe bielej vlnovky po obvode. Podľa triedenia N. Venclovej (1990, 89–91) je to typ 708–709, resp. patriaci do skupiny typov 707–712. Priechne členený mohutný korálik melónového tvaru je z objektu 4/60 (tab. VI: 4). Koráliky vo všeobecnosti prešli dlhým vývojom a sú bežnou súčasťou ozdôb. Na sídliskách z územia Slovenska patria k vzácnym nálezom. K najstarším sa radia rôzne drobné koráliky modrej farby. Prevalu má drobný kotúčovitý modrý korálik. Sú tu však aj koráliky s očkami bielej farby, špirálovito zdobené koráliky a žltý korálik s očkami v dvojiciach nad sebou, kde očká sú modrej a bielej farby (Březinová 2018).

Sklené kruhy

Na šiestich sídliskách a na jednom pohrebisku v Nitre sa našli aj sklené náramky (Březinová 2005, 17–28). Celkovo ide o 31 náramkov a tri sklené krúžky (taktiež sú tu aj sklené koráliky). Ťažisko ich datovania je v stupňoch LTC1–C2. Sklené náramky sú kompletne spracované a vyhodnotené (Březinová 2018). Tu prezentujem nálezy z Martinského vrchu, Chrenovej II, Chrenovej III a Mikovho dvora. Spolu ide o 22 kusov sklenených náramkov, kde sú podľa klasifikácie T. E. Haevernickovej (1960) a N. Venclovej (1990) zastúpené typy 3, 5, 6, 7, 8, 14. Všetky náramky sú v odtieňoch modrej farby, s prevahou kobaltomodrých kusov. Z Martinského vrchu sú tri exempláre v objekte 40/61 (tab. III: 3–5), pričom č. 3 a 4 na tab. III reprezentujú typ 3 a číslo 5 je náramok typu 6b. Z objektu 36/61 je štvorrebrový náramok typu 7c (tab. V: 1). Z objektu 52/62 pochádza typ 6b/2 s vlnovkou (tab. V: 13). Zo zberov a z výplne inak datovaných objektov sú nasledovné náramky: objekt 1/60, typ 5a (alebo 3; tab. VI: 1); sonda 24/63 (tab. VI: 2), typ 7c; objekt 45/62, typ 14 (tab. VI: 3); objekt 78/67, typ 3 alebo 5 (tab. VI: 5); sektor 66, typ 6b (tab. VI: 8); sektor G–IX–66, typ 6a (tab. VI: 9); sektor B X–66, typ 6b (tab. VI: 10). Z Chrenovej II, z objektu 5/71, pochádza malý fragment kobaltomodrého skleneného náramku, ktorého povrch je zdobený bielym ornamentom (tab. IX: 7). Ide o typ 6b/1. Z objektu 5/71 je typ 8 (tab. IX: 4). Ďalší fragment pochádza zo zahĺbeného jednopriestorového objektu 8/71 a ide o náramok svetlomodrej farby s plastickým stredovým rebrom a bielym ornamentom v podobe vlnovky, ktorá prechádza aj cez plastické rebro (tab. XII: 2). Patrí k typu 3b. Z objektu 23/71 je tmavomodrý náramok s tromi pozdĺžnymi rebrami, na povrchu zdobený bielou pastovitou hmotou, s priemerom 51 mm (tab. XXVI: 1). Zachoval sa skoro celý a patrí do typu 6b/1. Z Chrenovej III evidujeme jeden náramok typu 8b z objektu 13/73 (XXXV: 11).

Z Mikovho dvora pochádzajú náramky z objektu 66/60, typ 8d, 7c (Březinová 2005, 27), z objektu 94/80 je typ 3? (Březinová 2005, 27), z objektu 100/80 je to štvorrebrový typ 7 (tab. LI: 3). Ďalší náramok typu 7 je evidovaný pod číslom 308 (tab. LXXXVIII: 2), č. 379 modrý s presekávaným telom s prierezom v tvare D (tab. LXXXVIII: 3) patrí do skupiny náramkov typu 3. Štvorrebrový náramok č. 394 (tab. LXXXVIII: 4) patrí typu 7.

Z objektu 66/80 je trojrebrový náramok s presekávaným stredovým rebrom (tab. LXXXVIII: 8). Zaraďujem ho k typu 8. Práve na základe podrobného sledovania, podporeného aj výsledkami analýz a porovnaním s ostatnými nálezovými celkami, sa potvrdilo, že jedna skupina náramkov typu 3 patrí k najstarším typom skleneného kruhového šperku v tejto časti Európy (Březinová a i. 2013). K nim sa zaraďujú aj nálezy náramkov typu 3 z Nitry. Sú rozdelené na typy 3a, 3b/1 s osmičkovitými slučkami bielej farby a typ 3b/2 s vlnovkou (Březinová a i. 2013), a sú datované od LTC1.

Sapropelitové kruhy

Tak ako sklenené šperky, aj sapropelitové kruhy sa nachádzajú na pohrebiskách a sídliskách. Tieto šperky boli súčasťou distribúcie predovšetkým v stupňoch LTB2–LTC1. Trvanie výroby švartnovej – sapropelitovej industrie možno odhadnúť na 110 až 130 rokov. Pohybujeme sa pritom v rámci stupňov LTB2 (b) až LTC1/C2. Iba z územia Slovenska máme 31 nálezísk, kde sa našiel sapropelit (Březinová 2018, 35).

Export hotových výrobkov je potvrdený vo veľkej časti Európy (Venclová 2001, obr. 64). Najväčšie ložiská suroviny sú práve v regióne horného toku potoka Loděnice medzi Rakovníkom a Slaným v Čechách. Ťažba a výroba prebiehala hlavne v LTB2 až LTC1. Odtiaľ boli výrobky distribuované do celej strednej Európy (Venclová 2001, 111, obr. 64). Do najvzdialenejšieho okruhu – 400 km od zdroja – patria aj analyzované vzorky z Mane a Palárikova na Slovensku a pravdepodobne aj nálezy z Nitra.

V súčasnosti máme k dispozícii početnú zbierku sapropelitového šperku zo širokého územia Európy (Later 2014, 172–204).

Za povšimnutie stojí fakt, že z Martinského vrchu nepoznáme žiadne nálezy sapropelitových kruhov. Z Chrenovej II sú evidované tri malé zlomky z objektov 20/71, 13/71 a 5/71 (nie sú kreslené). Z Chrenovej III sú z dvoch objektov 6/73 (tab. XXXII: 1) a 16/73 (tab. XXXVI: 1). Dva zlomky sú aj z Mikovho dvora, a to z objektu 74/80 (tab. XLI: 1), a nález č. 339 (tab. LXXXVIII: 7).

KOVOVÉ PREDMETY (obr. 37)

Kovové predmety sú na sledovaných sídliskách zastúpené iba v minimálnom počte. Vysoký stupeň korózie a poškodenia artefaktov neumožňujú presnejšie funkčné zaradenie, a teda všetky uvedené možnosti sú len hypotetické. Predpokladáme, že kovové predmety slúžili pri remeselnej činnosti, možno ako pracovné nástroje, ale napríklad aj pri príprave a úprave stravy.

V rámci sledovaných sídlisk sa zachovalo veľmi málo kovových predmetov. Z Martinského vrchu sú to železné kovania (tab. VI: 11, 15), ktoré sú evidované pod číslami 294, 15–223, zlomok železného nožika (tab. VI: 13) a hrot kopije (tab. VI: 12) 286. Z Chrenovej II je zachovaný fragment nožika z objektu 8/71 (tab. XII: 4) a z objektu 20/71 (tab. XX: 6). Z Mikovho dvora je z objektu 25b/79 (98/80) vrták (tab. XLVI: 1) a dlátka (tab. XLVI: 3, 4, 5). Z objektu 200/82 je železný nožik s nitom (tab. XLVIII: 1) a z objektu 272/84 sú bronzové tyčinky neznámeho účelu (tab. LXXVI: 1, 4).

Pod číslom 5-78-38 (tab. LXXXVIII: 9) sú evidované železné ovčiarske nožnice, ktoré sa na sídliskách vyskytujú ojedinele.

Zaujímavým predmetom je vyhňová lopatka (obr. 37). V Nitre pochádza z objektu 7/77 v Mikovom dvore. V pôvodnej dokumentácii bola evidovaná ako kopija s celkovou dĺžkou 31 cm. Našla sa vo výplni objektu v hĺbke 20 cm od úrovne zistenia jeho obrysov. Vyhňové lopatky sú spojené s prácou kováča a s manipuláciou s pahrebou. Niektoré majú drevenú násadu, väčšinou však ide o celokovové železné náradie s dlhou často tordovanou rukoväťou (Pieta 2008, obr. 66).

Obr. 37. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Železná vyhňová lopatka. Chata 7/77, pr. č. 7. Foto archív AÚ SAV Nitra.

KOSTENÁ A PAROHOVÁ INDUSTRIA

Pojmom „kostená industria“ sa obvykle označuje skupina nálezov z kosti, parohu a rohu. Táto v podstate ľahko dostupná, ale dosť ťažko spracovateľná surovina bola ďalším vhodným materiálom na výrobu predmetov dennej potreby, rôznych nástrojov a ozdôb. Je to jedno z výrobných odvetví, pri ktorom možno predpokladať nielen domácu, ale aj špecializovanú výrobu. Využitie tejto suroviny, súvisiace hlavne s rozšíreným chovom dobytky a znalosťou vlastností jednotlivých druhov kostí, nebolo viazané len na

dobu laténsku, ale objavuje sa už od počiatku praveku. Na laténskych sídliskách patrí kostená a parohová industria k relatívne zriedkavým nálezom a vo výbave laténskych hrobov absentuje úplne (*Březinová 2014b*, 12). Zo sídliska Nitra-Chrenová II pochádza niekoľko predmetov vyrobených z kostí a parohu, a to z objektov 8/71 (tab. XII: 1), 20/71 (tab. XXI: 1), 27/71 (tab. XXIX: 1) a 33/71 (tab. XXX: 1). Z objektu 100/80 v Mikovom dvore bol upravený paroh s vydlabanou vnútornou časťou (tab. LI: 2), v objekte 295/84 (tab. LXXXII: 2) a v objekte 74/80 (tab. XLI: 7) sa našli poškodené kostené (parohové) predmety.

KAMENNÉ PREDMETY

Brúsičky sa používali najčastejšie na brúsenie nožov, zriedkavejšie na ostrenie zbraní. Brúsičky patria medzi predmety každodennej potreby a sú častým sídliskovým nálezom napríklad na Šindolke (*Březinová 2000*), kde petrografická analýza potvrdila, že na výrobu 31 kamenných artefaktov bola použitá domáca surovina. Išlo o pieskovec, fylitickú bridlicu a kremenec (*Illášová 2000*). Široká škála nálezov zahŕňa brúsičky od miniatúrnych (7–13 cm) po veľké kusy, ktoré sú často zlomené, a teda nepoznáme ich pôvodnú dĺžku. Okrem štvorhranných brúsikov sa vyskytli aj trojhranné, niektoré boli na koncoch prevrtnané a nosili sa zavesené na opasku. Brúsičky bez otvorov sa pravdepodobne nosili v puzdre. Z analyzovaných sídlisk sú brúsičky iba z Mikovho dvora – z objektu 43/79 (tab. XXXIX: 1, 3), a brúsik štvorhranný z objektu 98/80 (tab. XLVII: 5). Fragment štvorhranného brúsika je aj z objektu 100/80 (tab. LI: 1) a kamenný brúsik obdĺžnikového tvaru (tab. LX: 2) je z objektu 122/81.

OSÍDLENIE NA ÚZEMÍ MESTA NITRY V DOBE LATÉNSKEJ

V predchádzajúcich častiach som sa zamerala na sídliská z doby laténskej, situované na ľavobreží rieky Nitry, z ktorých boli doteraz publikované iba výbery nálezov, prípadne všeobecné a stručné informácie. Z publikovaných údajov spomením mince a výber nálezov z objektu 36/62 z polohy Martinský vrch (*Kolníková 1964; Pieta 2008*, 28, tab. 7: 1–17), plán sídliskových objektov z Nitry-Mikovho dvora (*Hečková 1993*, obr. 3) a celkový plán lokality (*Fusek 1991*). Z nálezov sú z tejto polohy publikované minca (*Kolníková 1964*), malá plastika zvieratá (*Pieta 1982a*, obr. 66), ktorá pochádza zo zasypaného objektu datovaného do doby rímskej, obsah objektu 98/82 s neskorolátenským materiálom (*Pieta 1982b*, 35–46; 2008), ako aj dve pece na výrobu keramiky (*Březinová 2009*).

Na ľavom brehu Nitry ide o náleziská skúmané v rokoch 1960 až 1984. Na prvý pohľad sa zdá, že rieka Nitra bola akousi hranicou, ktorá delila osídlenie v dobe laténskej na pravo- a na ľavobreží. Zverejnením chýbajúcich informácií k sídliskám na ľavom brehu rieky Nitry sa potvrdzujú hypotézy, že v priebehu trvania ťažiskového obdobia osídlenia v dobe laténskej (roky 240/230 pred Kr. až zlom letopočtov) dochádzalo k zmenám vo výbere polôh na osídlenie, ktoré mohli súvisieť aj s príchodom nového obyvateľstva, ktoré uprednostňovalo iné parametre. Tak ako sa potvrdilo v prípade fungovania osady v polohe Šindolka, kde všetky objekty neboli súčasné, ale boli využívané v priebehu trvania sídliska postupne (*Březinová 1996*, obr. 4), podobnú situáciu sledujeme aj na oboch brehoch rieky Nitry. Na základe publikovaných informácií boli sídliská v Nitre už dávnejšie chronologicky začlenené do jednotlivých horizontov osídlenia (*Březinová 1999a*). V tom čase som pri určovaní ich časového postavenia vychádzala často z nezverejneného sídliskového materiálu a datovanie som preberala od jednotlivých autorov výskumov z výskumnej dokumentácie. Používala som chronologický systém vypracovaný na základe hrobových nálezov z územia Slovenska J. Bujnom (1982, 326). V súčasnosti sa pri prehodnotení a korekcii týchto časových horizontov opieram už o publikovaný, vyhodnotený materiál a o upravenú chronologickú schému J. Bujnu (2012).

Najstaršie nálezy v Nitre sú datované do 4. storočia pred Kr., keď nastupovala hlavná vlna „keltskej“ kolonizácie. Najväčšia koncentrácia nálezísk v Nitre a v blízkom okolí je zo strednej doby laténskej, teda z obdobia rokov 240/230–130/115 pred Kr. Takto je datovaná aj hlavná fáza osídlenia na dosiaľ najväčšom preskúmanom sídlisku na Slovensku v polohe Šindolka v Nitre (*Březinová 2000*). Okrem sídlisk sú z územia dnešného mesta a blízkeho okolia evidované aj pohrebiská. Podľa J. Bujnu je z územia mesta

Nitry (plocha asi 100 km²) známych sedem polôh s hrobovými nálezmi z doby laténskej, jedna ďalšia je otázná a deviatá poloha sa nachádza v susednom katastri obce Lužianky. Dohromady ide približne o 30 hrobov. Vo všetkých prípadoch sú to torzá väčších pohrebísk, ktoré boli zástavbou v mladších obdobiach zničené (Bujna 2019, obr. 1). Publikovaný je hrob z Nitry-Mikovho dvora (Bujna/Kováčová 1988), jeden hrob z Nitry-Mlynárieč (Bujna 2019) a časť pohrebiska z polohy Martinský vrch (Březinová 2020, 191–201).

Na území súčasného mesta Nitra rozlišujeme tri hlavné časové horizonty osídlenia v dobe laténskej. Tie však nie sú celkom následné, ale vzájomne sa prekrývajú vo svojich začiatkoch a koncoch, keďže charakter prameňov často neumožňuje ich presné chronologické ohraničenie. Po vyhodnotení sídliskového materiálu z ľavobrežia rieky Nitry môžeme konštatovať, že tu máme doložené osídlenie vo všetkých troch horizontoch.

Osady z prvého horizontu (LTB2/LTC1–LTC1) sú časovo zhodné s keltskými pohrebiskami. V absolútnych dátach je to obdobie 240/230–180 pred Kr. Do tohto horizontu patria sídliská Nitra-Zobor, poloha Šindolka, Nitra-Zobor, poloha Martinský vrch; Nitra-Chrenová, poloha II, Nitra-Chrenová, poloha III, Nitra-Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny. Z pohrebísk z tohto obdobia sa zachovali iba torzá. S veľkou pravdepodobnosťou boli využívané obyvateľmi uvedených sídlisk. Ide o pohrebiská Nitra-Mlynárce, Nitra-Zobor, Šindolka/SPTŠ (Chropovský/Kováčová/Csasza 1989), Nitra-Zobor, Martinský vrch a Nitra-Mikov dvor. Modelová ukážka vzájomného prepojenia sídlisk a pohrebísk je prezentovaná v štúdiu G. Březinovej (1999, obr. 4). S koncom prvého a so začiatkom druhého horizontu osídlenia na území mesta Nitry súvisí konanie kultových obradov spojených so spaľovaním keramiky, kovových a sklenených predmetov, ako aj častí tiel ošipaných a malých prežúvavcov na okraji laténskej nekropoly doloženej v priestore dnešnej Štúrovej ulice (bývalé Námestie 1. mája). Obetné miesto fungovalo v období, keď sa ešte na pohrebisku na prelome 3. a 2. stor. pred Kr. (v závere stupňa LTC1) pochovávalo, ale rituálne praktiky sa odohrávali aj v nasledujúcom stupni LTC2 v priebehu 2. stor. pred Kr. (Pieta 1993, 55).

Druhý laténsky horizont doložený v Nitre je datovaný do LTC2 až po prelom LTC2/LTD1 a patrí obdobiu po skončení pochovávaní na pohrebiskách. K sídliskám preto nepoznáme súveké nekropoly. V absolútnych dátach je to rozpätie rokov 180–130/115 pred Kr. Pokračuje osídlenie na sídliskách Nitra-Zobor, Šindolka, Nitra-Zobor, Martinský vrch, Nitra-Chrenová II, Nitra-Chrenová III, Nitra-Mikov dvor, Nitra-Chrenová, Športový areál. Záver druhého horizontu predstavuje zároveň zánikový horizont na väčšine týchto sídlisk.

Tretí horizont osídlenia ľavobrežnej terasy rieky Nitry patrí do LTD1 až LTD2. V absolútnych dátach je to obdobie približne od roku 130/115 pred Kr. do zlomu letopočtov. Takto sa dá datovať jediné sídlisko, aj to iba jeho malá časť, ktorá možno bola zameraná na produkciu keramiky. Z Nitry-Mikovho dvora sú najmladšie objekty s datovaním do prelomu LTD1/D2, konkrétne objekty 98/80, 216/82 a 218/82. Okrem dokladov poľnohospodárstva je zastúpená aj remeselná činnosť a obchod. Ide hlavne o hrnciarsku výrobu, ktorú reprezentujú práve hrnciarske pece nájdené v Mikovom dvore (Březinová 2009).

Datovanie nálezov do keltsko-dáckeho obdobia, ktoré boli publikované z Nitry-Chrenovej, Športového areálu (Chropovský/Fusek 1988), sú po prehodnotení materiálu a na základe nálezu skleneného náramku predatované do LTC (Březinová a i. 2013). Podobne sa nepotvrdil tretí horizont ani na Martinskom vrchu. Keltsko-dácke osídlenie na ľavobreží rieky je potvrdené iba na Mikovom dvore (Březinová 2009).

Na pravej terase rieky Nitry nie je zatiaľ hodnoverne potvrdené osídlenie z prvého časového horizontu, hoci existencia pohrebiska na Štúrovej ulici (bývalé Námestie 1. mája) skoršie osídlenie evokuje (Pieta 1993). Nálezy zberového charakteru z Hradnej ulice 8, ktoré A. Točík pôvodne datoval do stupňa LTC1–C2 (Točík/Rejholec 1993, 24, 25), patria až do stupňa LTC2, čo znamená, že až k záveru druhého horizontu (tvrdím to na základe poznania materiálu z autopsie). Všetky ďalšie výskumy a zbery potvrdili, že historické jadro mesta spolu s dominantnou polohou hradného kopca bolo intenzívne osídlené až v neskorej dobe laténskej zmiešaným keltsko-dáckym obyvateľstvom v treťom horizonte. Na hradnom návrší v miestach, kde situácia nebola zničená mladšími zásahmi, sa zachovala troj- až štvornásobná superpozícia vrstiev a objektov z tohto obdobia (Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Bednár/Staník 1993; Březinová 2009; Březinová/Ruttkay 2019). Tretí horizont osídlenia sledovaného regiónu (LTD1 až LTD2) súvisí už s novou migračnou vlnou spojenou s dáckou expanziou. Súčasný stav poznania tretieho horizontu osídlenia Nitry je taký, že poznáme 14 sídliskových polôh, čo svedčí o hustom osídlení tohto priestoru v rokoch okolo zlomu letopočtov. Ich koncentrácia je zatiaľ doložená predovšetkým vo vnútornom ohybe medzi ramenami rieky Nitry, kde má dominantné postavenie hradné návršie, ktoré je od nižšie položených polôh oddelené bývalým tokom rieky Nitričky. Na pravom brehu rieky Nitry sa nachádzajú sídliskové polohy Hrad, JV svah hradného kopca, Malý seminár, Svätoplukovo námestie, Divadlo Andreja

Bagara, Mostná ulica, Farská ulica, Štefánikova trieda č. 20, Mlynská ulica. Toto osídlenie regiónu súvisí s inými politickými i mocenskými záujmami než osídlenie na ľavom brehu rieky, a tým i s rozdielnymi požiadavkami pri výbere polohy pre osídlenie (Březinová 2009).

Na základe početného sídliskového materiálu keltsko-dáckeho charakteru možno uvažovať najmenej o dvoch fázach osídlenia regiónu Nitry v tomto treťom horizonte. Prvá fáza súvisí s chronologickým stupňom LTD1 (možno už koniec LTC2). Dobre je doložená na Mikovom dvore, na ľavej strane rieky Nitry, v objektoch 98/80, 216/82, 218/82, kde sa vyskytuje laténska na kruhu točená i maľovaná keramika spolu s dáckou keramikou. Datovanie k záveru LTD1 (možno aj neskôr) potvrdzuje aj strieborná minca bratislavského typu s nápisom NONNOS a kovové predmety (Pieta 1982, obr. 6; 2008). Druhá fáza dáckeho osídlenia v polovici 1. storočia pred Kr. bola oveľa intenzívnejšia a na niektorých polohách je doklad osídlenia až do zmeny letopočtu (Hrad, Malý seminár, Svätoplukovo námestie). Pravdepodobne súvisela s víťazstvom Burebistu nad Bójmi a Tauriskami (Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Březinová/Katkin 2004; Březinová/Ruttkay 2019).

Napriek tomu, že centrum terajšieho mesta bolo osídlené až v závere LTC2 (Hradná ulica č. 8), je zrejme, že smerom na juhozápad staršie osídlenie existovalo. V Nitre-Párovských Hájoch (nálezisko je zatiaľ nespracované) stála väčšia osada v 3.–2. storočí pred Kr. Ako doklad existencie sídliska už v LTB2 uvádza K. Pieta kováčsku a kovolejársku dielňu, v ktorej sa podľa nálezov hlinenej formy vyrábali bronzové viacpuklicové nánožníky (Pieta 1993, 55; 2008). Z keltskej osady bolo preskúmaných 22 objektov. Päť chat sa nachádzalo v pomerne veľkých vzájomných vzdialenostiach (20 až 85 m). Situované boli dlhšou osou rovnobežne alebo kolmo na tok potoka. Charakteristická je pre ne dvojkoľová konštrukcia (koly niesli sedlovú strechu) a hlinená lavica pri jednej z dlhších stien. Nenachádzajú sa v nich pece ani ohniská. Vo všetkých obydlíach bola spodná časť zásypu výrazne prepálená a mala popolovitý charakter. Keltská osada sa rozkladala na ploche približne 500 x 80 m. Povrchové archeologické prieskumy však dokladajú, že v mikroregióne Párovských Hájov boli v tomto čase ešte najmenej dve podobné sídliská (Pieta/Ruttkay 1987; Ruttkay 1997, 85).

CHARAKTER SÍDLISK

Pri snahe rozdeliť analyzované sídliská podľa veľkosti (rozlohy), narazíme na obmedzenie dané rozsahom archeologického výskumu, ktorý sa na nich realizoval. Vo všetkých prípadoch ide totiž o nedoskúmané sídliská. Najkompletnejšie je preskúmaná Šindolka. Na základe triedenia sídlisk od P. Trebscheho (2012) ide v tomto prípade o stredne veľké sídlisko. Sídlisko zistené výskumom na Chrenovej, Športový areál, je rozlohou malé (do doby laténskej patrí iba jeden objekt), azda to bol iba osamotený dvorec. To isté možno predpokladať aj pri osídlení Martinského vrchu a pravdepodobne aj pri Chrenovej III. Stredne veľké sídlisko mohlo byť na Chrenovej II a v Mikovom dvore. Vo všeobecnosti platí, že sú to neopevnené agrárne osady. Ak porovnávame ich vzájomné vzdialenosti (obr. 1; 2), medzi Šindolkou a Mikovým dvorom je to 3500 metrov (uvádzame vzdušnú vzdialenosť). Medzi Šindolkou a Martinským vrchom je to 1500 m. Polohy na Chrenovej sú od seba vzdialené 500 až 1000 m. Všetky sídliská boli z väčšej časti situované medzi vrstevnicami 145 a 149. Nachádzali sa v stredne členitom reliéfe so zastúpením hnedozeme a s teplou klímou. Vzdialenosť od vodného zdroja IV. až V. kategórie je 100–150 m.

Zistené sídliskové objekty možno z formálneho hľadiska rozdeliť na zahĺbené jednopriestorové objekty, „tradične“ označované ako „chaty“ (25 objektov), hrnčiarske pece (2) a jamy rôznej funkcie (17 objektov; pozri tabelu 1). Sporné je tak časové, ako aj funkčné zaradenie pece v objekte 36/62 na Martinskom vrchu. Podľa dobovej dokumentácie, ako aj na základe nálezov sa skôr prikláňam k tomu, že táto pec nie je súčasťou objektu 36/62 a je mladšia.

Zahĺbené jednopriestorové objekty niesli stopy po nadzemnej konštrukcii a mali rôznu úpravu vnútorného priestoru. Nie vždy sa dá pri nich určiť funkcia a určite nemožno automaticky predpokladať, že slúžili ako obydlia. Napriek zhodnej stavebnej technike mohli mať niektoré takéto objekty aj výrobnú, hospodársku (rôzne prístavby a sklady) alebo aj kombinovanú funkciu. Vzhľadom na to, že sídliská z doby laténskej sú súčasťou polykultúrnych lokalít, dá sa predpokladať, že veľa stavebných detailov bolo zničených či porušených.

Priemerná plocha pôdorysov zahĺbených jednopriestorových objektov je cca 14–16 m². Tvarovo ide o približne štvorcové až obdĺžnikové objekty. Najčastejšie je zastúpený obdĺžnikový typ, ktorý patrí

k základnému typu A (Meduna 1980), s kolmi umiestnenými na stredovej osi v strede kratších strán. Strecha bola sedlová, rôzneho vzhladu, a to v závislosti od vnútornej a obvodovej konštrukcie obydlia, ktoré mohlo byť zrubové, alebo mohli byť steny vypletané prútím a omazané mazanicou, resp. sa mohli využívať aj kombinácie rôznych konštrukčných techník. V dvoch objektoch sa našla lebka hovädzieho dobytká, ktorá asi krásnila vstupnú časť do príbytku (objekt 36/62 na Martinskom vrchu a objekt 25/82 z Mikovho dvora). V orientácii týchto objektov prevláda západovýchodný smer, niekedy s malou odchýlkou. Prevládajúca orientácia objektov je v súlade s klimatickými danosťami lokalít, hlavne so severozápadným prúdením vetra, ale aj so samotnou konfiguráciou terénu.

Pre bádanie hospodárskeho zázemia a zamerania obyvateľstva sú kľúčovými odborními archeobotanika a archeozoológia. K dispozícii máme z tohto pohľadu spracované lokality v polohách Šindolka (Hajnalová 2000), Hradné návršie, Malý seminár (Fabiš 1991; 2004). V predkladanom vyhodnotení sídlisk sú doplnené archeobotanické analýzy z Chrenovej, Športového areálu, z Chrenovej II a z Mikovho dvora (Mihályiová 2020).

V dobe laténskej sa pestovali archaické plevnaté obilniny, konkrétne pšenica dvojrznová a pšenica jednozrnová. Nemalým podielom bola zastúpená i plevnatá pšenica špaldová, jačmeň siaty a raž. V nálezoch zo sídliskových objektov z doby laténskej v Nitre máme potvrdené všetky menované druhy obilnín. Zo strukovín je doložená šošovica kuchynská. V tomto prípade ide pravdepodobne o zvyšky nespracovanej potravy (Hajnalová 2000; pozri Mihályiová 2020). Druhovo najpočetnejšou je skupina poľných burín, ktoré boli na lokality zrejme prinesené spolu s úrodou, čo môže dokumentovať obrábanie poľí. Pôvodné stromy ako dub, brest, jaseň, javor, hrab aj lipa treba hľadať v zmiešaných dubových lesoch na Nitrianskej pahorkatine, mimo areálu dnešného mesta, ktorý mohol byť odlesnený okolo zmeny letopočtov. Ostatné drevo vyskytujúce sa v nálezoch môže pochádzať z drobných predmetov dennej potreby. Drevo, ktoré rástlo popri brehoch rieky Nitry (vrba, krušina jelšová), sa mohlo využívať na výrobu drobného náradia, podobne ako drevo z kríkov liesky obyčajnej, drieňa obyčajného alebo ruže šípovej. Všetky vymenované druhy drev možno považovať za dostupné v bližšom alebo širšom zázemí Nitry (Mihályiová 2020).

Archeozoologická analýza pozostatkov zvierat z Martinského vrchu, z Chrenovej II, z Chrenovej III, zo Športového areálu a z Mikovho dvora nebola dosiaľ uskutočnená. K dispozícii je podrobná analýza od M. Fabiša (2000) zo sídliska Nitra, Šindolka, ako aj základné prehodnotenie archeozoologických dát z doby laténskej od Z. Bielichovej (2019, 195–237), kde sú zapracované aj analýzy z lokalít na pravej strane rieky Nitry, ako Malý seminár a Hrad (Fabiš 1991; 2004). Aj vzhľadom na to, že Šindolka sa nachádza na ľavobreží rieky, ako nami prezentované lokality, a existovala v rovnakom čase, môžeme predpokladať, že výsledky týkajúce sa chovu, lovu a využitia zvierat sú podobné. Základné hospodárske druhy sa v agrárnej osade v Nitre, Šindolke, chovali, zabíjali i konzumovali. Potvrďuje to anatomické zastúpenie rôznych častí ich tiel (Fabiš 1996; 2000, 309–312, tab. 2). Vyhodnotenie z pohľadu kvality a kvantity svaľovej hmoty ukázalo, že na sídlisku sa kumuloval odpad najmä z konzumovateľných partií, s nízkym zastúpením jatočného odpadu, ako chvost, prstové články a kosti tváre (Fabiš 2000, 313, tab. 3). Uvažuje sa preto o samozásobiteľstve, ba dokonca o možnosti „exportu“ alebo o obchodovaní s časťou tiel (nedospelých?) prežúvavcov (oviec?), a teda o dobrej úrovni chovateľstva s nadprodukciou zvierat (Bielichová 2019; Fabiš 2000, 305; 1996). Na konzumné účely sa teda využívali dospievajúce a dospelé zvieratá. Pri predpoklade, že dominantnou zložkou potravy boli obilniny a strukoviny, a chovateľstvo sa sústredilo na získavanie sekundárnych produktov, t. j. mlieka, vlny, hnoja a sily, možno dedukovať, že v živom stáde veľkých a malých prežúvavcov boli preferované samice, ktoré zabezpečovali reprodukciu a uvedené úžitky (Fabiš 1996). Na spracovanie vlny a textilnú výrobu na lokalitách upozorňujú aj početné prasleny a ojedinelé tkáčske závažia (Březinová 2000, 15). Na druhej strane u ošípanej sa okrem zamerania chovu na produkciu mäsa nevyučuje ani využitie kože a kostí.

Potvrdilo sa, že ide o agrárne sídliská, kde sledujeme nízke zastúpenie divých druhov zvierat. Ich podiel v archeozoologickom materiáli zväčša nepresahuje viac ako 2 % z celkového počtu alebo 3 % z celkovej hmotnosti nálezov. Zastúpený je zajac, vlk, divá sviňa, jeleň, srna. Išlo skôr o náhodne získané druhy zvierat. Divé cicavce sú prítomné 1,5 % a ryby 0,1 %. Na základe týchto výsledkov nie je možné hovoriť o význame lovu a rybolovu vo vidieckej ekonomike doby laténskej. Sortiment lovných zvierat v Nitre, Šindolke, je azda najširší a zahŕňa veľké kopytníky, ako jeleňa, srnca alebo menšiu (kožušinovú) zver, zajaca (Fabiš 1996). Parohovina bola spracúvaná na amatérskej, no i na vyššej umeleckej úrovni. Využívala sa surovina z parohov jeleňa lesného (Březinová 1995, 12, 13). Spracovanie a zber parožia jeleňa i srnca dokladajú nálezy aj z ďalších archeozoologicky neskúmaných sídlisk v Nitre-Chrenovej, poloha II, a v Nitre-Mikovom dvore (Březinová 2014b). Jediná košť ryby je evidovaná v Nitre-Šindolke (Fabiš 2000, 312, tab. 2).

SÍDLISKÁ V POVODÍ NITRY A ŽITAVY

Sídliská z doby laténskej v Nitre sú neoddeliteľnou súčasťou siete sídlisk v celom údolí rieky Nitry a jej prítoku Žitavy, ako aj súvekeho osídlenia Slovenska a stredného Podunajska. Hustota potvrdených lokalít je v povodí riek Nitra a Žitava veľmi veľká (Březinová 2016). Kvalitatívne sú pramene zo sledovaných sídliskových nálezísk dosť chudobné. Iba na niektorých lokalitách boli skúmané viaceré sídliskové objekty. Spomedzi sídlisk v tomto území možno spomenúť Bajč-Vlkanovo, Bánov, Lipovú-Ondrochov, Komjatice, Veľký Cetín, Branč, Nitru s viacerými polohami, Jelšovce a Výčapy-Opatovce. Severnejšie je intenzívnejšie osídlenie doložené v Hajnej Novej Vsi (Březinová 2013, 111–124), v Horných Obdokovciach a na viacerých polohách v Topoľčanoch (Březinová/Wiedermann 2012). Na Požitaví poznáme sídliská v Čiernych Kľačanoch a v Tesárskych Mlyňanoch (Březinová a i. 2015, 255–273). Fakt, že vo vzájomných vzdialenostiach maximálne cca 10 km je doložená existencia sídelných areálov, ktoré existovali súčasne v priebehu aspoň jedného horizontu strednej doby laténskej, dáva možnosti na zamyslenie, okrem iného aj nad ekonomicko-ekologickým zázemím a nad celkovou štruktúrou „keltských“ sídlisk. Z analýzy ekoparametrov, ktoré charakterizujú jednotlivé polohy, sa dá usúdiť, že pri výbere miest na sídlenie zohrávali úlohu konkrétne danosti prírodného prostredia a krajiny. Osídlenie sa na tomto území koncentrovalo v úrodných nížinách (Březinová 2006). Osídľované boli predovšetkým fluválne roviny riečnych nív s prevahou hlinitých až hlinito-piesčitých nívnych sedimentov, spraši a sprašových hĺn. V strednej dobe laténskej pozorujeme koncentráciu na hnedozemné pôdy, lužné pôdy černoziemné a černozem. Nadmorská výška sledovaných sídlisk nepresahuje 200 m a zväčša sú situované pri vodnom toku III. až IV. kategórie. V niektorých mikroregiónoch dochádzalo ku kumulácii osídlenia na viacerých polohách, napríklad v Bajči-Vlkanove, v Komjaticiach a najvýraznejšie v regióne Nitry (Březinová 1999a). Pravdepodobne smer prenikania osadníkov proti prúdu rieky najviac vyhovoval požiadavkám kladeným na výber polohy. Pre výber polohy trvalého sídliska bolo dôležité zázemie potenciálne vhodné na založenie stálych polí či využiteľné na pasenie. Lesy boli dôležité ako zdroj suroviny (dreva). Kľúčový bol, prirodzene, zdroj pitnej vody, ktorý sa nachádzal v bezprostrednej blízkosti sídlisk. Ľudia sledovali aj prípadné zmeny koryta rieky a prietoku vody. Rieka Nitra je napríklad charakteristická tým, že sa jej koryto často vylievalo a zaplavovala široké územia.

CHRONOLOGICKÉ ZÁVERY

V Nitre, t. j. na východných terasách rieky Nitry, bola spracovaná skupina sídlisk zo strednej až neskorej doby laténskej. Smerom z juhu na sever sú to lokality objavené v Mikovom dvore, v Chrenovej II, Chrenovej III, Chrenovej, Športovom areáli, na Zobore, Martinskom vrchu, a nakoniec najlepšie preskúmaná a už dávnejšie publikovaná osada v polohe Šindolka v miestnej časti Zobor.

Osídlenie na týchto sídliskách sa dá rozdeliť do troch horizontov.

1. Starší úsek strednej doby laténskej – LTB2/LTC1–LTC1 (240/230–180 pred Kr.): doložený na sídliskách Nitra-Zobor, polohy Šindolka a Martinský vrch, Nitra-Chrenová, polohy II a III, a Nitra-Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny.
2. Mladší úsek strednej doby laténskej – LTC2–LTC2/D1 (180–130 pred Kr.): v tomto horizonte pokračuje osídlenie na sídliskách Nitra-Zobor, polohy Šindolka a Martinský vrch, Nitra-Chrenová, polohy II, III a Športový areál, a Nitra-Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny. Na prelome LTC2/D1 tieto sídliská zanikajú.
3. Neskorá doba laténska – LTD1–LTD2 (130/115–20 rokov pred Kr.): potvrdená je iba z Nitry-Mikovho dvora v polohe Výstavba rozvodne elektriny, kde sú najmladšie objekty 98/80, 216 a 218/82.

Indíciou pre hľadanie stôp laténskeho osídlenia v Nitre už v skoršom období – v LTA – je ojedinelý objekt s veľmi skromným keramickým materiálom z Chrenovej II z tohto stupňa (obr. 9; tab. VIII: 1–5).

SETTLEMENTS FROM THE LA TÈNE PERIOD IN NITRA

SUMMARY

The territory of Nitra plays a key role in the research and knowledge of the La Tène period in Slovakia. The main credit for its study goes mainly to the researches from the 1970s and 1980s managed by Professor Bohuslav Chropovský, DrSc. In that period, intense construction of housing estates near Nitra started. In this work, we are focusing on the settlements situated on the left bank of the Nitra River, which have not been previously published or there are only short reports and selected information on them. The sites include Nitra-Zobor, Martinský vrch, often called Kasárne pod Zoborom ("barracks under Zobor hill") in the archaeological literature, Nitra-Chrenová II, Nitra-Chrenová III and Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation (Fig. 1; 2). One large settlement and several features from the left bank of the Nitra River have been processed (also primarily in the research by Professor B. Chropovský) and published. They are Nitra-Zobor, Šindolka (*Březinová 2000*), and Nitra-Chrenová, Športový areál ("sports area"; *Chropovský/Fusek 1988*).

THE METHODOLOGICAL PROCEDURE FOR PROCESSING OF INDIVIDUAL SITES

The study of research documentation stood, naturally, at the beginning of our work with sources. As all the analyzed settlements are part of polycultural sites, first of all, features classified in the La Tène period in the course of the research were selected. Terrain documentation of the sites' plans and plans of individual features were redrawn. If the studied sites were uncovered within a sector network, I decided not to indicate it in the plans of settlements in this study, as the combination of a sector network and distribution of features in the general plans of the sites make this type of graphic documentation confusing. If dating of a feature is unclear, I follow from the graphically presented finds in the research reports. Study of material from the selected features in depositories was the next step. Miniature artifacts were drawn in scale 1 : 1. I have carried out basic quantification of available material for pottery (counting sherds), although the total numbers are subjective, since an unknown amount of atypical material was shredded in the course of research. A selection of typical fragments was documented in drawings with scale 1 : 1 or 1 : 2. In the description of sherds in the catalogue, I do not present dimensions, since most typical fragments are presented in the book also graphically. If artifacts were impossible to assign to features, they were drawn and included in the analysis in case that they were undoubtedly classifiable in the La Tène period. Then, the figures contain registration (inventory, acquisition) numbers of specific artifacts.

The pottery and miniature artifacts were later subject to archaeological analysis and evaluation, identically with settlement features and contexts with sufficiently informative field documentation. Treated bone and antler artifacts are processed and evaluated from an archaeologist's point of view, although not sufficiently (*Březinová 2014a*) – an analysis from a zoologist is absent. Great attention was paid to the analyses of pottery observing the information value from the aspect of sources of soils used for its production. First, finds from Nitra-Zobor, Šindolka (*Gregor/Březinová 2008*) were processed, later, finds from other settlements on the left bank were added (*Březinová 2014b; Březinová/Gregor 2012*). The results were presented to the professional public (they are also used in this book), however, they are not part of the submitted work in form of a separate chapter.

Simultaneously, an analysis of archaeobotanical finds from all features dated to the La Tène period at the studied sites was carried out. Unfortunately, further analyses necessary for the general assessment of life in the studied settlements are absent. Such analyses include an analysis and interpretation of archaeozoological finds from settlement features in particular.

At the sites, structures of various character occurred. Their basic types are summarized in Table 1. The concept of a single-space sunken feature means quadrangular (usually rectangular) features sunken under the then terrain, with pole construction or without it, with interior equipment or without it, often called "dwellings/huts". This term is used in the book as a synonym to a single-space sunken feature. It might have had a residential or economic function, which – however – cannot be identified in most cases. Elements which might be associated with a residential function of a building – mainly a fire pit and the interior design – were only discovered in a minimum number of features. An oven is identified only in feature 36/62 at the site of Martinský vrch. Nevertheless, its dating is disputable. Other types of features at the processed sites include pits of various shapes and functions and pottery kilns.

SETTLEMENTS ON THE LEFT BANK OF THE NITRA RIVER (PUBLISHED)

NITRA-ZOBOR, SITE ŠINDOLKA

It belongs to the sites which can be classified among the best systematically studied ones in the territory of Slovakia. It spreads in the SE – NW direction along the left-bank terrace of the Nitra River. Its northwestern border is made up by the regulated tributary of Dobrotka. The field research started in 1968 (supervised by A. Točík), continued in 1974–1977; in 1985–1986 it was led by B. Chropovský (*Březinová/Hečková 1994, 75*) and in 1995, the research was led by G. Fusek (1997). It was discovered that it is an area intensely settled from prehistory to the Early Middle Ages with the exception of the Roman period (only a few collection items come from that period). This is a polycultural site with a number of features. The rescue or preliminary character of the research preceded by removing humus from the top layers and the exceptional density of the long-term settlement not only complicated observation of contemporary structures but it also disabled observation of details such as remains of constructions on the level of the terrain. This is probably the reason why we have the disproportion in the features identified as huts (32) and features identified as pits (20). Only feature no. 45 is a storage pit, other pits' functions were not identified. 52 settlement features are dated to the La Tène period, to stages LT B2/C1–LT C2/D1. In the absolute date, we vary between 240/230 BC and 130/115 BC (*Březinová 2000*).

NITRA-CHRENOVÁ, SITE ŠPORTOVÝ AREÁL

The site is located on the left-bank terrace of the Nitra River. During the construction of the sports area, the Olympia hall today, G. Fusek studied feature 8/83 in 1983 (*Chropovský/Fusek 1988*). Sherds, charcoals, animal bones, daub, a spindle whorl, a triangular polished graphite sherd and a fragment of a glass bracelet were found in the feature. The feature's bottom is flat, hard, probably multiply daubed. There are traces of a hearth (red-burned earth). There were three stakeholes and a small rectangular depression near the hearth. Dating of the site, after review of the finds, falls to LTC1–LTC2.

SETTLEMENTS ON THE LEFT BANK OF THE NITRA RIVER (UNPUBLISHED)

NITRA-ZOBOR, SITE MARTINSKÝ VRCH (Fig. 1–4)

Site known also as Kasárne pod Zoborom ("Barracks under Zobor hill") in the literature. Investigation by B. Chropovský. It is a polycultural site at which inhumation burials from the Early Middle Ages were disturbed during construction of military buildings at the end of the 19th century. The main period of settlement lies in the Middle Ages. The site spreads over the southeastern slope of Zobor and creates a horseshoe-shaped jut in the Nitra river basin. Features from the La Tène period were detected in the part of bailey (*Březinová 2004; Chropovský 1975; 1986; Pieta 2008*). The systematic research itself was carried out since 1960 by B. Chropovský, with participation of V. Vendtová, and A. Kováčová. It was completed in 1968. Sectors and trenches were gradually uncovered. The upper layer was lowered by a bulldozer. In summer 1961, an area of 40 x 30 m was uncovered in the southeastern corner of the barracks. After cleaning, features with either grey-black fill (Early Medieval) or brown fill (La Tène or older) loomed in the loess. Besides the network of dugouts with brown-black fill mixed with yellow earth, there were depressions of various sizes and depths, mainly without finds, with the fill of brown soil. Settlement features and burials were detected; they can be dated to the La Tène period. Descriptions of the features are taken from the original documentation (*Chropovský 1986*).

NITRA-CHRENOVÁ, SITE II (Fig. 1; 2; 7; 8)

The archaeological rescue research was carried out in May–September 1971 as a result of construction of a new housing estate and was supervised by Professor B. Chropovský. The settlement spreads in the centre of the old

village of Chrenová, on the southwestern side of Dlhá ulica street and, besides plots with previously existent residential houses, it occupies gardens in the Nitra river basin, former meadows of Chrenová. The research at the settlement of Nitra-Chrenová II was executed in the summer months of 1971 as a rescue research initiated by construction of a new housing estate. It was limited by time as well as space factors. As a result of the spatial limitation, it was possible to study the settlement only partially, without allowing us to acquire an idea of its total size, arrangement and structure. Lack of time also determined the methods and the way of execution of the research. Archaeological literature also contains a notice of a La Tène burial from this site, however, detailed information from the find report was not obtained. K. Pieta mentions an inhumation burial from Nitra-Chrenová II in his study on Late La Tène animal burials. From the burial, an anklet with four discs and a bowl were preserved (*Pieta 1993*, 55, fig. 8: 2, 3). During the research, four areas were uncovered (I/71, II/71, III/71, IV/71), within which 70 features, 4 stoves and 1 burial from various periods were studied. Area II/71 was uncovered by a bulldozer, other areas and trenches were excavated manually. When cleaning the terrain for the construction of a housing estate, the bulldozer lowered the topsoil by approx. 30 cm. The site was situated on a gentle terrace descending towards the features and stoves. With regard to the fact that the features were situated relatively close to the terrain surface, several features were disturbed during the topsoil removal and probably also earlier – by cultivation of soil in gardens.

NITRA-CHRENOVÁ, SITE III (Fig. 1; 2; 15)

The research started on 2 July 1973 on a conical hill called “Mačací zámok” (“Cat chateau”), which is situated on an elevated terrace above the inundation area of the Nitra River, approx. 75 m north of the Selenecký potok stream. At this site, an evaluation excavation was carried out by Dr. M. Kliský, who cut the hill in the NW–SE direction by a 35 m long trench divided into 5 x 5 sectors.

Since Mačací zámok hill and its surroundings were damaged and built up as a result of the construction of the Chrenová III housing estate, the management of the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences decided to carry out a rescue research at the site before the construction of the housing estate started. The research lasted from 2 July 1973 to 20 October 1973.

B. Chropovský was the research manager, A. Kováčová and E. Chropovská were technical workers (*Chropovský 1987*). As instructed by the research manager, the hill north of sectors D/1, excavated in 1969, was uncovered by thin layers. Together with prehistoric, La Tène and Roman Periods and medieval material, postmedieval finds were situated in individual layers. Multiple interferences in the hill, which was probably created in the Middle Ages for a watch tower, were done in the postmedieval period and, thus, the hilltop might have been disturbed and that is why remains of wooden constructions were not detected. On the northern side of the hill, trench 1/73 was uncovered. Besides 25 settlement features, 9 inhumation burials – mostly without finds – were uncovered.

NITRA-MIKOV DVOR, CONSTRUCTION OF AN ELECTRICAL SUBSTATION (Fig. 1; 2; 18)

The archaeological research at this site was carried out in 1972, 1977–1982 and in 1984, supervised by B. Chropovský and technical worker A. Kováčová. In 1984, G. Fusek participated. The site is located on the northern slope of a slight elevation, between the left bank of the Selenecký potok stream and farm buildings, approx. 250 m west of the main road from Nitra to Veľké Janíkovce. First information on disturbed features comes from a report by T. Kolník (1972), who carried out a survey there in April 1972. He discovered that ploughing was constantly disturbing features from prehistory as well as early history. The size of the area over which the features occurred was identified as 150 x 200 m. In summer, excavations were carried out by B. Chropovský and A. Kováčová as a technical worker (*Kováčová 1972*). 24 features were uncovered in a 30 m long and 3 m wide trench. Workers of the Elektrovod Bratislava company started preparatory works associated with the construction of an electrical substation at the site in autumn 1977. Topsoil layer was removed by a bulldozer on the hilltop and on the northern slope of the elevation. The survey detected that settlement features were partly disturbed by the earth works on the northern slope. During the rescue excavation, an area of 24 x 5–13 m deepened by 20–40 cm was studied by means of areal uncovering. Furthermore, three trenches – 16 m long and 1 m wide, NE – SW oriented – were uncovered. A strip of land, 1–1.5 m wide, remained unexcavated between the trenches, the trenches were deepened by 20–35 cm. During the rescue research, 13 features were uncovered, one of them was a La Tène hut (7/77). The surface collection revealed that the highest concentration of sherds was on the top and on the northern as well as SW slopes of the elevation (*Chropovský 1978*).

Further rescue excavations continued at the site in 1978, when it focused on survey of the area SW of the building site's enclosure. The area size was 95 x 20 m. The area was divided into sectors. The sectors' sizes were 5 x 5 m and they were deepened by 30–50 cm. During the process, pottery sherds from the Roman period as well as the Middle

Ages were discovered in the cultural layer. Besides settlement features, eight inhumation burials were uncovered at the site; three burials contained Early Medieval finds (*Chropovský 1979*). In 1979, sectors partly uncovered in 1978 were further studied and features 22–64 were uncovered. Numbers of sectors, features, burials and archaeological material followed from the previous year. The uncovered area was 110 x 20 m large. Features' groundplans were detected 50 cm deep. 44 features were uncovered in 1979 and one feature, hut 2a/79, was partly uncovered as early as 1978. One hut 43 comes from the La Tène period. Investigation at the site of Nitra-Mikov dvor continued in 1980 by its third season (*Chropovský 1980*). In that year, 38 features (65–100/80, 77a/80, 54a–b/80) were uncovered at the site. Numbers of features, burials and finds followed from the previous year. Two Early Medieval huts (69/80 and 85/80) were uncovered as well as three La Tène huts (43/80, 98/80 and 100/80), one large square hut (77/80) of 520 x 490 cm, one exploitation feature (66/80) of 680 x 530 cm and 270 cm deep (a bronze zoomorphic figurine was discovered in the feature), two square features (81–82/80) with stakeholes, various storage pits and two stoves. The research at the site continued in 1981 (*Chropovský 1981*). Settlement of the hill on the left side of the Selenecký potok stream continues also NE of the electrical substation. The uncovered area from the previous seasons of 118 x 20 m was multiply cleaned – especially after rains, when features were best visible. In that year, the area was extended by 7 m (length) and 20 m. 179 features and 26 burials were uncovered at the site. Since the site was supposed to be included the Agrokomplex exhibition area and it would no longer be available for scientific purposes, the available area was studied in 1982. In 1984 (*Chropovský 1985*), the area NW of the substation was uncovered. It is attached to the area uncovered in the previous investigation seasons (1982). The area was L-shaped, sectors were marked according to the system used in the previous seasons. The site was levelled several times in the past, thus, it was not possible to identify its original profile or its height. Features 224–297 and burials no. 40–55 were uncovered.

EVALUATION

QUALITY AND QUANTITY OF FINDS (STATISTICAL EVALUATION)

The finds available from the settlements can be divided into two basic groups. There are artifacts representing utility artifacts and ecofacts, evidence of the original landscape. As for the artifacts, almost all finds are depicted and evaluated in the plates. Some artifacts, which, unfortunately, were impossible to find, are exceptions. It is stated in the introduction to this work. Those artifacts are particularly mentioned in the description of the feature and finds from it. Pottery is most frequently represented among the artifacts. As for the ecofacts, only archaeobotanical material is evaluated (*Mihályiová 2020*). Other finds, such as zoological material, are stated with their accession numbers with the feature. Nevertheless, analysis has not been carried out.

POTTERY

We follow from the system of description for La Tène pottery which was previously used to describe other La Tène collections (*Venclová 2001*) and applied on the collection from Nitra-Šindolka and the Late La Tène pottery from Nitra-the castle (*Bednár/Březinová/Ptáčková 1997; Březinová 2000; Čambal 2004*). Among pottery, we include artifacts made of clay and intentionally fired. They are vessels, spindle whorls, sherds secondarily used as small wheels, miniature vessels, crucibles, clay weights. The basic statistical evaluation (Table 1) presents fragments of vessels from 44 features at four sites in Nitra which are located on the left bank of the Nitra River. All the settlements are open, unfortified, probably of agrarian character with evidence of crafts. We cannot exclude existence of barter either. 3,624 fragments of vessels come from those settlements. 837 exemplars are presented in drawings arranged in plates I–LXXXVIII. We include the group consisting of spindle whorls and wheels from sherds (i. e. 47 exemplars) and three clay weights among pottery. Whenever possible, we use reconstruction of pottery shapes. Approx. one third of fragments came from hand-made pottery, other fragments came from wheel-shaped artifacts. Bowls, vases, bottles, pots, situlae, sieves, miniature vessel shapes, rare lids are represented. Pottery from the above stated settlements situated on the left bank of the river is rather similar and it corresponds with the shapes known from Nitra-Šindolka. The vessels are mainly undecorated. Decoration on thin-walled vessels has form of impressed circumferential lines (Pl. XV: 2; XLIII: 1, 2) and on some fragments, stamp impressions occur (Pl. VIII: 1, 4; XI: 12; XXIV: 11; XXV: 14; XXIX: 3; XXXV: 8). Rare decorative elements include waves on the inner as well as outer surfaces of the vessel (Pl. X: 4; XXXIII: 10; XLVIII: 7; LVII: 7; LXVIII: 10; LXXXI: 8; LXXXIV: 3). Painted pottery (Fig. 37; Pl. LXXXI: 2; LXXXIV: 8) with decoration identical with the vessels from Nitra-the castle and Malý seminár occurs at the site of Mikov dvor (*Bednár/Březinová/Ptáčková 1997; Březinová 2009; Březinová/Katkin 2004*). The hand-made vessels bear identical decorative elements as the vessels from Šindolka (*Březinová 2002*). The elements include various scratches, incisions, plastic protuberances. Only vessels with decoration in form of plastic cordons, garlands and various protuberances are exceptions (Pl. XLVII: 7; L: 15–18, 20; LIV: 6; LXXV: 7; LXXXIV: 2). Graphite pottery has a special

status. Within mineralogical-petrographic studies written in co-authorship with M. Gregor, topics of production technology for La Tène pottery as well as the origin of the graphite contained in the pottery material were solved (Březinová/Gregor 2012). It was confirmed that local sources of raw materials were used for pottery production. Based on the analyzed collection of graphite pottery from various sites near Nitra with various chronological classification, it was possible to distinguish several petrographic types. The mineralogical-petrographic composition of individual studied fragments of vessels can reflect the regions from which the graphite was imported, since the graphite raw material in the territory of the Western Carpathians (Fusek/Spišiak 2005) is not of a sufficient quality to be used for vessel production. Also considerable variability of the graphite raw material within individual sites was confirmed (e. g. at Mikov dvor).

The identified petrographic types within the graphite pottery from Nitra reflect different sources of graphite. It is interesting that among the graphite pottery dated to the older periods, only one type prevails, while in the younger periods, we can observe a rather high variability in the composition of the graphite pottery (Březinová/Gregor 2012). There are also differences in the pottery representation at individual settlements. Its percentage at Nitra-Šindolka is 12%, at Martinský vrch, it is 13%; it makes up only 3% at Chrenová II, 9.7% at Chrenová III and 14% at Mikov dvor, after re-evaluation of all pottery artifacts. It is true that we counted individual sherds, so the real number of vessels cannot be stated. Decorative elements are the source of information leading to identification of the vessels' origin. The graphite situlae from that period were, with a few exceptions, formed on a potter's wheel. Some of them are only finished on a potter's wheel. Pottery situlae from LTB-C1 can be studied on the basis of several criteria; L. Poulová (2011) deals with the criteria in detail. From the aspect of proportionality, with regard to the size of the vessel and diameter of its mouth, she divided them into small situlae (diameter 15 cm or less), situlae (diameter 16–39 cm), situla-shaped storage vessels (diameter 40 cm or more). Stamped decoration on graphite pottery belongs to the best features which can be well tracked in space as well as in time. Situlae with C-shaped stamping under their necks are generally considered to be typical central Moravian pottery of stages LTB-C1 and, only with rare exceptions, are made of pottery material with admixture of graphite (Březinová 2002; 2012; Hlava 2008; Meduna 1980, 67; Poulová 2011). Vertical combing of the vessels' surface is mainly made up by fine lines. Profiles of rims are diverse. Each vessel has a different shape of rim. There are also different shapes of C stamps. There is no uniformity in the composition of decoration itself either. Despite the fact that graphite pottery is richly represented at Martinský vrch (13%), there is not a single fragment of a situla with decoration under the neck. This is also the reason why we do not deal more in detail with the situlae from this settlement. Two other fragments of situlae come from the site of Mikov dvor, features 74/80 and from a collection. The mouth diameter of the larger situla is 27 cm. The rim is rounded and slightly bent. There are two circumferential lines on the neck between which a continuous band of correctly oriented C-shaped stamps is applied (Pl. XLV: 3). The second fragment comes from a situla with a slightly flattened, rounded and incurved rim. The mouth diameter is approx. 20 cm. Below the reinforced rim, there are two circumferential lines on the neck between which a continuous band of correctly oriented C-shaped stamps is applied (Pl. LXXXVI: 1). Both fragments come from high quality pottery made on potter's wheel. Another fragment with modified C-shaped stamp decoration comes from Mikov dvor. The C-shape is reversely oriented (Pl. LXVI: 6). However, it does not come from graphite pottery. It is a fragment from the body of a probably vase-shaped vessel. The situla with the reverse C-shaped decoration comes from feature 8/71 from Nitra-Chrenová II. The mouth diameter is 30 cm. It was made of high quality graphite material. The rim is reinforced, almost globular. On the neck, there are two circumferential lines between which a continuous band of C-shaped stamps is applied (Pl. XV: 1). From the same site, from feature 23/71, a fragment of a vessel – probably a situla – with a massive rounded rim is recorded. It was not possible to state the mouth diameter exactly. It varies between 20 and 25 cm. Under the offset rim, there are fine impressed lines and below them, there are remains of something like a cluster of C-shaped stamps, correctly oriented (Pl. XXVII: 6). A very interesting fragment of decoration was found on a graphite fragment from the body of a vessel from Chrenová III, feature 16/73 (Pl. XXXV: 2). It is probably from a situla made of a high quality graphite material fired in reduced atmosphere. Decoration is applied to the upper body, just below the rim. Between two circumferential impressed lines, there is a motif consisting of rounded impressed dividing lines filled with impressed circles (stamps). If we want to characterize the decorated situlae from Nitra in general, we can classify them – based on mouth diameters and according to the classification by L. Poulová (2011), in group 2. Location of parallel or variously applied cuts, incisions, stamps in the circumferential cordon is among the most frequently used motifs on situlae. Sometimes, this cordon, or plastically emphasized area, is lined by impressed lines on both sides. However, this is not a rule. The methods of creation of such decorative motif are various. Some cuts were created by simple soft impression of a flat straight tool's edge. Incisions, stamps, cuts are very shallow and almost identical. They are usually oriented to the left or right, sometimes vertically. They can be found in Nitra-Chrenová II (Pl. XXXVIII: 7), Nitra-Chrenová III (Pl. XXXIII: 1) and the site of Mikov dvor, Construction of an electrical substation (Pl. XXXVIII: 6; LX: 4; LXXIX: 5). The motif of a grain ear or fir branch made of obliquely applied opposing cuts was also popular with potters. On one fragment from a vessel body from Mikov dvor, a precisely, even plastically, executed grain ear motif was preserved (Pl. LXXXIV: 5). It resembles an interweaved braid. These motifs are less plastic on other finds. Fragments of situlae rims with similar decoration come from Nitra-Mikov dvor (Pl. LXXXV: 4) and Nitra-Chrenová III (Pl. XXXV: 1). When evaluating the occurrence of this decorative motif, it seems that it was mainly concentrated in the territory of southwestern Slovakia and northwestern Hungary, the Podunajská pahorkatina hills in the Nitra region and in the regions of Győr, Komárno and Esztergom as far as the Vác arch

in particular (Tankó 2004). Nevertheless, it also occurs in Poland, even as far as Carpathian Ruthenia and Bavaria. Dating falls between LTB and LTC1. Some varieties of this type also come from Late La Tène sites of stage LTD1 (Poulová 2011, 124–135). A unique decorative element – a stamped line – is applied on a situla fragment from Mikov dvor. On a slightly emphasized circumferential cordon, there is an arcuate line probably impressed by a cog wheel. Below the line, there is a vertically combed body of the vessel (Pl. LXXXV: 3). When describing pottery, it is often hard to distinguish the above-standard surface finish of graphite situlae made for utility purposes, aesthetically or for a combination of both reasons (Trebsche 2003). Combed decoration or vertical engravings on the surface might be – with high probability – considered a combination of practical use and aesthetics. Roughed surface allowed better grip of the vessel and the variability of execution created an impression of a decorative element. Comb decoration is applied on bowl-shaped, pot-shaped and situla-shaped vessels, i. e. commonly used vessels. Designs and methods of execution are diverse. The original idea that it was a relatively young decorative element (Kappel 1969, 53, 54) is obsolete. This type of decoration appears on grave pottery as well as on pottery from settlements all over the area of Celtic settlement from stage LTB1 to the end of LTD. In younger periods, the original vertical combing disintegrates and various disrupted areas occur as well as clusters of bands, individual grooves and so on. On the studied situlae from Nitra, there is mainly regular vertical combing typical of stage LTC1–LTC2. Distances as well as depths of the grooves are different. The situla preserved in almost two thirds which comes from Mikov dvor, feature 122/81 is an exception (Pl. LX: 4). Decoration of the vessel body is irregular, individual strokes with the tool (a comb) are separated by longer vertical lines. Various other irregularities in combing are visible on other fragments from Mikov dvor as well (Pl. LXVI: 11, 12; LXXV: 5). So-called repair-holes are among the most frequently occurring phenomena on the Celtic settlement pottery (Pl. IV: 8; XLV: 1; XLIX: 1; LV: 3, 7; LVI: 5; LXXIX: 5). By means of those small drilled holes (especially on graphite situlas), walls of vessels were connected with iron, rarely bronze, connectors. Interesting artifacts include a triangular polished fragment from a vessel body from feature 2/71 from Chrenová II (Pl. VIII: 7). A similar one is published from the site of Športový areál (Chropovský/Fusek 2005). There is a study (Venclová/Thér/Mangel 2019) dealing with the practical use of such sherds and it did not confirm – not even experimentally – that they were items used for pottery production. No marks were found on vessel bottoms in the whole pottery collection.

Technical pottery

This group might include the miniature vessels from feature 20/71 from Chrenová II (Pl. XXI: 4, 6), from Mikov dvor, feature 74/80 (Pl. XLI: 5, 6), feature 200/82 (Pl. LXXI: 1) and from the collection (Pl. LXXXVI: 3) and the crucible used for melting non-ferrous metals from Mikov dvor (Pl. LXXXVI: 2).

Spindle whorls, small wheels and weights

This is the most numerous group. Nevertheless, it is chronologically useless (Tab. 1; Pl. IX: 5; XII: 3; XII: 2, 3, 7; XXIX: 2; XXXIII: 12–14; XXXVIII: 1; XLVII: 2; LI: 6; LXII: 5; LXIII: 1, 2; LXXVI: 2, 3, 5, 6). It is used as indirect evidence of existence of textile production, probably in households. A separate group is made up by small wheels made from vessel sherds with holes (Pl. V: 7; XXXIV: 3; XLI: 4; LI: 4, 5, 7; LV: 1, 2; LX: 3; LXVIII: 2, 3; LXXXI: 1; LXXXVIII: 10, 11) and without holes (Pl. XX: 4, 5; XXXIV: 5; XXXIX: 2; LXVIII: 4; LXXXII: 3). The purpose of such small wheels remains an open question. Finds of spindle whorls and their use have been recently discussed in works by T. Belanová-Štolcová and K. Gömer (2009). This group of finds also includes clay weights. They are mainly items of a rounded pyramid shape with circular bases (Pl. XLI: 8; LX: 1; LXII: 6).

COINS

(Fig. 34)

Coins were found at two sites. 5 coins in total come from the site of Martinský vrch. The sixth one was found in Nitra-Mikov dvor. The coins from Martinský vrch are expertly assessed and published by E. Kolníková (1964, 391–401). This contribution mentions four coins, but there are five in fact (Březinová et al. 2013; Pieta 2008, fig. 7).

Three coins come from feature 36/61. The research report contains exact find contexts of these coins. They are indicated as coin 1–3, while coin 4 was found just above feature 36/61 (Chropovský 1986). Nevertheless, five coins are physically present and numismatically recorded in the Documentation of IA SAS. Numbering from the find reports or depths and archaeological contexts were not preserved in the bags with the coins. Thus, it is not possible to identify which of the coins is 1–4. E. Kolníková (1964, 391) presents the following descriptions: Roman aes grave is a pound aes from the Janus-prow right series (Fig. 34: 6). On the obverse, there is a bifaced bearded head of Janus. On the reverse, a front part of a ship – prow – is depicted; it is turned right. Next to the prow, in the inner part of the picture, there is symbol I. The coin's weight is 239.42 g, its diameter is 6.2 cm. The long-term deposition in the ground is expressed in the preservation condition of the coin. It is strongly corroded, mainly its obverse. When re-

trieved from the ground (citing E. Kolníková in the above stated article), it was just a shapeless piece of metal dirty with earth which was identified as a coin after chemical cleaning. E. Kolníková assumes that the pound aes was issued in years 235–230 (Kolníková 1964, 394).

The second coin is a silver Celtic 1/8 stater of the Alkis type (Fig. 34: 2). There is a rough lump on the obverse and a warrior figure turned right on the reverse. In the warrior's right hand, there is a suggested shield and he has a spear in his left hand. On both sides of the figure, there are V shapes turned upside down. An incomplete symbol similar to a cross is on the right. Weight: 0.967 g, diameter: 8 mm (Kolníková 1964, 307). The bag for the find in the Documentation of IA SAS bears number 11/88–10, AÚ, no. 000 036, weight 0.942 g.

The third coin is a silver tetradrachm from the group of coins with a lyre-shaped symbol of the lyre-rider type (Fig. 34: 5). On the obverse, the rider's head with beard is turned left. On the reverse, the horse is running to the left. A rider wearing a helmet with a plume is sitting on the horse. Under the horse, there is a lyre-shaped symbol. The coin weighs 11.99 g and its diameter is 1.9 cm (Kolníková 1964, 398). On the find's bag in the Documentation of IA SAS, there is number 11/88–11, AÚ no. 000 039, weight 11.5969 g.

Another Celtic coin was discovered above feature 36/61. It is a lyre-triskeles type coin (Fig. 34: 3). It comes from the layer of sector III/C, depth of 150 cm. On its considerably faded obverse, there was probably a head. On the reverse, there is a running horse, turned to the left, common on coins of this group. Above the horse, there is a triskeles; a lyre-shaped symbol is below the horse's abdomen. A dotted line is under its legs. The coin weighs 0.85 g and its diameter is 1.1 cm (Kolníková 1964, 390). The data on the find's bag in the Documentation of IA SAS say AÚ no. 000 037, weight 0.847 g.

The fifth Celtic coin without detailed identification is of the lyre-triskeles type (Fig. 34: 1). On the considerably faded obverse, there was probably a head. On the reverse, there is a running horse, turned to the left, common on coins from this group. Above the horse, there is a triskeles; a lyre-shaped symbol is below its abdomen. A dotted line is below its legs. The find's bag in the Documentation of IA SAS says AÚ no. 000 038, weight 0.828 g.

Nitra-Mikov dvor. Trench B, feature 25b/79 – a coin was found 160 cm deep. Later, the feature was studied as 98/80. The coin is Celtic, of the Bratislava type, dated to the 1st century BC (Fig. 34; Pl. XLVII: 1). On the obverse, a bust is on the right, the rim is lined with curls. On the reverse, there is a rider on a horse on the right. The horse is in an oval. An inscription says NONNOS. Weight: 15.15 g, diameter: 2.5–2.6 cm (Kolníková 1980).

In association with the occurrence of coins at the sites in Nitra, the find of the Huši-Vovriešti type tetradrachms from Štitáre-Žibrica is noteworthy (Březinová/Budaj 2019). They belong to the coins documenting mutual contacts between the territory of Moldova and southwestern Slovakia. It is the first hoard of such coins from the studied area. Despite the fact that the previously known and processed archaeological material does not allow assumptions of the Dacians' arrival to the territory of southwestern Slovakia before the end of LTC2 and in the beginning of LTD1, the finds of coins suggest earlier contacts (trade?).

ART OBJECTS

Neither of the two finds can be clearly dated to the La Tène period. The animal figurine comes from the fill of a feature from the Roman period and the human figurine comes from the sector fill.

The human figurine (Fig. 35)

Martinský vrch – from sector H/V/64, made of bronze material (Pl. VI: 16). A small figure of a naked man in akimbo position, with elaborate fingers, back and front parts of the body. His right hand is on the stomach, the left hand is loosely leaning against his left thigh. Facial features are emphasized, as well as the hairstyle with straightly combed hair. Its dating is questionable. It can be from the La Tène or Roman period. We come across a similar figurine of a man standing akimbo at the settlement of Lednice dated to the Némčice horizon (Goláňová/Kyselá 2019, fig. 2: 1).

The animal figurine

(Fig. 36)

Mikov dvor – a small animal (dog, rabbit) with regularly wrinkled chest 311 from feature 66/80 depicts tension in the body. Plastic eyes and ears are emphasized. Paws with suggested toes resemble a dog. The artistic form observes cultic, mythological ideas. It is similar to the animals depicted on coins of the Bratislava type. The feature in which the figurine was discovered is dated to the Roman period; however, we assume that the figurine is older.

JEWELS AND PARTS OF CLOTHING

Fibulae

Only two fibulae were identified in the material content of the studied settlements. They both come from Mikov dvor. An iron fragment of a fibula with a preserved coil spring and part of its bow comes from feature 295/84 (Pl. LXXXVIII: 1). A bronze fibula of one-piece construction without a number is well preserved (Pl. LXXXVIII: 5). This one has several analogies e. g. in Slatina nad Bebravou (*Pieta 2008*, fig. 5) and they can be classified as younger types of fibulae dated to LTC.

Bracelet

An open elliptic bronze bracelet comes from Chrenová II, features 20/71 (Pl. XX: 1). The bracelet has a crescent-shaped cross-section, it is decorated with five pairs of stamped rings and is terminated with two stylized snake heads. Such type of bracelets is not a typical shape in the La Tène period, but we cannot say it does not occur at all. Nevertheless, its finds are rather rare. There is no analogy between finds from the territory of Slovakia. No analogies are presented in the work by J. Bujna dedicated to the penannular jewels from the La Tène period (*Bujna 2005*).

Belt

Another artifact from this category is a fragment of an iron chain belt from Chrenová II, feature 5/71 (Pl. IX: 3). This type of belts consists of 8-shaped segments with a fastener, group Gk-D according to J. Bujna (2011, 84).

A bronze palmette-shaped belt hook from Mikov dvor, feature 25b/79, later 98/80 (Pl. XLVI: 2), belongs to the belt. It is an exemplar of a metal end fitting of the belt in form of variously shaped, often decorated or zoomorphic hook fastening the segments or openings on the opposing ends of the belt. D. Božić dates them to the Late La Tène period and associates them with contacts along the Amber Road, when they arrived in Central Europe from the territory of the Sava River and southeastern Alps (*Božić 1998*, fig. 13). In Slovakia, they come for instance from the Čierna voda river basin, Chorvátsky Grob (*Pieta 2008*, fig. 18: 12, 14; 72: 2, 3).

A ring and a chain

Other two artifacts from Chrenová II – a bronze ring and a fragment of a bronze chain – come from the collection at area I/71. The artifacts are presented by Z. Stančeková (2011, tab. XI: 2, 5). Their use can be multiple – they might have been parts of fully metallic chain belts, chain necklaces or they might have been connecting individual parts of jewels.

The small iron ring from Mikov dvor, feature 192/82 (Pl. LXXXVIII: 6), could have had different functions. Rings are common and badly datable finds.

Glass beads

The finds of glass beads and bracelets from the territory of Nitra have been complexly processed (*Březimová 2005*) and evaluated. A small blue bead comes from Martinský vrch, sector D 6 (Pl. VI: 6), another one is from the collection in sector 224 (Pl. VI: 14). Another blue bead – no. 322 (Pl. LXXXVIII: 1) – comes from the collection at Mikov dvor. A decorated bead which was discovered together with a bracelet of 5b type comes from Chrenová II, feature 5/71 (Pl. IX: 2). It is a penannular cobalt-blue bead decorated with a white wavy circumferential line. According to the

classification by *N. Venclová* (1990, 89–91), it is type 708–709 or belonging to the group of types 707–712. A massive melon-shaped cross-wise divided bead comes from feature 4/60 (Pl. VI: 4). Beads in general have undergone long evolution and are common parts of ornaments. At settlements, they rank among rare finds. The oldest ones include various blue beads. Miniature disc-shaped blue beads prevail, however, there are also beads with white “eyes”, yellow beads with pairs of superposing blue or white “eyes” (*Březinová* 2018).

Glass bracelets

As for the La Tène settlement in Slovakia, the region of Nitra itself is of a great importance (*Březinová* 1999). There is high concentration of settlements and burial grounds there. At six settlements and one burial ground, glass bracelets were also found – 31 bracelets in total and 3 glass rings (also glass beads). In all these cases, the dating falls mainly to LTC1–C2. The glass beads have been completely processed and evaluated (*Březinová* 2018). In this work, we are dealing with finds from *Martinský vrch*, *Chrenová II*, *Chrenová III* and *Mikov dvor*, i. e. 22 glass bracelets in total, among which types 3, 5, 6, 7, 8 and 14 according to the classification by *T. E. Heavernick* (1960) and *N. Venclová* (1990) are represented. All bracelets are of various shades of blue; cobalt blue prevails. Three exemplars come from *Martinský vrch*, feature 40/61 (Pl. III: 3–5); nos. 3 4 on Plate III are type 3 and no. 5 is a type 6b bracelet. A four-rib bracelet of type 7c (Pl. V: 1) comes from feature 36/61. A bracelet of type 6b/2 with a wavy line comes from feature 52/62 (Pl. V: 13). The following bracelets come from collections and from the fills of differently dated features:

Feature 1/60 (Pl. VI: 1) – type 5a (or 3); trench 24/63 (Pl. VI: 2) – type 7c; feature 45/62 (Pl. VI: 3) – type 14; feature 78/67 (Pl. VI: 5) – type 3 or 5; sector 66 (Pl. VI: 8) – type 6b; sector GIX-66 (Pl. VI: 9) – type 6a; sector BX-66 (Pl. VI: 10) – type 6b. A small fragment of a cobalt-blue glass bracelet comes from *Chrenová II*, feature 5/71. Its surface is decorated with a white ornament (Pl. IX: 7). It is type 6b1. From feature 5/71, there is type 8 (Pl. IX: 4). Another fragment comes from hut no. 8/71 and it is a pale blue bracelet with a plastic central rib and a white ornament in form of a wavy line crossing the plastic rib (Pl. XII: 2). Typologically, it belongs to group 3b. A dark blue bracelet with three longitudinal ribs, decorated with white pasty substance with diameter of 51 mm comes from feature 23/71 (Pl. XXVI: 1). It has been almost completely preserved and belongs to type 6b/1. From *Chrenová III*, we have recorded one bracelet of type 8b from feature 13/73 (Pl. XXXV: 11; *Březinová* 2005, 26). Bracelets of types 8d, 7c come from feature 66/60 at *Mikov dvor* (*Březinová* 2005, 27), type 3? comes from feature 94/80 (*Březinová* 2005, 27), a four-rib bracelet of type 7 comes from feature 100/80 (Pl. LI: 3). Another bracelet of type 7 is the one with no. 308 (Pl. LXXXVIII: 2). No. 379 is a blue bracelet with slashed body and D-shaped cross-section (Pl. LXXXVIII: 3) and belongs to the group of bracelets of type 3. The four-rib bracelet no. 394 (Pl. LXXXVIII: 4) belongs to type 7. From feature 66/80, there is a three-rib bracelet whose central rib is slashed (Pl. LXXXVIII: 8). We can classify it with type 8. On the basis of detailed monitoring supported with results of analyses and comparison with other find complexes, it was confirmed that one group of type 3 bracelets belong to the oldest types of penannular glass jewel in this part of Europe (*Březinová/Venclová* 2013). They also include the type 3 bracelets from Nitra. They are divided into types 3a, 3b/1 with white 8-shaped loops and type 3b/2 with wavy lines (*Březinová/Venclová* 2013), where they are dated to LTC1.

Sapropelite bracelets

Similarly to glass jewels, sapropelite rings are also found at burial grounds as well as settlements. These jewels were part of distribution mainly in stages LTB2–LTC1. Production period of foul-smelling mud/sapropelite industry is estimated to 110–130 years, which means stages LT B2 (b)–LTC1/C2. In the territory of Slovakia alone, there are 31 sites where sapropelite was found (*Březinová* 2018).

Export of finished products has been confirmed in a large part of Europe (*Venclová* 2001, fig. 64). The largest deposits of the raw material are in the region of the upper *Loděnice* stream between *Rakovník* and *Slaný* in the Czech Republic. Exploitation and production was carried out mainly in LTB2–LTC1. From there, products were distributed all over Europe (*Venclová* 1994, 578, 579; 1995, 166; 2001, 111). Export of finished products has been confirmed in a large part of Europe (*Venclová* 2001, fig. 64). The most remote radius reaching as far as 400 km includes the analyzed samples from *Maňa* and *Palárikovo* in Slovakia and probably also the finds from Nitra. The analyzed samples from Slovakia (Fig. 20) belong to the most distant radius reaching 400 km far. Now, we have a numerous collection of sapropelite jewels from the large territory of Europe (*Later* 2014, 172–204). We do not have any finds from *Martinský vrch*, which is very interesting from the aspect of chronology. In *Chrenová II*, three small fragments are recorded from features 20/71, 17/71 and 5/71 (not drawn). From *Chrenová III*, jewels come from two features – 6/73 (Pl. XXXII: 1) and 16/73 (Pl. XXXVI: 1). Two fragments come from *Mikov dvor* as well – from feature 74/80 (Pl. XLI: 1) and find 339 (Pl. LXXXVIII: 7).

METAL ARTIFACTS (Fig. 37)

Metal artifacts are represented by minimum numbers at the studied settlements. Severe corrosion and damage to the artifacts do not allow more precise functional classification and, thus, all the presented alternatives are only hypothetical. We assume that they were used for crafts, e. g. as tools, but also for common preparation of food.

Only very few iron artifacts have been preserved from the studied settlements. From Martinský vrch, we have iron fittings (Pl. VI: 11, 15) recorded under numbers 294, 15–233, a fragment of an iron knife (Pl. VI: 13) and a spearhead (Pl. VI: 12) no. 286. From Chrenová II, there is a fragment of a knife from feature 8/71 (Pl. XII: 4) and from feature 20/71 (Pl. XX: 6). As for Mikov dvor, a drill was found in feature 25b/79 (98/80) together with chisels (Pl. XLVI: 3, 4, 5). An iron knife with a rivet comes from feature 200/82 (Pl. LXXVIII: 1) and iron rods of unknown function are from feature 272/84 (Pl. LXXVI: 1, 4).

Iron shepherd's shears, which are rare at settlements, are registered under 5–78–38. Blacksmith scoops are interesting artifacts. They are associated with the work of a blacksmith and manipulation with embers. Some of them have wooden handles, most of them are fully-metallic tools with long, often torced, handles (*Pieta 2008*, fig. 66).

Pieta has collected several such finds from Slovakia. It is hard to observe any development, it is more about functionality of individual exemplars of tools. A scoop was found in feature 7/77 at Mikov dvor. A spear with total length of 31 cm has been recorded. It was found 20 cm deep in the fill of the feature (Fig. 37).

BONE AND ANTLER INDUSTRY

The term bone industry usually means a group of finds made of bone, antlers and horns. This actually easily available raw material, which is, however, hard to process, was another raw material for production of items of everyday need – various tools and ornaments. It is one of the industries in which we can assume household as well as specialized production. Use of this raw material associated mainly with the common cattle breeding and knowledge of properties of individual bone types was not only limited to the La Tène period; it occurs as early as the beginning of prehistory. At La Tène settlements, bone and antler industry belongs to relatively rare finds and it is completely absent among La Tène grave goods (*Březinová 2014*, 12). Several artifacts made of bones and antlers come from the settlement of Nitra-Chrenová II, features 8/71 (Pl. XII: 1), 20/71 (Pl. XXI: 1), 27/71 (Pl. XXIX: 1) and 33/71 (Pl. XXX: 1). A trimmed antler with removed inner part (Pl. LI: 2) comes from feature 100/80 at Mikov dvor. A damaged bone (antler) artefacts were in feature 295/84 (Pl. LXXXII: 2) and feature 74/80 (Pl. XLI: 7).

LITHIC ARTIFACTS

Whetstones were most commonly used for sharpening knives, less frequently for sharpening weapons. Whetstones belong to objects of everyday use and are frequent settlement finds, for instance at Šindolka (*Březinová 2000*). The petrographic analysis confirmed that domestic raw material was used for production of 31 lithic artifacts. The raw materials included sandstone, phyllite slate and quartzite (*Illášová 2000*). The wide scale of finds includes whetstones from miniature (7–13 cm) to large exemplars, often broken, without preserved original length. Besides rectangular whetstones, triangular exemplars also occurred, some of them were drilled through at their ends and were worn suspended on belts. Whetstones without holes were probably carried in cases. When processing the material from the studied settlements, they only come from Mikov dvor, feature 43/79 (Pl. XXXIX: 1, 3), feature 98/80 (a rectangular lithic whetstone; Pl. XLVII: 5). A fragment of a rectangular whetstone comes from feature 100/80 (Pl. LI: 1) and a rectangular lithic whetstone (Pl. LX: 2) comes from feature 122/81.

SETTLEMENT IN THE TERRITORY OF NITRA IN THE LA TÈNE PERIOD

In the previous parts, I focused on the settlements from the La Tène period located on the left bank of the Nitra river. Only selected finds or general and brief information from them have been published so far. From the published data, I can mention the coins and selected finds from feature 36/62 from the site of Martinský vrch (*Kolníková 1964*; *Pieta 2008*, tab. 7: 1–17), the plan of settlement features from Nitra-Mikov dvor (*Hečková 1993*, obr. 3) and the

complex plan of the site (Fusek 1991). As for the finds from this site, a coin (Kolníková 1964), a small animal figurine (Pieta 1982a, fig. 66) from the backfill of a feature dated to the Roman period, contents of feature 98 with late La Tène material (Pieta 1982b, 35–46; 2008) as well as two pottery kilns (Březinová 2009) have been published.

On the left bank of the Nitra river, there are sites studied in 1960–1984. At first sight, it seems that the Nitra river is a kind of a border dividing the La Tène settlement into the right-bank and left-bank sites. The published and previously absent information on the settlements on the Nitra's left bank confirms the hypotheses that in the course of the main stage of the La Tène settlement (240/230 – turn of eras), changes occurred in the selection of sites for settling which might have been associated with the arrival of a new population preferring different parameters. This was confirmed in the settlement at the site of Šindolka, where not all features were contemporary; they were used continuously, in the course of the settlement's existence (Březinová 1996, obr. 4). The situation is similar on both banks of the Nitra river. Based on the published information, the settlements in Nitra were chronologically classified in individual settlement horizons (Březinová 1999a). When identifying their chronological position, I often followed from unpublished settlement material and I adopted their dating from the research documentation by the authors of individual excavations. I used the chronological system elaborated on the basis of grave goods from the territory of Slovakia by J. Bujna (1982, 326). Today, I follow from the previously published assessed material and the edited chronological scheme of J. Bujna (2012) when I re-assess and correct these chronological horizons.

The oldest finds in Nitra are dated to the 4th century BC, when the main wave of the Celtic colonization started. The largest concentration of sites in Nitra and its nearest surroundings comes from the Middle La Tène period, i. e. from the period between 240/230 and 130/115 BC. The main phase of settlement at the currently largest studied settlement in Slovakia – Šindolka in Nitra (Březinová 2000) – is dated to the same period. According to J. Bujna, seven sites with grave goods from the La Tène period are known from the area of Nitra (approx. 100 km²); one is disputable and the ninth site is situated in the neighbouring cadastral area of the village of Lužianky. There are approx. 30 graves in total. In all cases, they are torsos of larger burial grounds which were destroyed by construction in later periods (Bujna 2019, obr. 1). Published graves include a grave from Nitra-Mikov dvor (Bujna/Kováčová 1988), one grave from Nitra-Mlynárce (Bujna 2019) and a part of the burial ground at the site of Martinský vrch (Březinová 2020, 191–201).

In the area of today's Nitra, we can distinguish three main chronological horizons of settlement in the La Tène period. They are not perfectly succeeding; they overlap each other with their beginnings and ends, as the character of the sources often does not allow their exact chronological delimitation. After evaluation of the settlement material from the left bank of the Nitra river, we can state that we have confirmed settlement in all three horizons there.

Settlements from the first horizon (LTB2/C1–LTC1) are chronologically identical with Celtic burial grounds. In the absolute data, it is the period between 240/230 and 180 BC. This horizon includes the sites of Nitra-Zobor, Šindolka site, Nitra-Zobor, Martinský vrch site; Nitra-Chrenová, site II, Nitra-Chrenová, site III, Nitra-Mikov dvor, Construction of the power substation site. From the burial grounds from that period, only torsos have been preserved. They were very probably used by inhabitants of the above mentioned settlements. They include the burial grounds of Nitra-Mlynárce, Nitra-Zobor, Šindolka/SPTŠ (Chropovský/Kováčová/Csasza 1989), Nitra-Zobor, Martinský vrch and Nitra-Mikov dvor. A model sample of mutual interconnection between settlements and burial grounds is presented in a study by G. Březinová (1999, obr. 4). Performance of cultic rituals connected with burning of pottery, metal and glass objects as well as body parts from pigs and small ruminants on the edge of the La Tène necropolis documented in the area of today's Štúrova ulica street (previously Námestie 1. mája square) is associated with the end of the first and the beginning of the second horizon of settlement in the territory of Nitra. The sacrificial ground was used in the period at the turn of the 3rd and 2nd centuries BC (final stage LTC1), when the burial ground was used as well, but ritual practices were also performed in the following stage LTC2 during the 2nd century BC (Pieta 1993, 55).

The second La Tène horizon documented in Nitra is dated to stage LTC2, as late as the turn of LTC2/LTD1 and belongs to the period after the end of burying at the burial grounds. That is why we have not recorded necropolises contemporary with the settlements. In absolute dating, it is the span between 180 and 130/115 BC. Settlement at the sites of Nitra-Zobor, Šindolka, Nitra-Zobor, Martinský vrch, Nitra-Chrenová II, Nitra-Chrenová III, Nitra-Mikov dvor, Nitra-Chrenová, Športový areál, continues. The end of the second horizon means also the extinction horizon at most of these settlements.

The third horizon of settlement on the left-bank terrace of the Nitra river belongs to stages LTD1 to LTD2. In absolute data, it is the period approx. from 130/115 BC to the turn of eras. Only one settlement – its small part in particular – with pottery production can be dated to this period. The youngest features dated to the turn of LTD1 and D2 come from Nitra-Mikov dvor. They are features 98/80, 216/82 and 218/82. Besides evidence of agriculture, crafts and trade are also represented. This means mainly pottery production represented by the pottery kilns discovered at Mikov dvor (Březinová 2009).

The finds published from Nitra-Chrenová, Športový areál site, dated to the Celtic-Dacian period (Chropovský/Fusek 1988) were re-dated to LTC, after reassessment of the material and on the basis of the discovery of a glass bracelet (Březinová et al. 2013). Similarly, the third horizon has not been confirmed at Martinský vrch either. The Celtic-Dacian settlement on the left bank of the river has been confirmed at Mikov dvor only (Březinová 2009).

On the right terrace of the Nitra river, settlement from the first chronological horizon has not been confirmed, although existence of the burial ground in Štúrova ulica (former Námestie 1. mája square) suggests earlier settlement (Pieta 1993). The collected finds from Hradná ulica 8 street originally dated to stage LTC1–C2 by A. Točík (Točík/Rejholec 1993, 24, 25) belong to stage LTC2, which means as late as the end of the second horizon (I claim this on the basis of autopsy material). All further excavations and collections have confirmed that the historical town centre together with the dominant location of the castle hill were intensely settled as late as the Late La Tène period by the mixed Celtic-Dacian population in the third horizon. On the castle hill, where the situation had not been destroyed by later interventions, tripple to quadruple superposition of layers and features from this period has been preserved (Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Bednár/Staník 1993; Březinová 2009; Březinová/Ruttkay 2019). The third horizon of settlement in the studied region (LTD1 to LTD2) is associated with the new migration wave related to the Dacian expansion. The current state of our knowledge of the third settlement horizon in Nitra means that we have recorded 14 settlement sites, which suggests dense settlement in this area around the turn of eras. Their concentration has been documented mainly on the inner bent between the Nitra river's distributaries, where the castle hill is predominant and which is separated from the lower situated sites by the former Nitríčka river stream. On the right bank of the Nitra river, there are settlement sites of Hrad, SE of the castle hill, Malý seminár (Little Seminar), Svätoplukovo námestie square, Andrej Bagar Theatre, Mostná ulica street, Farská ulica street, Štefánikova trieda 20 street, Mlynská ulica street. This settlement of the region is associated with political and power interests other than settlement on the river's left bank and, thus, with different requirements for selection of a settlement site (Březinová 2009).

Based on the numerous Celtic-Dacian settlement material, we can assume that there were at least two phases of settlement in the region of Nitra in this third horizon. The first phase is associated with chronological stage LTD1 (maybe as early as the end of LTC2). It is well documented at Mikov dvor on the left bank of the Nitra river, in features 98/80, 216/82, 218/82, where wheel-made and painted La Tène pottery occurs together with Dacian pottery. Dating to the end of LTD1 (maybe even later) is confirmed also by the silver coin of Bratislava type with the inscription of NONNOS and metal artifacts (Pieta 1982a, obr. 6; 2008). The second stage of the Dacian settlement in the mid-1st century BC was much more intense and at some sites, settlement has been confirmed until the turn of eras (Hrad, Malý seminár, Svätoplukovo námestie square). It was probably associated with Burebista's victory over Boi and Teurisci (Bednár/Březinová/Ptáčková 2005; Březinová/Katkin 2004; Březinová/Ruttkay 2019).

Despite the fact that the centre of today's town was settled as late as the end of LTC2 (Hradná ulica 8 street), it is obvious that older settlement existed southwestwards. In Nitra-Párovská Háje (unprocessed site), a large settlement existed in the 3rd–2nd centuries BC. K. Pieta presents a blacksmith's and metalworker's workshop producing – according to the find of a clay mould – bronze multi-disc anklets (Pieta 1993) as evidence of a settlement's existence as early as LTB2. 22 features from the Celtic settlement have been studied. Five dwellings were situated considerably far from each other (20–85 m). Their longer axes were parallel with or perpendicular to the stream. A two-pole construction (poles bearing the gable roof) and a clay bench next to one of the longer walls were typical of the dwellings. There are no ovens or hearths in them. In all the dwellings, the lower part of the fill was significantly burned and ashy. The Celtic settlement was stretched over an area of approx. 500 x 80 m. The archaeological surface surveys, however, confirm that there were at least two more similar settlements in the microregion of Párovské Háje in that period (Pieta/Ruttkay 1987; Ruttkay 1997, 85).

CHARACTER OF THE SETTLEMENTS

Trying to sort the analyzed settlements by size (area), we come across a limitation caused by the extent of the executed archaeological research. None of the settlements has been studied completely. The most complexly studied site is Šindolka. Based on the settlement classification by P. Trebsche (2012), this is a medium size settlement. The settlement detected by excavations at Chrenová, Športový areál site, is small (only one feature belongs to the La Tène period), it might have been an isolated farmstead. The same can be assumed of the settlement at Martinský vrch and probably also Chrenová III. The sites at Chrenová II and Mikov dvor could have been of medium size. In general, they are unfortified agrarian settlements. If we compare their mutual distances (Fig. 1; 2), they are 3,500 m between Šindolka and Mikov dvor (air distance) and 1,500 m between Šindolka and Martinský vrch. The sites at Chrenová are 500–1,000 m far from each other. All settlements were mainly located between contour lines 145 and 149. They were situated in moderately rugged relief with brown earth and warm climate. The distance from the water source of category IV or V is 100–150 m.

The detected settlement features can be formally divided into single-space sunken features “traditionally” called “dwellings/huts” (25 features), pottery kilns (2) and pits of various functions (17 features; see Table 1). The chronological as well as functional classification of the oven in feature 36/62 at Martinský vrch is disputable. According to historical documents as well as finds, I suppose that the oven is not part of feature 36/62 and comes from a later period.

Single-space sunken features bore traces of above-ground constructions and their interior spaces were variously designed. Their function is not always identifiable and we definitely cannot assume automatically that they were used as dwellings. Despite the identical construction technique, some of such features might have served for production, farming (various additions and warehouses) or their function could have been combined. With regard to the fact that settlements from the La Tène period are parts of polycultural sites, we can assume that many construction details have been destroyed or disturbed.

The average size of groundplans of the single-space sunken features is approx. 14–16 m². As for their shapes, they are roughly square to rectangular features. Rectangular type belonging to the basic type A (*Meduna 1980*) is most frequently represented. The poles are located on the central axis in the middle of the shorter sides. Gable roofs had various designs depending on the interior or perimeter construction of the house which could have been made of logs or it could have had wattle and daub walls or combinations of various construction techniques could have been used. Cattle skulls were discovered in two features; they probably decorated the entrance part of the house (feature 36/62 at Martinský vrch and feature 25/82 from Mikov dvor). As for the orientation of these features, the west-east direction prevails, sometimes with a slight deviation. The prevailing orientation of the features corresponds with the climate properties of the sites, mainly the northwestern winds, but also with the terrain configuration itself.

Archaeobotany and archaeozoology are the key disciplines for investigation of the economic background and orientation of the population. From this aspect, we have processed the sites of Šindolka (*Hajnalová 2000*), Hradné návršie, Malý seminár (*Fabiš 1991; 2004*). The presented evaluation of settlements is complemented with the analyses from Chrenová, Športový areál site, Chrenová II and Mikov dvor (*Mihályiová 2020*).

In the La Tène period, chaffed cereals were grown – einkorn wheat and emmer wheat in particular. Chaffed spelt wheat was also very frequent as well as barley and rye. We have not confirmed all the above mentioned cereals in the finds from the La Tène settlement features. As for legumes, lentil has been documented. In this case, we are probably dealing with remains of unprocessed food (*Hajnalová 2000*; see *Mihályiová 2020*). The group of field weeds is probably the most numerous as far as species are concerned. They were probably brought to the sites together with the crops, which might suggest cultivation of fields. Original trees, such as oak, elm, ash, maple, hornbeam and linden, must be searched for in the mixed oak forests in the Nitrianska pahorkatina hills, outside the town's current area, which was probably deforested around the turn of eras. Other woods occurring among the finds might have come from miniature objects of everyday use. The woods growing near the Nitra river's banks (willow, alder buckthorn) could have been used for production of miniature tools, similarly to wood from hazelnut, cornelian cherry or dog rose. All the above listed kinds of woods can be considered available in the near or further surroundings of Nitra (*Mihályiová 2020*).

The archaeozoological analysis of animal remains from Martinský vrch, Chrenová II, Chrenová III, Športový areál and Mikov dvor has not been carried out yet. The analysis from Nitra-Šindolka carried out by *M. Fabiš (2000)* is available as well as basic re-evaluation of archaeozoological data from the La Tène period by *Z. Bielichová (2019, 195–237)*, where analyses of finds from the sites on the Nitra river's right bank, such as Malý seminár and Hrad are incorporated (*Fabiš 1991; 2004*). Also with regard to the fact that Šindolka is situated on the left bank of the river just like the sites presented by us and it existed in the same time, we can assume that the results related to breeding, hunting and use of animal are similar. Basic farm species were bred, slaughtered and consumed in the agrarian settlement of Nitra-Šindolka. This is confirmed by the anatomic representation of various body parts (*Fabiš 1996; 2000, 309–312, tab. 2*). Evaluation from the aspect of quality and quantity of muscle mass has shown that mainly waste from consumable parts with low share of slaughter waste, such as tail, knuckles and face bones was accumulated at the settlement (*Fabiš 2000, 313, tab. 3*). Thus, self-sufficiency is considered, even possible export or trade with some (juvenile) ruminants (sheep?), which means high standard of breeding with over-production of animals (*Bielichová 2019; Fabiš 2000, 305; 1996*). This leads us to a conclusion that, for the purpose of consumption, juvenile and adult animals were used. If we assume that cereals and legumes were the dominant elements in the diet and breeding focused on secondary products, i. e. milk, wool, manure and power, we can deduce that females were preferred in the living herds of big and small ruminants, as they provided reproduction and the above mentioned benefits (*Fabiš 2000*). Processing of wool and textile production at the sites are suggested by numerous spindle whorls and unique loom weights (*Březinová 2000, 15*). On the other hand, as far as pig is concerned, it was kept for production of meat as well as use of skin and bones.

It has been confirmed that the settlements are agrarian, as we can observe low share of wild species. Their proportion in the archaeological material rarely exceeds 2% of the total number or 3% of the total mass of finds. Represented species include hare, wolf, wild boar, deer, roe deer. They were usually accidentally obtained species. Wild mammals make up 1.5%, fish make up 0.1%. On the basis on these results, we cannot discuss the importance of hunting and fishing in the country's economy in the La Tène period. The assortment of hunted animals in Nitra-Šindolka is probably the widest and includes big ungulates, such as deer, roe deer or smaller (fur) animals, hare (*Fabiš 2000*). Antlers were processed on amateur as well as high professional level. Antlers from deer were used (*Březinová 1995, 12, 13*). Processing and collecting of antlers from deer and roe deer is also documented by finds from other archaeozoologically uninvestigated settlements in Nitra-Chrenová, site II, and Nitra-Mikov dvor (*Březinová 2014b*). The only fish bone has been recorded in Nitra, Šindolka (*Fabiš 2000, 312, tab. 2*).

SETTLEMENTS IN THE NITRA AND ŽITAVA RIVER BASINS

Settlements from the La Tène period in Nitra are an inseparable part of the network of settlements in the whole valley of the Nitra river and its tributary Žitava as well as the contemporary settlement of Slovakia and the Middle Danube region. Density of the confirmed sites is high in the Nitra and Žitava river basins (Březinová 2016). Qualitatively, the sources from the investigated settlement sites are rather poor. Multiple settlement features have been studied at some sites only. Among the settlements in this area, we can mention Bajč-Vlkanovo, Bánov, Lipová-Ondrochov, Komjatice, Veľký Cetín, Branč, Nitra with several sites, Jelšovce and Výchapy-Opatovce. Further to the north, intense settlement has been recorded in Hajná Nová Ves (Březinová 2013, 111–124), Horné Obdokovce and several sites in Topoľčany (Březinová/Wiedermann 2012). In the region of the Žitava river, there are settlements in Čierne Kľačany and Tesárske Mlyňany (Březinová a i. 2015, 255–273). The fact that in mutual distances of max. 10 km, existence of settlement areas contemporary in at least one horizon of the Middle La Tène period has been documented offers some possibilities to consider, for instance the economic-ecological background and the general structure of “Celtic” settlements. We can deduce from the analysis of ecomarkers characterizing individual sites that specific features of the natural environment and landscape played an important role in selection of places for settling. The settlement in this territory was concentrated in fertile lowlands (Březinová 2006). Mainly fluvial plains of river flood-plains with prevalent clay or clay-sand alluvial sediments, loesses and loess soils were settled. In the Middle La Tène period, we can notice concentration on brown earths, floodplain soils and chernozems. Altitude of the studied settlements does not reach higher than 200 m and they are usually situated near water streams of categories III and IV. In some microregions, settlement was accumulated at several sites, for instance in Bajč-Vlkanovo, Komjatice and – most significantly – in the region of Nitra (Březinová 1999a). The direction of expansion of settlers up the river’s flow probably suited the requirements for choice of a site. The background potentially suitable for establishment of permanent fields or pasturage was important for the choice of permanent settlement sites. Forests were important as sources of a raw material (wood). Sources of drinking water in the immediate vicinity of settlements were, naturally, crucial. People also observed possible changes in the river bed and water flow. The Nitra river, for example, is typical with a frequently overflowing riverbed and flooding of vast areas.

CHRONOLOGICAL CONCLUSIONS

In the town of Nitra, i. e. on the eastern terraces of the Nitra river, a group of settlements from the Middle and Late La Tène period has been processed. Southwards, there are the sites discovered at Mikov dvor, Chrenová II, Chrenová III, Chrenová, Športový areál, Zobor, Martinský vrch and, finally, the most thoroughly investigated and previously published site at Šindolka, in the town part called Zobor.

The settlement at these sites can be divided into three horizons.

1. The early part of the Middle La Tène period – LTB2/LTC1–LTC1 (240/230–180 BC): documented at Nitra-Zobor, sites Šindolka and Martinský vrch, Nitra-Chrenová, sites II and III, and Nitra-Mikov dvor, site Construction of an electrical substation.
2. The later part of the Middle La Tène period – LTC2–LTC2/D1 (180–130 BC): in this horizon, the settlement at Nitra-Zobor, sites Šindolka and Martinský vrch, Nitra-Chrenová, sites II, III and Športový areál, and Nitra-Mikov dvor, site Construction of an electrical substation, continues. These settlements become extinct at the turn of LTC2 and D1.
3. The Late La Tène period – LTD1–LTD2 (130/115–20 BC): confirmed exclusively from at Nitra-Mikov dvor, site Construction of an electrical substation, where the youngest features include 98/80, 216 and 218/82.

The unique feature with very poor pottery material from Chrenová II from LTA is an indication for searching for traces of La Tène settlement in Nitra in this early stage (Fig. 9; Pl. VIII: 1–5).

- Fig. 1. Nitra, geographic location of settlements from the La Tène period on the left bank of the Nitra River. 1 – Zobor, site Šindolka; 2 – Zobor, site Martinský vrch; 3 – Chrenová, site Športový areál; 4 – Chrenová, site II; 5 – Chrenová, site III; 6 – Mikov dvor, site Construction of an electrical substation.
- Fig. 2. Nitra, geographic location of settlements from the La Tène period on the left bank of the Nitra River on a historical map. 1 – Zobor, site Šindolka; 2 – Zobor, site Martinský vrch; 3 – Chrenová, site Športový areál; 4 – Chrenová, site II; 5 – Chrenová, site III; 6 – Mikov dvor, site Construction of an electrical substation.
- Fig. 3. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Distribution of features in location bailey I during the excavations.
- Fig. 4. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Distribution of trenches and features in location bailey II during the excavations.
- Fig. 5. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Groundplan and cross-section of feature 27/61. K – stone.
- Fig. 6. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Groundplan and cross-section of feature 36/62.
- Fig. 7. Nitra-Chrenová II. Situation plan of the excavation on area I/71.
- Fig. 8. Nitra-Chrenová II. Situation plan of the excavation on areas II/71 and III/71.
- Fig. 9. Nitra-Chrenová II. Feature 1/71.
- Fig. 10. Nitra-Chrenová II. Feature 2/71.
- Fig. 11. Nitra-Chrenová II. Feature 4/71.
- Fig. 12. Nitra-Chrenová II. Feature 5/71.
- Fig. 13. Nitra-Chrenová II. Feature 13/71.
- Fig. 14. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71.
- Fig. 15. Nitra-Chrenová III. Situation plan of the excavation in 1973.
- Fig. 16. Nitra-Chrenová III. Feature 6/73.
- Fig. 17. Nitra-Chrenová III. Feature 16/73.
- Fig. 18. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. General situation of the excavations in 1972–1984 with indicated features from the La Tène period.
- Fig. 19. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 7/77.
- Fig. 20. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80.
- Fig. 21. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 98/80.
- Fig. 22. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 100/80.
- Fig. 23. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 122/81 (relation to the feature 57/79 was not indicated on the original plan – see Fig. 18).
- Fig. 24. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 137/81.
- Fig. 25. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Features 191/82 and 195/82.
- Fig. 26. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82.
- Fig. 27. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 216/82.
- Fig. 28. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 218/82.
- Fig. 29. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 221/82.
- Fig. 30. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84.
- Fig. 31. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 293/84.
- Fig. 32. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 295/84.
- Fig. 33. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Painted vessel. Feature 293/84, reg. number 1106. Photo by P. Červeň.
- Fig. 34. Finds of coins. 1–3, 5, 6 – Nitra-Zobor, Martinský vrch; 4 – Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Photo by P. Červeň, Archive of IA SAS Nitra.
- Fig. 35. Nitra-Zobor, Martinský vrch, Construction of an electrical substation. Bronze human figurine. Sector H/V/64, reg. number 414, probably La Tène period. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Fig. 36. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Bronze figurine of an animal. Feature 66/80, reg. number 311. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Fig. 37. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Iron blacksmith scoop. Feature 7/77, reg. number 7. Photo by Archive of IA SAS Nitra.

Table 1. Nitra, settlements (chata – dwelling, hrnčiarska pec – kiln, jama – pit), quantification of pottery.

- Pl. I. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Feature 27/61. Pottery.
- Pl. II. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Feature 27/61. Pottery.
- Pl. III. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1, 2 – feature 27/61; 3–14 – feature 40/61. 1–2, 6–14 – pottery; 3–5 – glass bracelets.
- Pl. IV. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Feature 36/62. 1–3 – coins; 4–12 – pottery.
- Pl. V. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1–7 – feature 36/62; 8, 9 – feature 83/67; 10–13 – feature 52/62. 1, 13 – glass bracelets; 2–12 – pottery; 7 – clay wheel.
- Pl. VI. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1 – feature 1/60; 2 – trench 24/63; 3 – feature 45/62; 4 – feature 4/60; 5 – feature 78/67; 6, 7 – sector D, above feature 36/62; 8 – sector 66; 9 – sector G IX-86; 10 – sector BX 66; 11 – number 294; 12 – number 286; 13 – number 117; 14 – number 224; 15 – number 223; 16 – sector H/V/64, number 414. 1–6, 8–10 – glass bracelets; 7 – coin; 11–13, 15 – metal artifacts; 14 – glass bead; 16 – bronze figurine.

- Pl. VII. Nitra-Chrenová II. Feature 1/71. Pottery.
- Pl. VIII. Nitra-Chrenová II. 1–5 – feature 1/71; 6, 7 – feature 2/71; 8 – feature 4/71; 9–14 – feature 3/71. Pottery.
- Pl. IX. Nitra-Chrenová II. Feature 5/71, miniature artfifacts. 1, 6, 8 – clay wheels; 2 – glass bead; 3 – iron chain; 4, 7 – glass bracelets; 5 – clay spindle whorl.
- Pl. X. Nitra-Chrenová II. Feature 5/71. Pottery.
- Pl. XI. Nitra-Chrenová II. 1–8 – feature 5/71; 9–15 – feature 6/71. Pottery.
- Pl. XII. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. 1 – worked bone (antler) artifact; 2 – glass bracelet; 3 – spindle whorl; 4 – iron artifact.
- Pl. XIII. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. Pottery.
- Pl. XIV. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. Pottery.
- Pl. XV. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. Pottery.
- Pl. XVI. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. Pottery.
- Pl. XVII. Nitra-Chrenová II. Feature 8/71. Pottery.
- Pl. XVIII. Nitra-Chrenová II. 1–6 – feature 10/71; 7–22 – feature 13/71. Pottery.
- Pl. XIX. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. 1–3 – clay wheels; 4–10 – pottery.
- Pl. XX. Nitra-Chrenová II. Feature 1/71. 1 – bronze bracelet; 2–4, 5, 7 – clay wheels and spindle whorls; 6 – iron artifact (knife).
- Pl. XXI. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. 1 – worked antler artifact; 2–8 – pottery.
- Pl. XXII. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. Pottery.
- Pl. XXIII. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. Pottery.
- Pl. XXIV. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. Pottery.
- Pl. XXV. Nitra-Chrenová II. Feature 20/71. Pottery.
- Pl. XXVI. Nitra-Chrenová II. Feature 23/71. 1 – glass bracelet; 2–6 – pottery.
- Pl. XXVII. Nitra-Chrenová II. Feature 23/71. Pottery.
- Pl. XXVIII. Nitra-Chrenová II. Feature 23/71. Pottery.
- Pl. XXIX. Nitra-Chrenová II. Feature 27/71. 1 – worked antler; 2 – clay spindle whorl; 3–6 – pottery.
- Pl. XXX. Nitra-Chrenová II. Feature 33/71. 1 – worked bone (?); 2–6 – pottery.
- Pl. XXXI. Nitra-Chrenová II. Feature 33/71. Pottery.
- Pl. XXXII. Nitra-Chrenová III. Feature 6/73. 1 – sapropelite bracelet; 2–8 – pottery.
- Pl. XXXIII. Nitra-Chrenová III. 1–11 – feature 6/73, pottery; 12–14 – feature 18/73, clay spindle whorls.
- Pl. XXXIV. Nitra-Chrenová III. Feature 16/73. 1, 2, 4–10 pottery; 3 – clay wheel.
- Pl. XXXV. Nitra-Chrenová III. 1–3 – feature 16/73; 4–8 – feature 16a/73; 9–11 – feature 13/73. 1–10 – pottery; 11 – glass bracelet.
- Pl. XXXVI. Nitra-Chrenová III. Feature 16/73. 1 – sapropelite bracelet; 2–5 – pottery.
- Pl. XXXVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 7/77. Pottery.
- Pl. XXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 7/77. 1 – clay spindle whorl; 2–6 – pottery.
- Pl. XXXIX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–6 – feature 43/79; 7–10 – feature 25b/79 (later feature 98). 1, 3 – worked stone (whetstone); 2, 4–10 – pottery.
- Pl. XL. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–12 – feature 43/79; 13–17 – feature 65/80. Pottery.
- Pl. XLI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80. 1 – sapropelite bracelet; 2, 3, 5, 6 – pottery; 4 – clay wheel; 7 – worked bone; 8 – clay weight.
- Pl. XLII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80. Pottery.
- Pl. XLIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80. Pottery.
- Pl. XLIV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80. Pottery.
- Pl. XLV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 74/80. Pottery.
- Pl. XLVI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 25b/79 (later 98/80). 1 – iron drill; 2 – bronze belt buckle; 3–5 – iron artifacts; 6–11 – pottery.
- Pl. XLVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 98/80. 1 – silver coin; 2 – clay spindle whorl; 3, 4 – iron tools; 5 – worked stone; 6–9 – pottery.
- Pl. XLVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 98/80. Pottery.
- Pl. XLIX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 98/80. Pottery.
- Pl. L. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 98/80. Pottery.
- Pl. LI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 100/80. 1 – worked stone; 2 – worked antler; 3 – glass bracelet; 4, 5, 7 – clay wheels; 6 – clay spindle whorl.
- Pl. LII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 100/80. Pottery.
- Pl. LIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 100/80. Pottery.
- Pl. LIV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 100/80. Pottery.
- Pl. LV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 106/81. 1, 2 – clay wheels; 3–8 – pottery.
- Pl. LVI. Nitra-Mikov dvor. Feature 106/81. Pottery.
- Pl. LVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–17 – feature 105/81; 18–20 – from the surroundings of feature 106/81. Pottery.

- Pl. LVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 106/81. Pottery.
- Pl. LIX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–7 – feature 118/81; 8–16 – feature's 118/81 surroundings. 1 – clay wheel; 2–16 – pottery.
- Pl. LX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 122/81. 1 – clay weight; 2 – worked stone (whetstone); 3 – clay wheel; 4, 5 – pottery.
- Pl. LXI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 122/81. Pottery.
- Pl. LXII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–3 – feature 122/81; 4–6 – feature 137/81. 1–4 – pottery; 5 – clay spindle whorl; 6 – clay weight.
- Pl. LXIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 167/81. 1, 2 – clay spindle whorl; 3–7 – pottery.
- Pl. LXIV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 167/81. Pottery.
- Pl. LXV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 167/81. Pottery.
- Pl. LXVI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 167/81. Pottery.
- Pl. LXVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 195/82. Pottery.
- Pl. LXVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82. 1 – iron knife; 2–4 – clay wheels; 5–10 – pottery.
- Pl. LXIX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82. Pottery.
- Pl. LXX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82. Pottery.
- Pl. LXXI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82. Pottery.
- Pl. LXXII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–8 – feature 200/82; 9–12 – collection from the surroundings of feature 200/82. Pottery.
- Pl. LXXIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 216/82. Pottery.
- Pl. LXXIV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 216/82. Pottery.
- Pl. LXXV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 216/82. Pottery.
- Pl. LXXVI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84. 1, 4 – bronze artifact; 2, 3, 5, 6 – clay spindle whorls; 7–9 – pottery.
- Pl. LXXVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84. Pottery.
- Pl. LXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84. Pottery.
- Pl. LXXIX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84. Pottery.
- Pl. LXXX. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 272/84. Pottery.
- Pl. LXXXI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–4 – feature 293/84; 2–9 – feature 295/84. 1 – clay wheel; 2–9 – pottery.
- Pl. LXXXII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 295/84. 1 – iron fibula; 2 – bone artifact; 3 – clay wheel; 4–7 – pottery.
- Pl. LXXXIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 295/84. Pottery.
- Pl. LXXXIV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1–4, 6–8, 10, 11 – collection in sectors; 5, 9 – feature 221/82. Pottery.
- Pl. LXXXV. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Construction of an electrical substation. Collection in sectors. Pottery.
- Pl. LXXXVI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Collection in sectors. Pottery.
- Pl. LXXXVII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Collection in sectors. Pottery.
- Pl. LXXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Collection in sectors. 1 – glass bead; 2–4, 8 – glass bracelets; 5 – bronze fibula; 6 – bronze ring; 7 – sapropelite bracelet; 9 – iron scissors; 10, 11 – clay wheels.
- Pl. LXXXIX. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Feature 36/62. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Pl. XC. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Feature 200/82. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Pl. XCI. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Kiln 216/82. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Pl. XCII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. Kiln 218/82. Photo by Archive of IA SAS Nitra.
- Pl. XCIII. Nitra-Mikov dvor, Construction of an electrical substation. 1 – kiln 218/82 (detail); 2 – kilns 216/82 and 218/82. Photo by Archive of IA SAS Nitra.

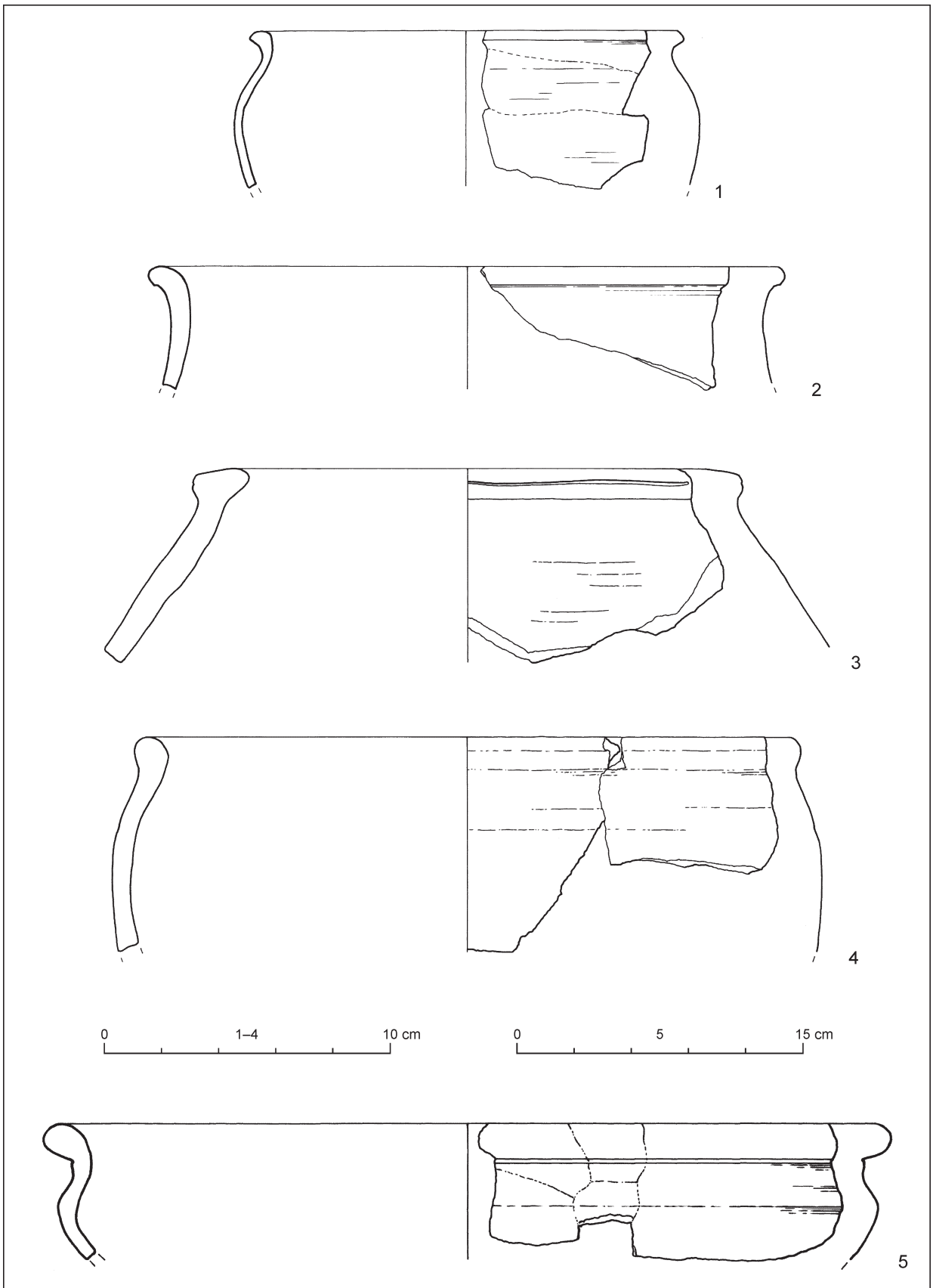
doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.
 Archeologický ústav SAV
 Akademická 2
 SK – 949 21 Nitra
 gertruda.brezinova@savba.sk

LITERATÚRA

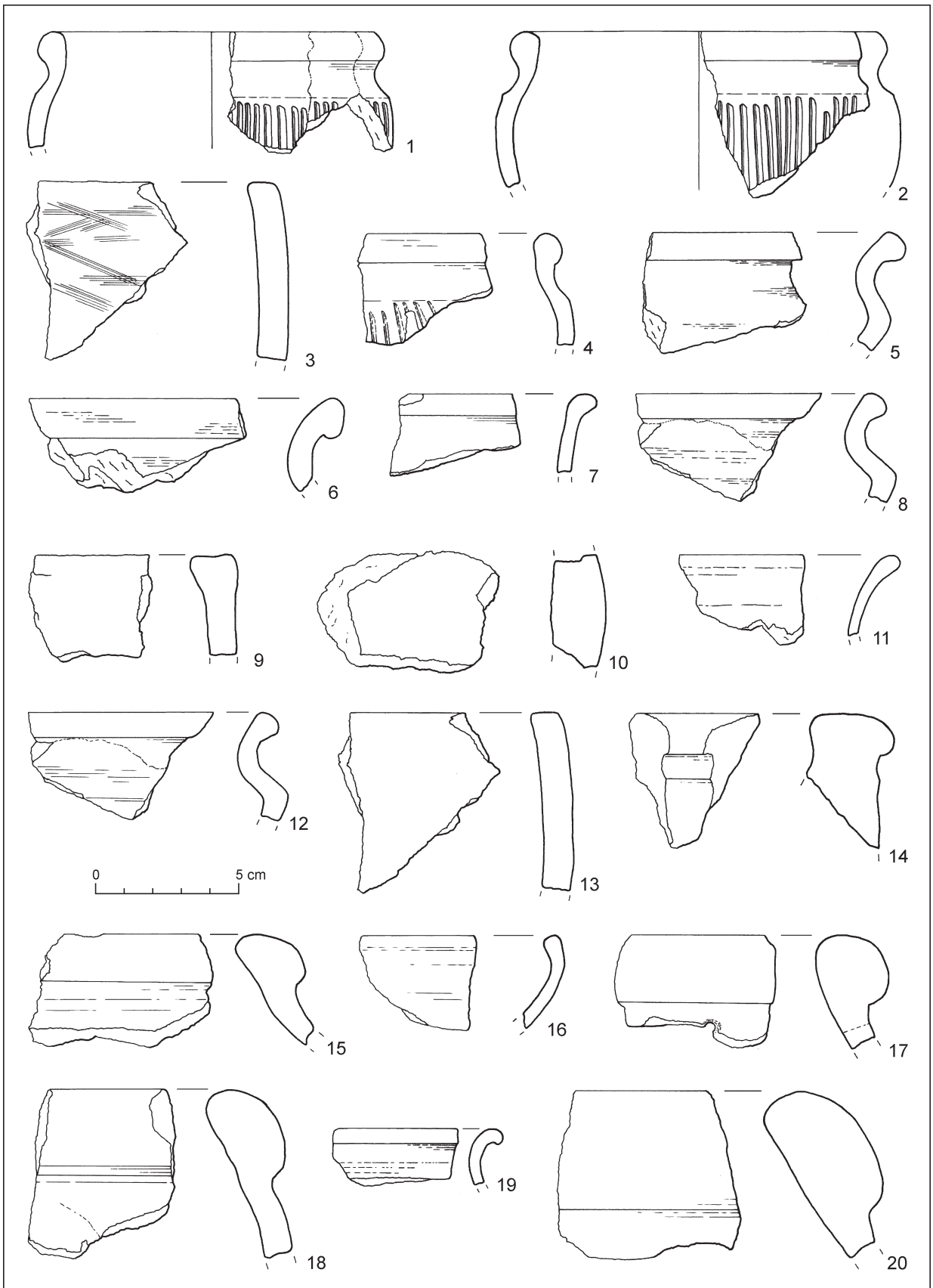
- Bednár/Březinová/Ptáčková 2005 P. Bednár/G. Březinová/S. Ptáčková: Neskorolátenske osídlenie hradného návršia v Nitre. *Študijné zvesti AÚ SAV* 37, 2005, 115–182.
- Bednár/Staník 1993 P. Bednár/I. Staník: Archeologický výskum Nitrianskeho hradu v rokoch 1988–1991. In: *Príspevky k najstarším dejinám mesta*. Nitra 1993, 127–141.
- Belanová-Štolcová/Grömer 2009 T. Belanová-Štolcová/K. Grömer: Loom-weights, Spindles and Textiles. Textile Production in central Europe from the bronze Age to the Iron Age. In: E. B. Andersson Strand/M. Gleba/U. Mannering/Ch. Munkholt/M. Ringgard (ed.): *North European Symposium for Archaeological Textiles*. 13.–18. 5. 2008 in Copenhagen. Oxford 2009, 9–20.
- Bielichová 2019 Z. Bielichová: Doba laténska na strednom a západnom Slovensku z pohľadu archeozoológie. In: I. Bazovský/G. Březinová (ed.): *Ludia a hory. Archeologická perspektíva. Interakcie ľudských spoločností horských a podhorských oblastí západného Slovenska*. Zborník SNM. Supplementum 12. Bratislava – Nitra 2019, 195–237.
- Božič 1998 D. Božič: Neues über die Kontakte längs der Bernsteinstraße während der Spätlatènezeit. *Arheološki vestnik* 49, 1998, 141–156.
- Březinová 1995 G. Březinová: Kostená a parohová industria z laténskeho sídliska Nitra-Šindolka. *Studia Historica Nitriensia* 3, 1995, 9–15.
- Březinová 1999a G. Březinová: Sídlisko z doby laténskej v Nitre-Šindolke a jeho postavenie v rámci regiónu stredného Ponitria. *Slovenská archeológia* 47, 1999, 61–74.
- Březinová 1999b G. Březinová: Sídlisko z doby laténskej v Bajči-Vlkanove. *Študijné zvesti AÚ SAV* 33, 1999, 197–213.
- Březinová 2000 G. Březinová: *Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit (Katalog)*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Catalogi Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovacae. Tomus VIII. Nitra – Bratislava 2000.
- Březinová 2002 G. Březinová: Výzdobné motívy na keramike z laténskeho sídliska v Nitre-Šindolke. *Študijné zvesti AÚ SAV* 35, 2002, 203–212.
- Březinová 2004 G. Březinová: K aktualizácii včasnostredovekého osídlenia pod Martinským vrchom v Nitre. In: G. Fusek (zost.): *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*. Nitra 2004, 53–56.
- Březinová 2005 G. Březinová: Doba laténska a predmety zo skla a sapropelitu v regióne Nitry. *Studia Historica Nitriensia* 12, 2005, 17–28.
- Březinová 2006 G. Březinová: Sídliská a sídliskové nálezy z laténskej doby na juhozápadnom Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 40, 2006, 9–50.
- Březinová 2009 G. Březinová: Neskorolátenske osídlenie Nitry. In: M. Karwowski/E. Droberjar (ed.): *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Materiały z IV Protohistorycznej Konferencji Sanok, 13–17 października 2008*. Rzeszów 2009, 55–70.
- Březinová 2013 G. Březinová: Celtic Settlement and its Hinterland. In: E. Wiedermann (ed.): *Prehistoric Multicultural Settlement Hajná Nová Ves (Slovakia). Cultural-historical, settlement-archaeological and archaeo-environmental contexts of the West Carpathian territory in the end of Early Prehistoric and in Late Prehistoric Periods*. BAR S2482. Oxford 2013, 111–124.
- Březinová 2014a G. Březinová: Grafítové situly s výzdobou v podhrdlí z laténskeho sídliska v Nitre. In: J. Čizmařová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): *Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií*. Brno 2014, 293–305.
- Březinová 2014b G. Březinová: La Tène Bone and Antler Artefacts from Nitra. In: S. Berecki (ed.): *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș. 10–13 October 2013*. Cluj-Napoca 2014, 191–198.
- Březinová 2018 G. Březinová: Šperk zo skla a sapropelitu u Keltov na Slovensku. *Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia*, Tomus XXX. Nitra 2018.
- Březinová 2020 G. Březinová: Hroby z pohrebiska v Nitre-Zobore “Martinskom vrchu” In: *Jantarová stezka v proměnách času*. Brno 2020, 191–201.
- Březinová a i. 2013 G. Březinová/N. Venclová/J. Fráňa/M. Fikrlé: Early Blue Glass Bracelets in the Middle Danube Region. *Slovenská archeológia* 61, 2013, 107–142.
- Březinová a i. 2015 G. Březinová/M. Cheben/M. Ruttkay/M. Vojteček: Dve sídliská z doby laténskej v hornom Požitaví. In: *Zborník Slovenského národného múzea. Zborník na pamiatku Jozefa Paulíka*. Archeológia Supplementum 9. Štúdie. Bratislava 2015, 255–274.
- Březinová/Budaj 2019 G. Březinová/M. Budaj: Hromadný nález tetradrachiem typu Huši-Vovriešti zo Štitár-Žibrice v kontexte osídlenia regiónu v dobe laténskej. In: *Studia Historica Nitriensia. Supplementum* 23. Nitra 2019, 339–350.
- Březinová/Gregor 2012 G. Březinová/M. Gregor: Grafítová keramika zo sídliska doby laténskej z Nitry. Mineralogicko-petrografické štúdium. *Študijné zvesti AÚ SAV* 52, 2012, 9–26.

- Březinová/Hečková 1994 G. Březinová/J. Hečková: K problematike laténskeho osídlenia v Nitre-Šindolke. *Študijné zvesti AÚ SAV* 30, 1994, 73–96.
- Březinová/Katkin 2004 G. Březinová/S. Katkin: Sídliškový objekt z neskorej doby laténskej v Nitre-Malom seminári. *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, 2004, 155–175.
- Březinová/Ruttikay 2019 G. Březinová/M. Ruttikay: A Late La Tène feature from Nitra-Svätoplukovo námestie square, Slovakia. In: *Schichtengeschichten. Festschrift für Otto H. Urban*. Bonn 2019, 163–173.
- Březinová/Wiedermann 2012 G. Březinová/E. Wiedermann: Kelti v Topoľčanoch a priľahlom povodí rieky Nitry. In: G. Březinová/V. Varsik (ed.): *K životnému jubileu Karola Pietu*. Nitra 2012, 83–94.
- Bujna 1982 J. Bujna: Spiegelung der Sozialstruktur auf La Tènezeitlichen Gräberfeld im Karpantenbecken. 73, 322–431.
- Bujna 2005 J. Bujna: *Kruhový šperk z laténskych ženských hrobov na Slovensku*. Nitra 2005.
- Bujna 2011 J. Bujna: *Opasky ženského odevu z doby laténskej*. Nitra 2011.
- Bujna 2012 J. Bujna: Chronologická tabuľka doby laténskej na Slovensku. In: K. Pieta (zost.): *Staré Slovensko – Doba laténska*. Nepublikovaný rukopis.
- Bujna 2019 J. Bujna: „Chained by her destiny“. The grave of a female with a toddler at the La Tène cemetery in Nitra-Mlynárce. *Študijné zvesti AÚ SAV* 65, 2019, 57–68.
- Bujna/Kováčová 1988 J. Bujna/A. Kováčová: Laténsky hrob z Nitry. *AVANS* 1987, 1988, 38, 39.
- Čambal 2004 R. Čambal: *Bratislavský hradný vrch – akropola neskorolátenského oppida*. Zborník SNM. Archeológia. Supplementum 1. Bratislava 2004.
- Fabiš 1991 M. Fabiš: *Nitra-hrad*. Archeofaunálne zvyšky. Nepublikovaný rukopis.
- Fabiš 1996 M. Fabiš: Archeozoologická analýza. In: G. Březinová: *Model agrárneho sídliska z doby laténskej na základe analýzy sídliska v Nitre-Šindolke*. Dizertačná práca. Nitra 1996. Nepublikovaný rukopis.
- Fabiš 2000 M. Fabiš: Analyse der Tierreste asu der latènezeitliche Siedlung in Nitra-Šindolka. In: *Březinová 2000*, 299–305.
- Fabiš 2004 M. Fabiš: Nitra-Malý seminár, archeofaunálne zvyšky. *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, 177–180.
- Fusek 1991 G. Fusek: Včasnoslávanské sídlisko v Nitre na Mikovom dvore. *Slovenská archeológia* 39, 1991, 289–330.
- Fusek/Spišiak 2005 G. Fusek/J. Spišiak: Vrcholnostredoveká grafitová keramika z Nitry-Šindolky. *Archeológia a mineralógia*. *Slovenská archeológia* 53, 2005, 265–336.
- Goláňová/Kysela 2019 P. Goláňová/J. Kysela: What can the Dwarfs tell? On Settlements and anthropomorphic Statuary in La Tène Southern Moravia. In: *Studia Historica Nitriensia. Supplementum* 23. Nitra 2019, 71–91.
- Gregor/Březinová 2008 M. Gregor/G. Březinová: Technológia výroby laténskej keramiky z Nitry-Šindolky. Mineralogicko-petrografické štúdium. *Ve službách archeologie. Časopis venovaný 75. narodeninám PhDr. Zlatice Čilinskej, DrSc.* 1, 2008, 85–96.
- Gregor/Březinová 2012 M. Gregor/G. Březinová: Archeometrická charakterizácia laténskej sídliskovej keramiky z lokality Nitra-Mikov dvor. Mineralogicko-petrografická a technologická charakterizácia. *Študijné zvesti AÚ SAV* 52, 2012, 27–40.
- Haevernick 1960 Th. E. Haevernick: *Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und SpätLa Tènezeit auf dem europäischen Festland*. Bonn 1960.
- Hajnalová 1996 E. Hajnalová: Archeobotanické zhodnotenie. In: G. Březinová: *Model agrárneho sídliska z doby laténskej na základe analýzy sídliska v Nitre-Šindolke*. Dizertačná práca. Nitra 1996. Nepublikovaný rukopis.
- Hajnalová 2000 E. Hajnalová: Archäobotanische Funde aus der La Tènezeit von der Fundstelle Nitra-Šindolka. In: *Březinová 2000*, 295–299.
- Hečková 1993 J. Hečková: Prvé historické etniká na území Nitry. In: *Príspevky k najstarším dejinám mesta*. Nitra 1993, 64–74.
- Hlava 2008 M. Hlava: Grafit v době laténské na Moravě. *Památky archeologické* 99, 2008, 189–258.
- Chropovský 1978a B. Chropovský: *Mikov dvor. Výskumná správa 8368/78*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1978. Nepublikované.
- Chropovský 1978b B. Chropovský: *Nitra, Chrenová II. Výskumná správa 8364/78*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1978. Nepublikované.
- Chropovský 1978c B. Chropovský: *Nitra, Chrenová III, Mačací zámok. Výskumná správa 8370/78*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1978. Nepublikované.
- Chropovský 1979a B. Chropovský: *Mikov dvor. Výskumná správa 8782/79*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1979. Nepublikované.
- Chropovský 1980 B. Chropovský: *Mikov dvor. Výskumná správa 9379/80*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1980. Nepublikované.
- Chropovský 1981 B. Chropovský: *Mikov dvor. Výskumná správa 9720/81*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1981. Nepublikované.
- Chropovský 1986 B. Chropovský: *Martinský vrch, Kasárne pod Zoborom. Výskumná správa 11634/86*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1986. Nepublikované.

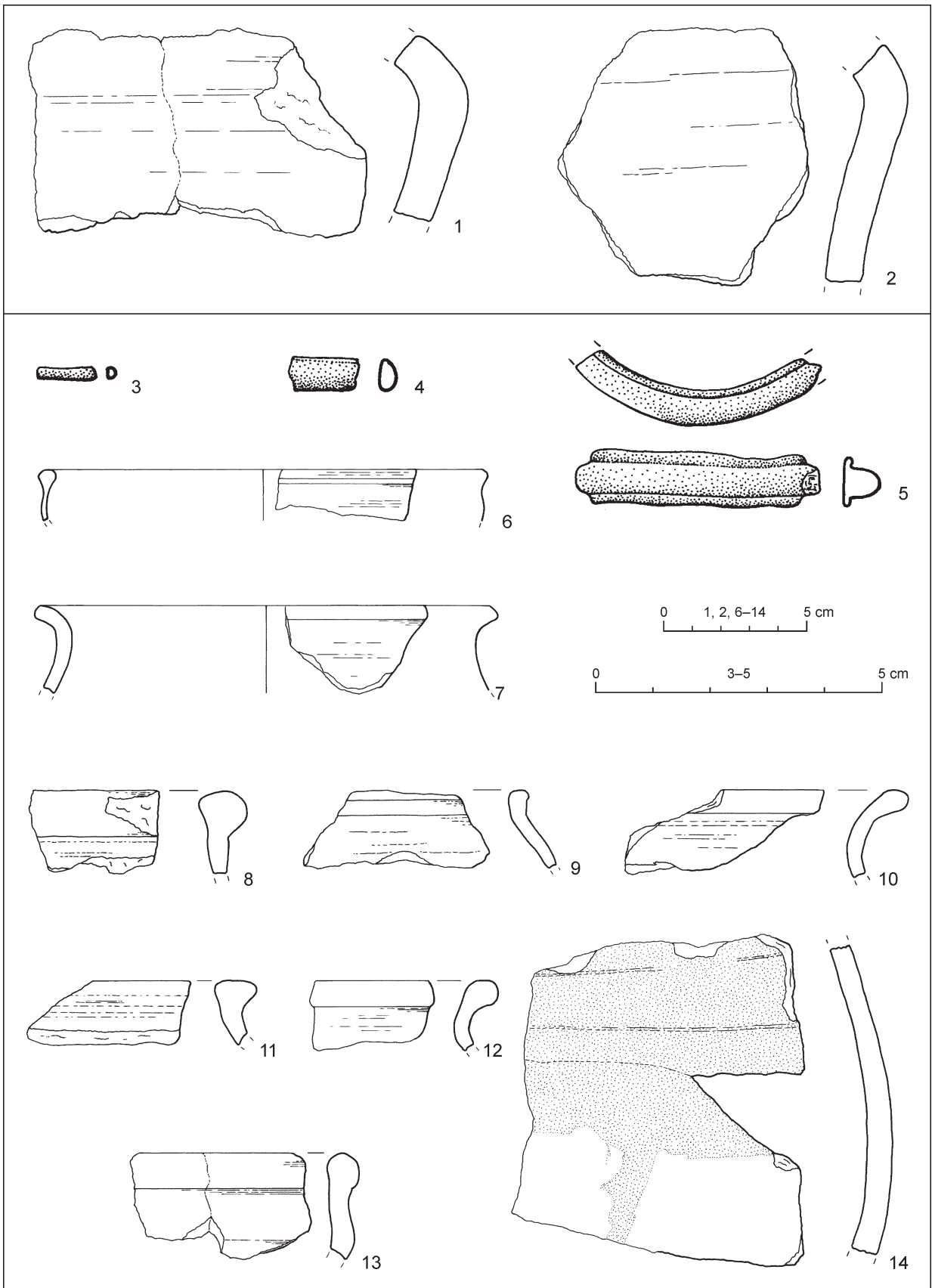
- Chropovský/Fusek 1985 B. Chropovský/G. Fusek: *Nitra-Mikov dvor. Výskumná správa 11028/85*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1985. Nepublikované.
- Chropovský/Fusek 1988 B. Chropovský/G. Fusek: Výsledky výskumov na stavenisku športového areálu v Nitre. *Študijné zvesti AÚ SAV* 24, 1988, 143–156.
- Chropovský/Kováčová 1982 B. Chropovský/A. Kováčová: *Mikov dvor. Výskumná správa 10094/82*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1982. Nepublikované.
- Chropovský/Kováčová/Csasza 1989 B. Chropovský/A. Kováčová/J. Csasza: *Stavba SPTŠ. Výskumná správa 12352/89*. Nitra 1989. Nepublikované.
- Illášová 2000 L. Illášová: Steinartefakte aus der La Tènezeitlichen Siedlung in Nitra-Šindolka. In: *Březinová 2000*, 335–338.
- Kappel 1969 I. Kappel: *Die Graphittonkeramik von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 2. Wiesbaden 1969.
- Kolník 1972 T. Kolník: *Správa o prieskumnej obhliadke náleziska Chrenová III a Chrenová-Mikov dvor. Výskumná správa 6053/72*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1972. Nepublikované.
- Kolníková 1964 E. Kolníková: Nález rímskeho aes grave s keltskými mincami v Nitre. *Slovenská archeológia* 12, 1964, 391–408.
- Kolníková 1982 E. Kolníková: *Správa o náleze mincí. Nitra-Mikov dvor. Numizmatický prírodný katalóg AÚ SAV 4093*. Nitra 1982. Nepublikované.
- Kováčová 1972 A. Kováčová: *Hlásenie o ukončení výskumu v Nitre-Mikovom dvore. Výskumná správa 5941/72*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1972. Nepublikované.
- Later 2014 Ch. E. Later: *Die Sapropelitfunde aus dem Oppidum von Manching*. Die Ausgrabungen in Manching 19. Manching 2014.
- Meduna 1980 J. Meduna: *Die La Tènezeitlichen Siedlungen in Mähren*. Praha.
- Mihályiová 2020 J. Mihályiová: Archeobotanické nálezy z objektov z doby laténskej v Nitre. In: G. Březinová/B. Chropovský: *Sídlišká z doby laténskej v Nitre*. Nitra 2020, 185–191.
- Pieta 1982a K. Pieta: *Umenie doby železnej*. Bratislava 1982.
- Pieta 1982b K. Pieta: Probleme der Erforschung der dakischen Besiedlung in der Slowakei. *Thraco-Dacica* 3, 1982, 35–46.
- Pieta 1993 K. Pieta: Stredolaténske zvieracie žiarové hroby alebo doklady kultových praktík z Nitry? *Slovenská archeológia* 41, 1993, 41–58.
- Pieta 2008 K. Pieta: *Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Studia XI. Nitra 2008.
- Pieta/Ruttkay 1987 K. Pieta/M. Ruttkay: Záchranný výskum v Nitre-Párovských Hájoch. *AVANS* 1986, 1987, 87, 88.
- Poulová 2011 L. Poulová: *Situly s pásem kolkované výzdoby na podhrdlí z období plochých keltských pohrebišť na Prostějovsku*. Magisterská diplomová práca (Ústav archeológie a muzeológie FF MU v Brne). Brno 2011. Nepublikované.
- Romsauer 1998 P. Romsauer: Prírodné prostredie. In: G. Fusek/M. R. Zemene (zost.): *Dejiny Nitry: od najstarších čias po súčasnosť*. Nitra 1998, 17–19.
- Ruttkay 1997 M. Ruttkay: Ukončenie záchranného výskumu v Nitre-Párovských Hájoch. *AVANS* 1995, 1997, 158, 159.
- Stančeková 2011 Z. Stančeková: *Laténske sídlisko v Nitre-Chrenovej II*. Diplomová práca (Katedra archeológie Univerzity Komenského Bratislava). Bratislava 2011. Nepublikované.
- Tankó 2004 K. Tankó: Late Iron age settlement in the vicinity of Ménfőcsanak. In: K. Tankó (ed.): *Studia Celtica Classica et Romana Nicolae Szabó Septuagesimo Dedicata*. Budapest 2004, 249–260.
- Točík/Rejholec 1993 A. Točík/E. Rejholec: Zisťovací výskum na hradnom kopci v Nitre v rokoch 1958–1959. *Študijné zvesti AÚ SAV* 29, 1993, 5–46.
- Trebsche 2012 P. Trebsche: Grösse und Wirtschaftsstruktur latenezeitlicher Flachsiedlungen im österreichischen Donauraum. Veľkosť a ekonomické štruktúry nížinných sídlisk z doby laténskej v Rakúskom Podunajsku. *Zborník SNM* 106. *Archeológia* 22, 2012, 131–167.
- Uerpmann 1973 H.-P. Uerpmann: Animal bone finds and economic archaeology. A critical study of "osteo-archaeological" method. *World Archaeology* 4, 1973, 307–322.
- Venclová 1990 N. Venclová: *Prehistoric glass in Bohemia*. Praha 1990.
- Venclová 2001 N. Venclová: *Výroba a sídla v době laténské*. Praha 2001.
- Venclová/Thér/Mangel 2019 N. Venclová/R. Thér/T. Mangel: Obroušené grafted keramické fragmenty v době železnej. Možnosti interpretace. In: *Studia Historica Nitriensia* 23. Nitra 2019, 187–202.

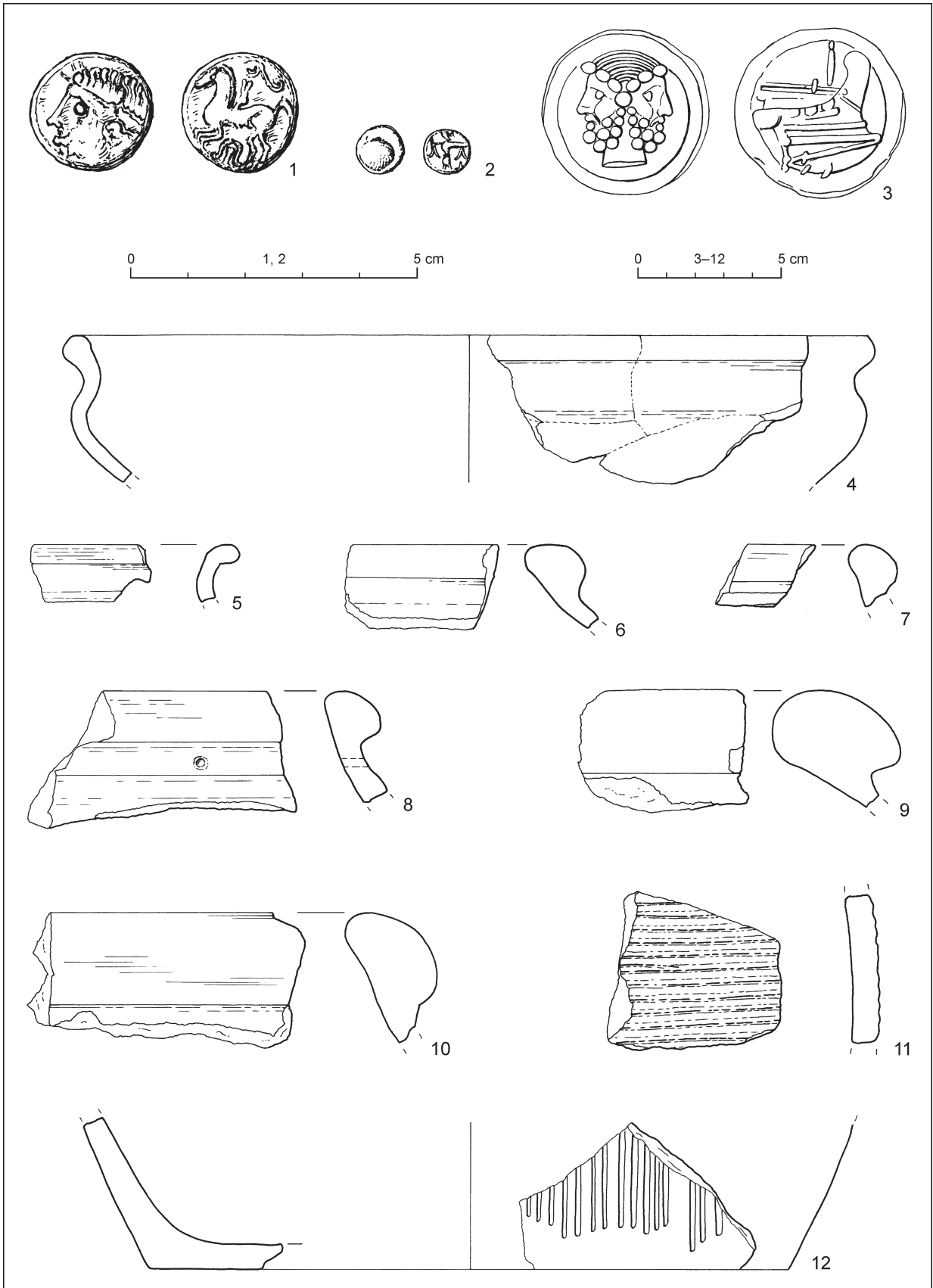
Tab. I. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Objekt 27/61. Keramika.

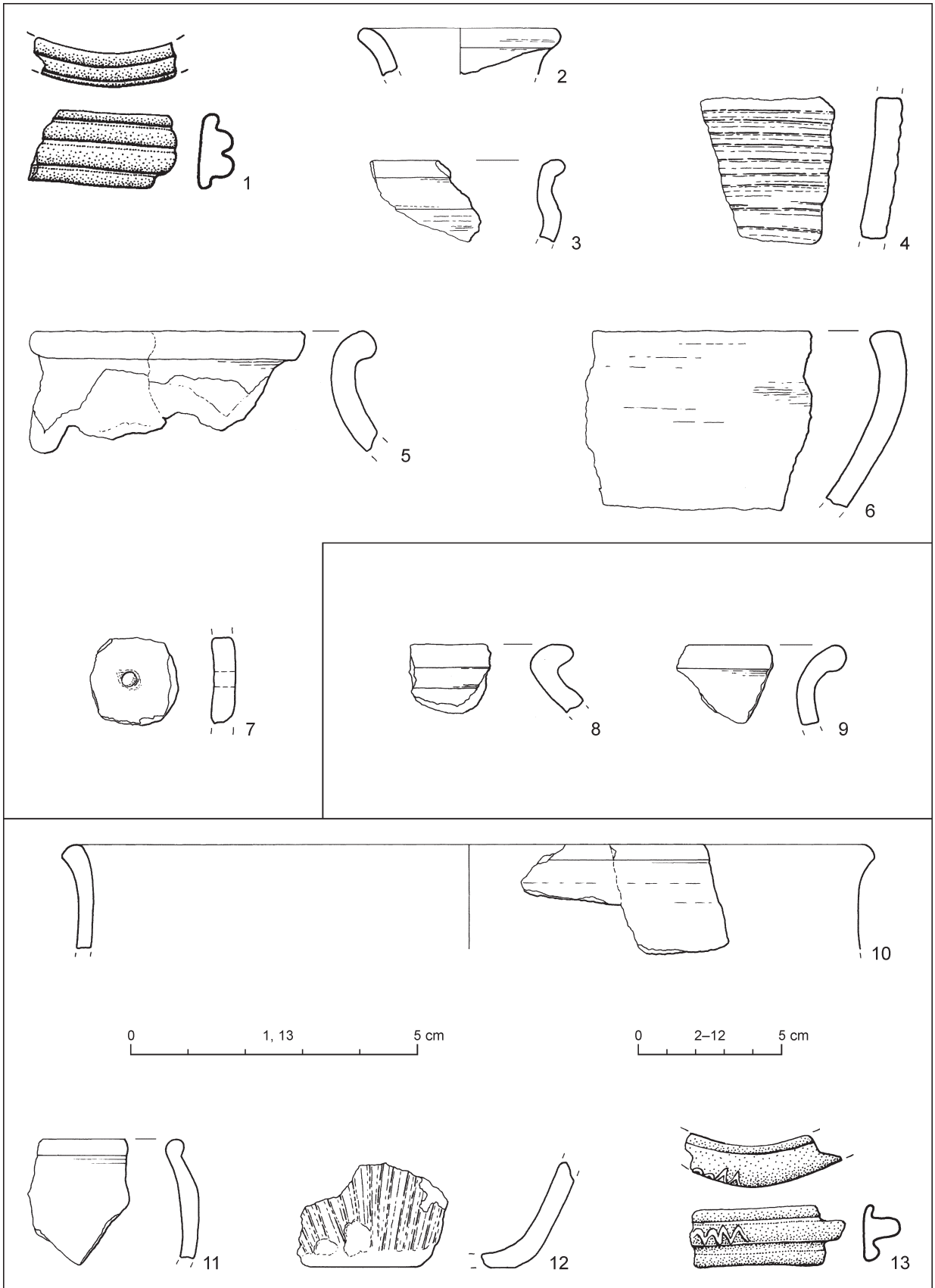
Tab. II. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Objekt 27/61. Keramika.

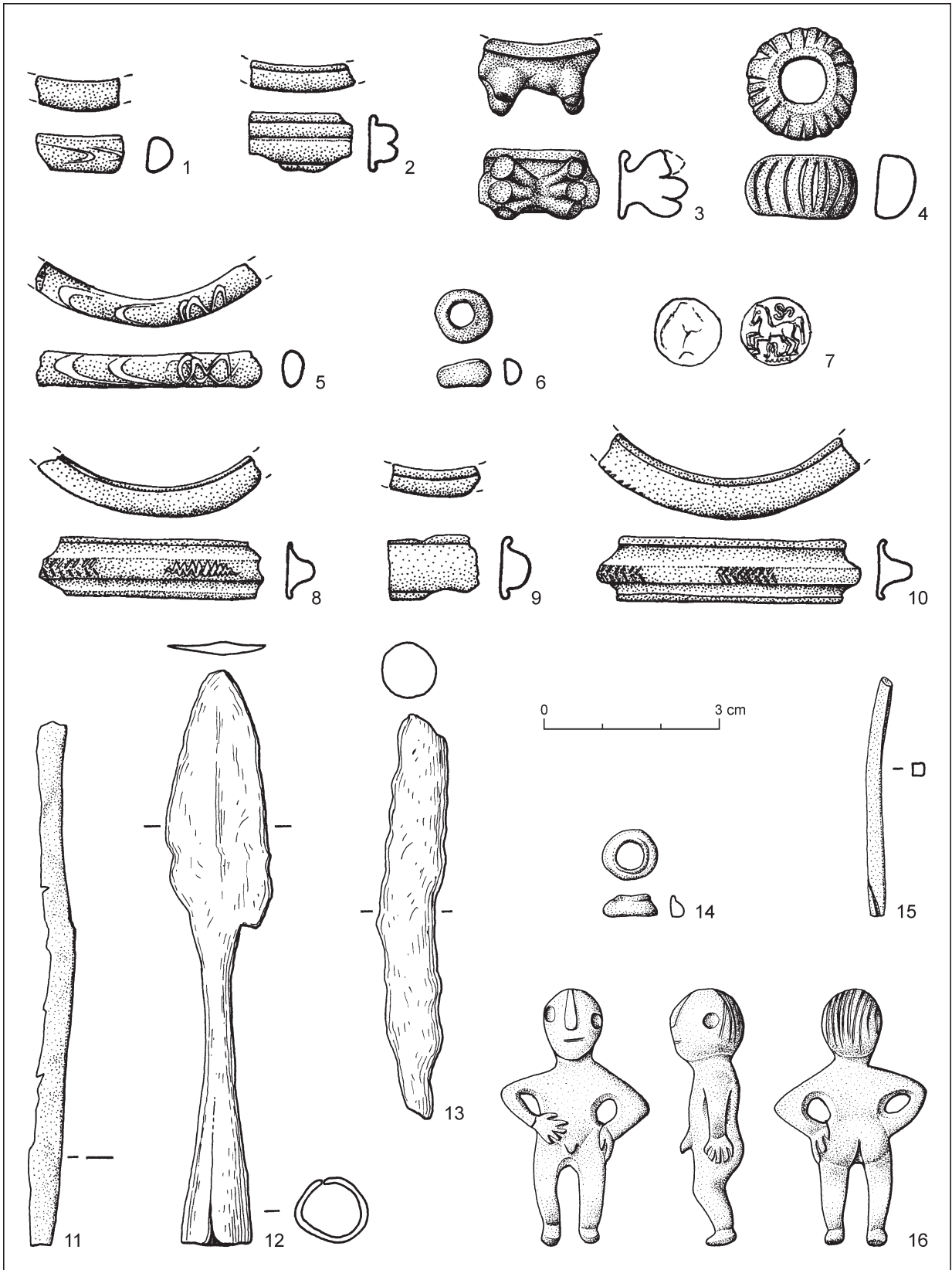
Tab. III. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1, 2 – objekt 27/61; 3–14 – objekt 40/61. 1–2, 6–14 – keramika; 3–5 – sklené náramky.

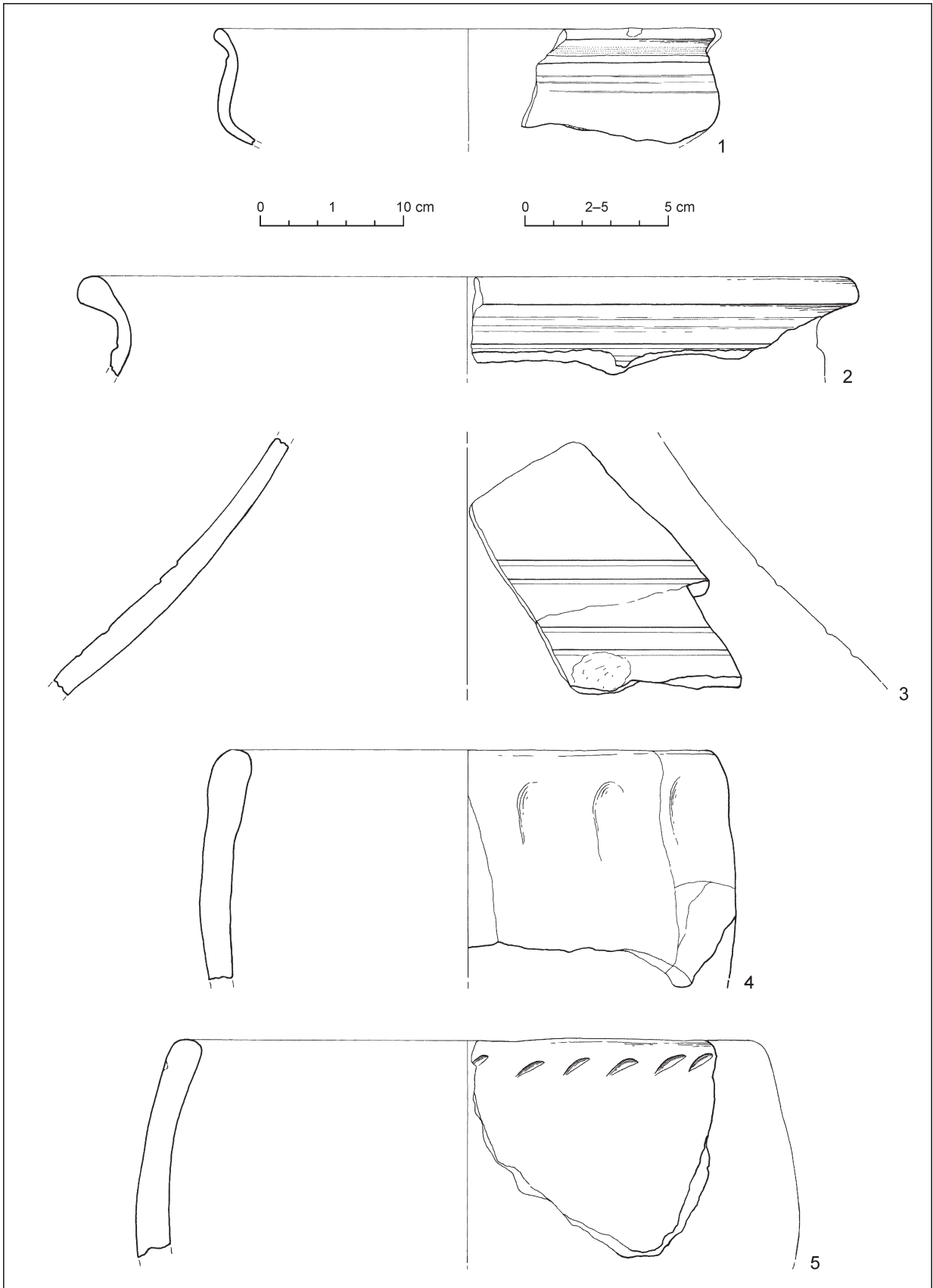
Tab. IV. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Objekt 36/62. 1-3 – mince; 4-12 – keramika.

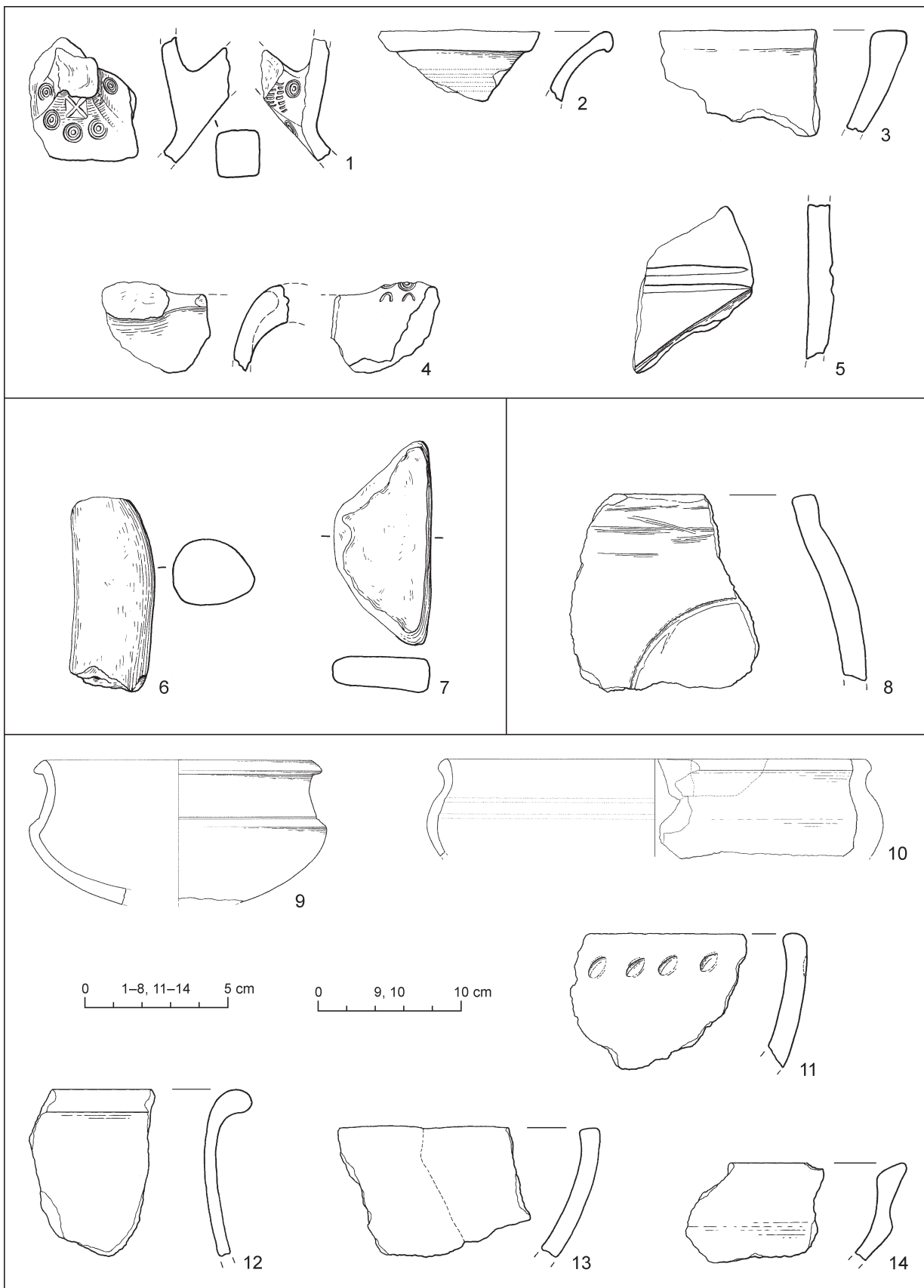
Tab. V. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1-7 – objekt 36/62; 8, 9 – objekt 83/67; 10-13 – objekt 52/62. 1, 13 – sklené náramky; 2-12 – keramika; 7 – hlinené koliesko.

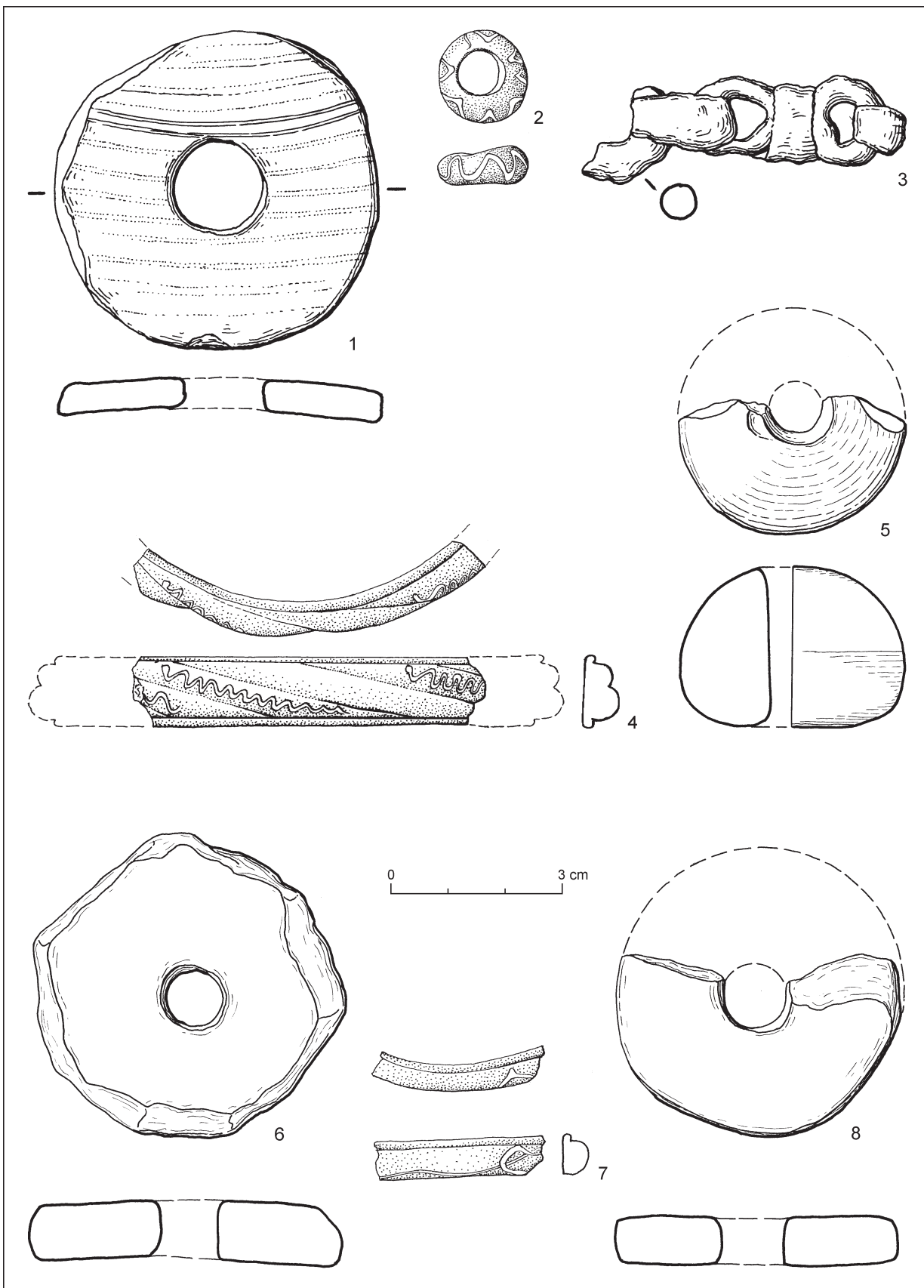
Tab. VI. Nitra-Zobor, Martinský vrch. 1 – objekt 1/60; 2 – sonda 24/63; 3 – objekt 45/62; 4 – objekt 4/60; 5 – objekt 78/67; 6, 7 – sektor D, nad objektom 36/62; 8 – sektor 66; 9 – sektor G IX-86; 10 – sektor BX 66; 11 – číslo 294; 12 – číslo 286; 13 – číslo 117; 14 – číslo 224; 15 – číslo 223; 16 – sektor H/V/64, číslo 414. 1–6, 8–10 – sklené náramky; 7 – minca; 11–13, 15 – kovové predmety; 14 – sklený korálik; 16 – bronzová plastika.

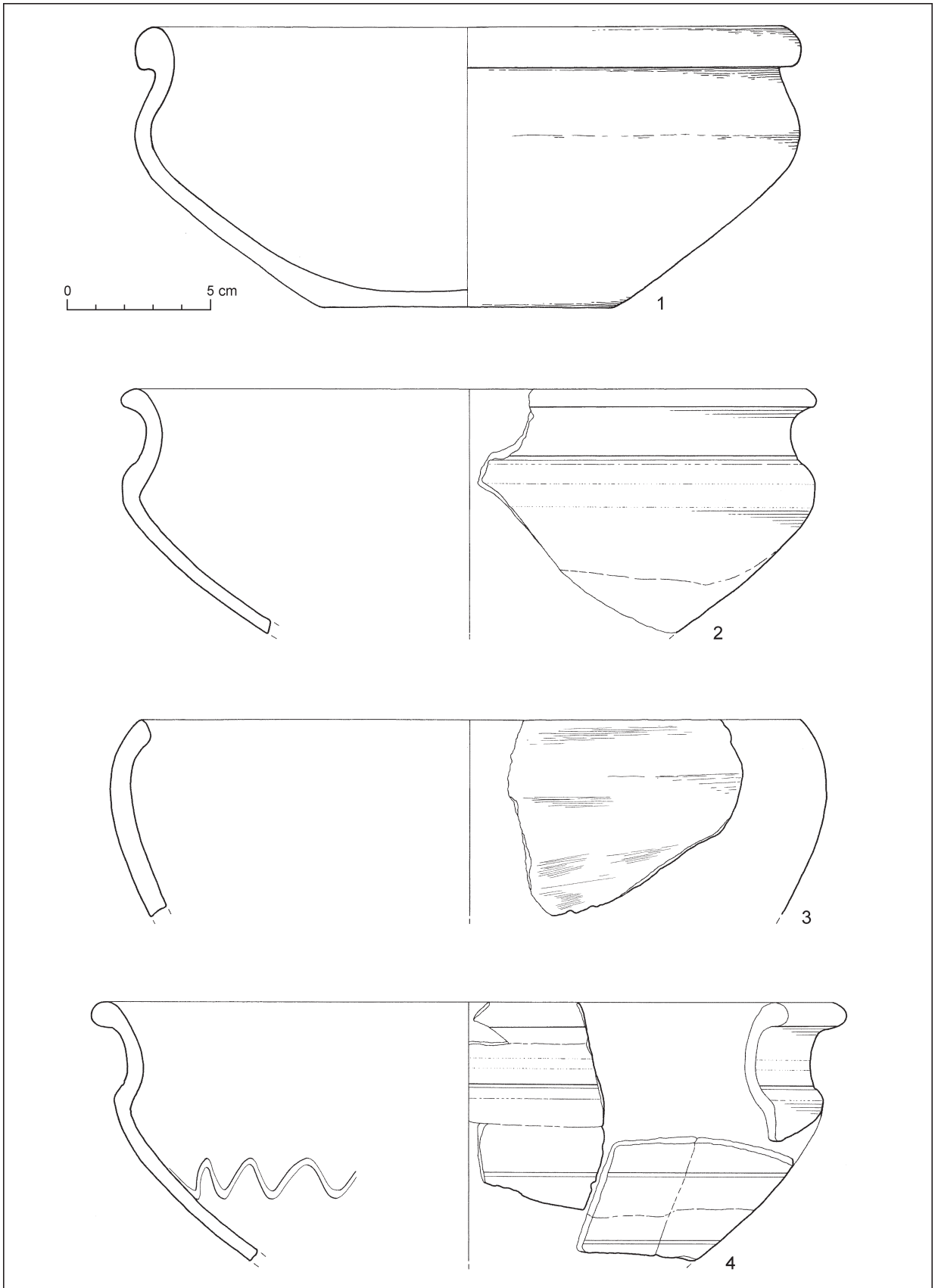
Tab. VII. Nitra-Chrenová II. Objekt 1/71. Keramika.

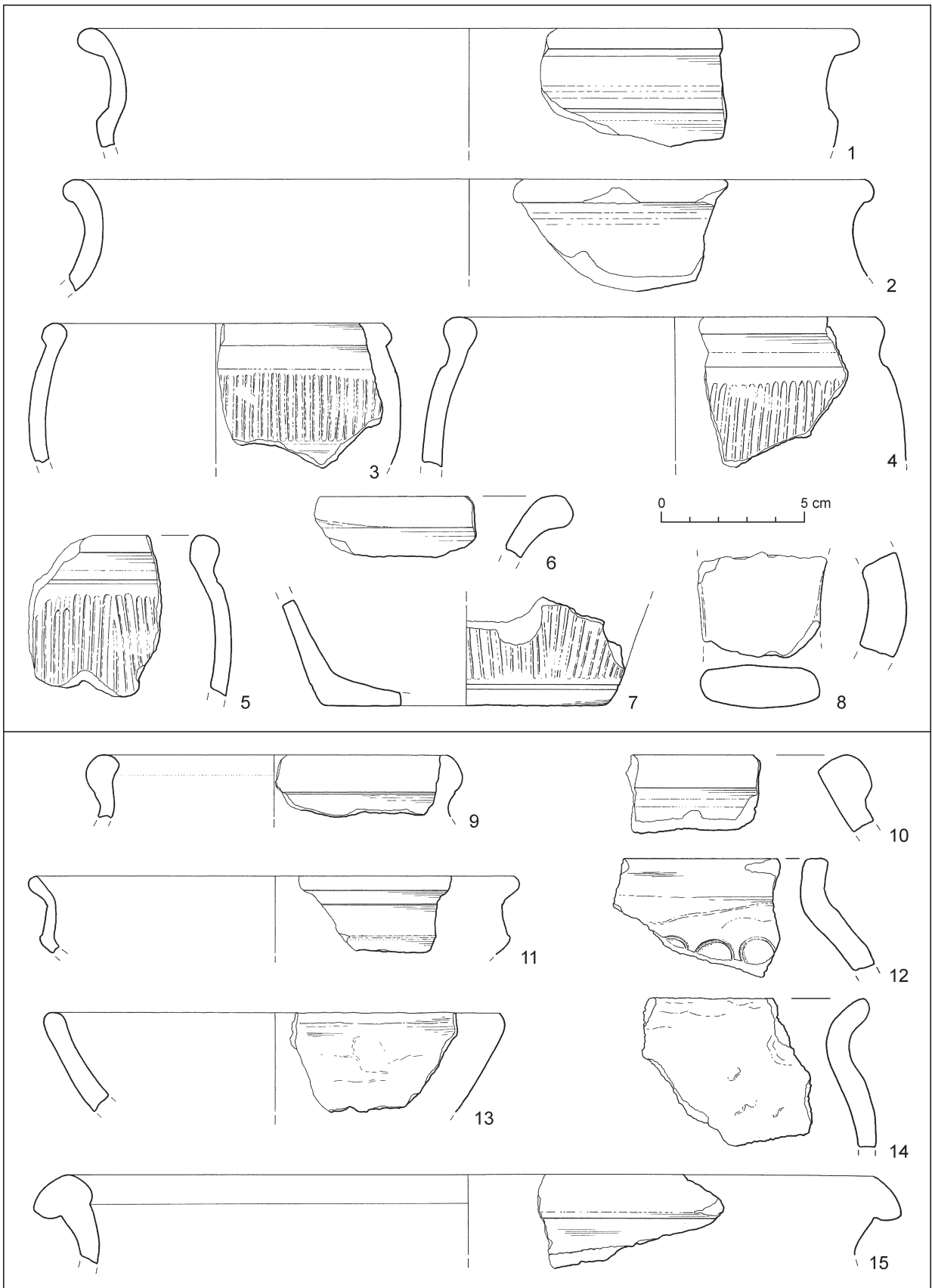
Tab. VIII. Nitra-Chrenová II. 1-5 – objekt 1/71; 6, 7 – objekt 2/71; 8 – objekt 4/71; 9-14 – objekt 3/71. Keramika.

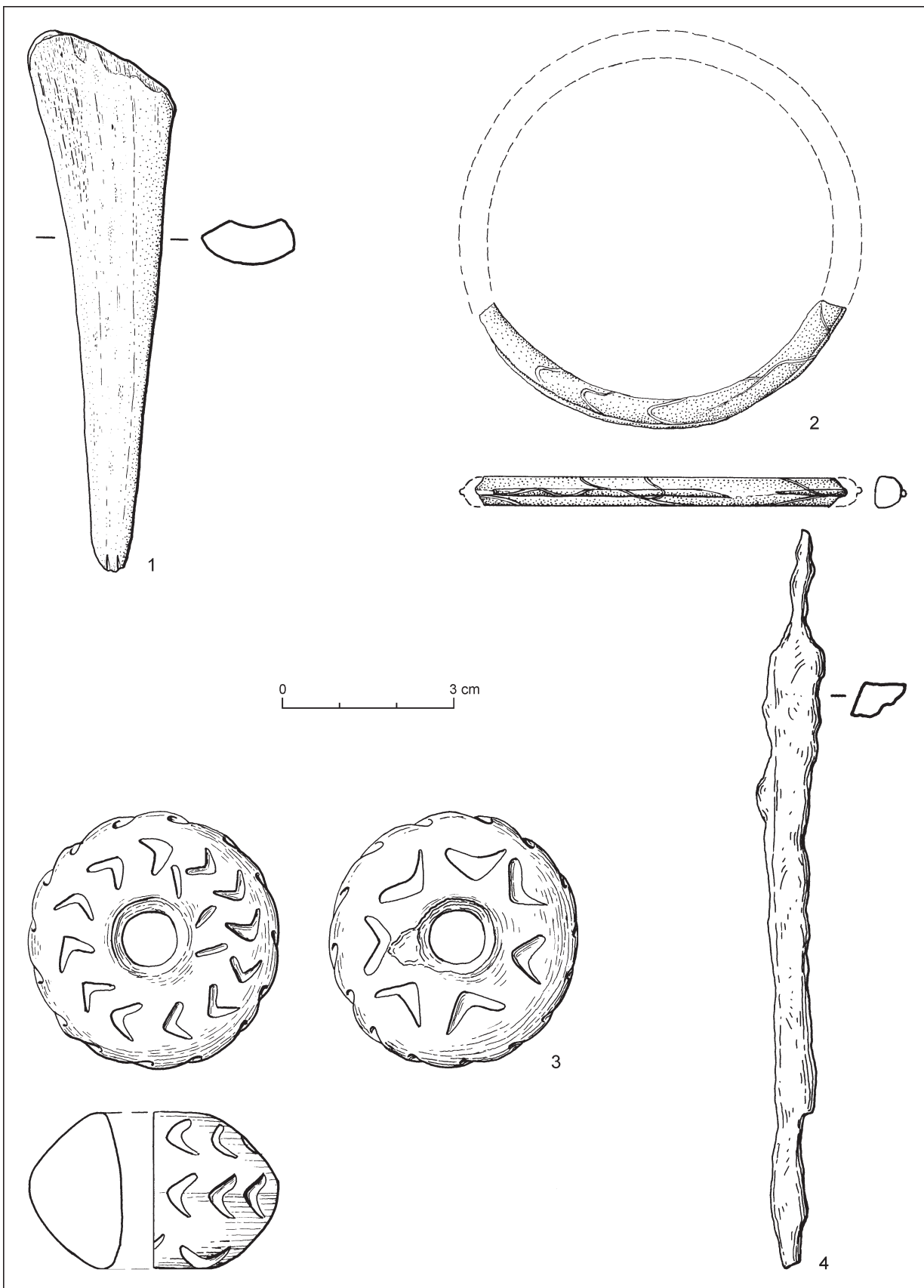
Tab. IX. Nitra-Chrenová II. Objekt 5/71, drobné predmety. 1, 6, 8 – hlinené kolieska; 2 – sklený korálik; 3 – železná retiazka; 4, 7 – sklené náramky; 5 – hlinený praslen.

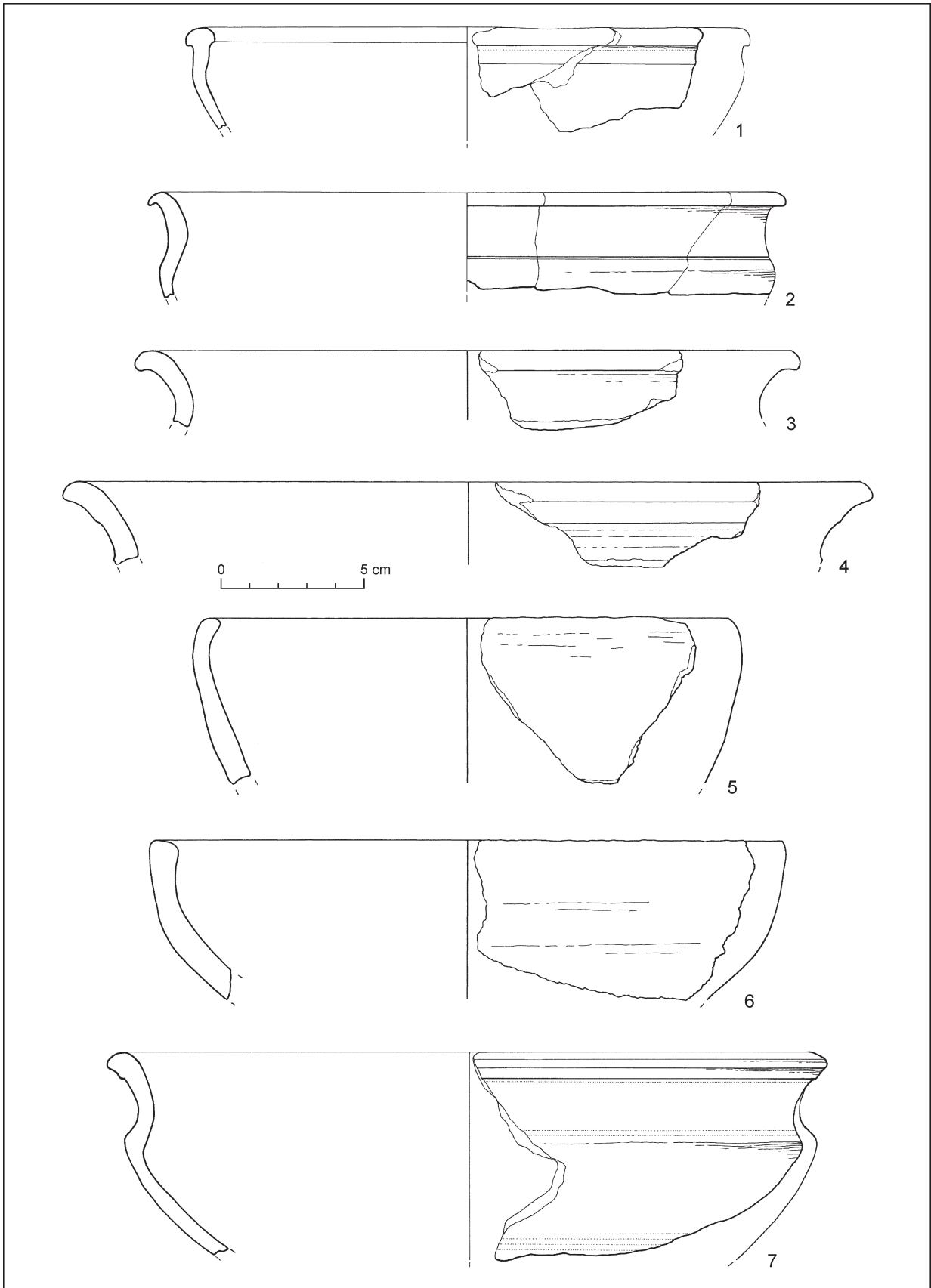
Tab. X. Nitra-Chrenová II. Objekt 5/71. Keramika.

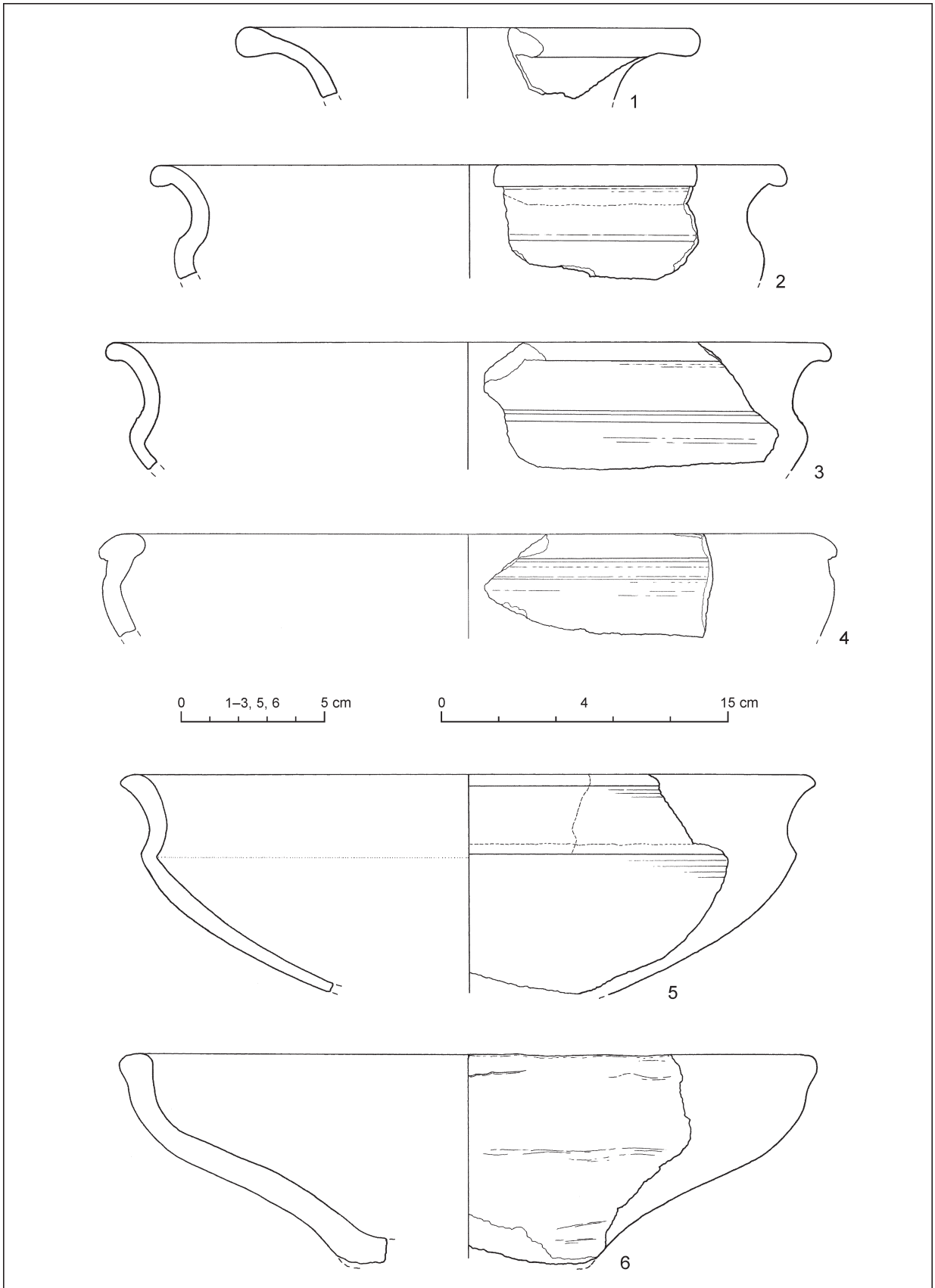
Tab. XI. Nitra-Chrenová II. 1–8 – objekt 5/71; 9–15 – objekt 6/71. Keramika.

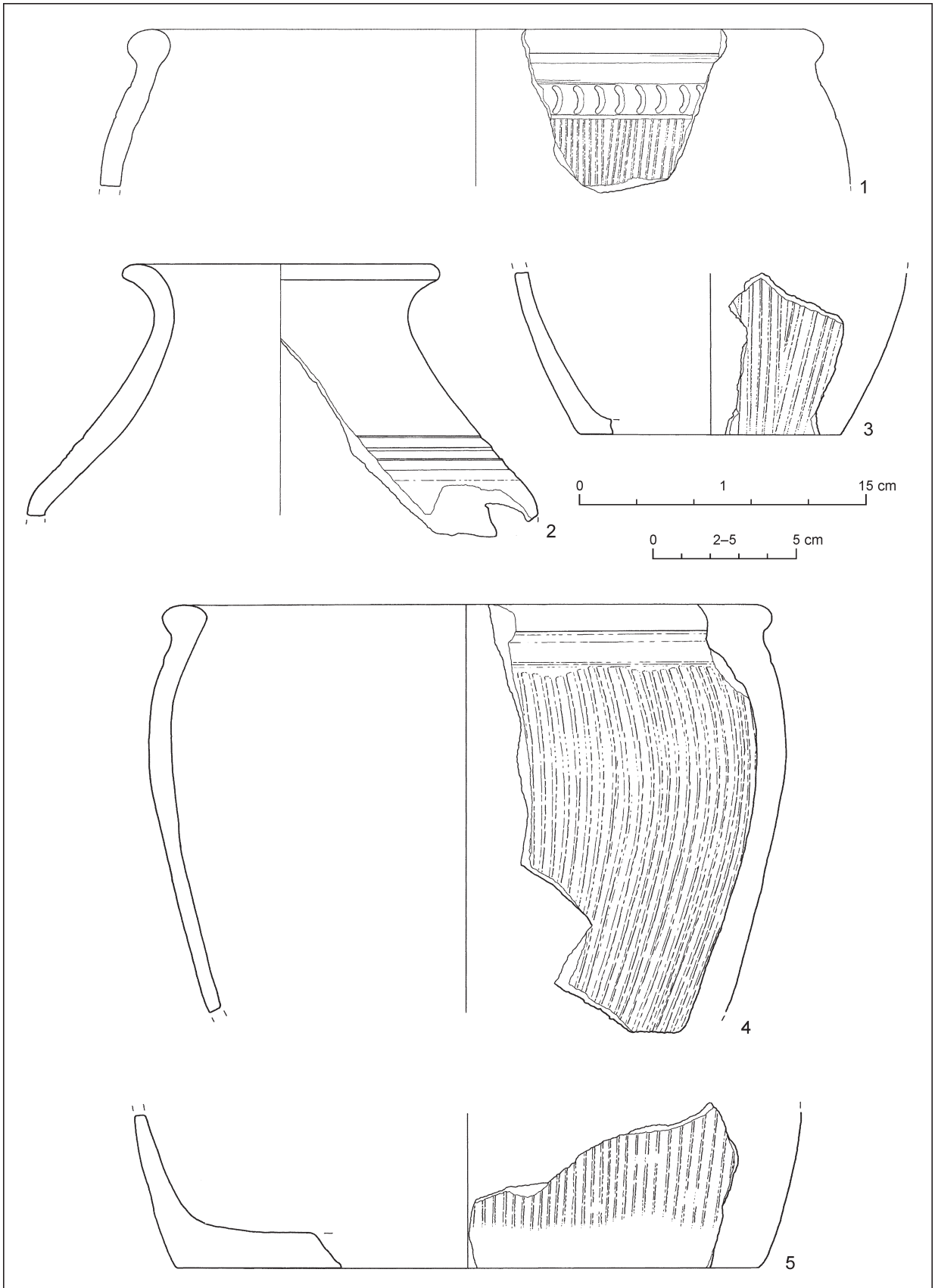
Tab. XII. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. 1 – opracovaný kostný predmet; 2 – sklený náramok; 3 – hlinený praslen; 4 – železný predmet.

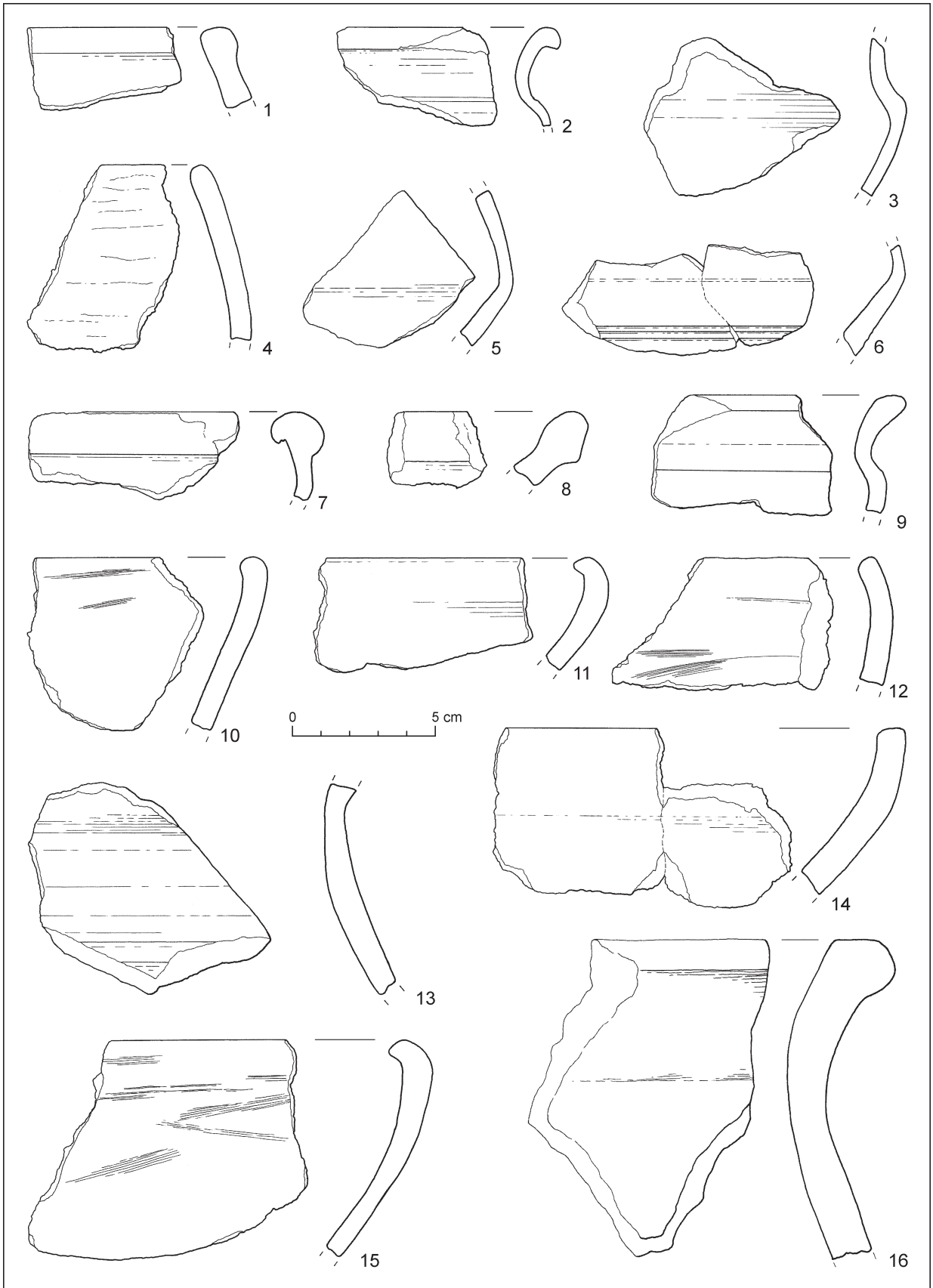
Tab. XIII. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. Keramika.

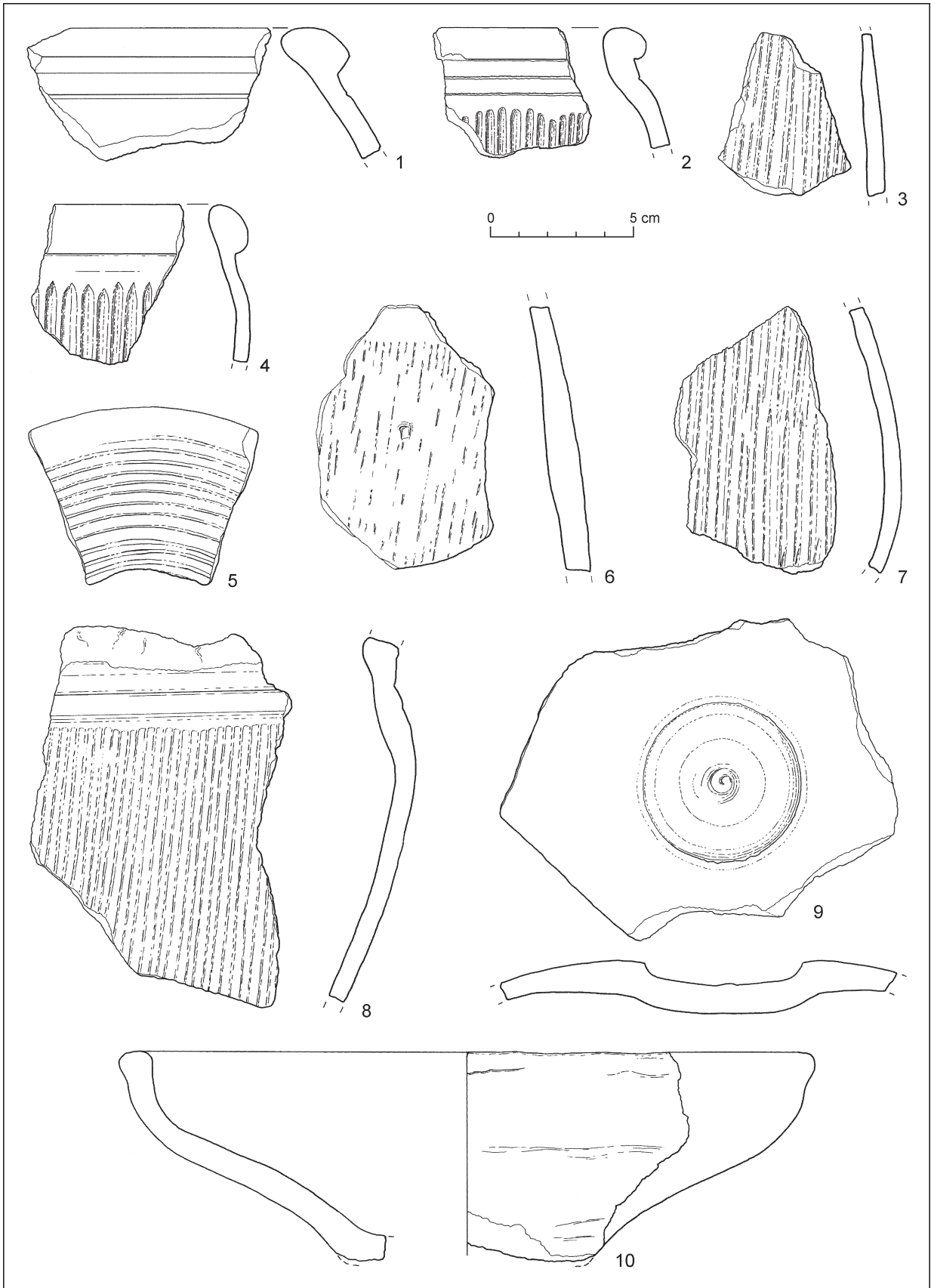
Tab. XIV. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. Keramika.

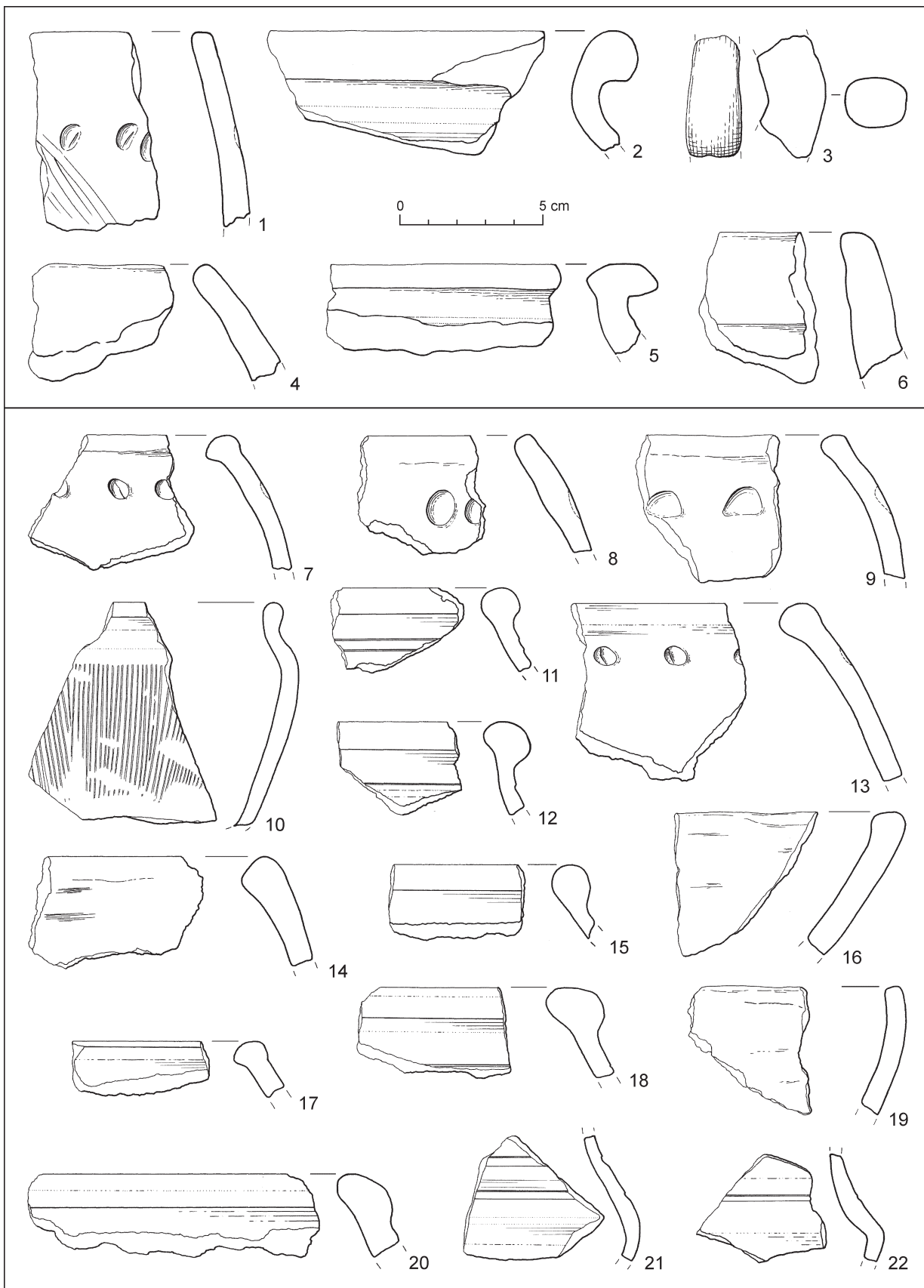
Tab. XV. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. Keramika.

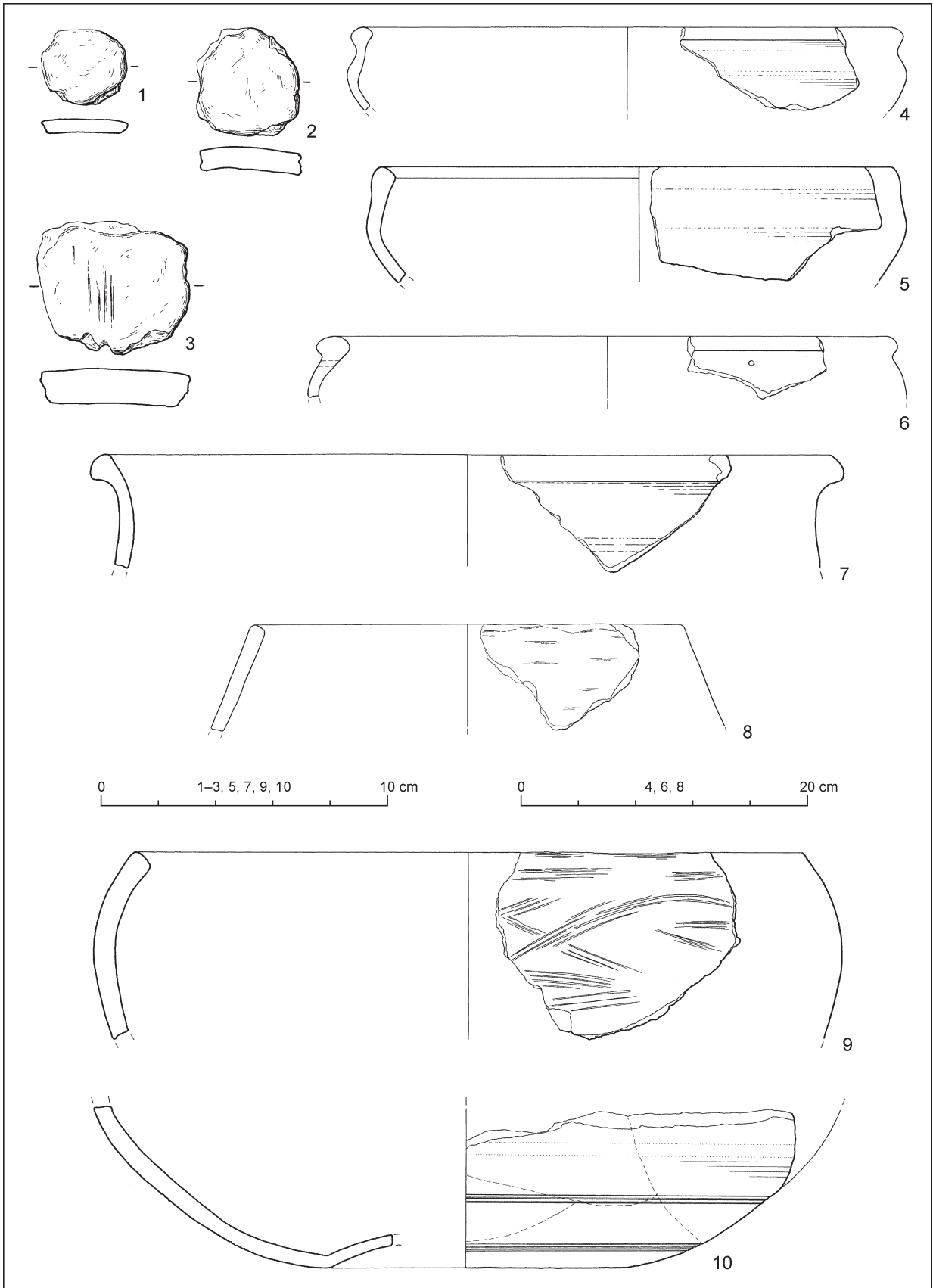
Tab. XVI. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. Keramika.

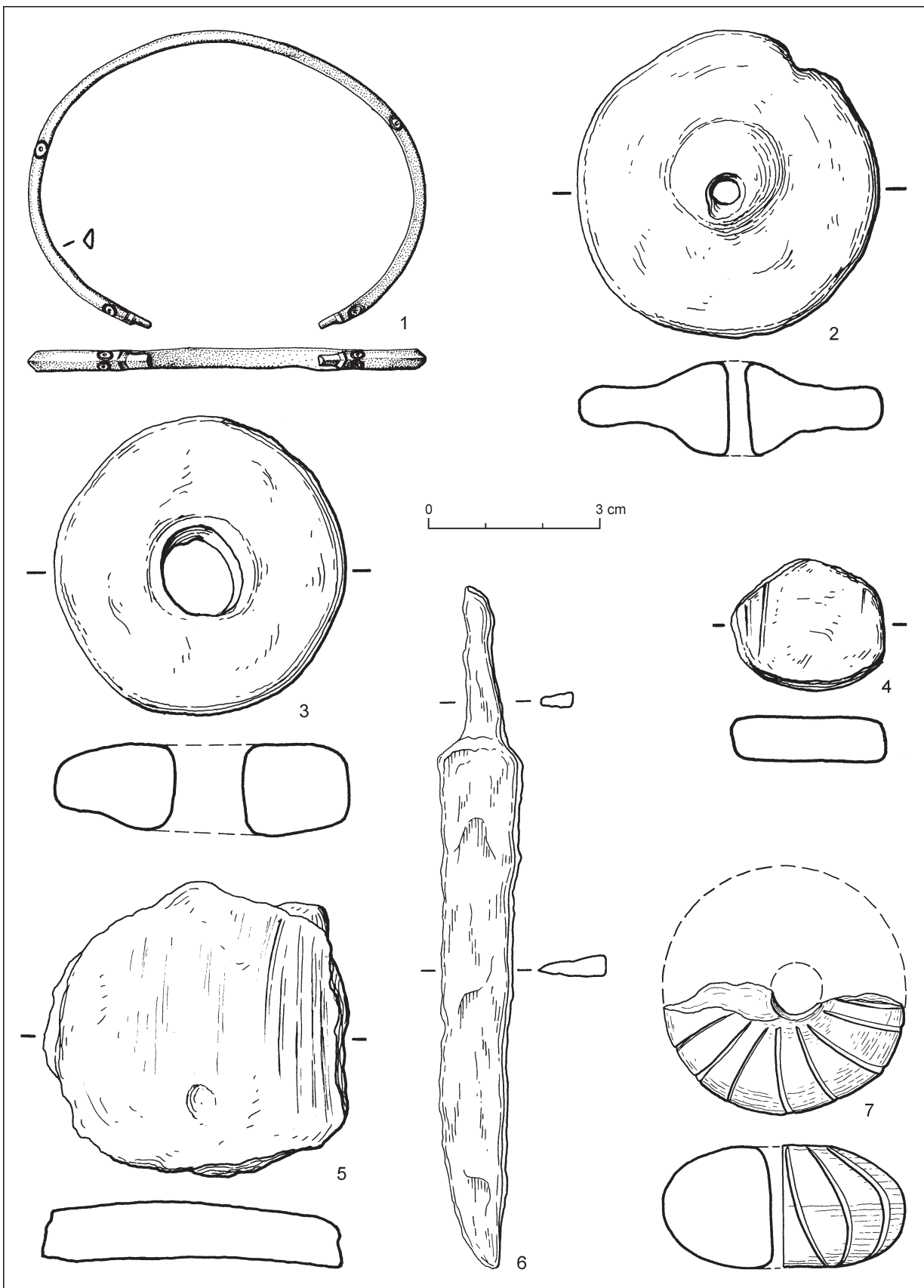
Tab. XVII. Nitra-Chrenová II. Objekt 8/71. Keramika.

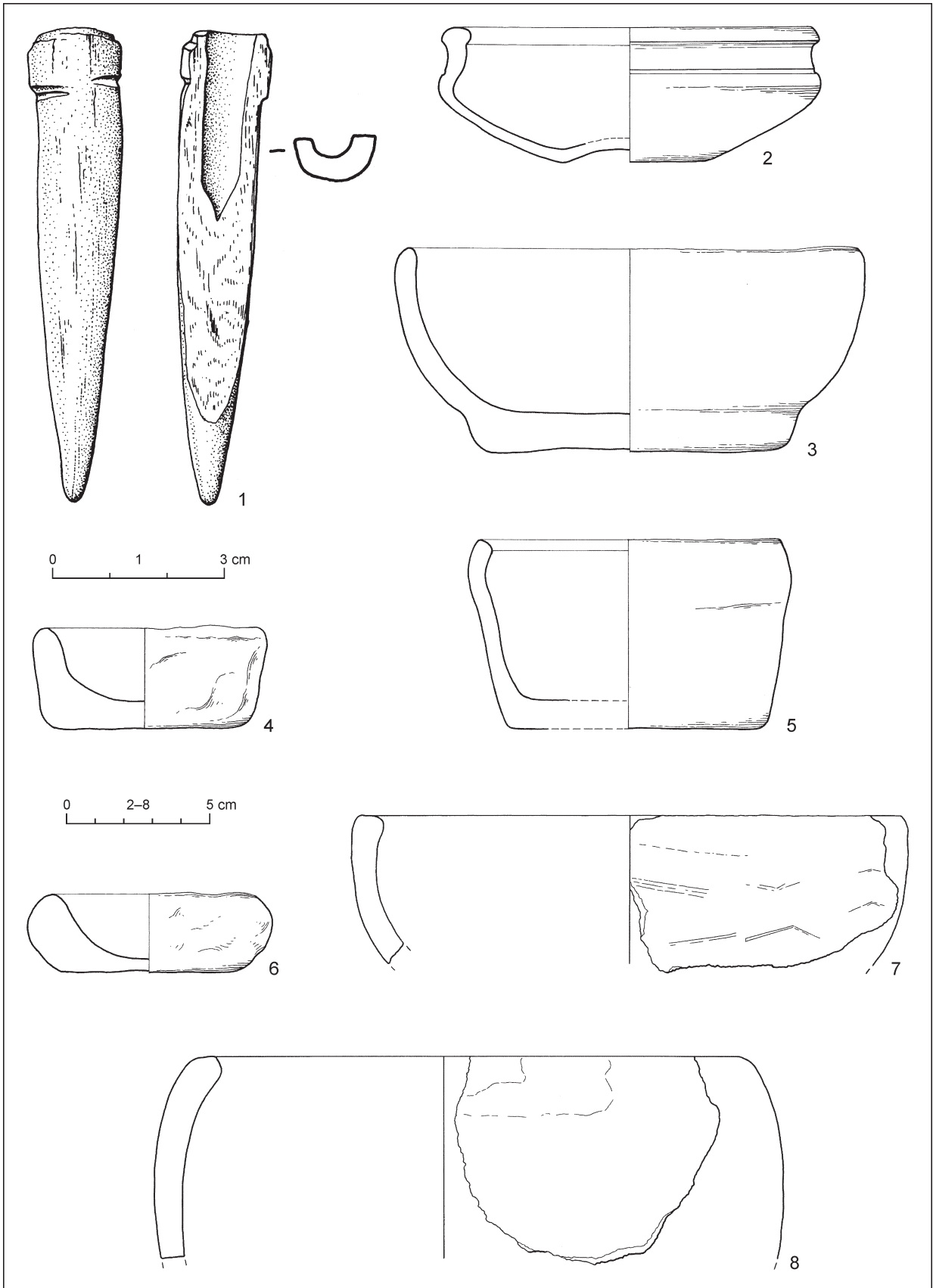
Tab. XVIII. Nitra-Chrenová II. 1-6 – objekt 10/71; 7-22 – objekt 13/71. Keramika.

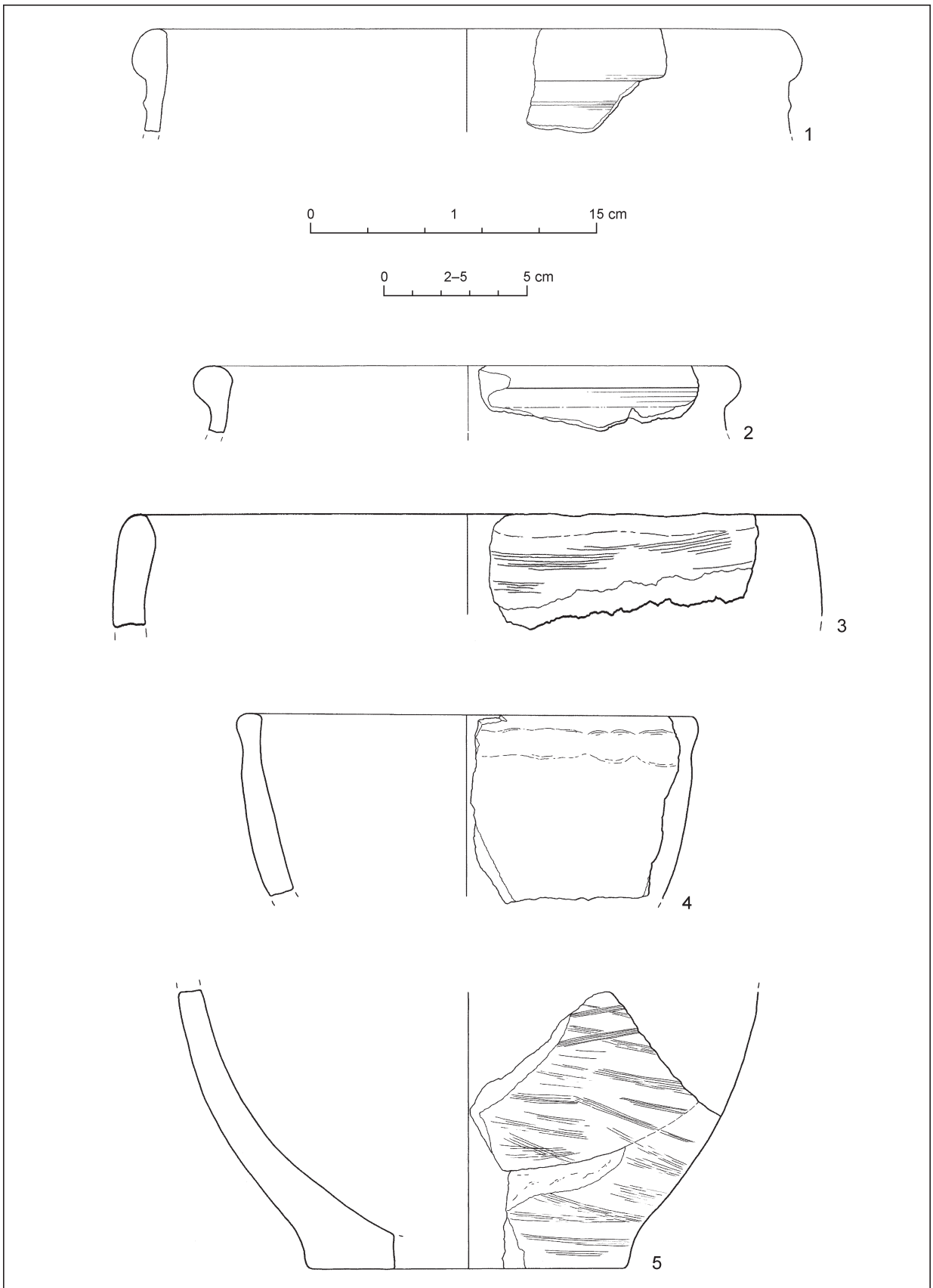
Tab. XIX. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. 1-3 – hlinené kolieska; 4-10 – keramika.

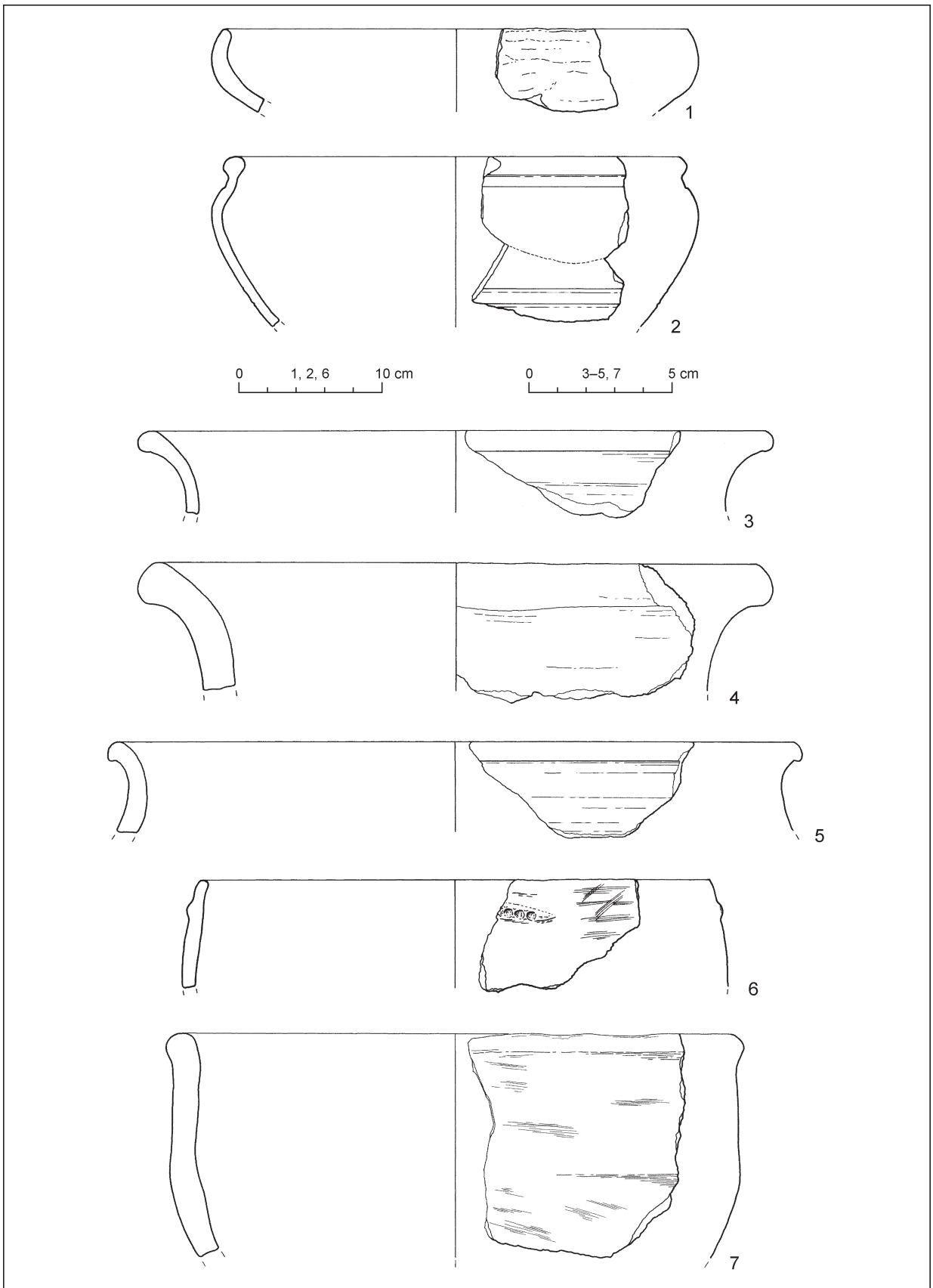
Tab. XX. Nitra-Chrenová II. Objekt 1/71. 1 – bronzový náramok; 2–4, 5, 7 – hlinené kolieska a prasleny; 6 – železný predmet (nôž).

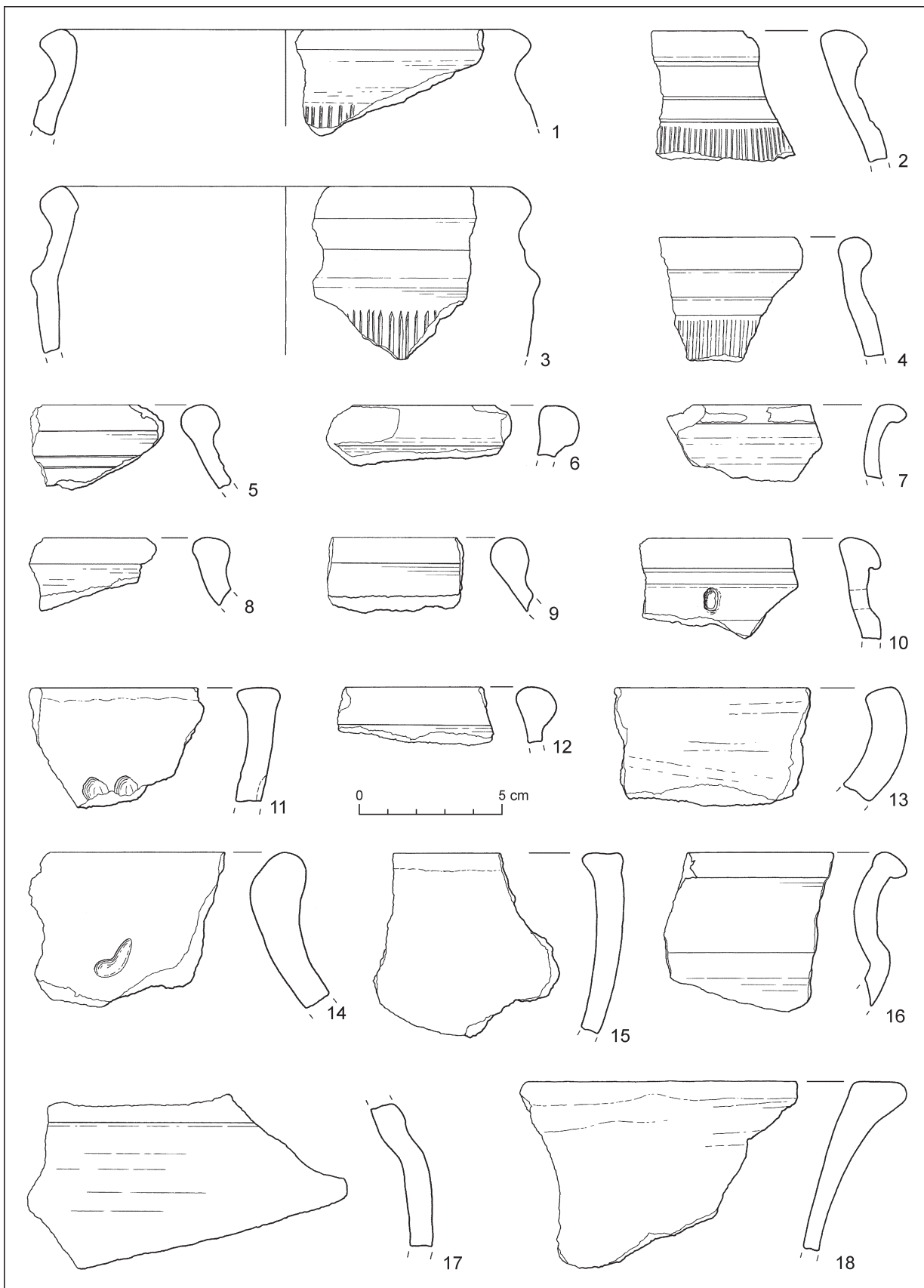
Tab. XXI. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. 1 – opracovaný predmet z parohu; 2–8 – keramika.

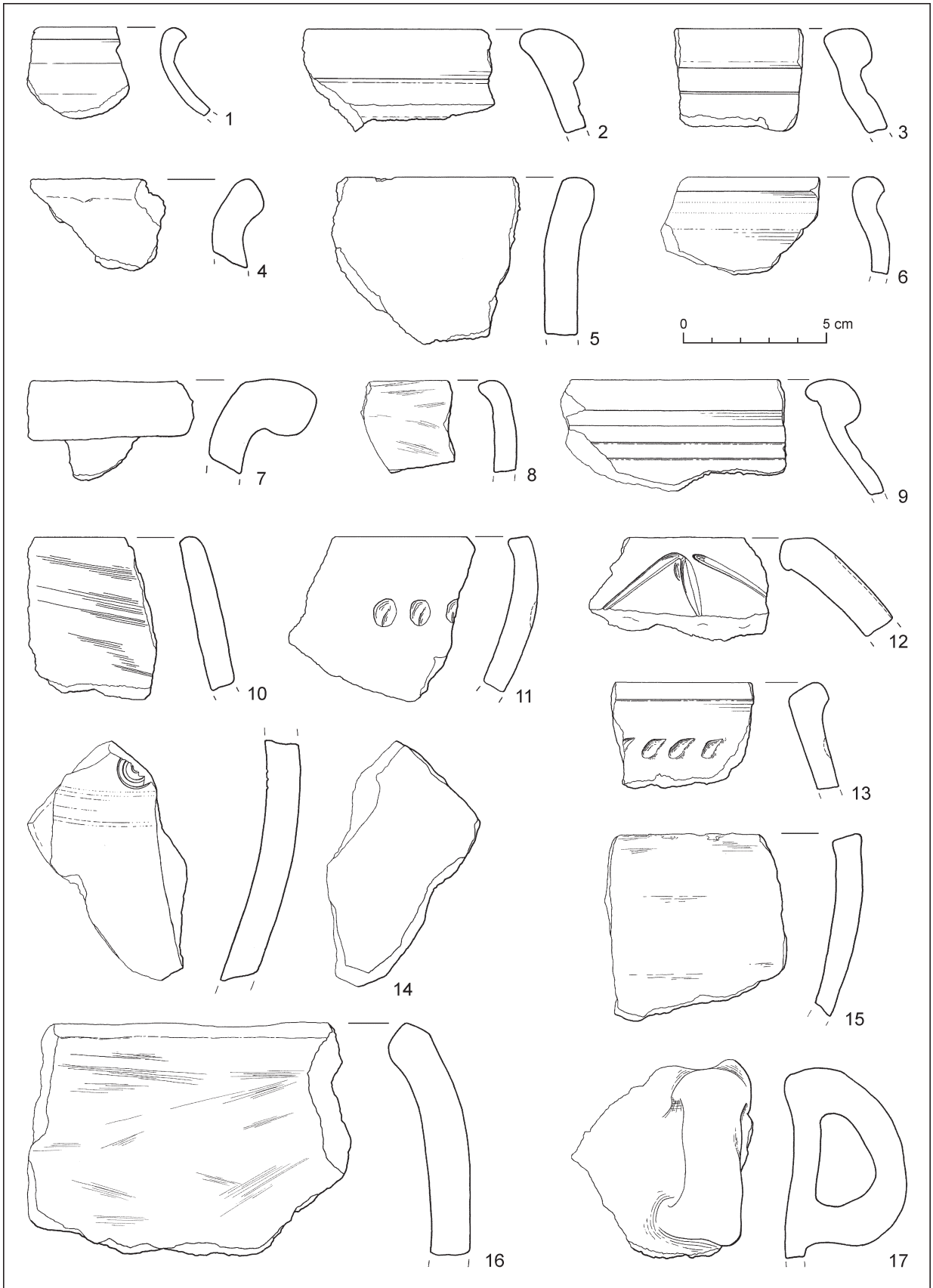
Tab. XXII. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. Keramika.

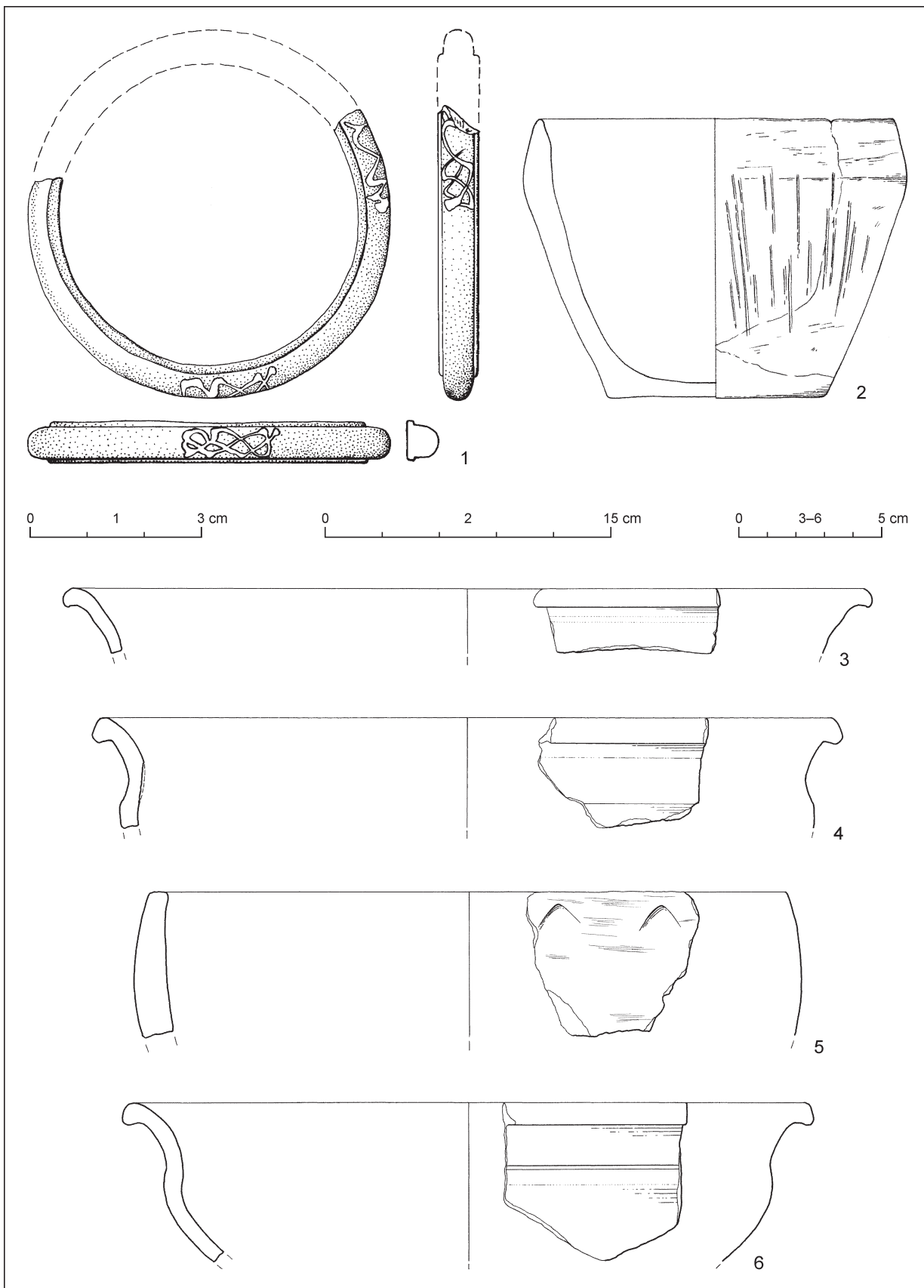
Tab. XXIII. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. Keramika.

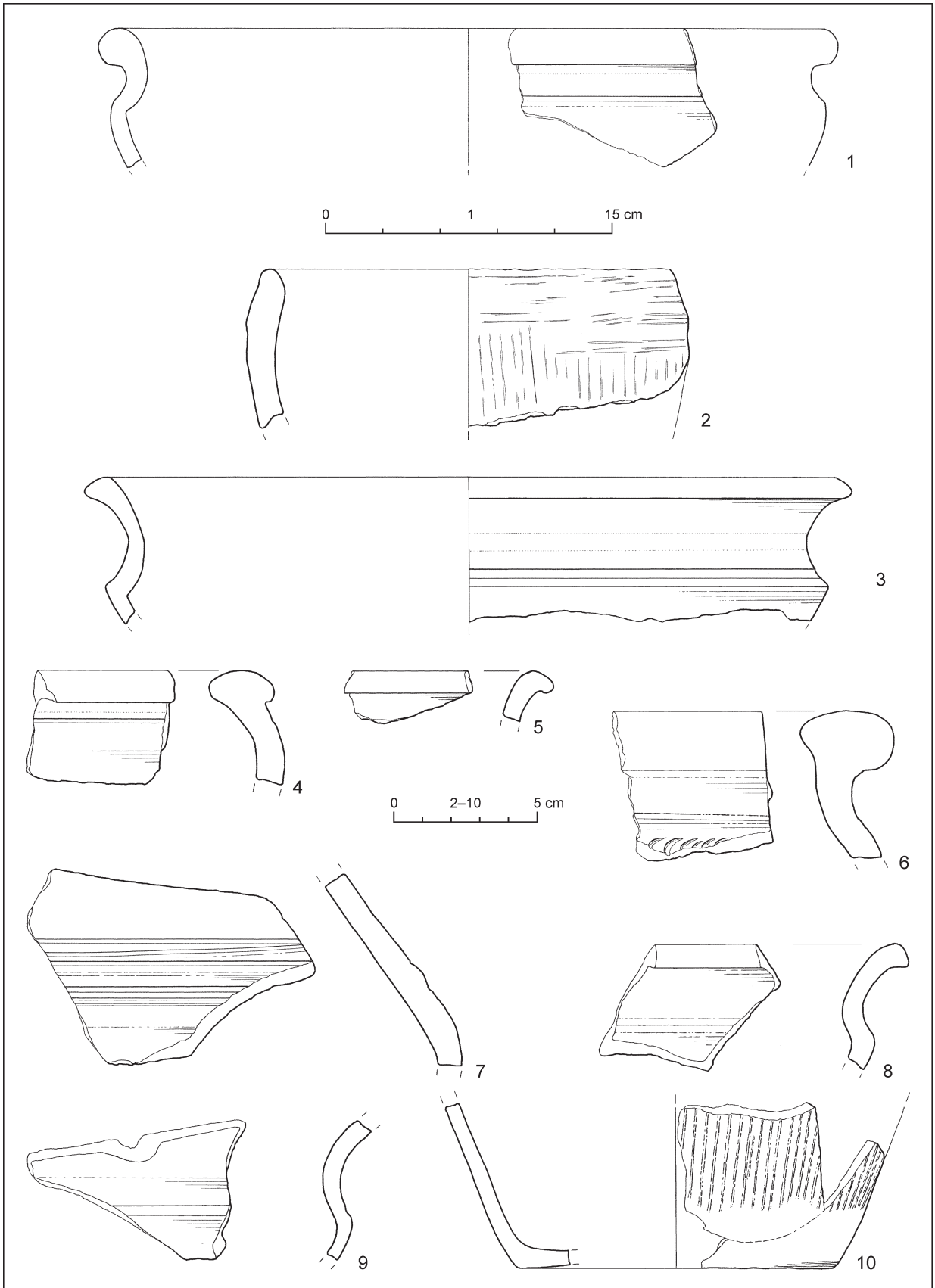
Tab. XXIV. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. Keramika.

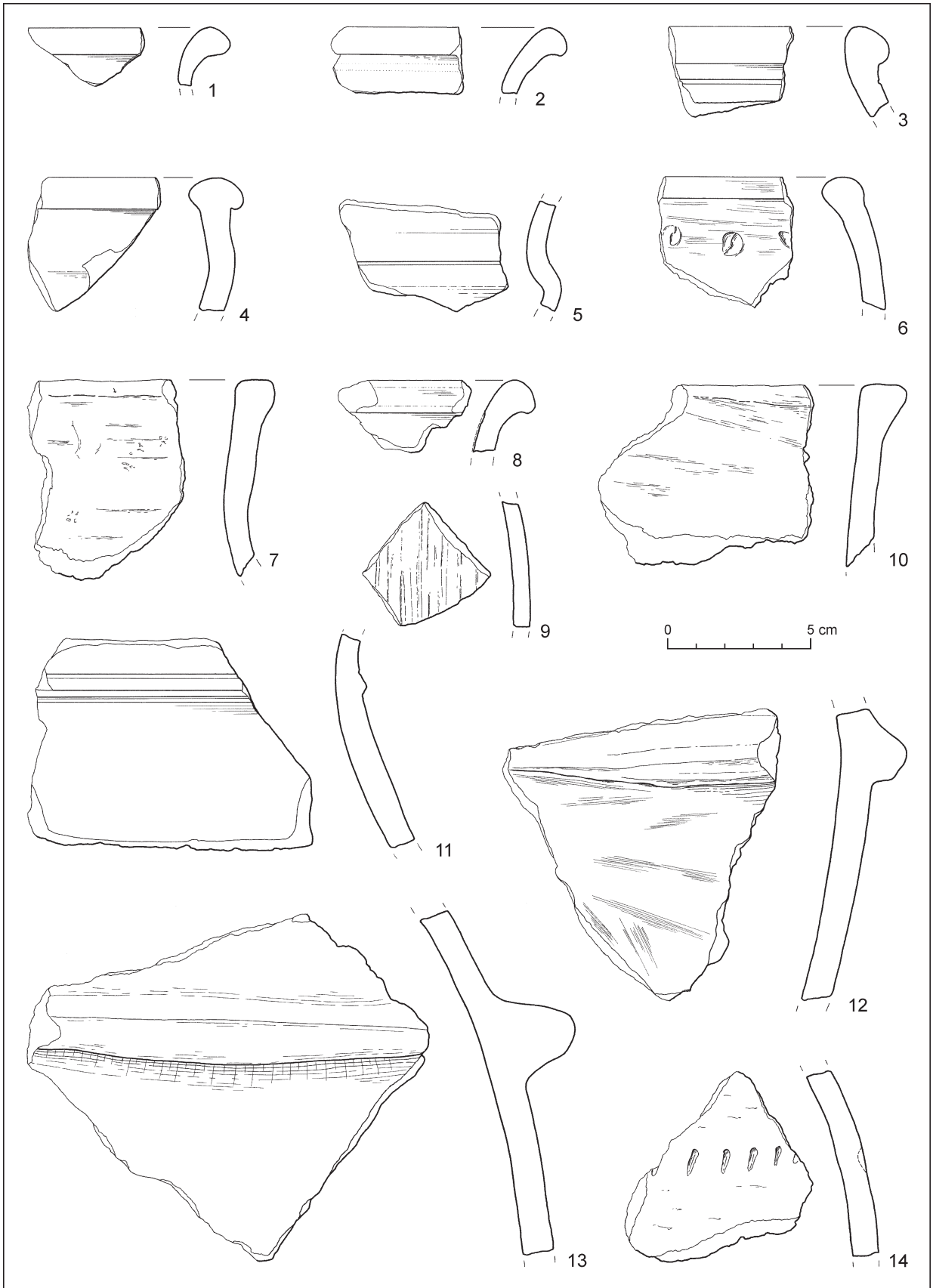
Tab. XXV. Nitra-Chrenová II. Objekt 20/71. Keramika.

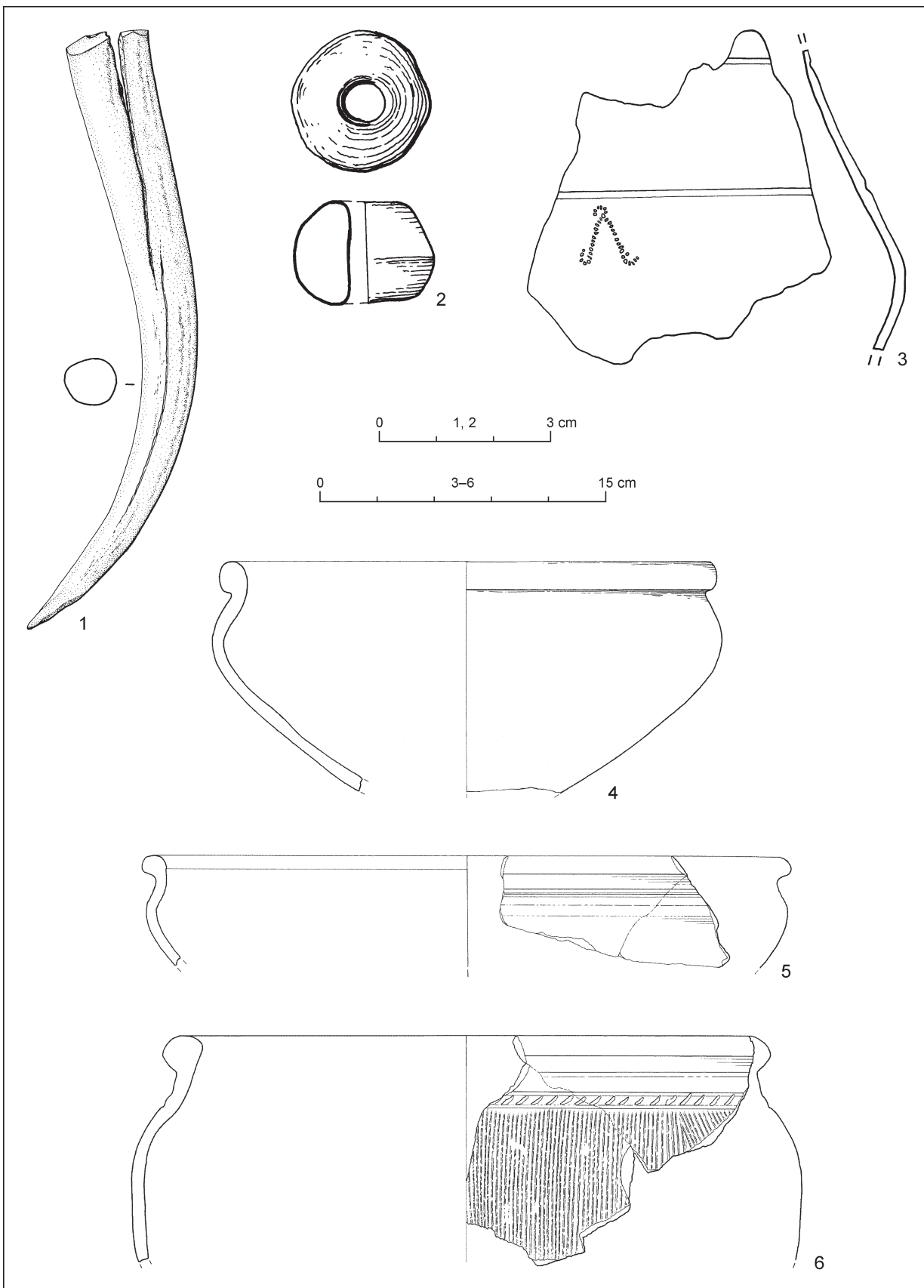
Tab. XXVI. Nitra-Chrenová II. Objekt 23/71. 1 – sklený náramok; 2–6 – keramika.

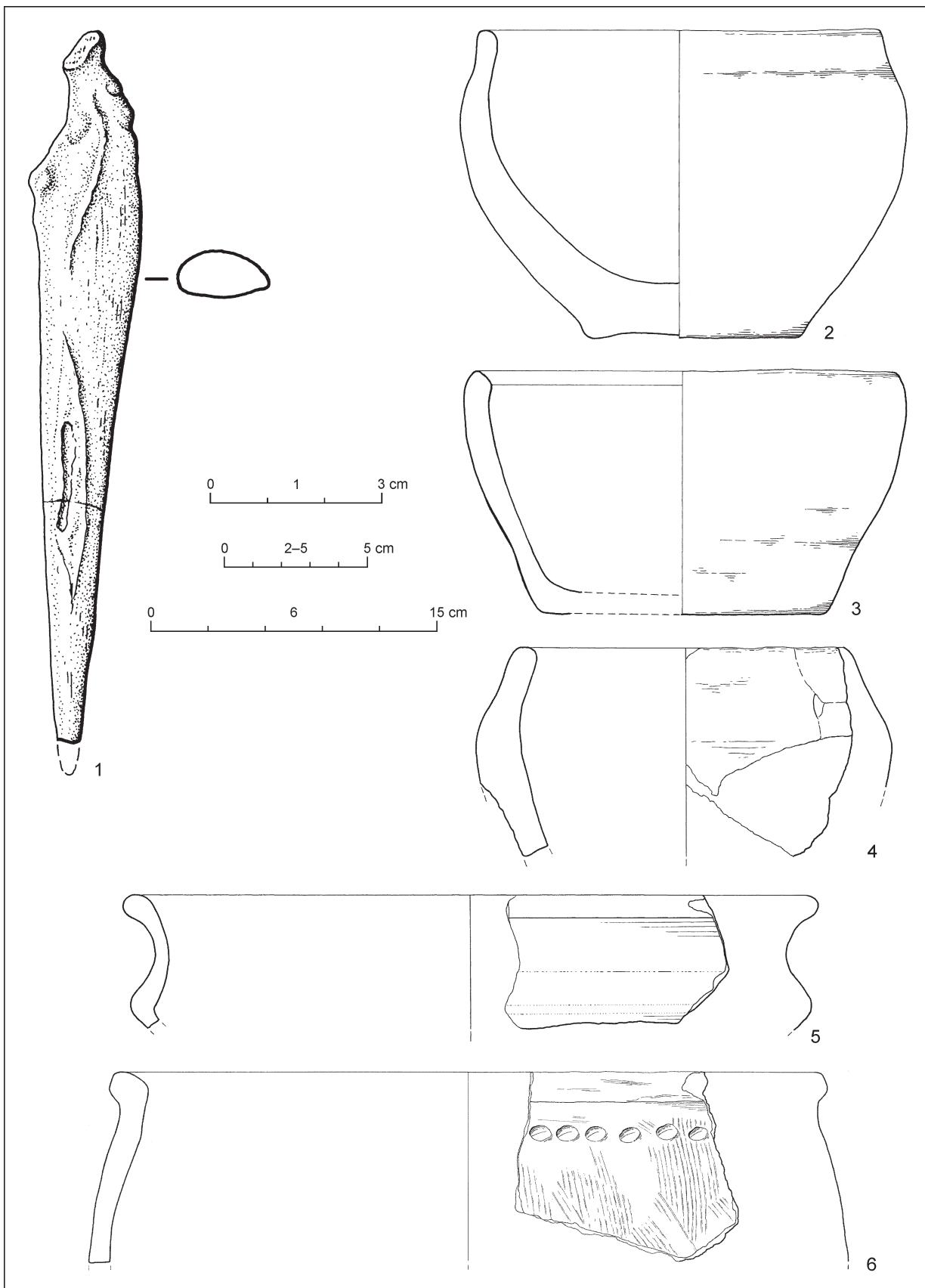
Tab. XXVII. Nitra-Chrenová II. Objekt 23/71. Keramika.

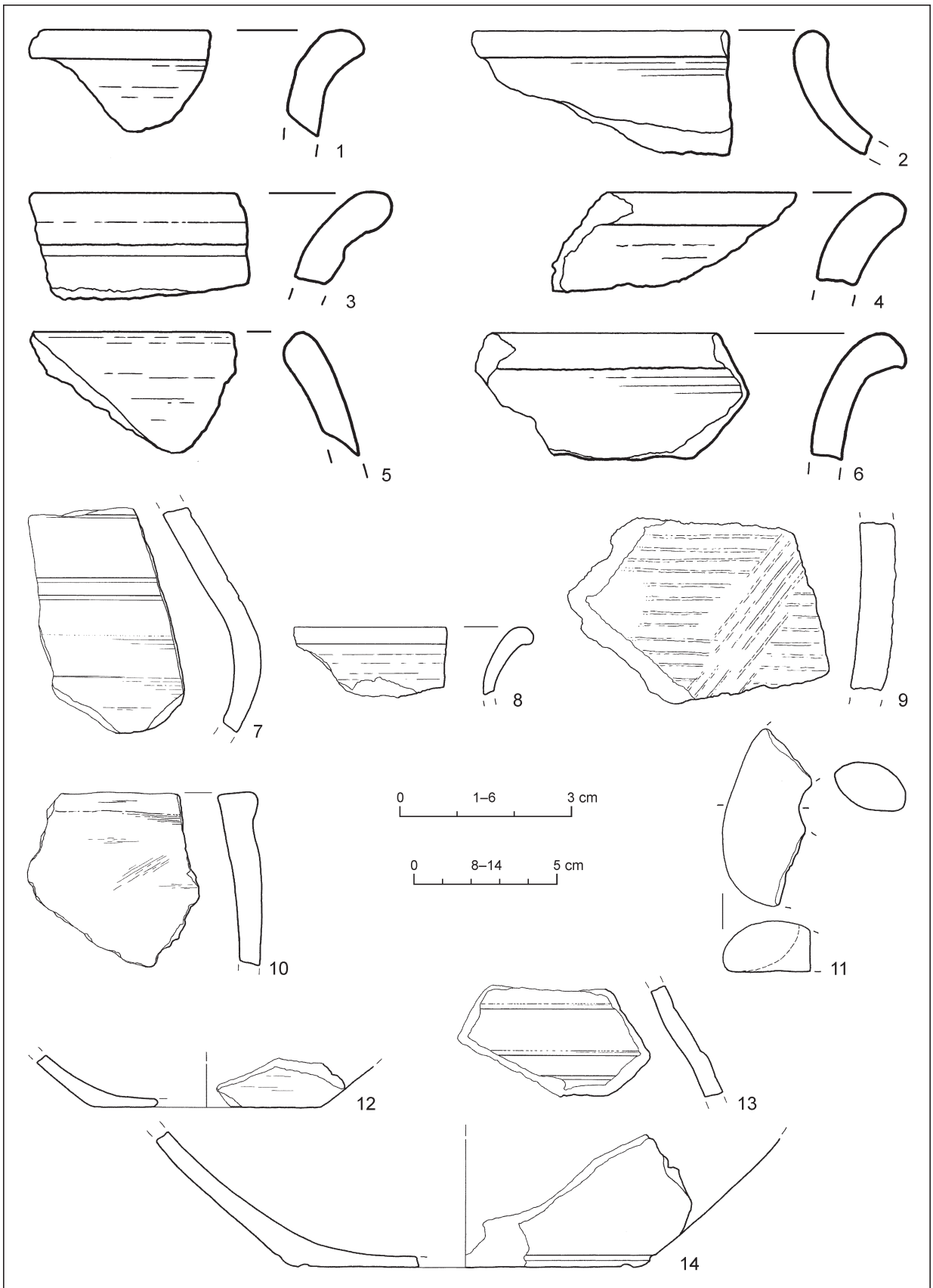
Tab. XXVIII. Nitra-Chrenová II. Objekt 23/71. Keramika.

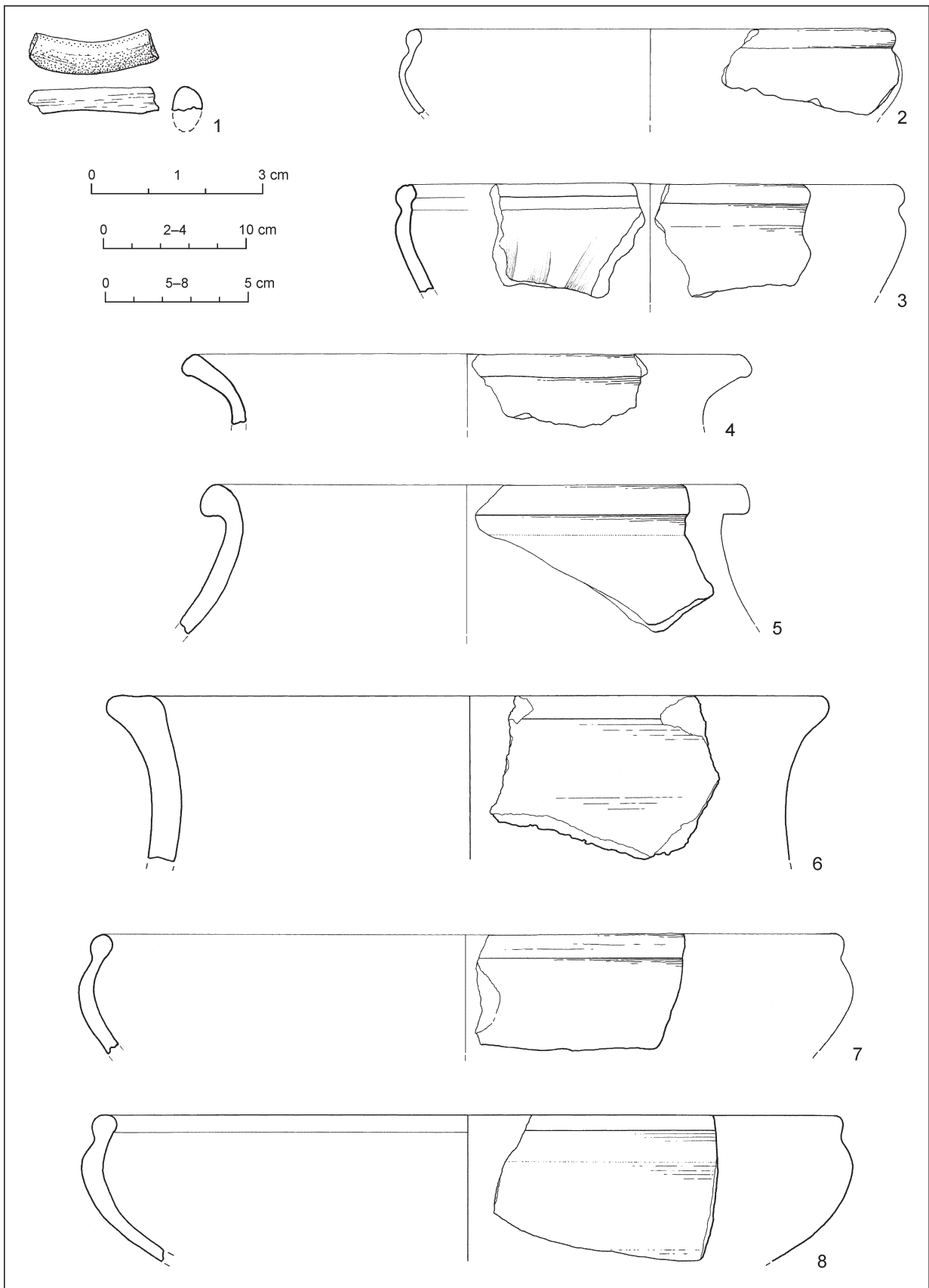
Tab. XXIX. Nitra-Chrenová II. Objekt 27/71. 1 – opracovaný paroh; 2 – hlinený praslen; 3–6 – keramika.

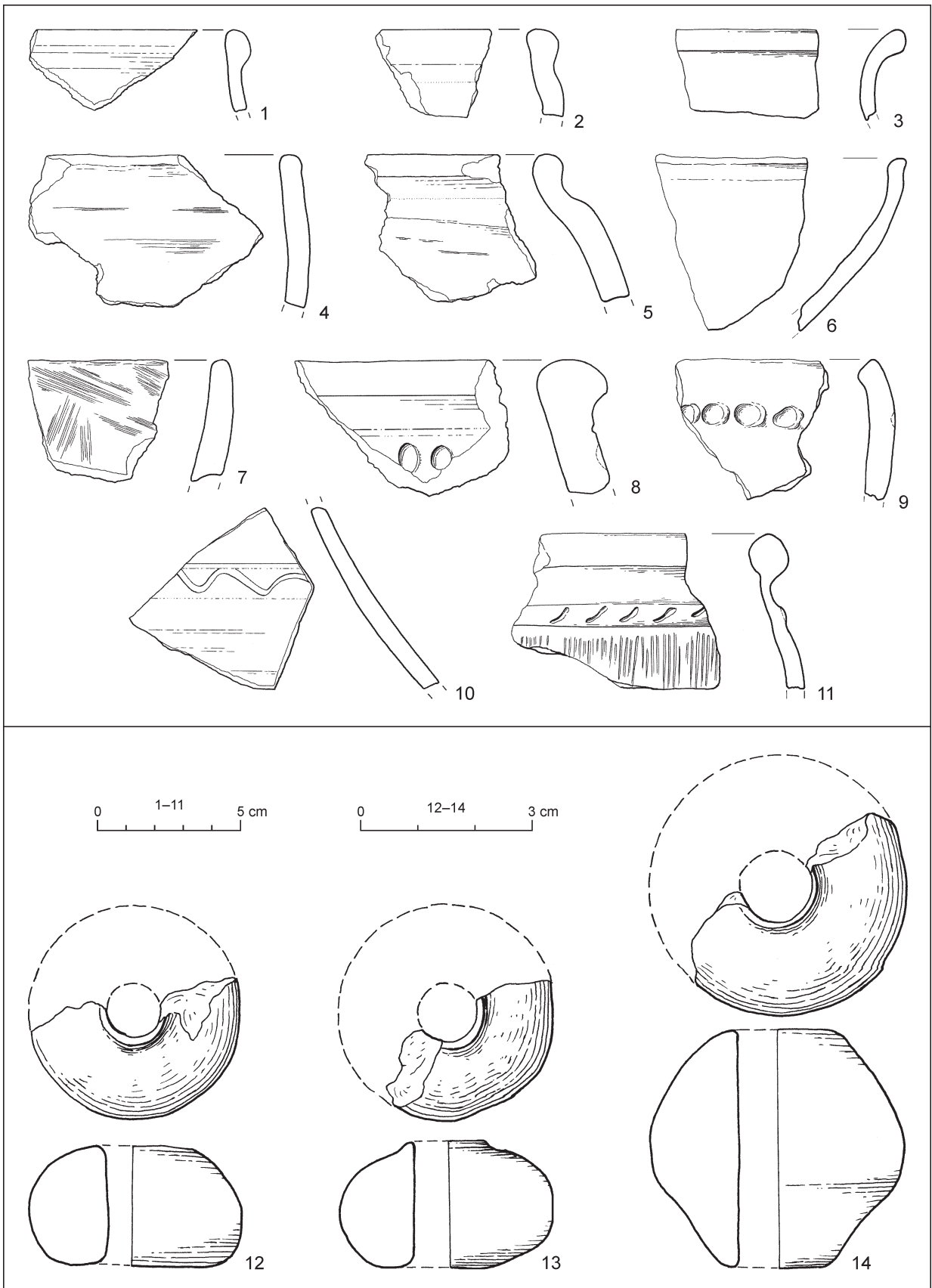
Tab. XXX. Nitra-Chrenová II. Objekt 33/71. 1 – opracovaná kosť (?); 2–6 – keramika.

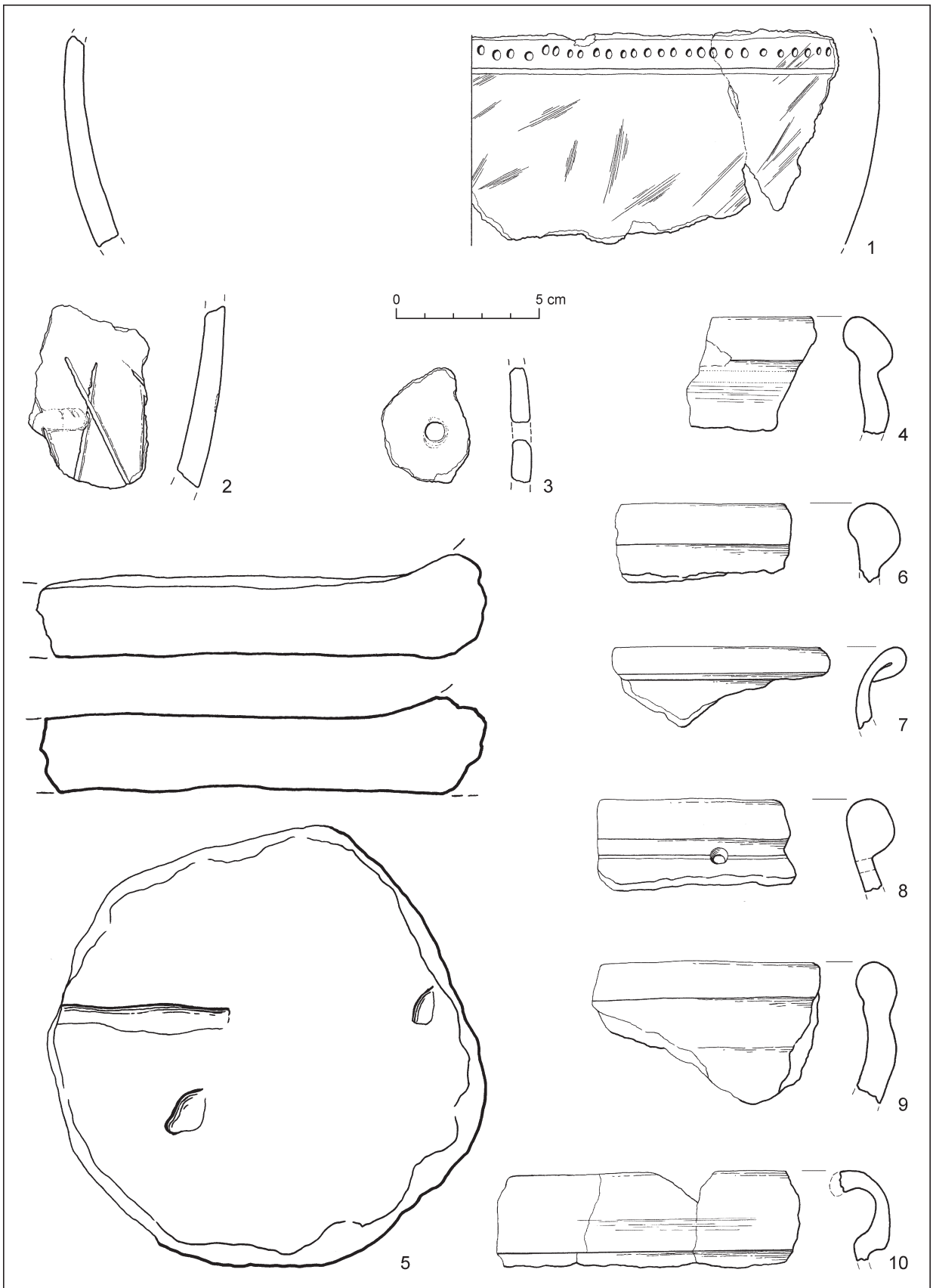
Tab. XXXI. Nitra-Chrenová II. Objekt 33/71. Keramika.

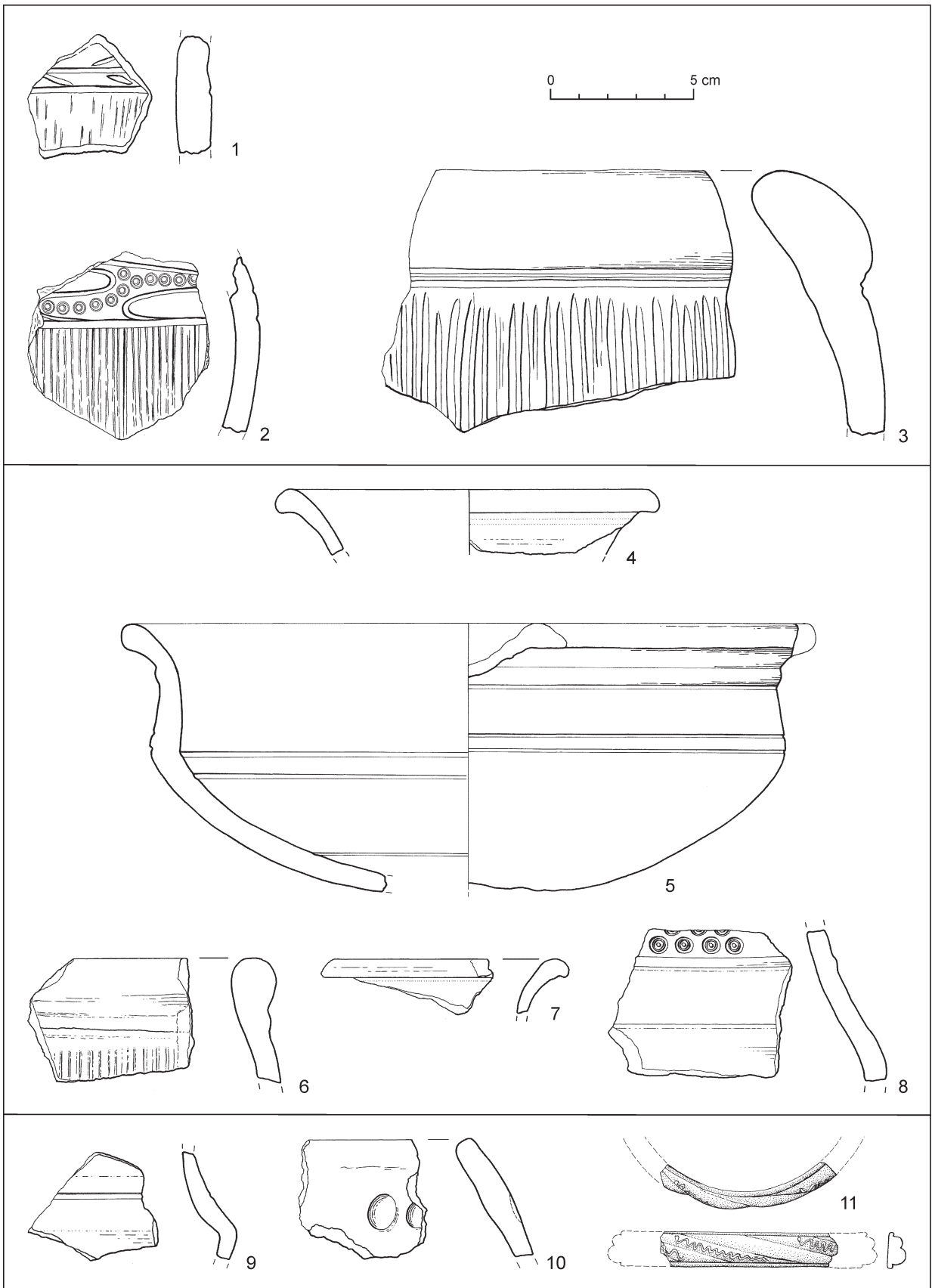
Tab. XXXII. Nitra-Chrenová III. Objekt 6/73. 1 – sarsopelitový náramok; 2–8 – keramika.

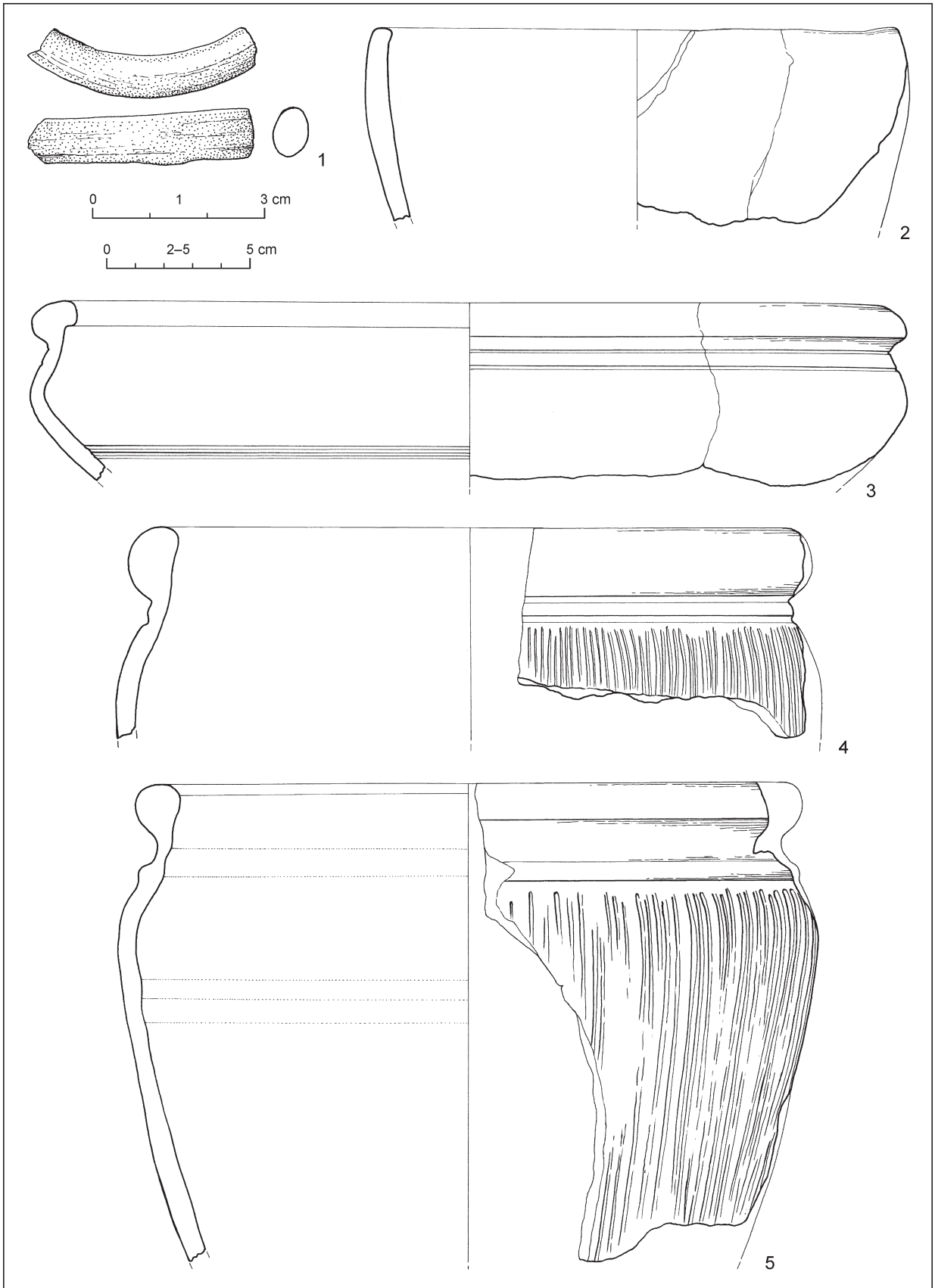
Tab. XXXIII. Nitra-Chrenová III. 1-11 – objekt 6/73, keramika; 12-14 – objekt 18/73, hlinené prasleny.

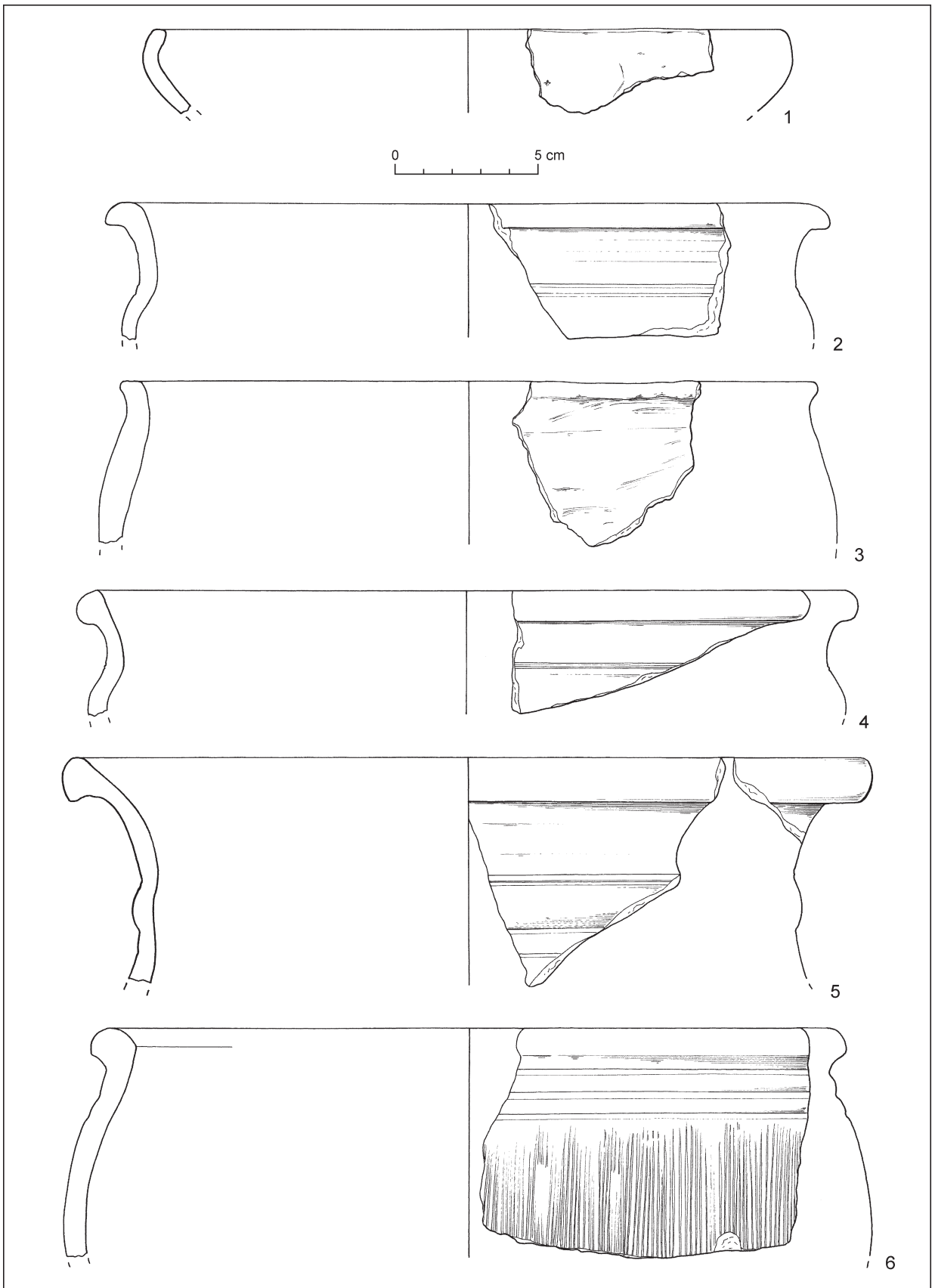
Tab. XXXIV. Nitra-Chrenová III. Objekt 16/73. 1, 2, 4-10 – keramika; 3 – hlinené koliesko.

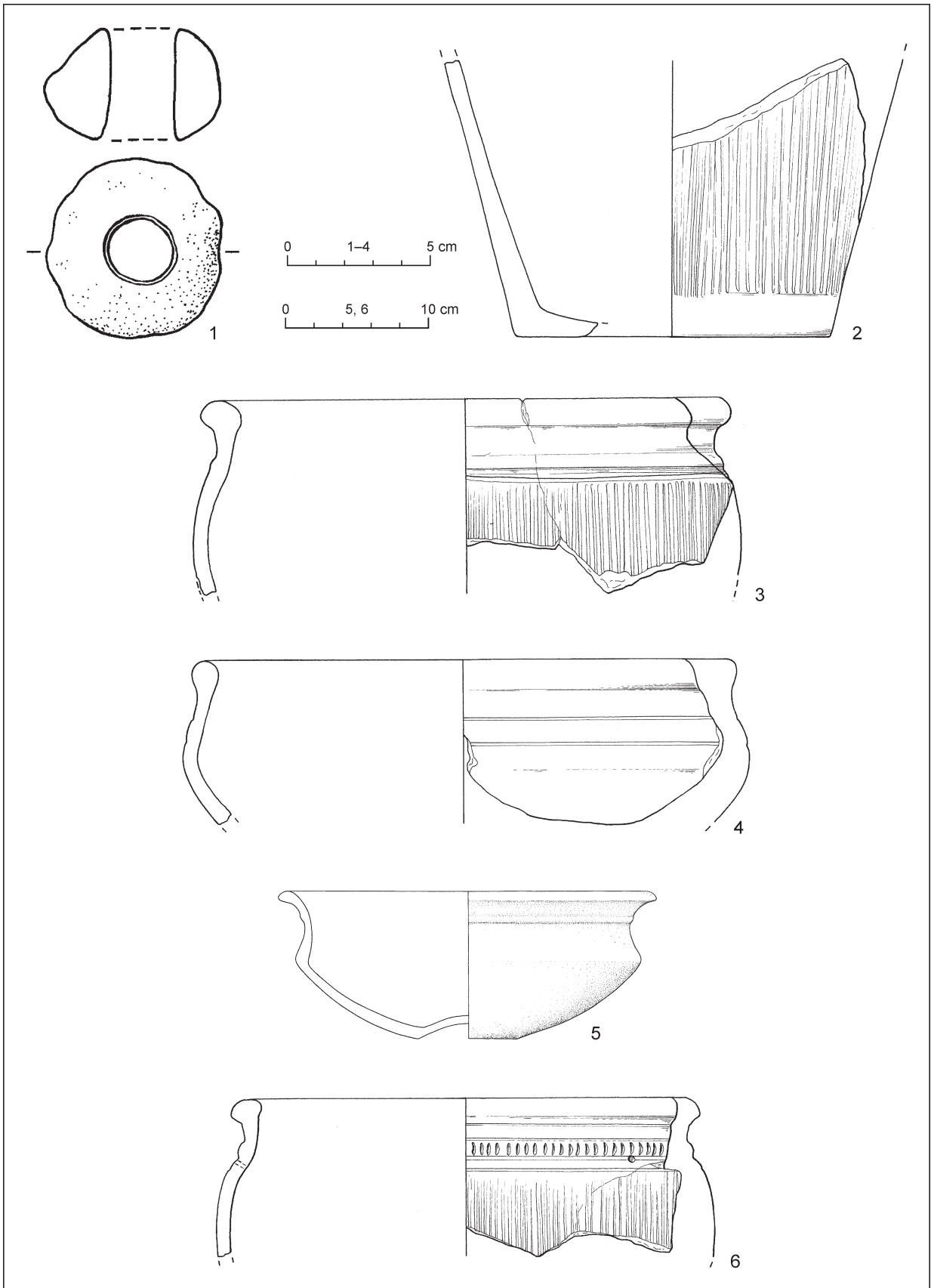
Tab. XXXV. Nitra-Chrenová III. 1-3 – objekt 16/73; 4-8 – objekt 16a/73; 9-11 – objekt 13/73. 1-10 – keramika; 11 – sklený náramok.

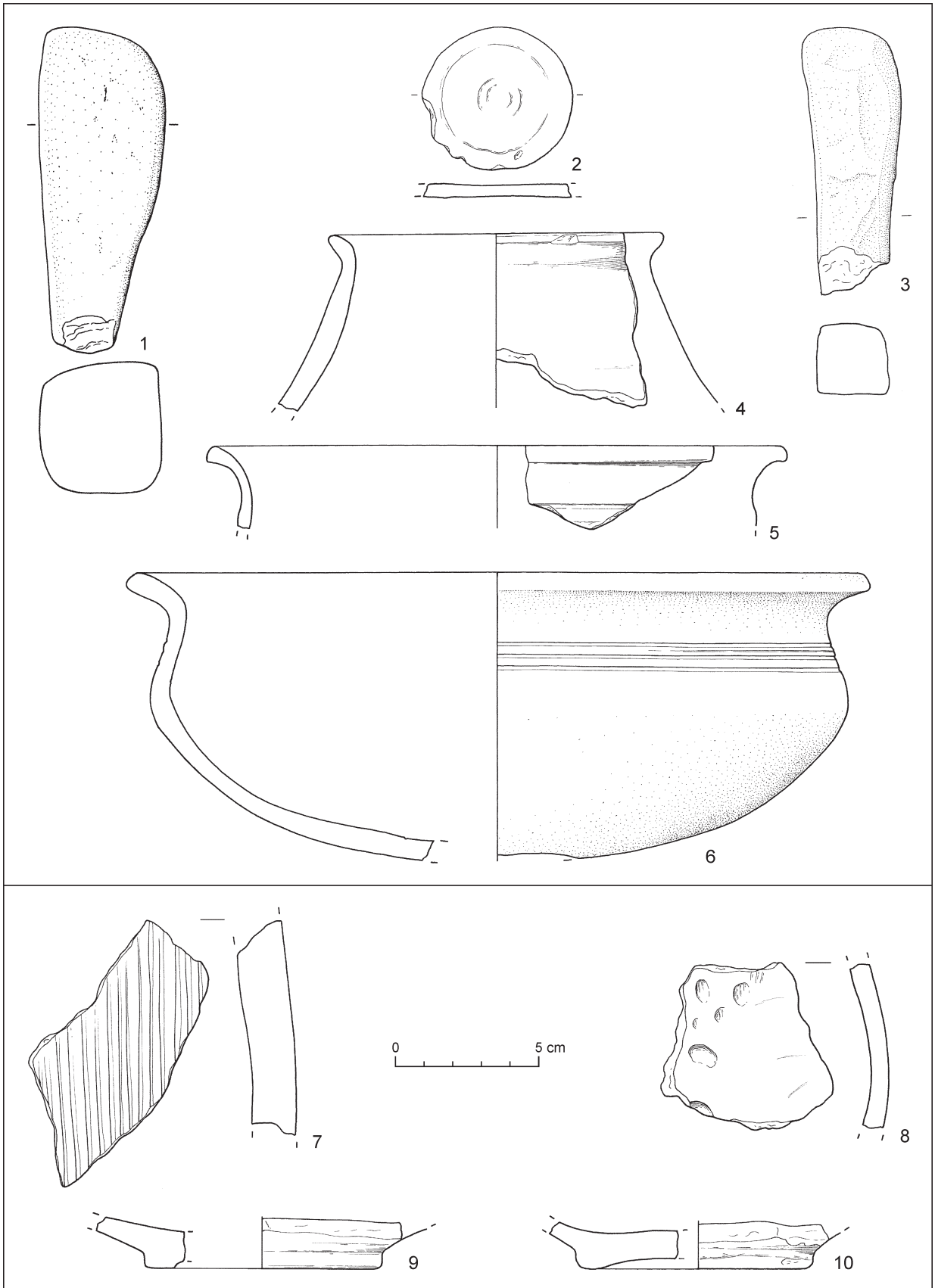
Tab. XXXVI. Nitra-Chrenová III. Objekt 16/73. 1 – sapropelitový náramok; 2–5 – keramika.

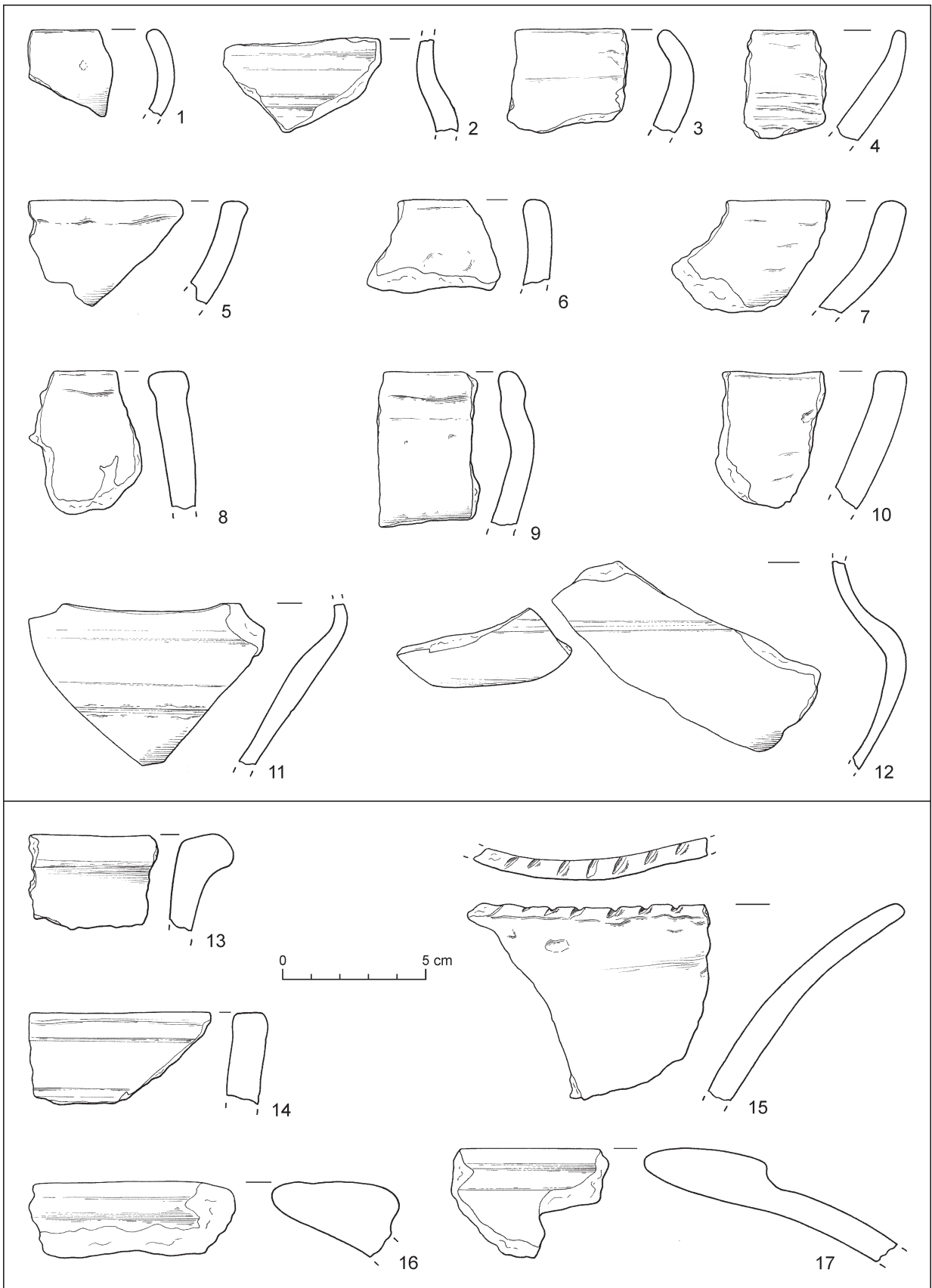
Tab. XXXVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 7/77. Keramika.

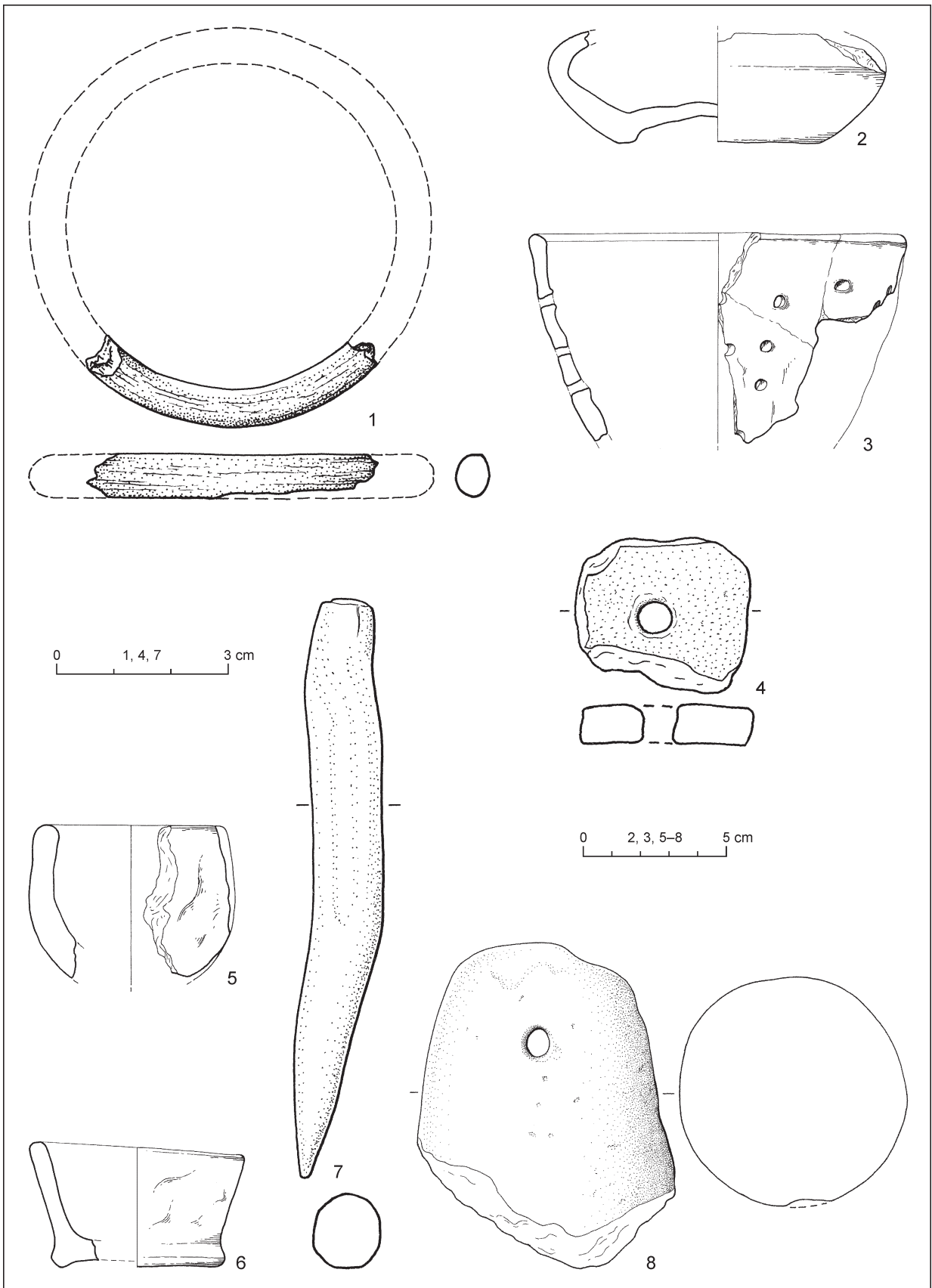
Tab. XXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 7/77. 1 – hlinený práslen; 2–6 – keramika.

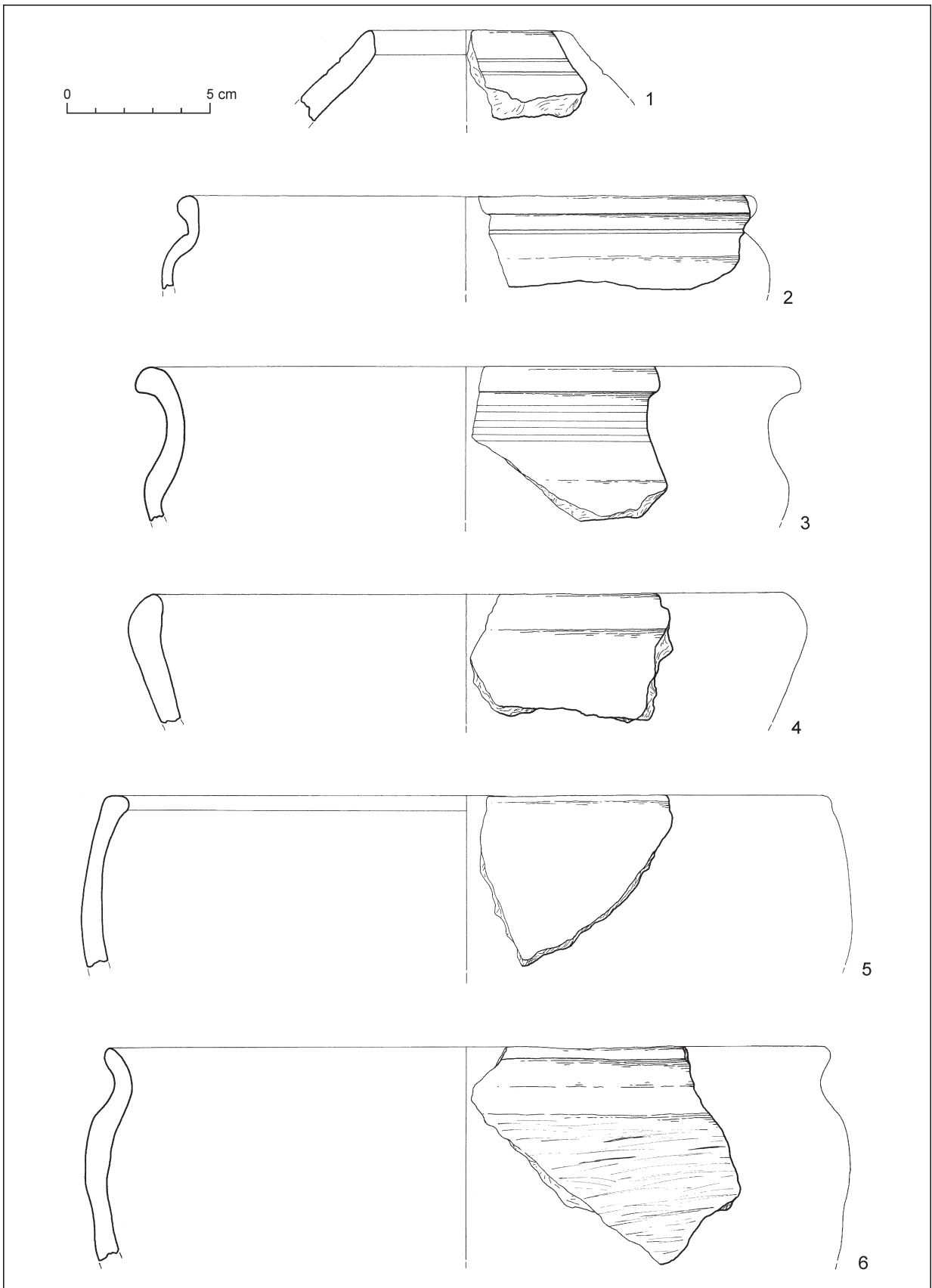
Tab. XXXIX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-6 – objekt 43/79; 7-10 – objekt 25b/79 (neskôr objekt 98).
1, 3 – opracovaný kameň (brúsik); 2, 4-10 – keramika.

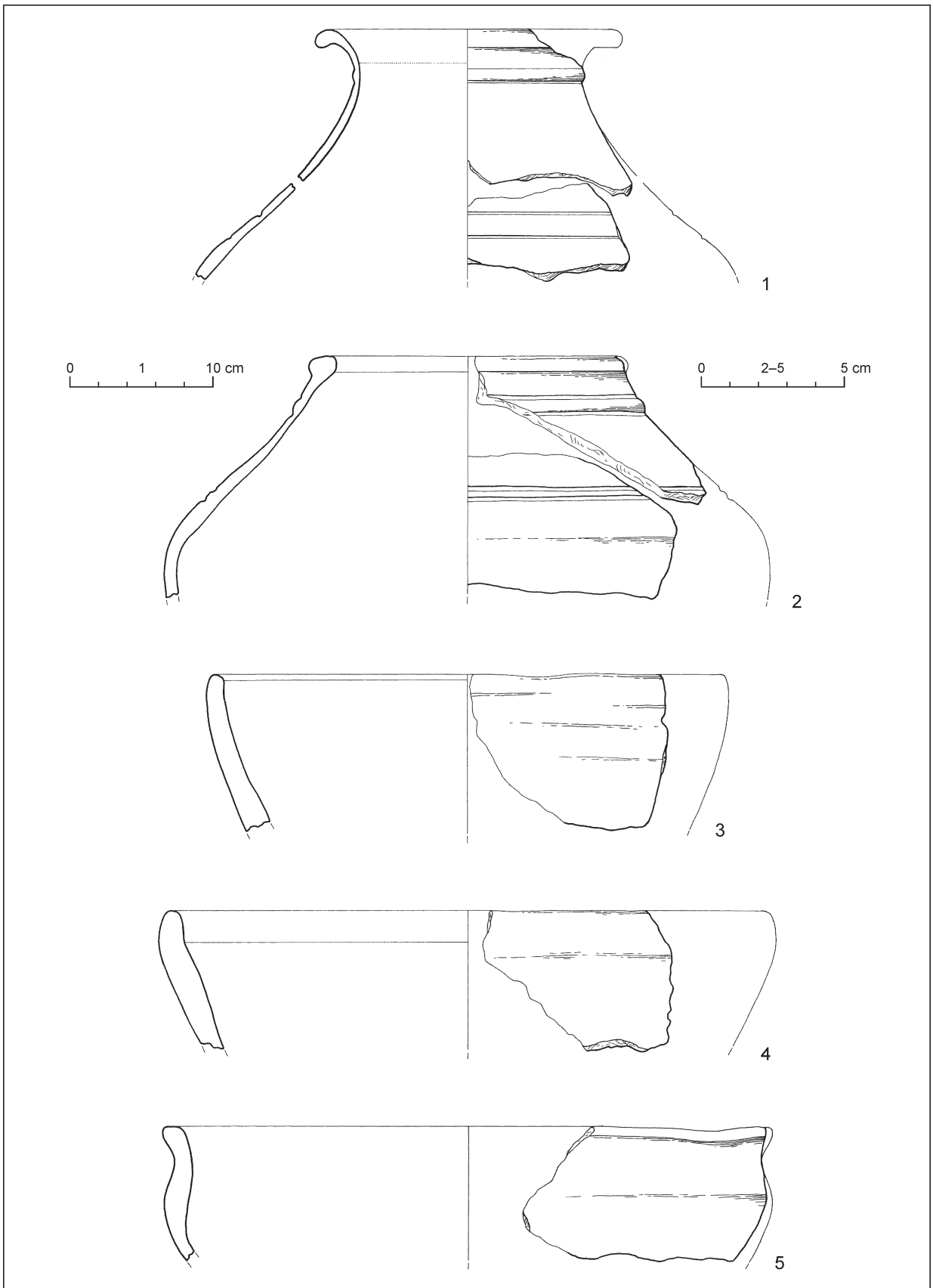
Tab. XL. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-12 – objekt 43/79; 13-17 – objekt 65/80. Keramika.

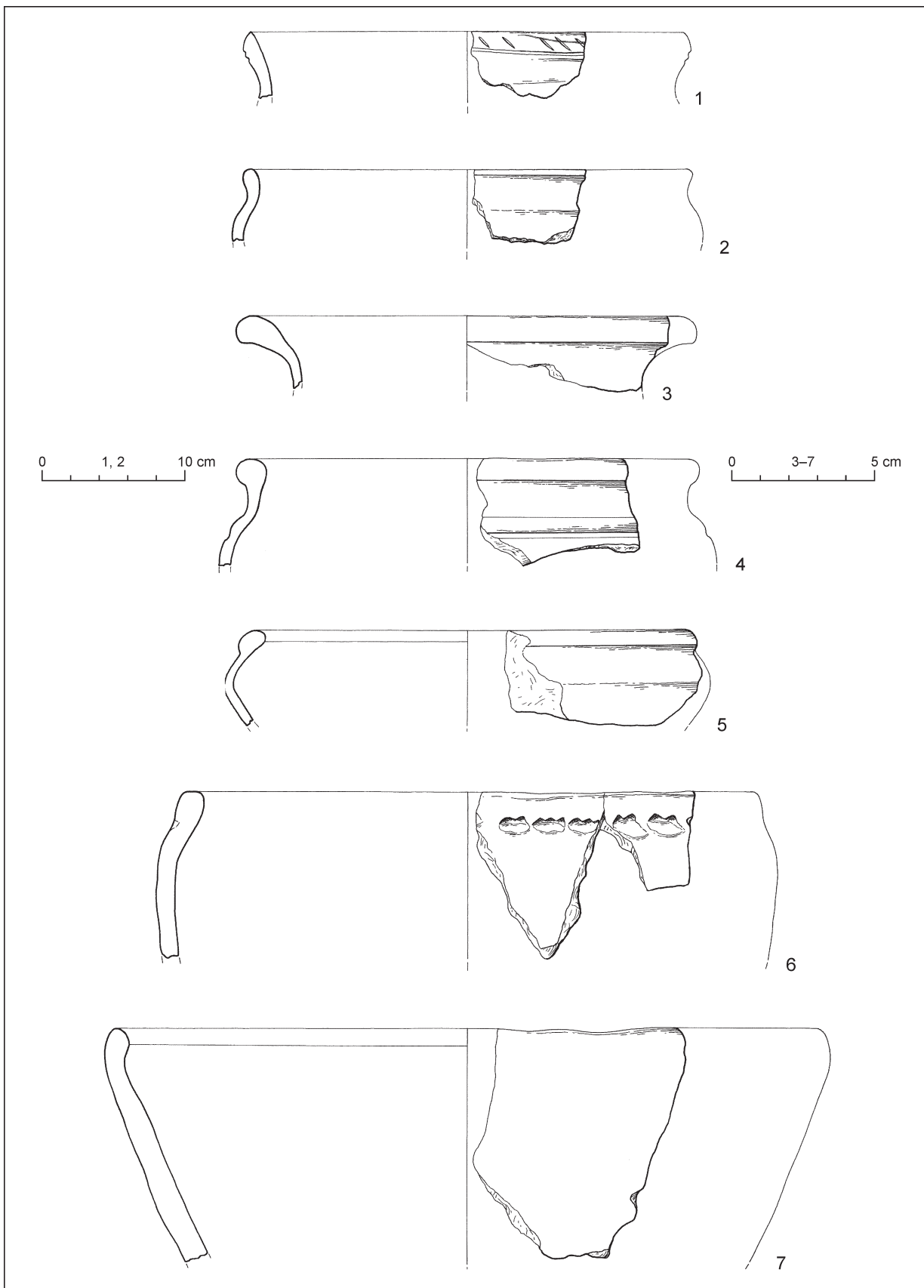
Tab. XLI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80. 1 – sapropelitový náramok; 2, 3, 5, 6 – keramika; 4 – hlinené koliesko; 7 – opracovaná kosť; 8 – hlinené závažie.

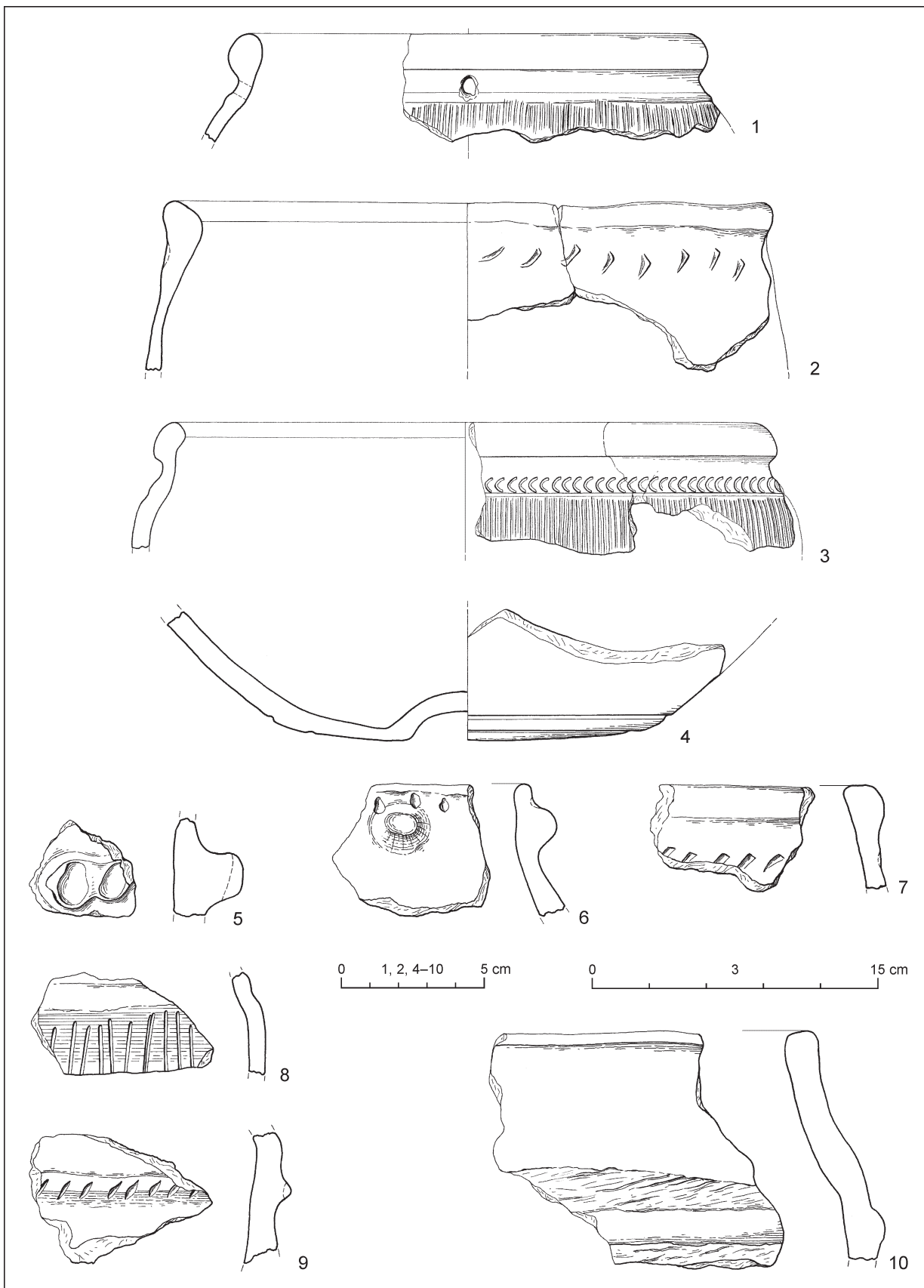
Tab. XLII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80. Keramika.

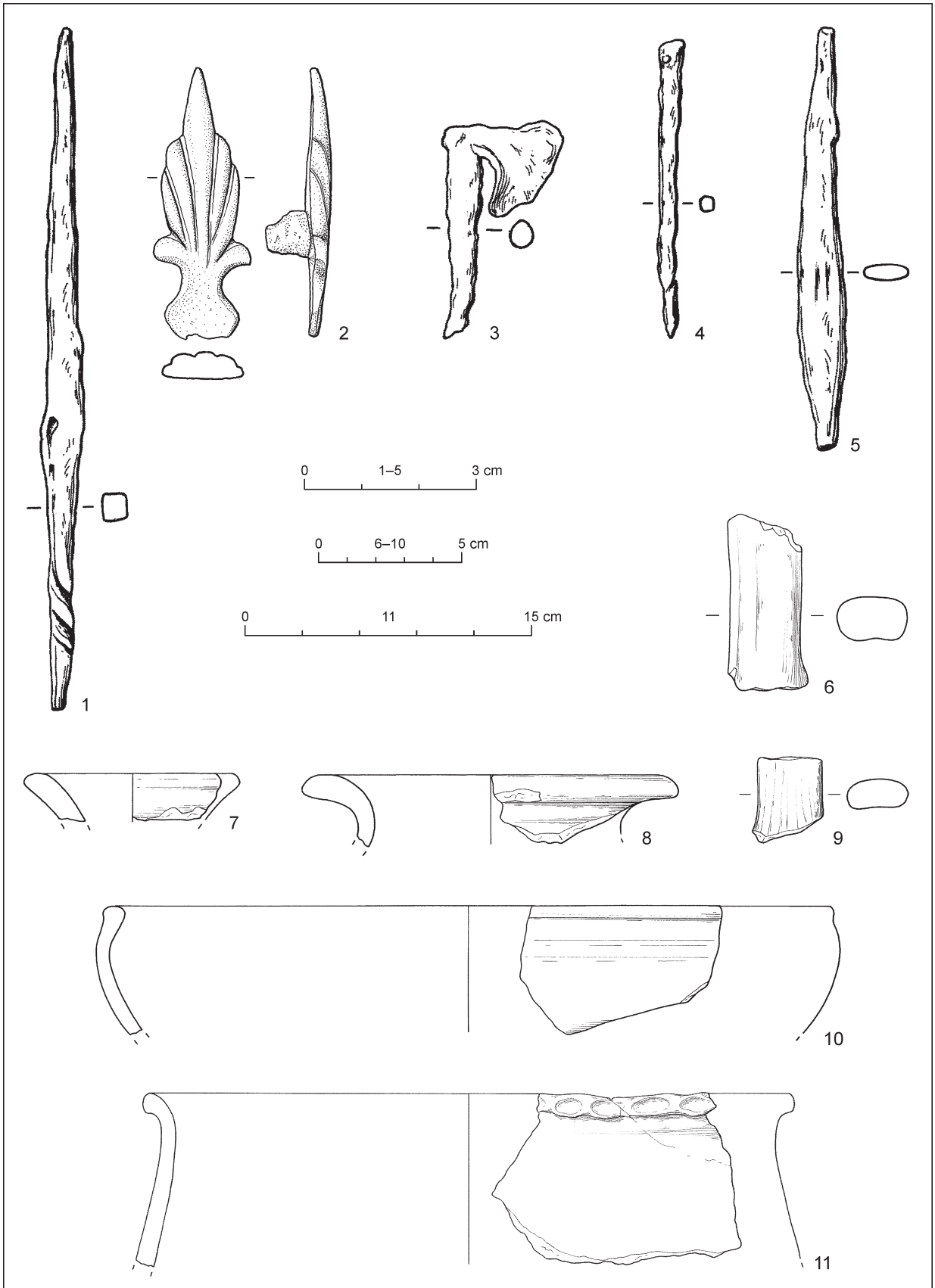
Tab. XLIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80. Keramika.

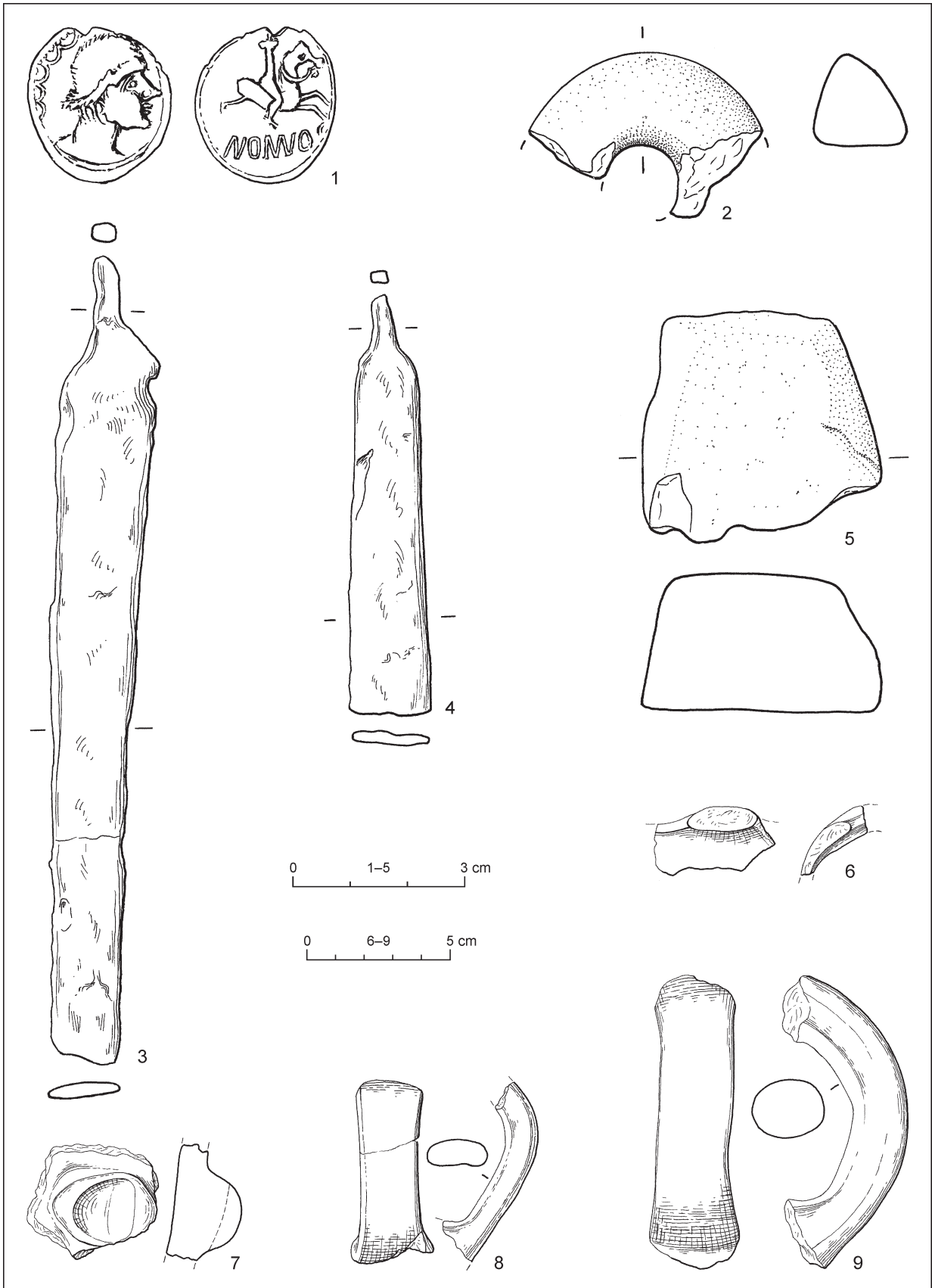
Tab. XLIV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80. Keramika.

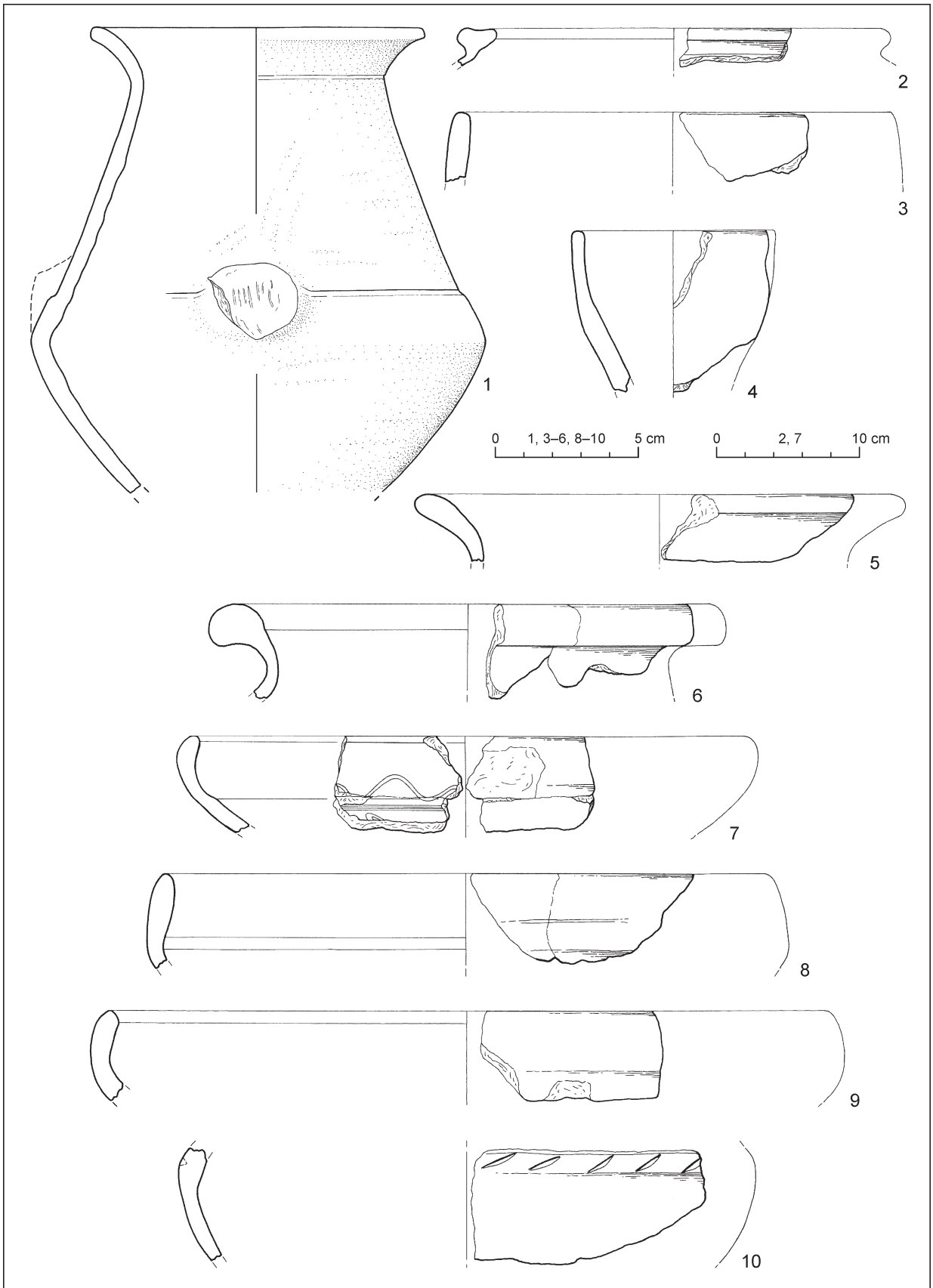
Tab. XLV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 74/80. Keramika.

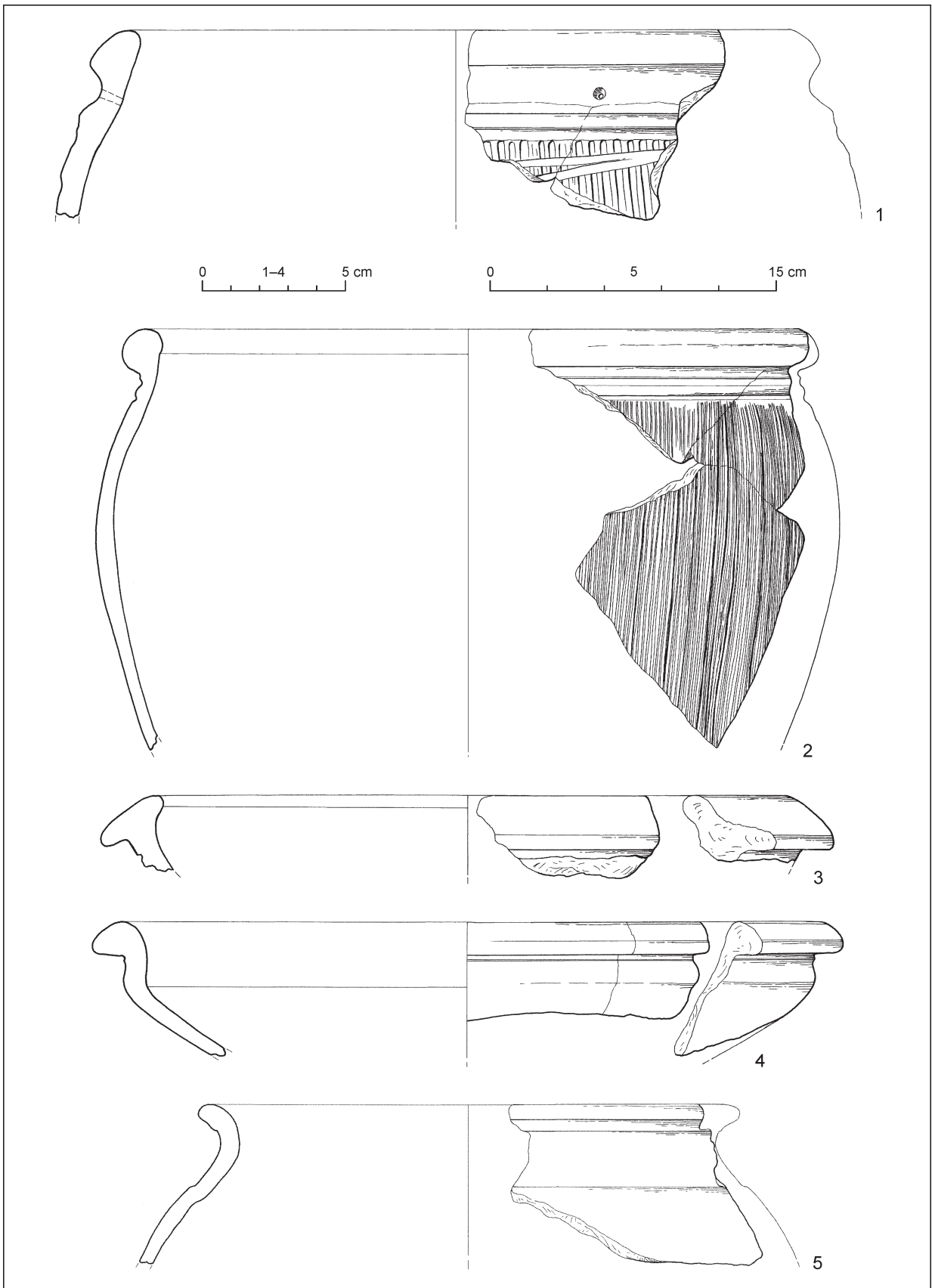
Tab. XLVI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 25b/79 (neskôr 98/80). 1 – železný vrták; 2 – bronzová zápona; 3–5 – železné predmety; 6–11 – keramika.

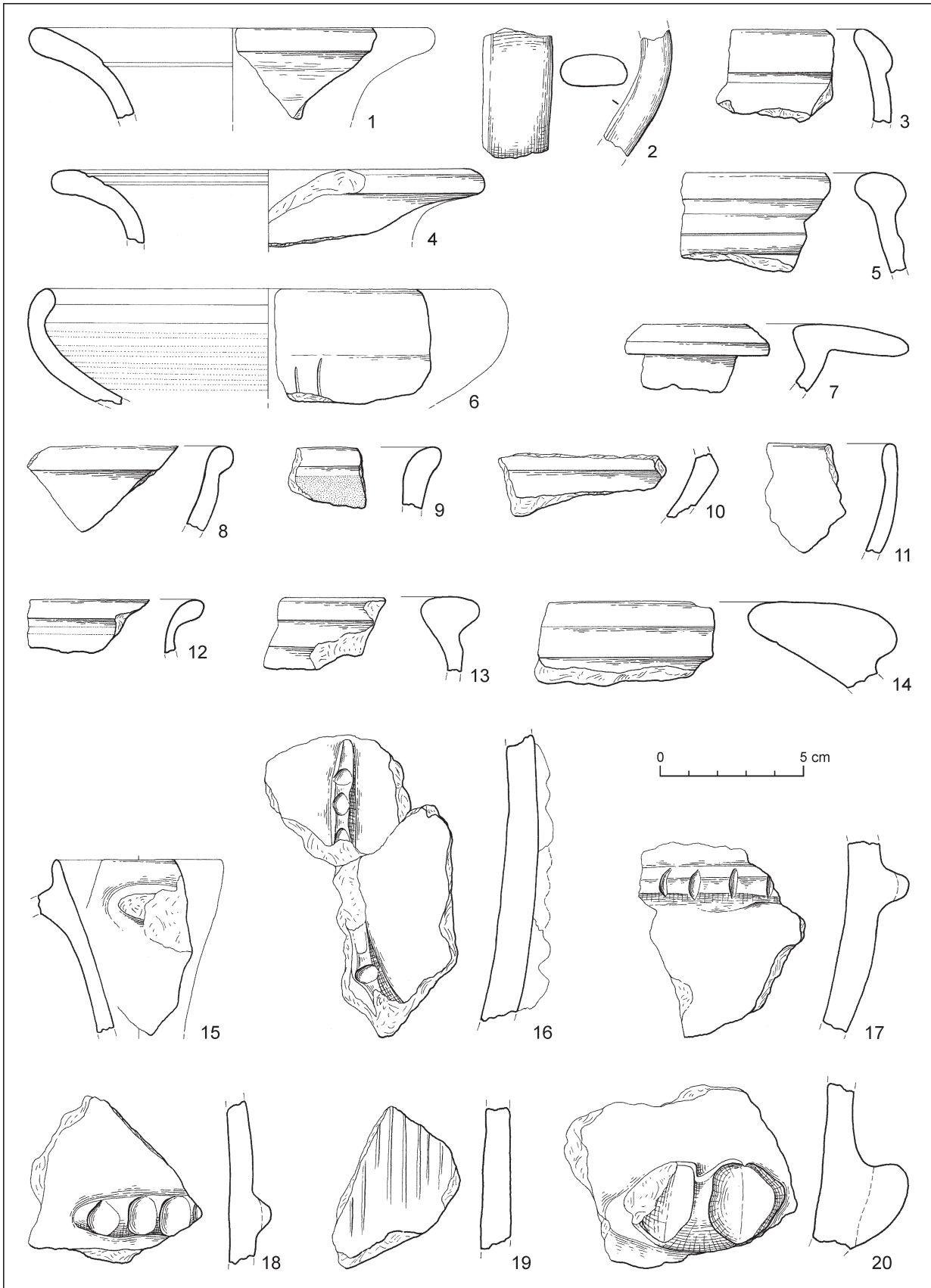
Tab. XLVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 98/80. 1 – strieborná minca; 2 – hlinený praslen; 3, 4 – železné nástroje; 5 – kameň opracovaný (brúsik); 6–9 – keramika.

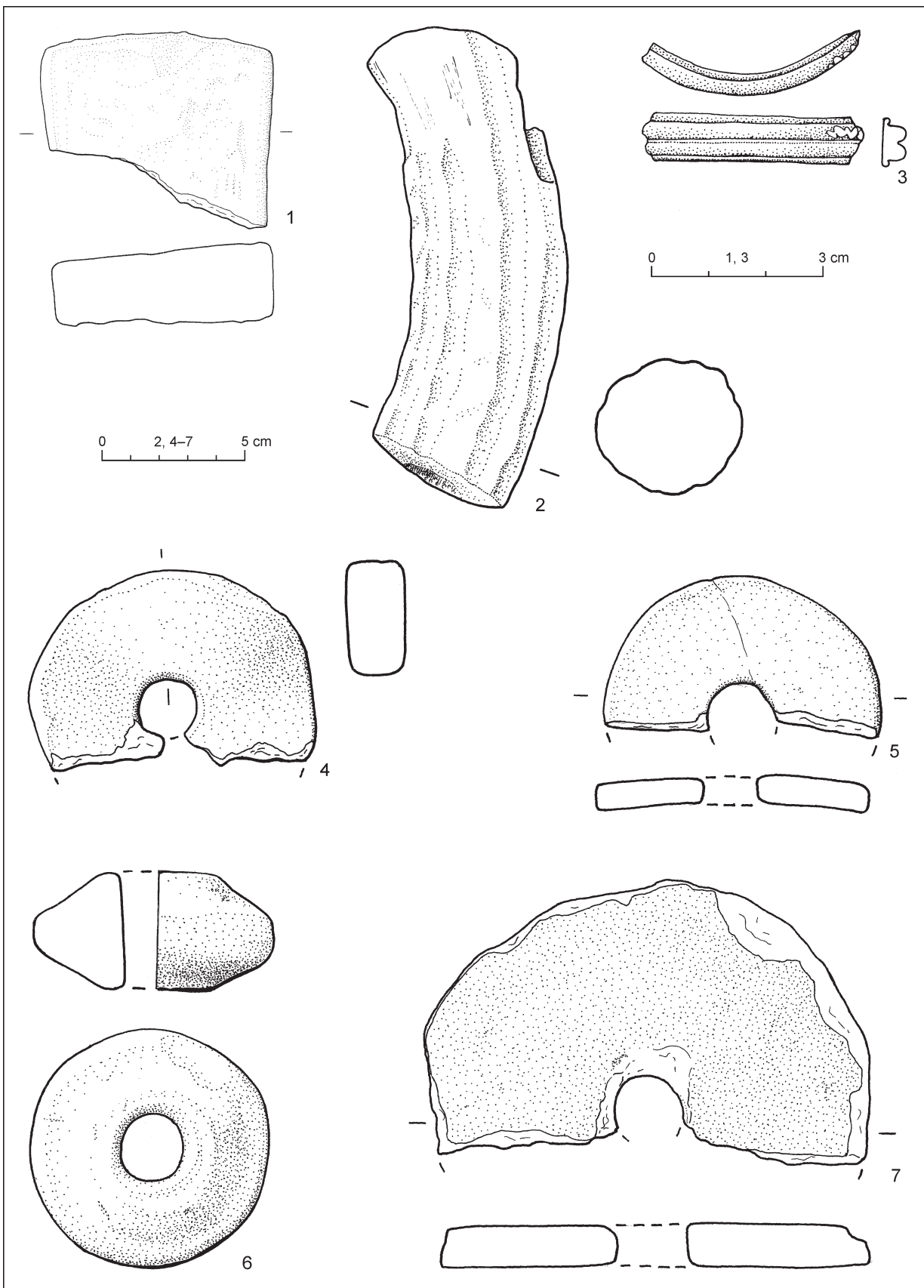
Tab. XLVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 98/80. Keramika.

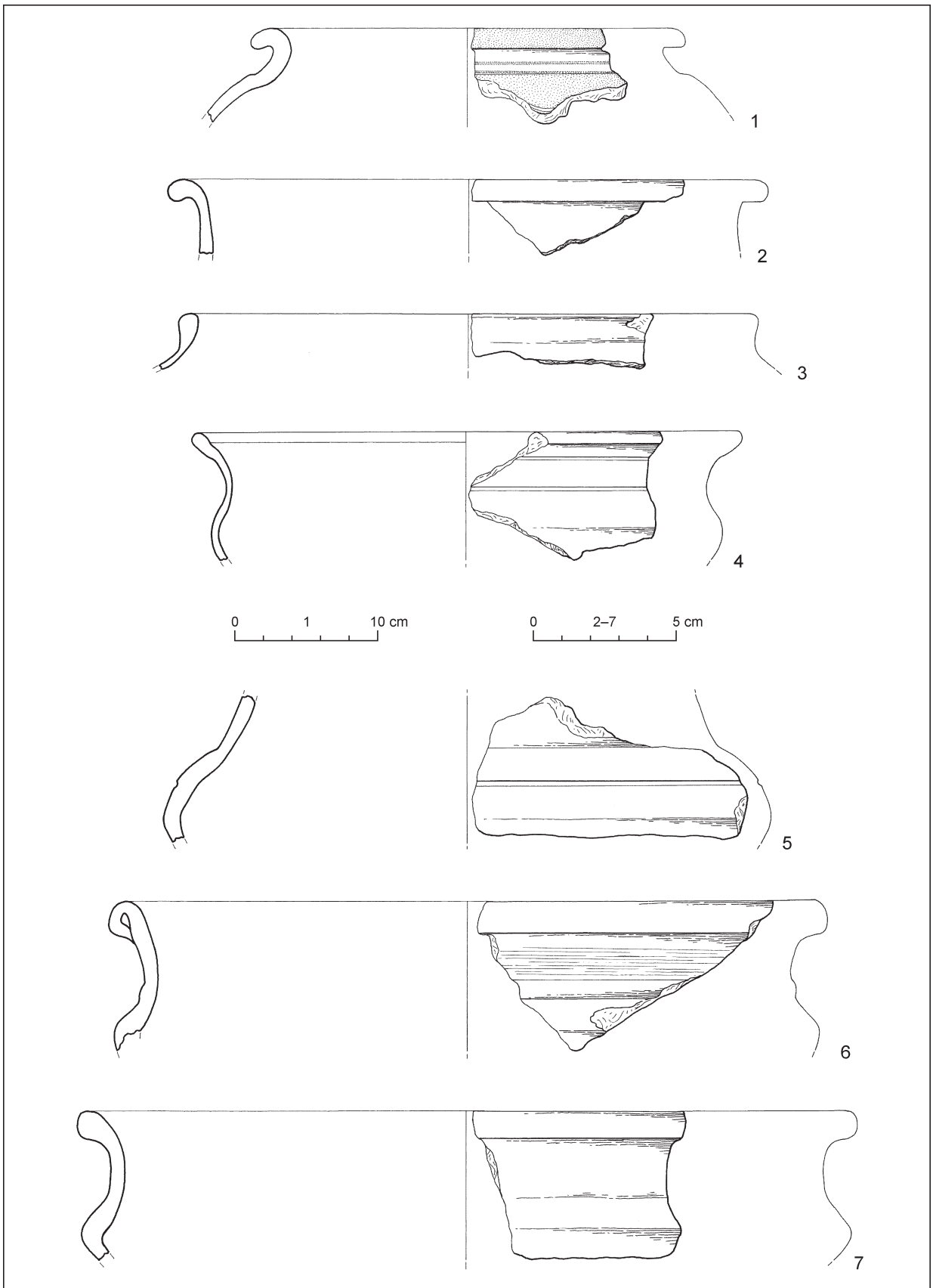
Tab. XLIX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 98/80. Keramika.

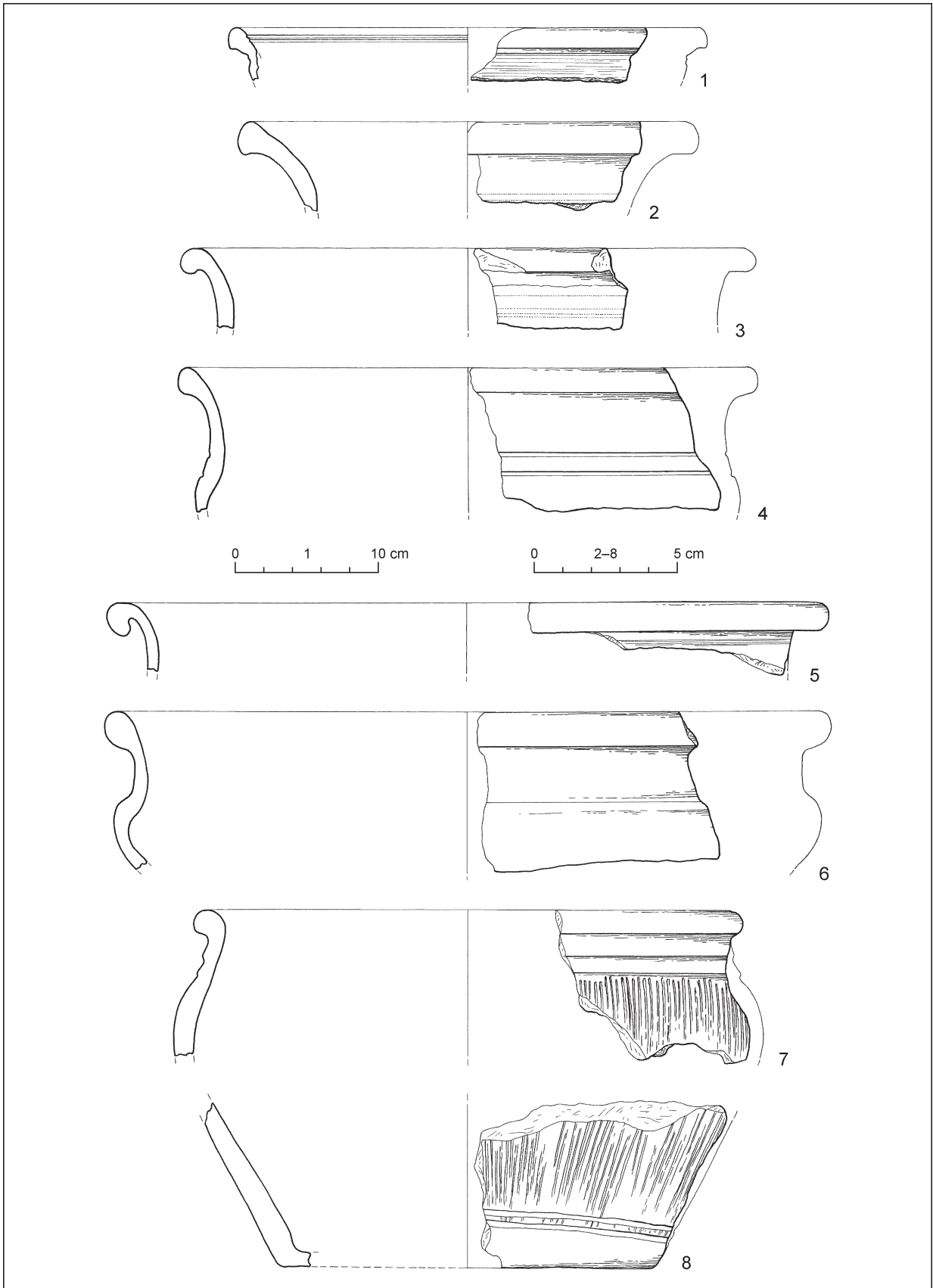
Tab. L. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 98/80. Keramika.

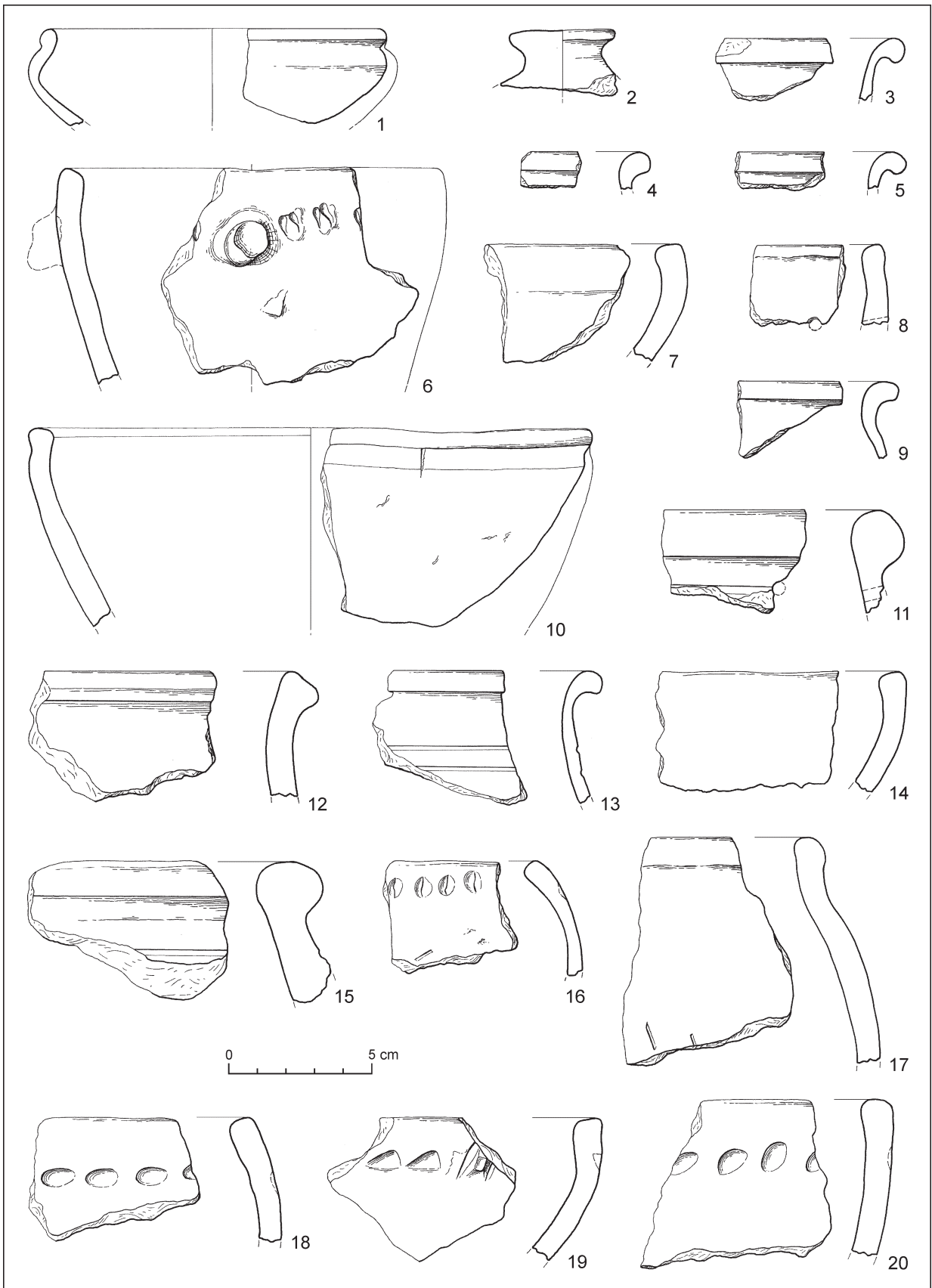
Tab. LI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 100/80. 1 – kameň opracovaný (brúsik); 2 – paroh opracovaný; 3 – sklený náramok; 4, 5, 7 – hlinené kolieska; 6 – hlinený praslen.

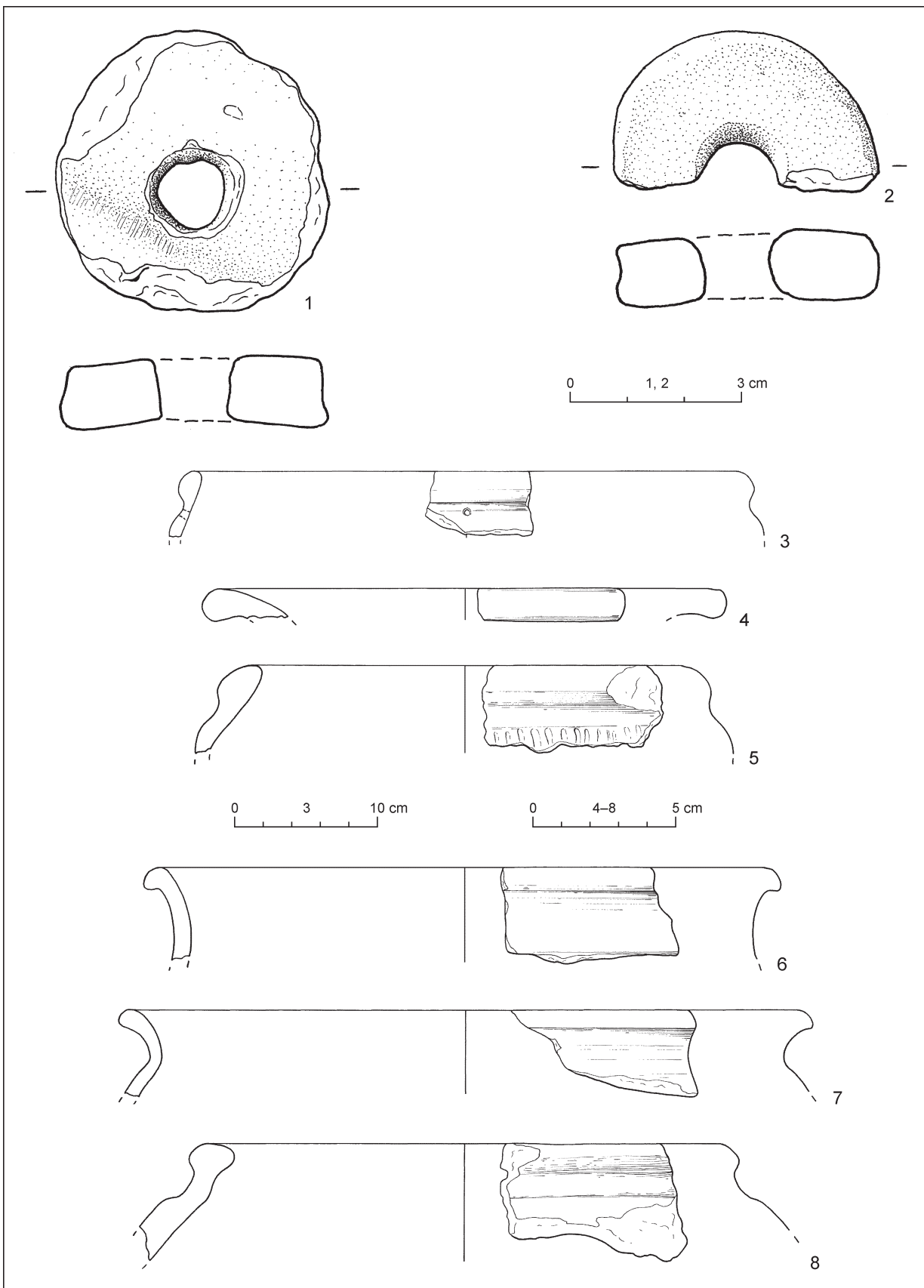
Tab. LII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 100/80. Keramika.

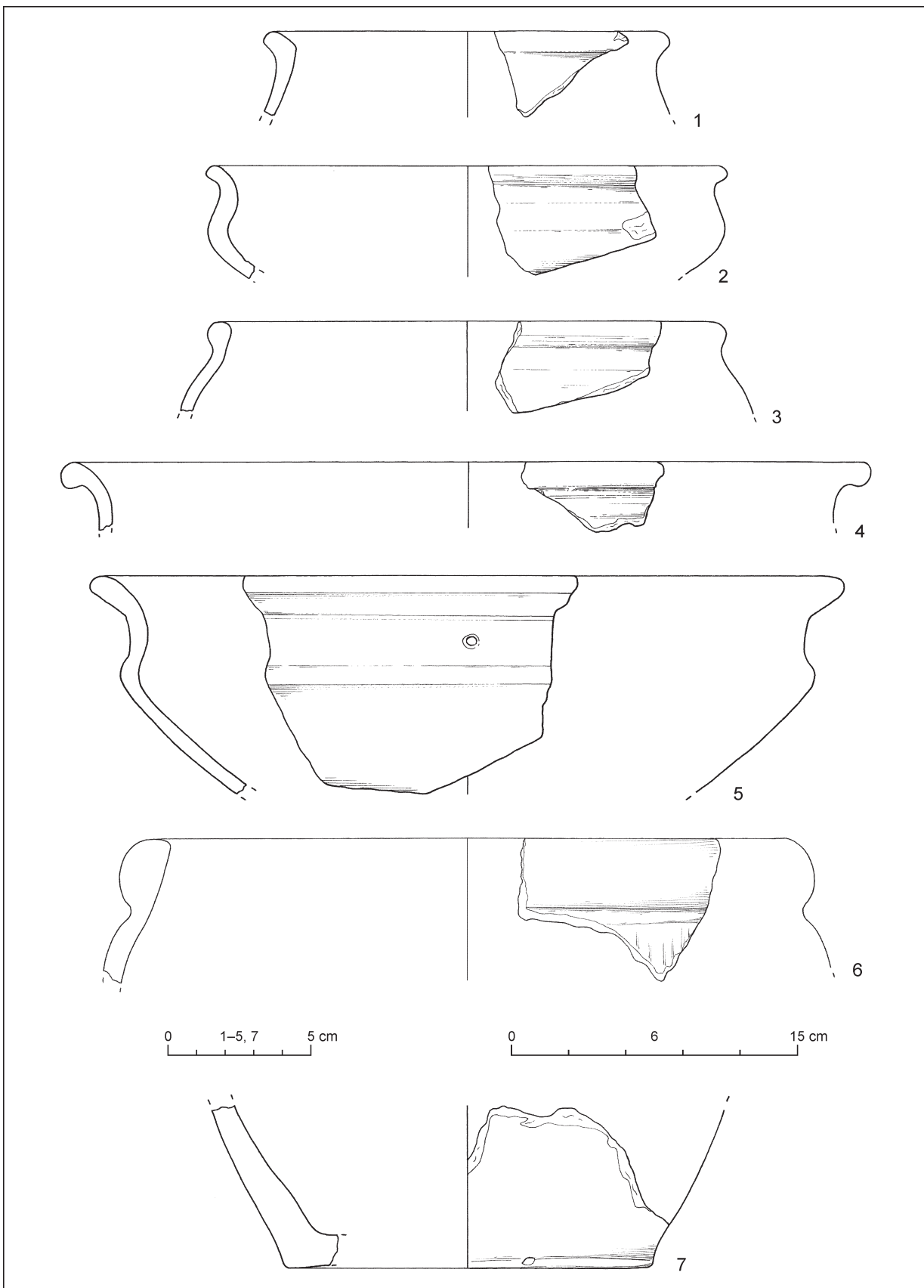
Tab. LIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 100/80. Keramika.

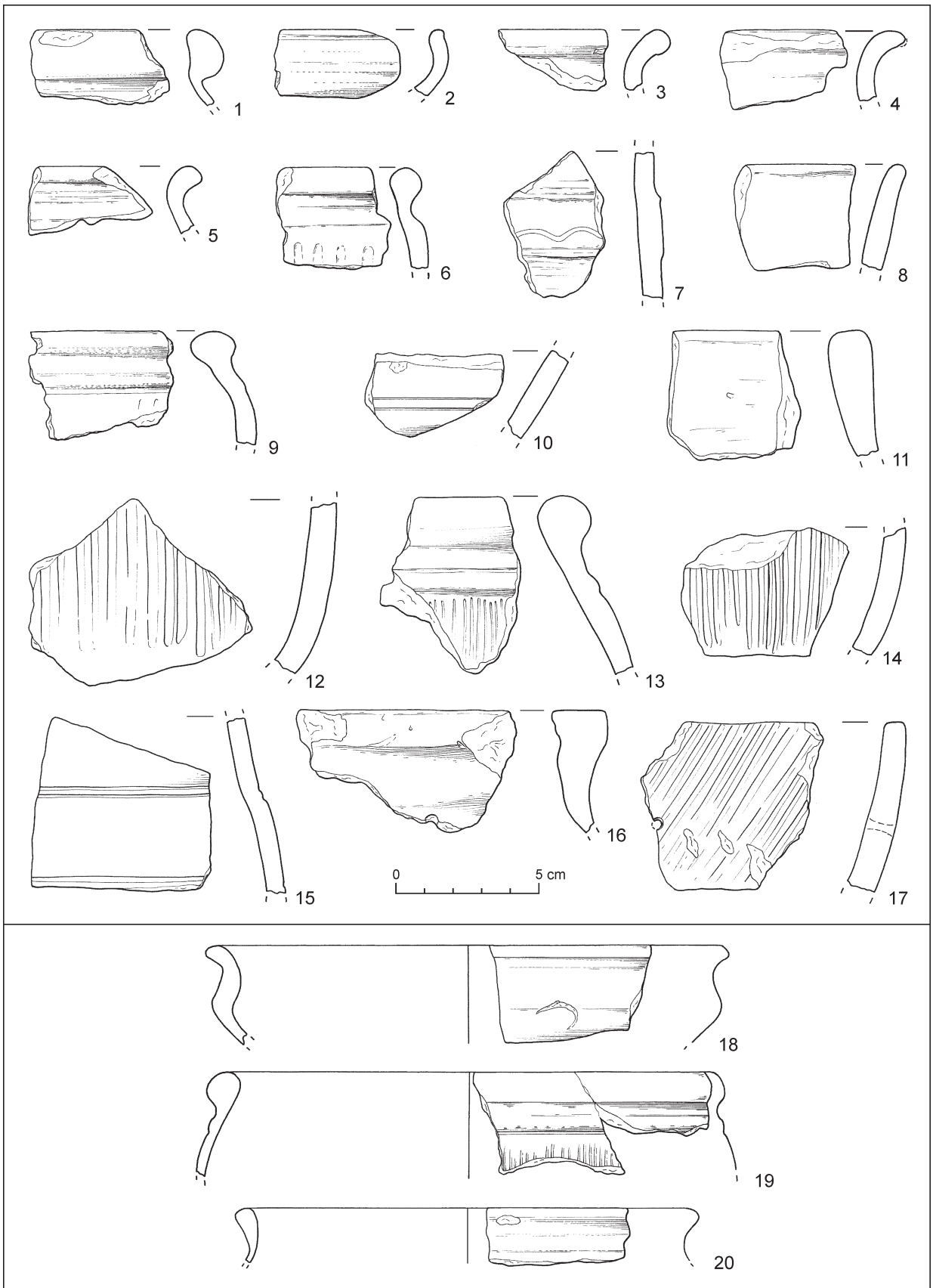
Tab. LIV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 100/80. Keramika.

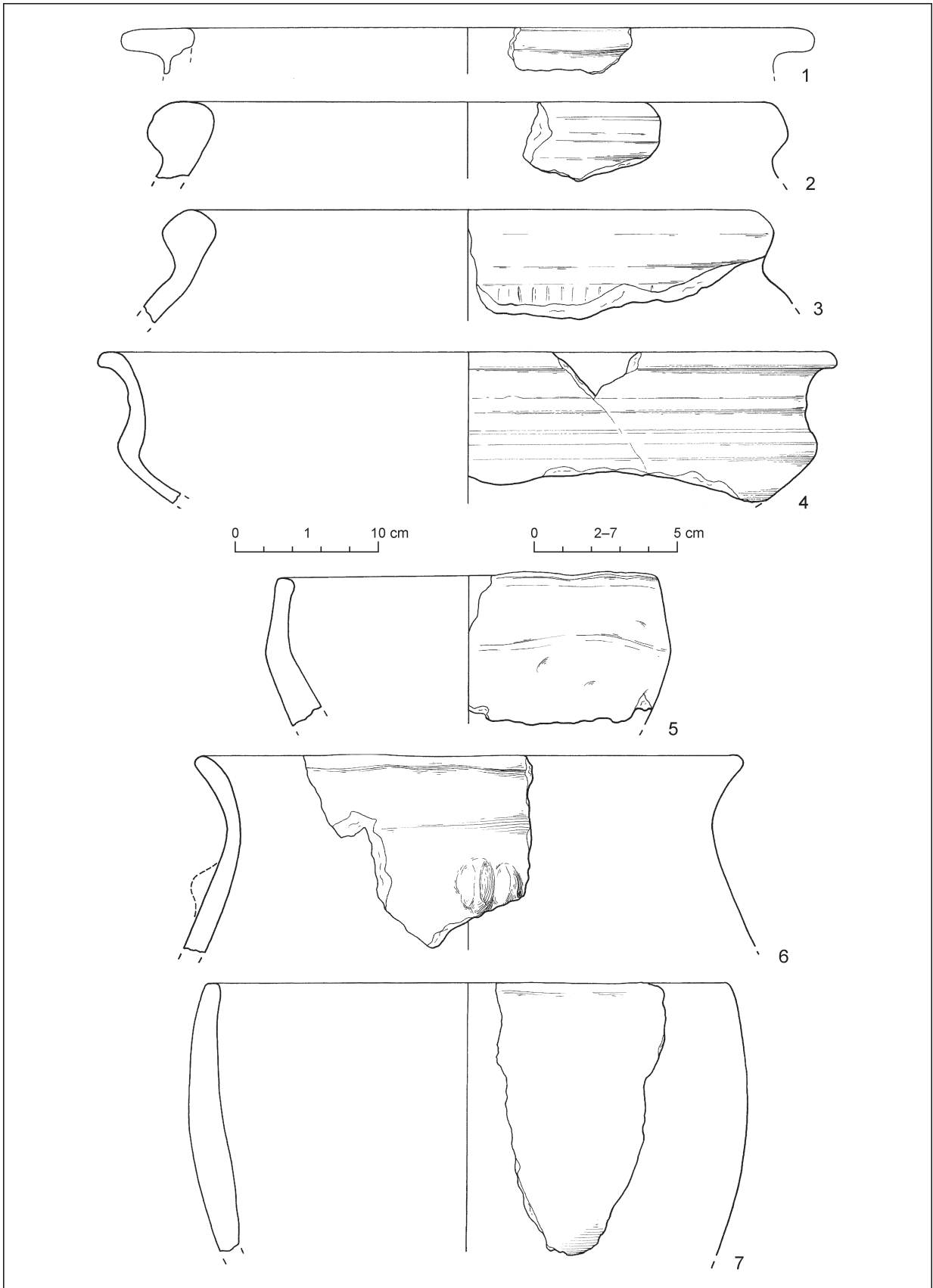
Tab. LV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 106/81. 1, 2 – hlinené kolieska; 3–8 – keramika.

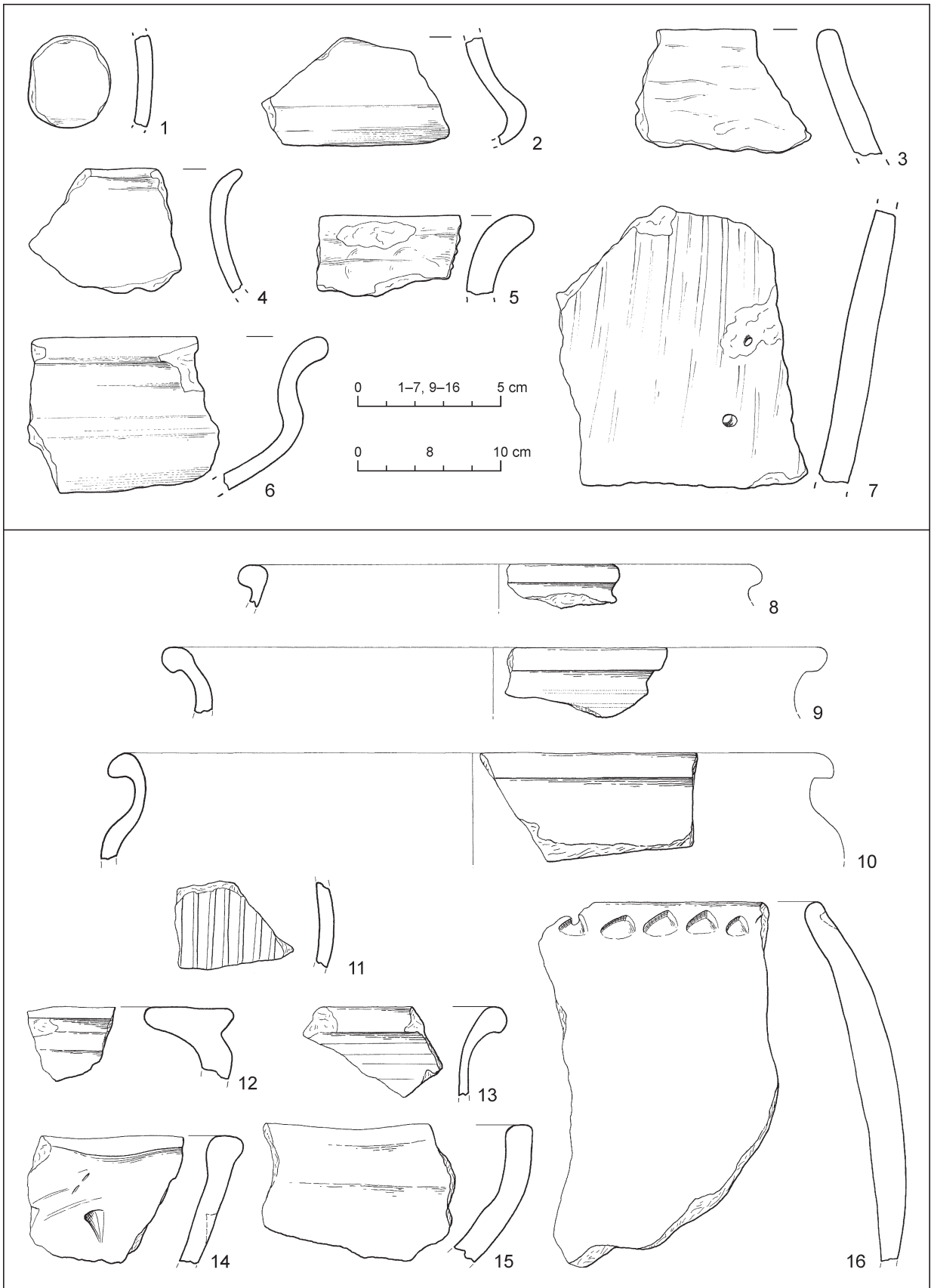
Tab. LVI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 106/81. Keramika.

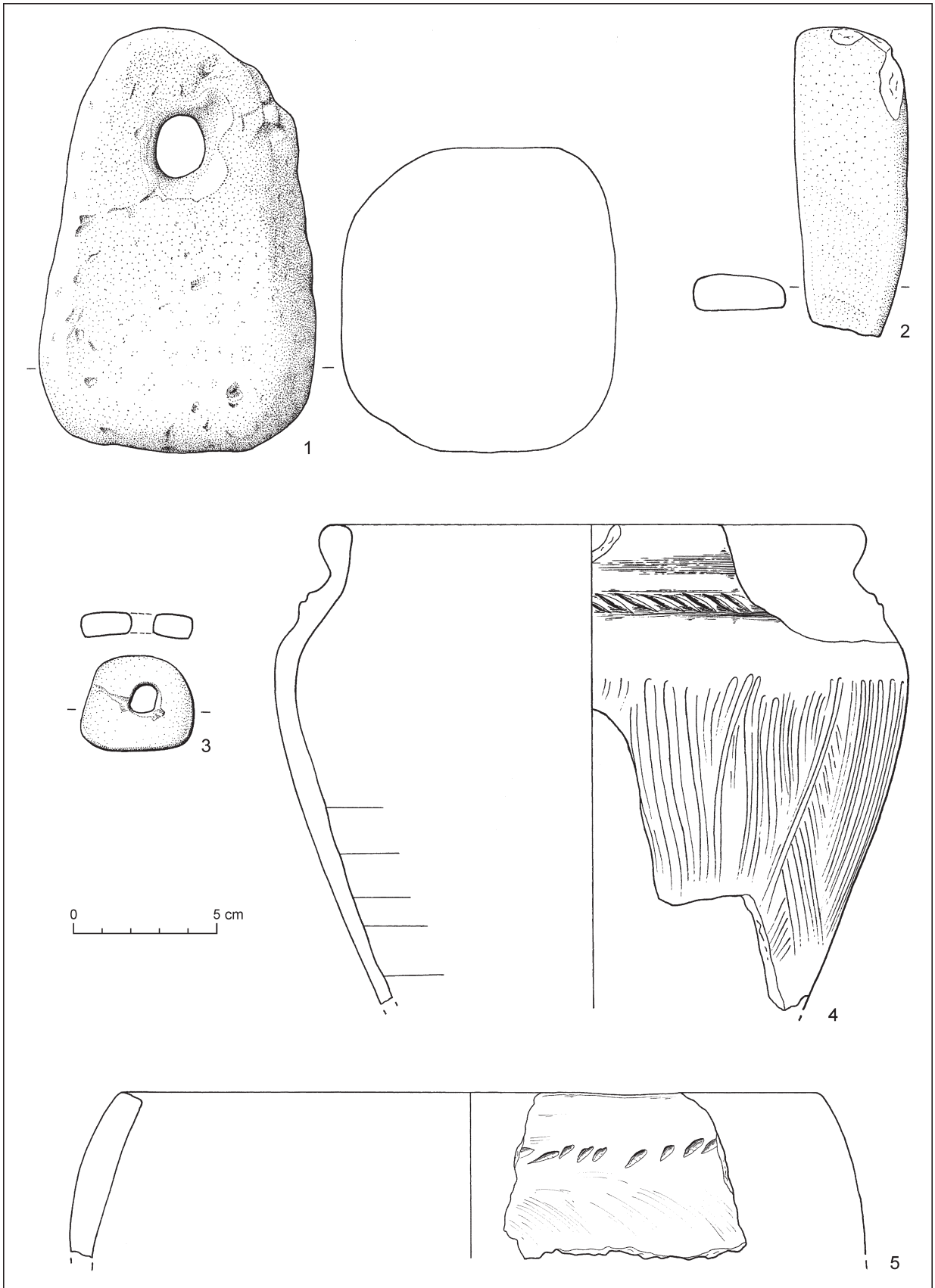
Tab. LVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-17 - objekt 106/81; 18-20 - z okolia objektu 106/81. Keramika.

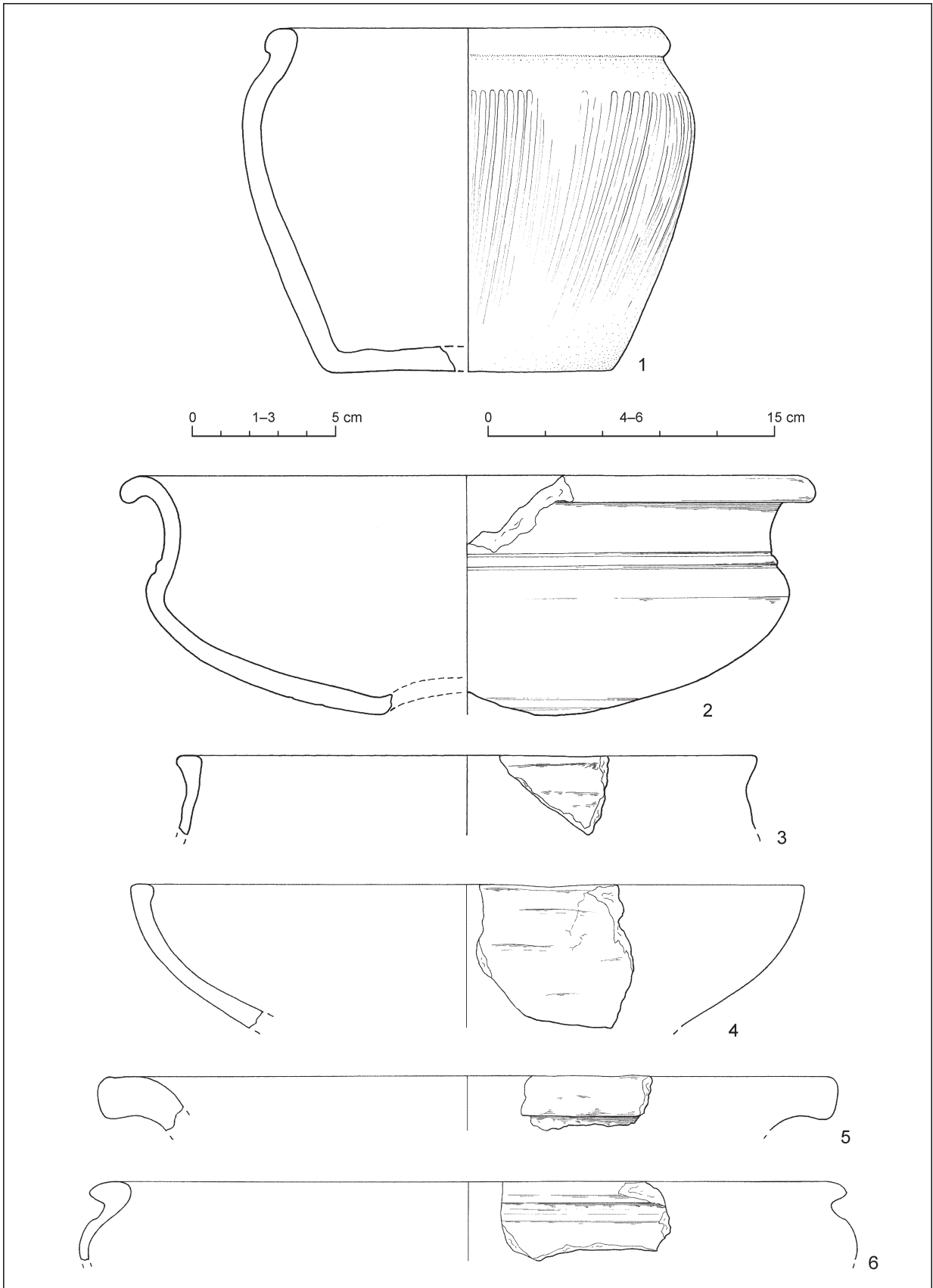
Tab. LVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 106/81. Keramika.

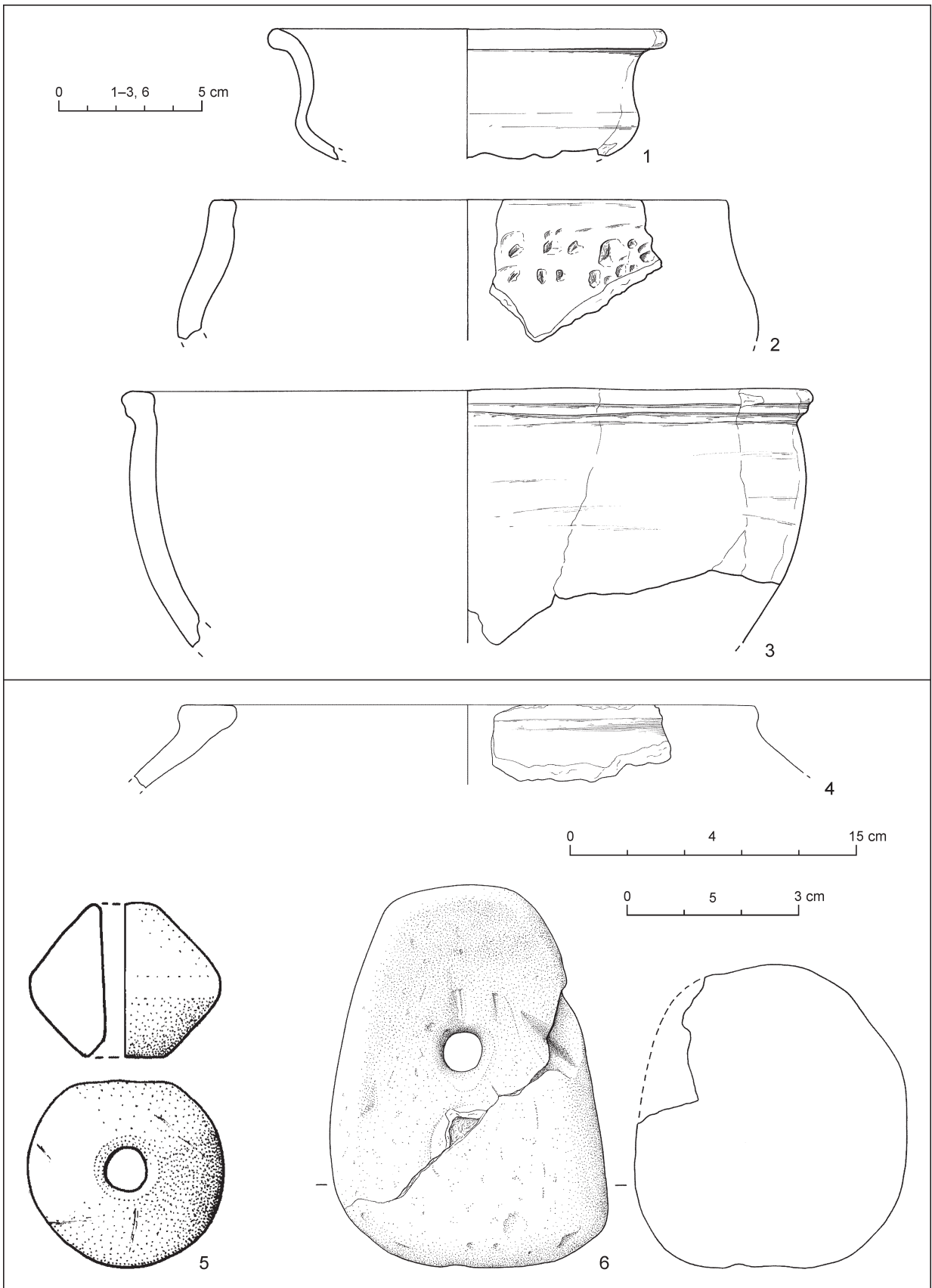
Tab. LIX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-7 – objekt 118/81; 8-16 – okolie objektu 118/81. 1 – hlinené koliesko; 2-16 – keramika.

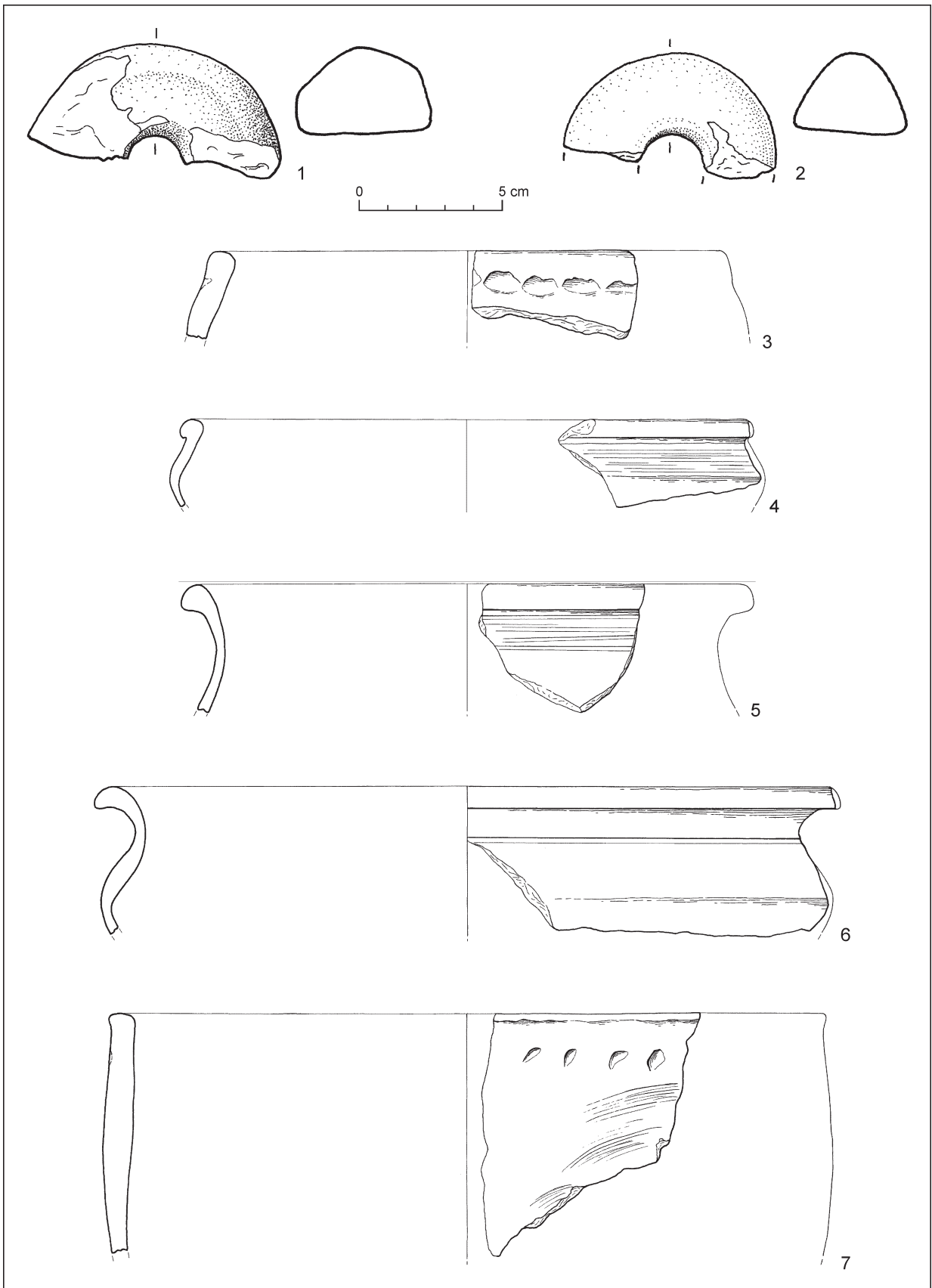
Tab. LX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 122/81. 1 – hlinené závažie; 2 – opracovaný kameň (brúsik); 3 – hlinené koliesko; 4, 5 – keramika.

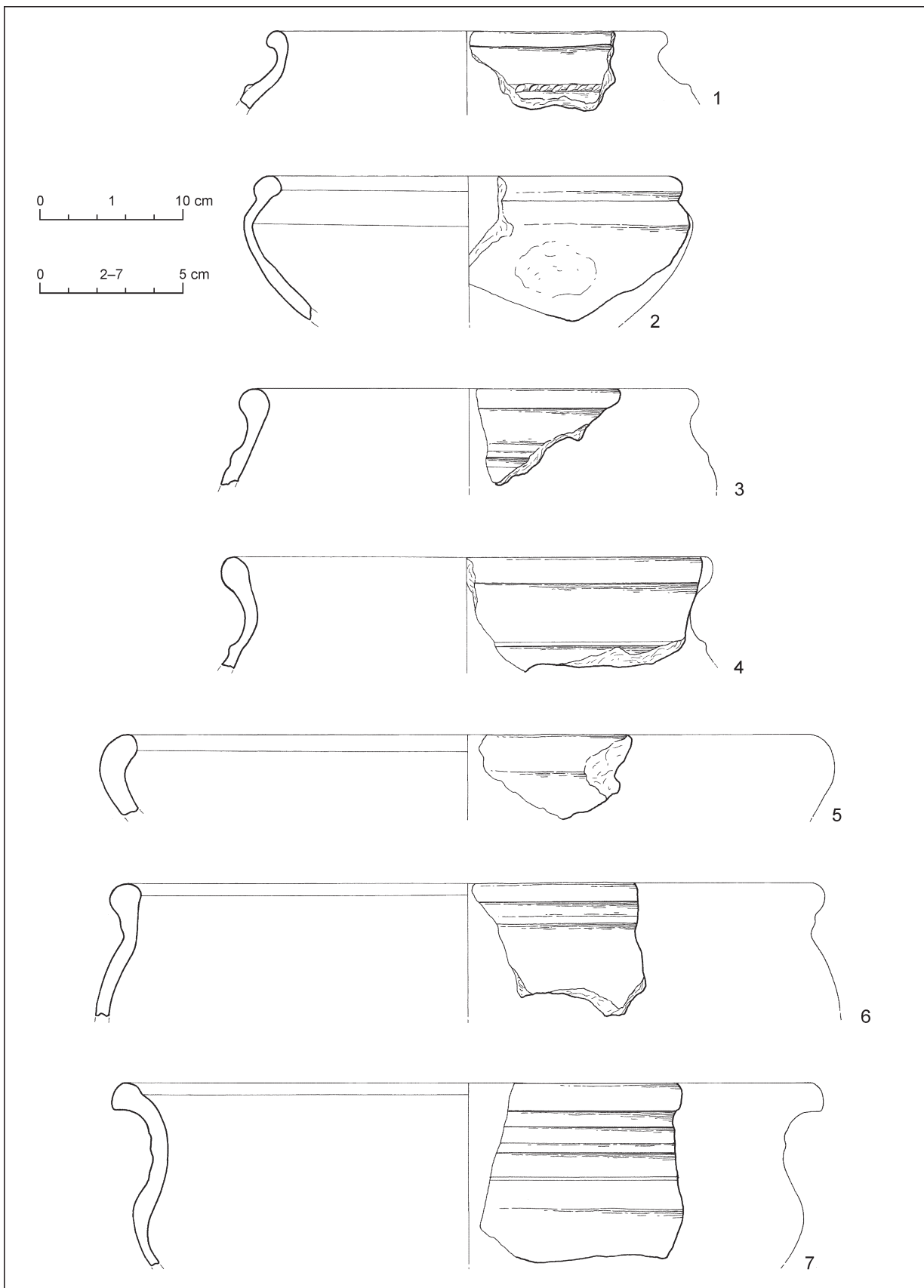
Tab. LXI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 122/81. Keramika.

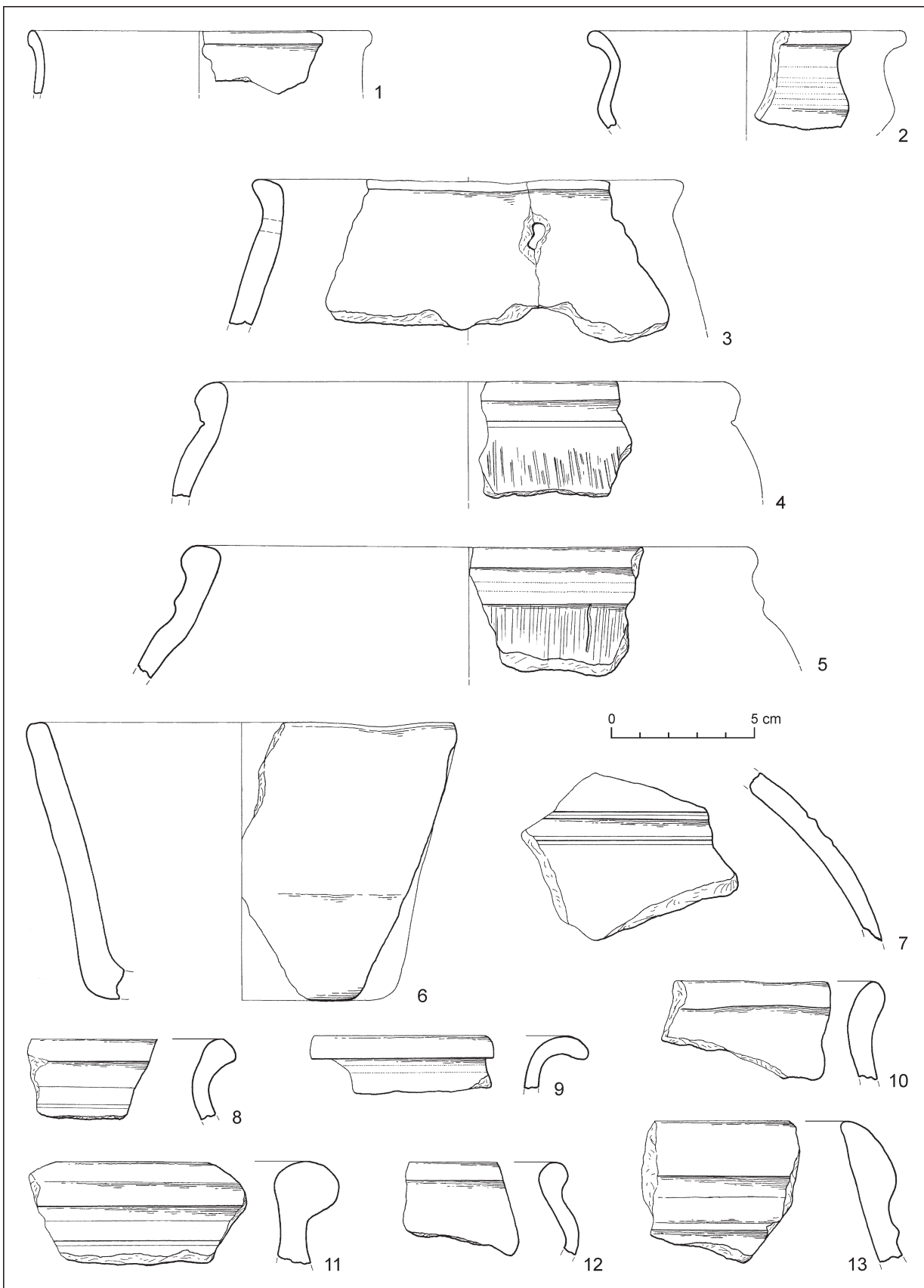
Tab. LXII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-3 - objekt 122/81; 4-6 - objekt 137/81. 1-4 - keramika; 5 - hlinený praslen; 6 - hlinené závažie.

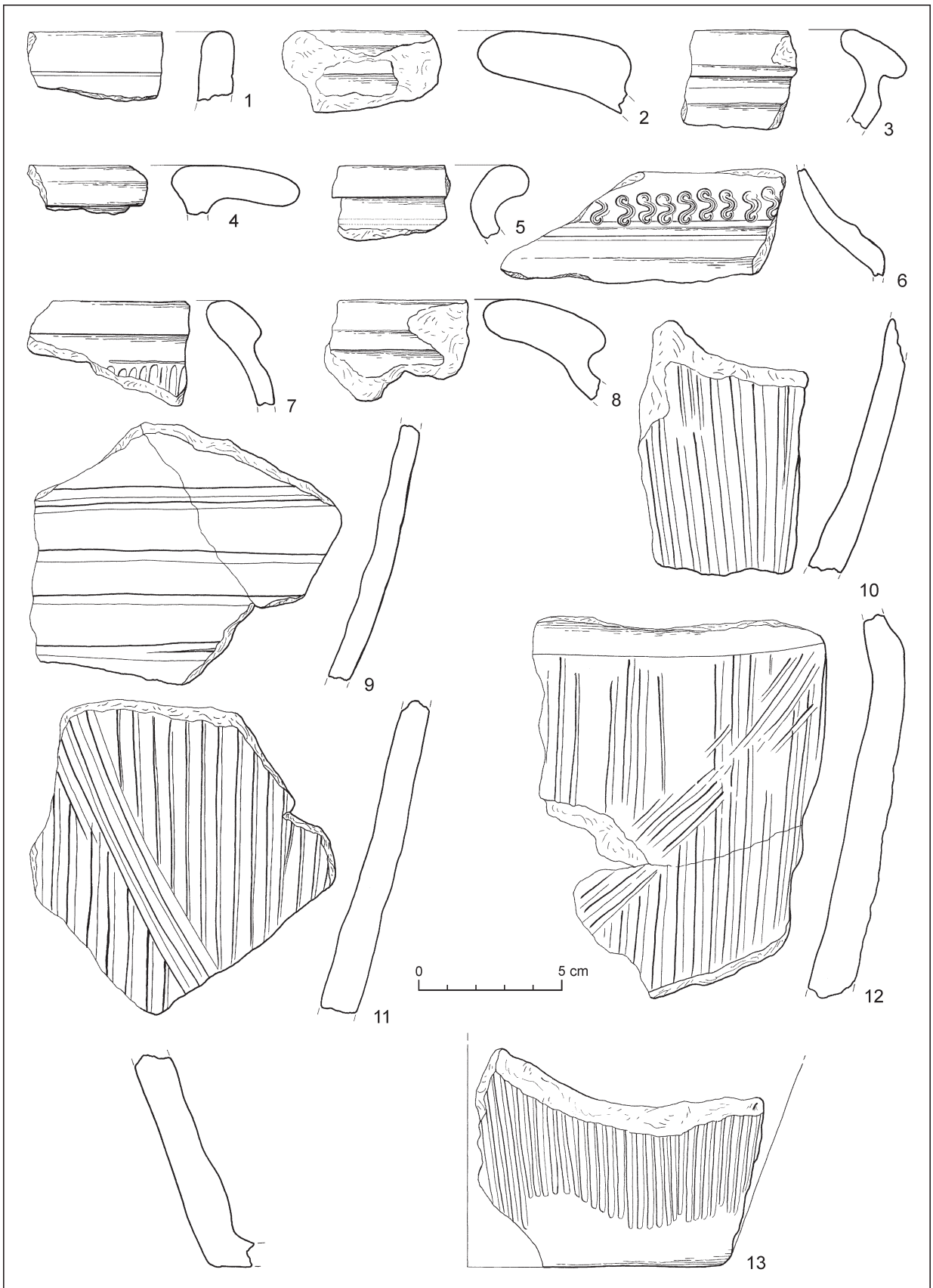
Tab. LXIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 167/81. 1, 2 – hlinený praslen; 3–7 – keramika.

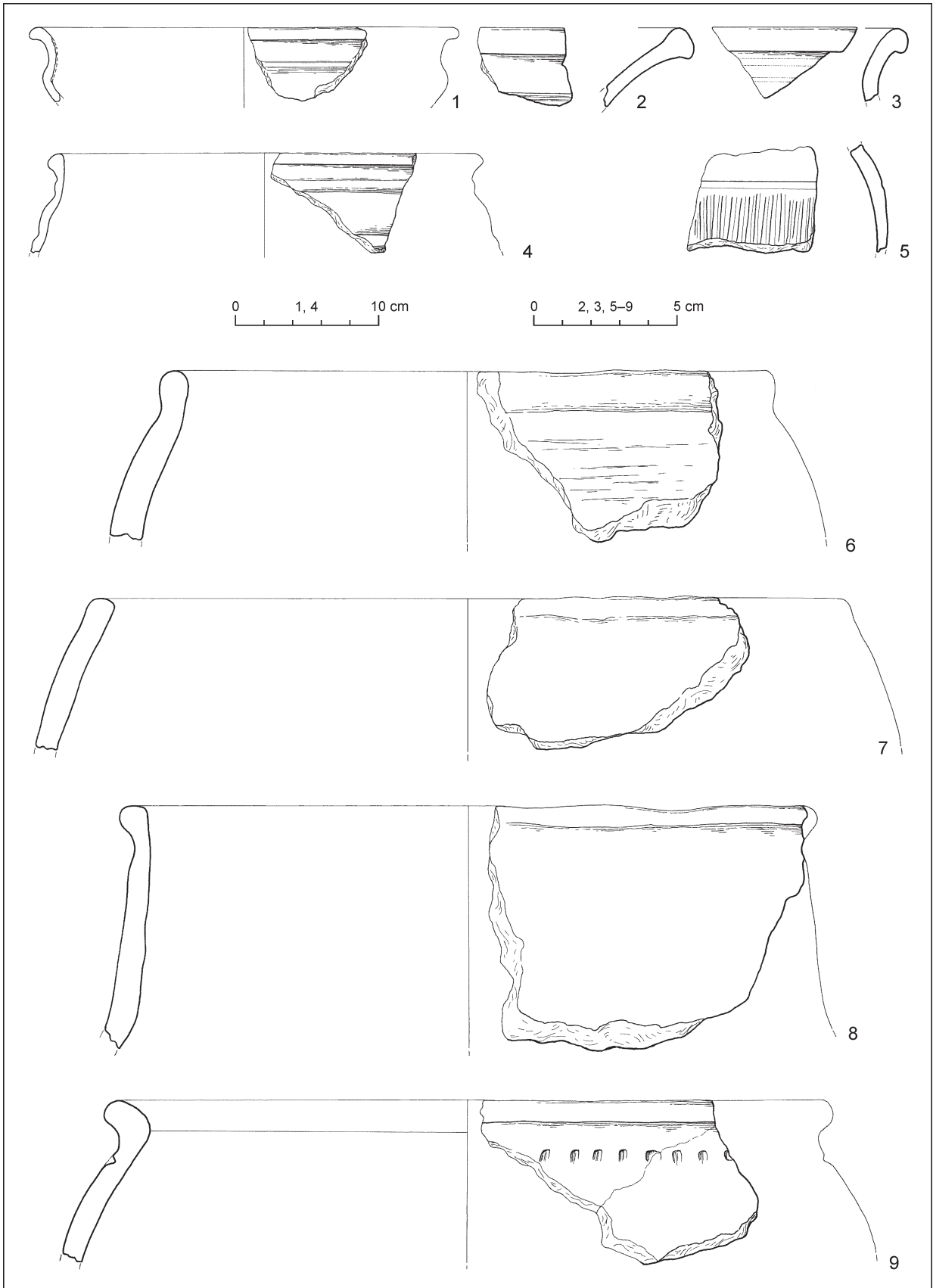
Tab. LXIV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 167/81. Keramika.

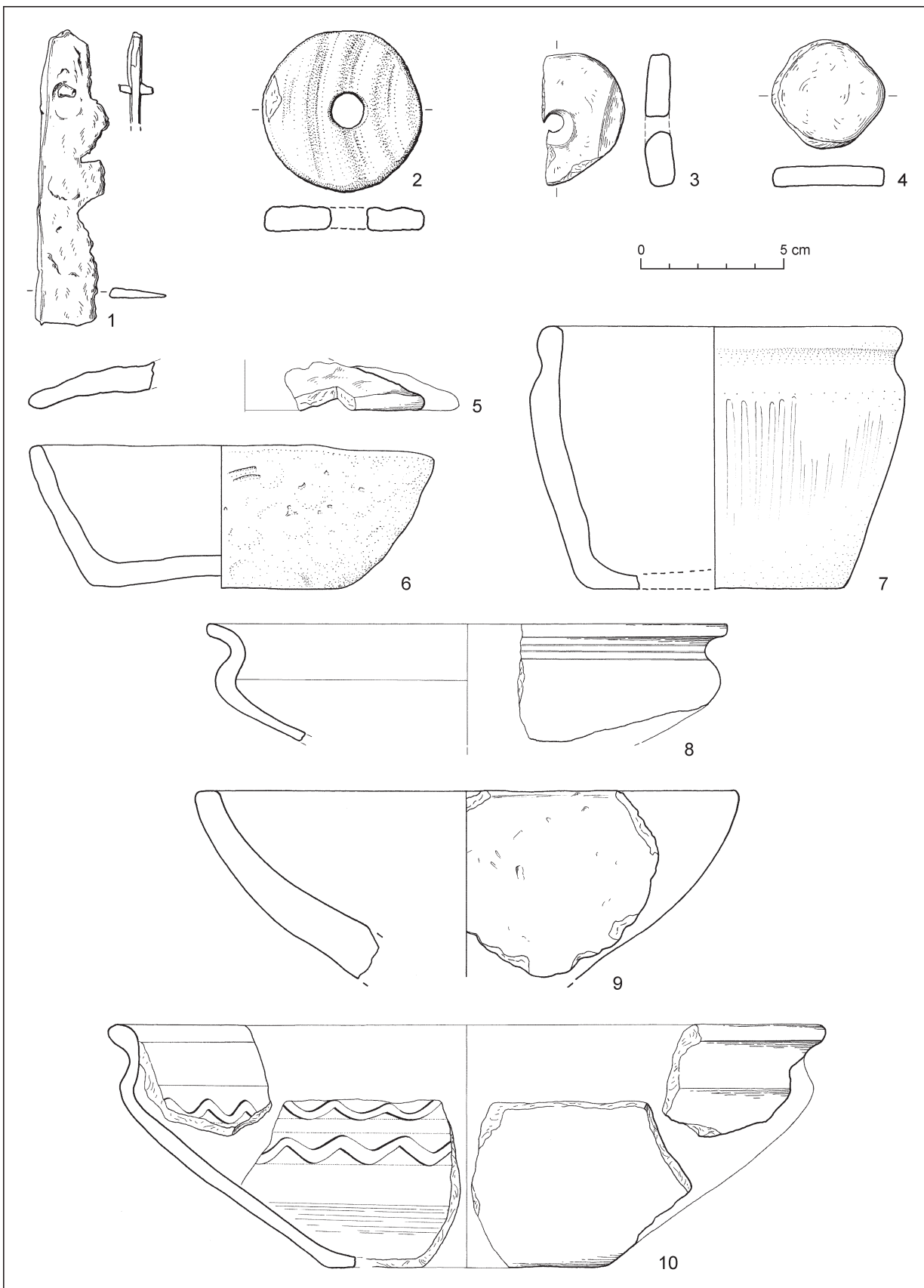
Tab. LXV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 167/81. Keramika.

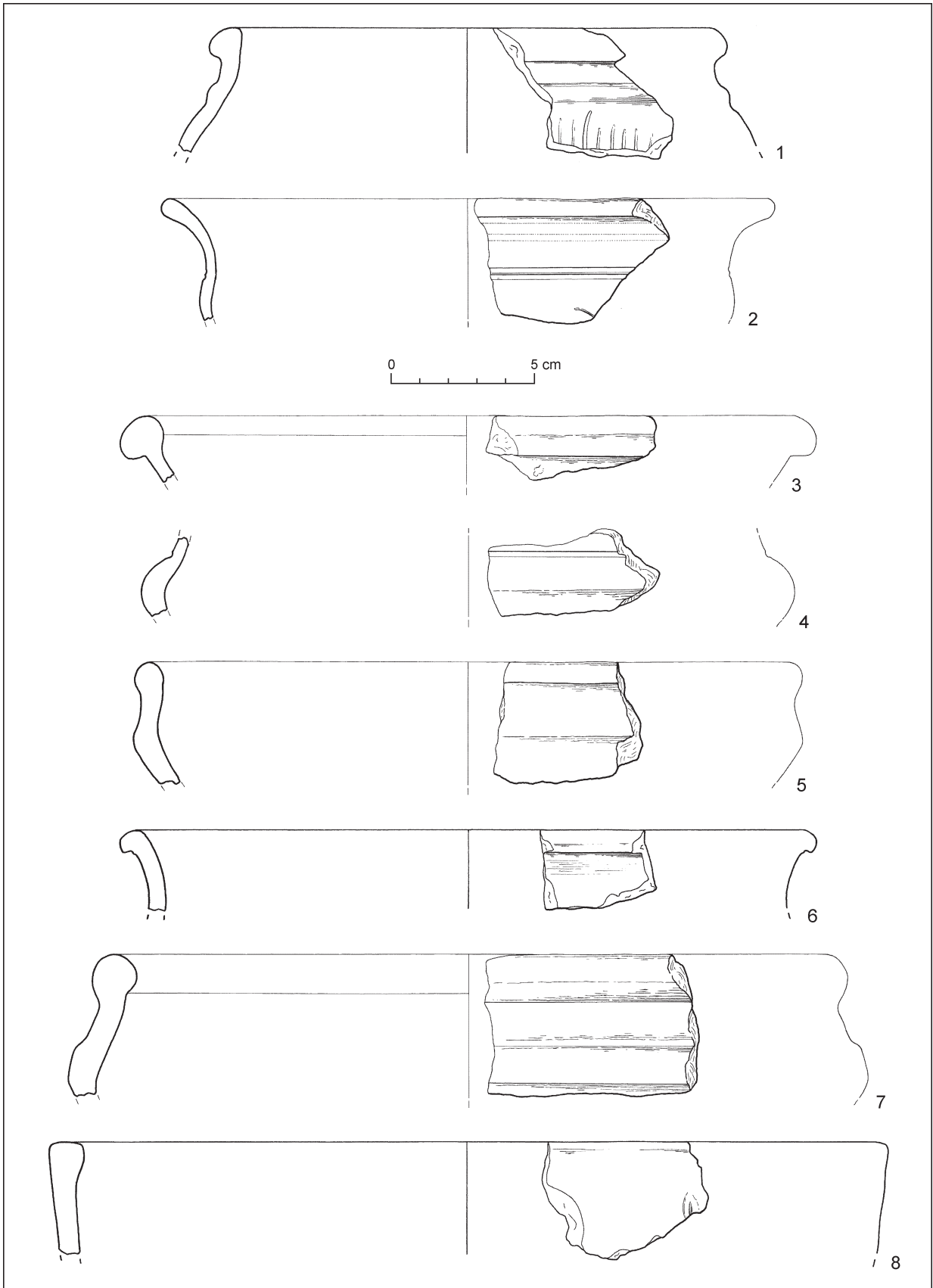
Tab. LXVI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 167/81. Keramika.

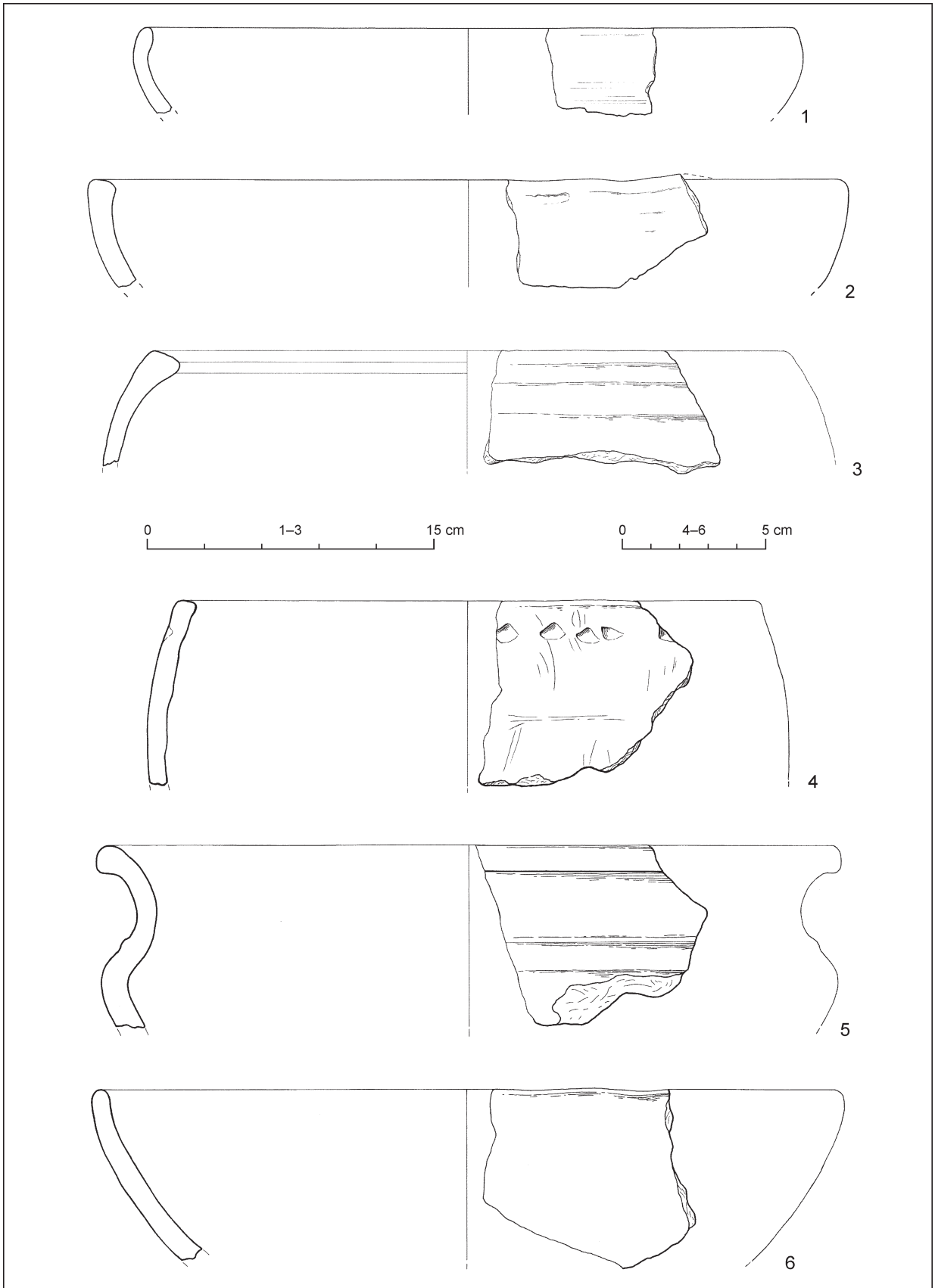
Tab. LXVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 195/82. Keramika.

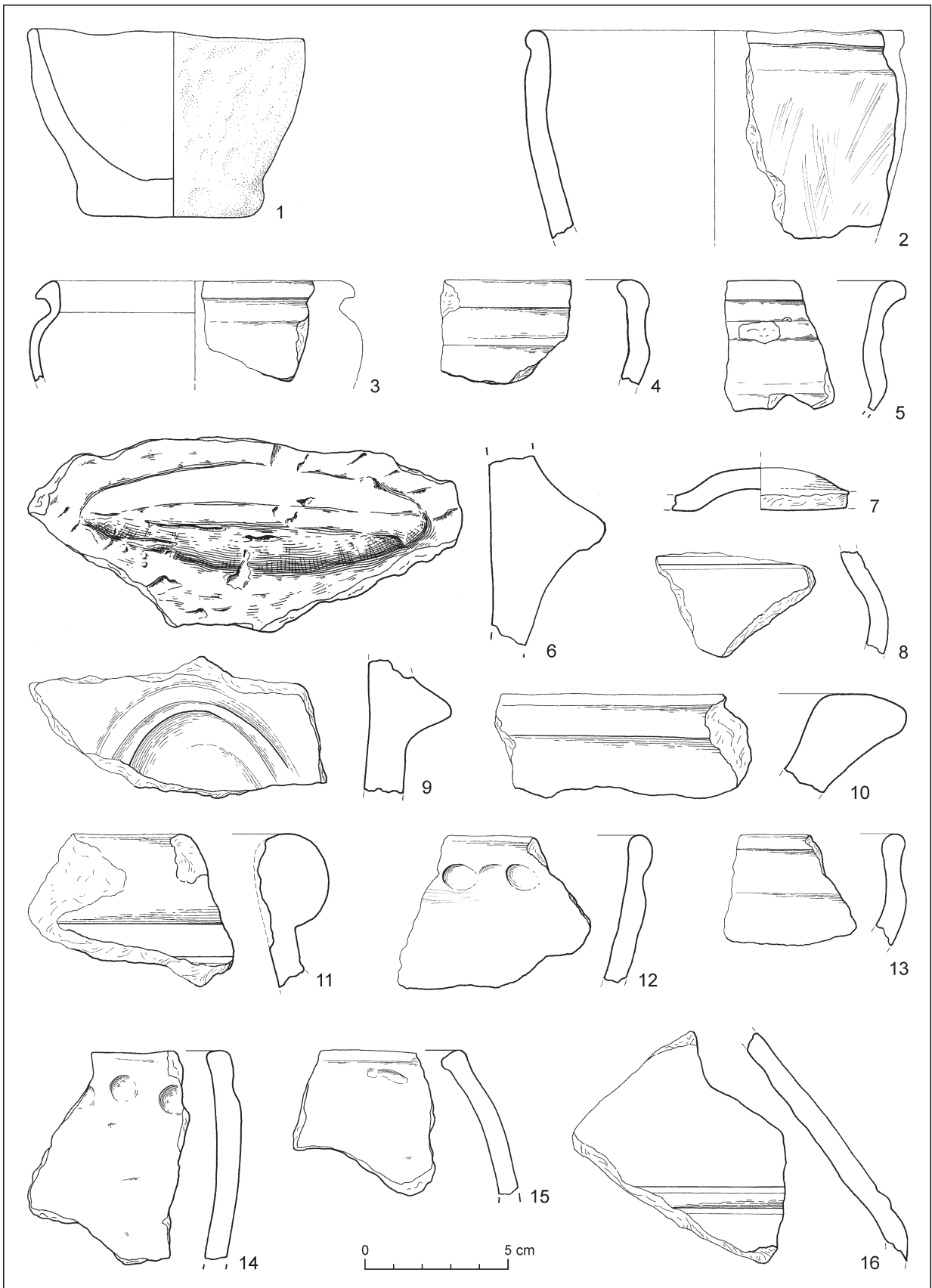
Tab. LXVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82. 1 – železný nôž; 2–4 – hlinené kolieska; 5–10–keramika.

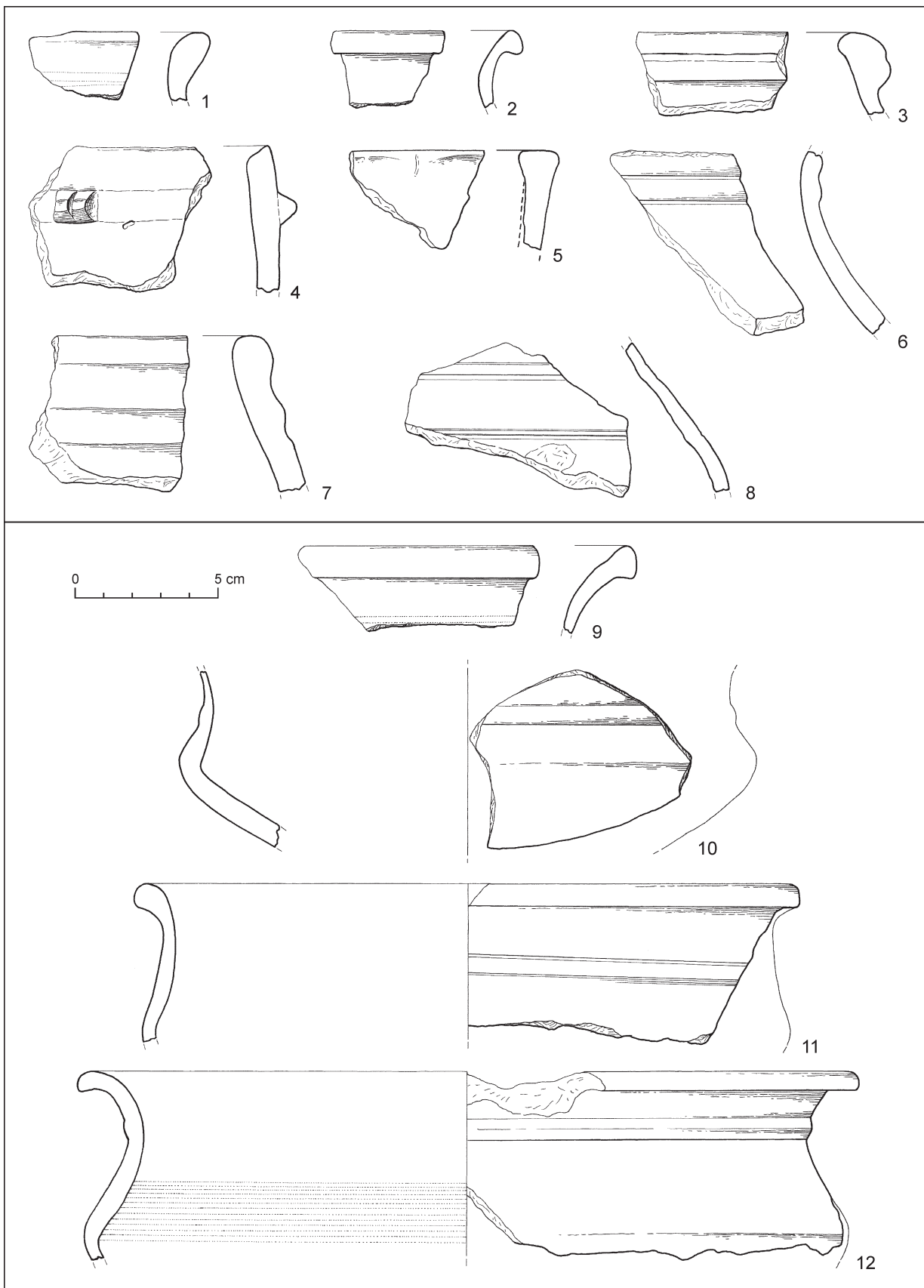
Tab. LXIX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82. Keramika.

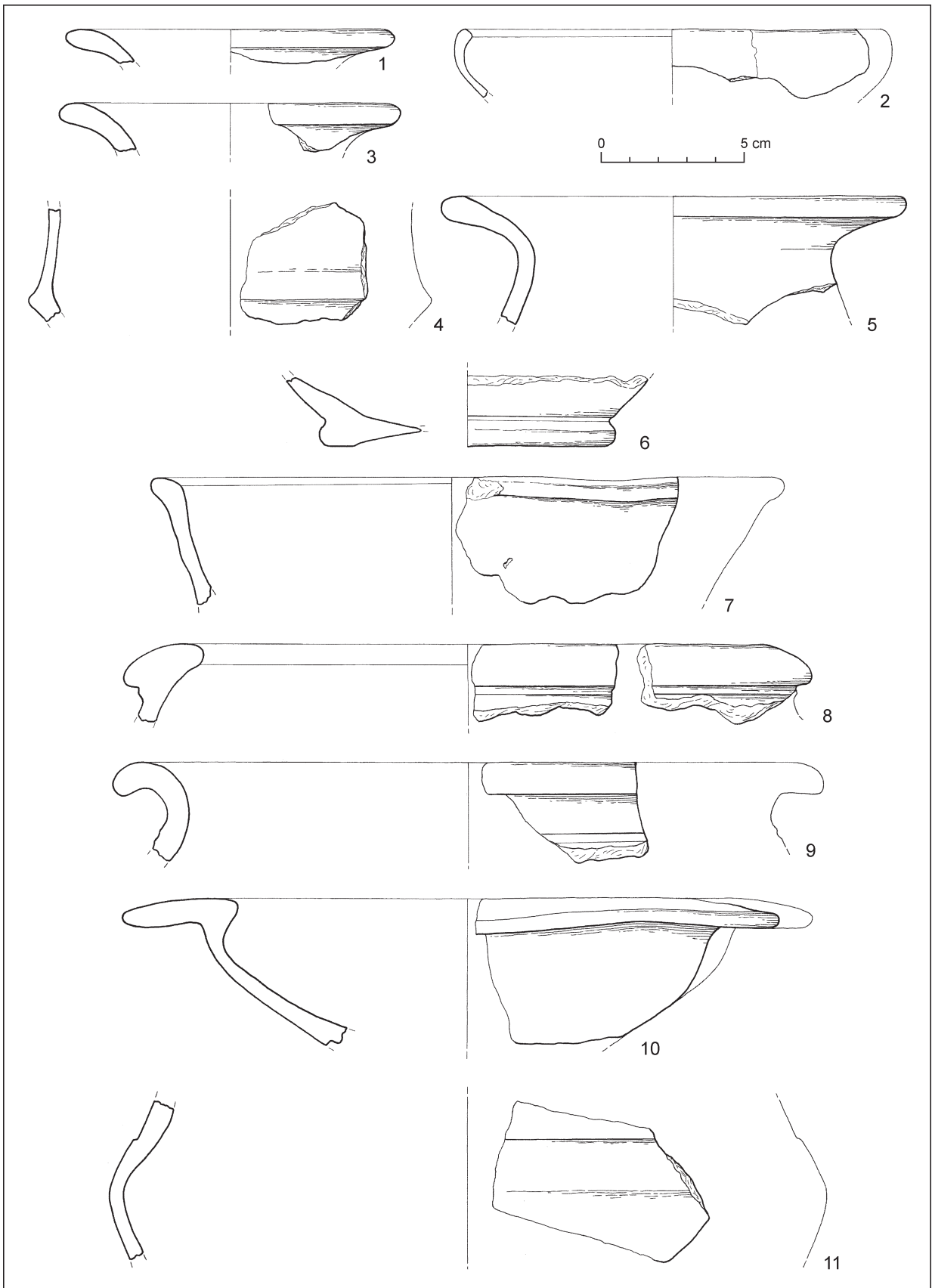
Tab. LXX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82. Keramika.

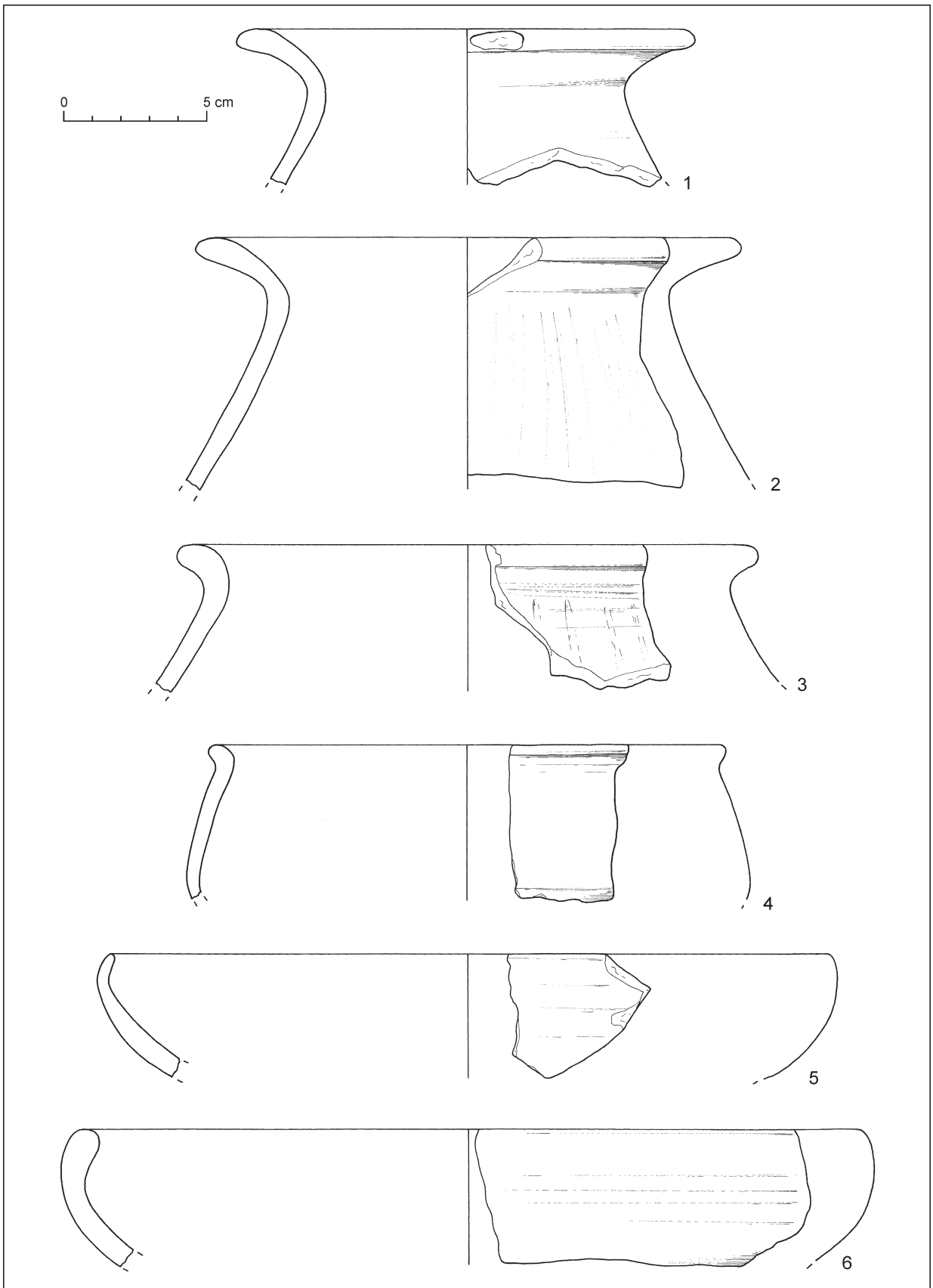
Tab. LXXI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82. Keramika.

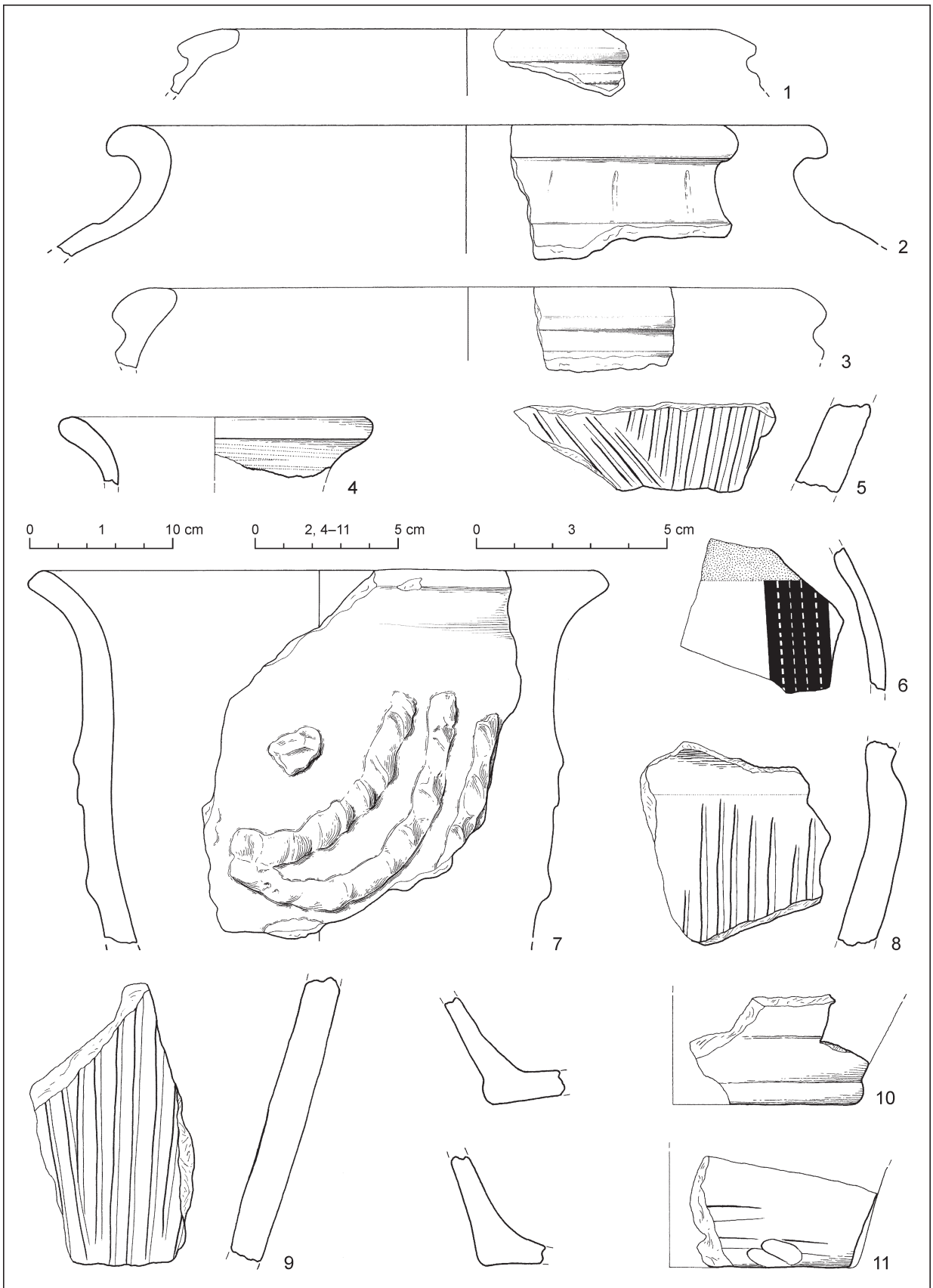
Tab. LXXII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-8 – objekt 200/82; 9-12 – zber v okolí objektu 200/82. Keramika.

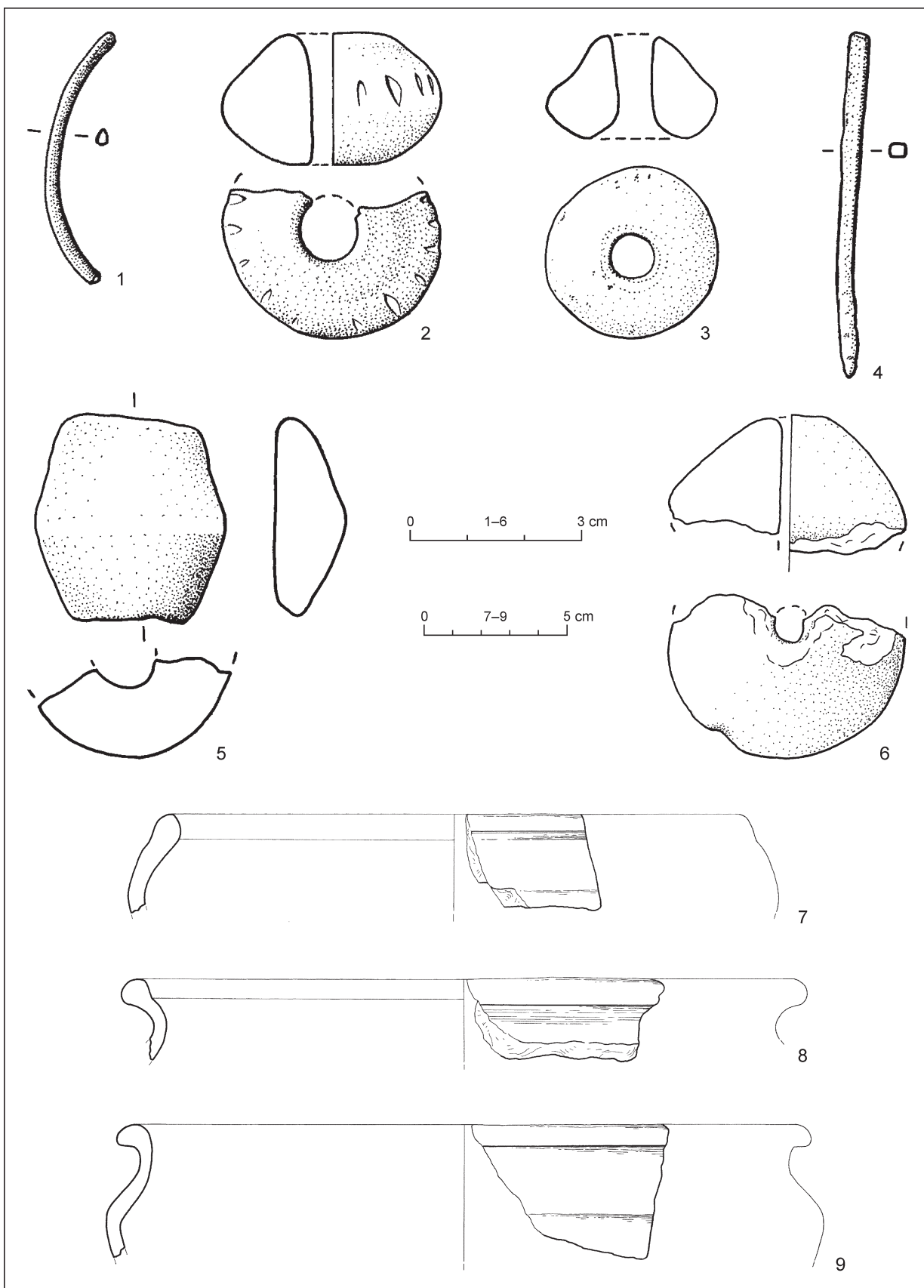
Tab. LXXIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 216/82. Keramika.

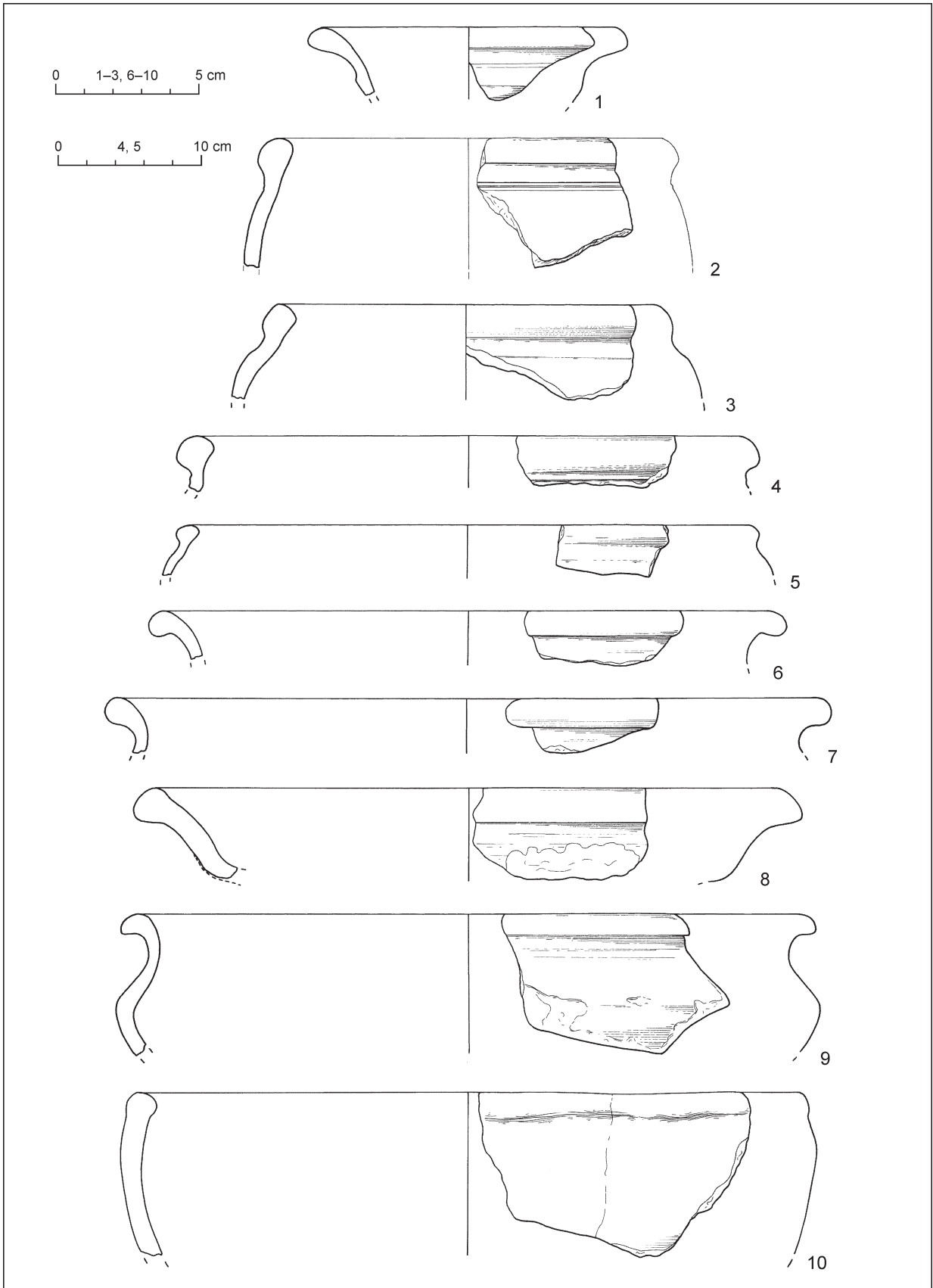
Tab. LXXIV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 216/82. Keramika.

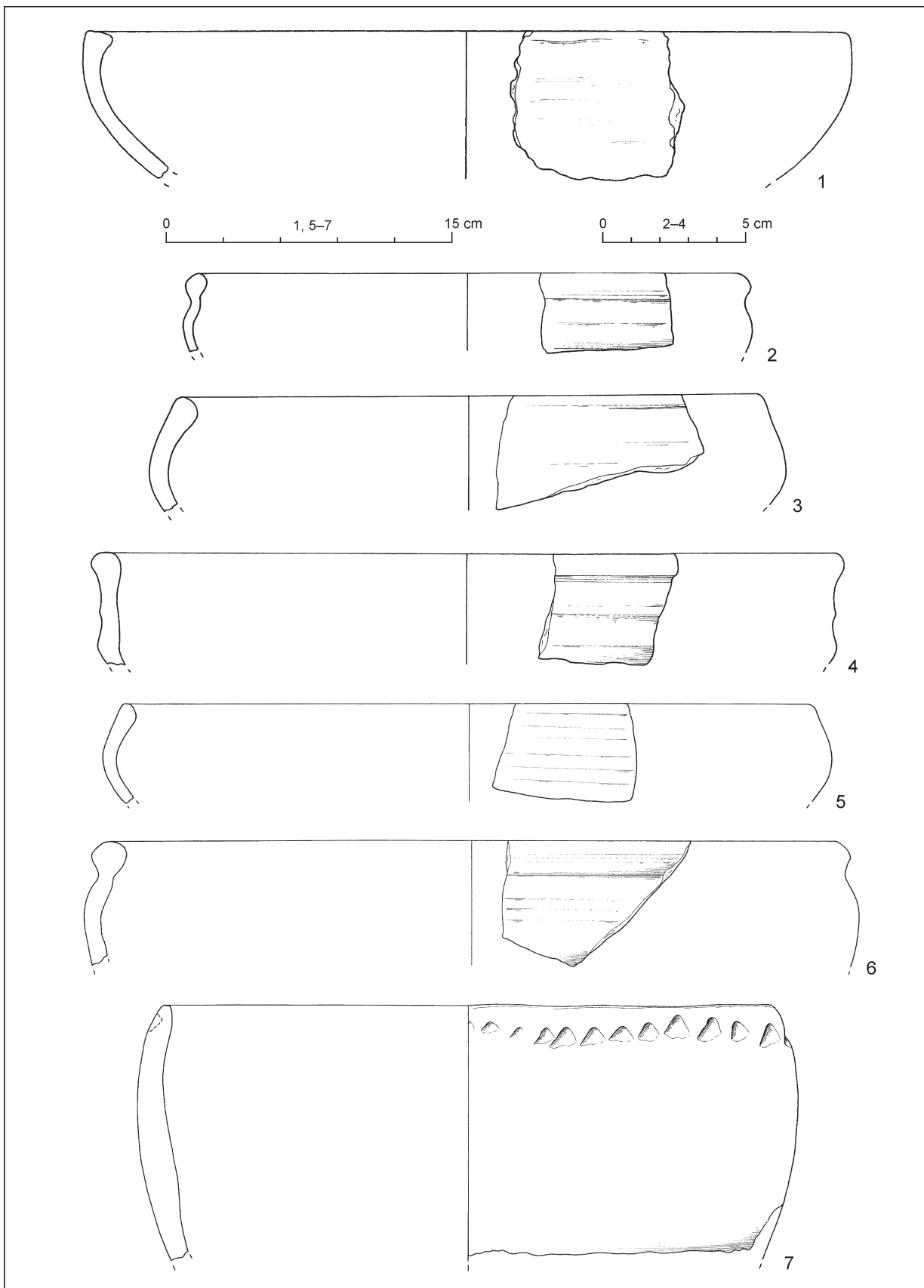
Tab. LXXV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 216/82. Keramika.

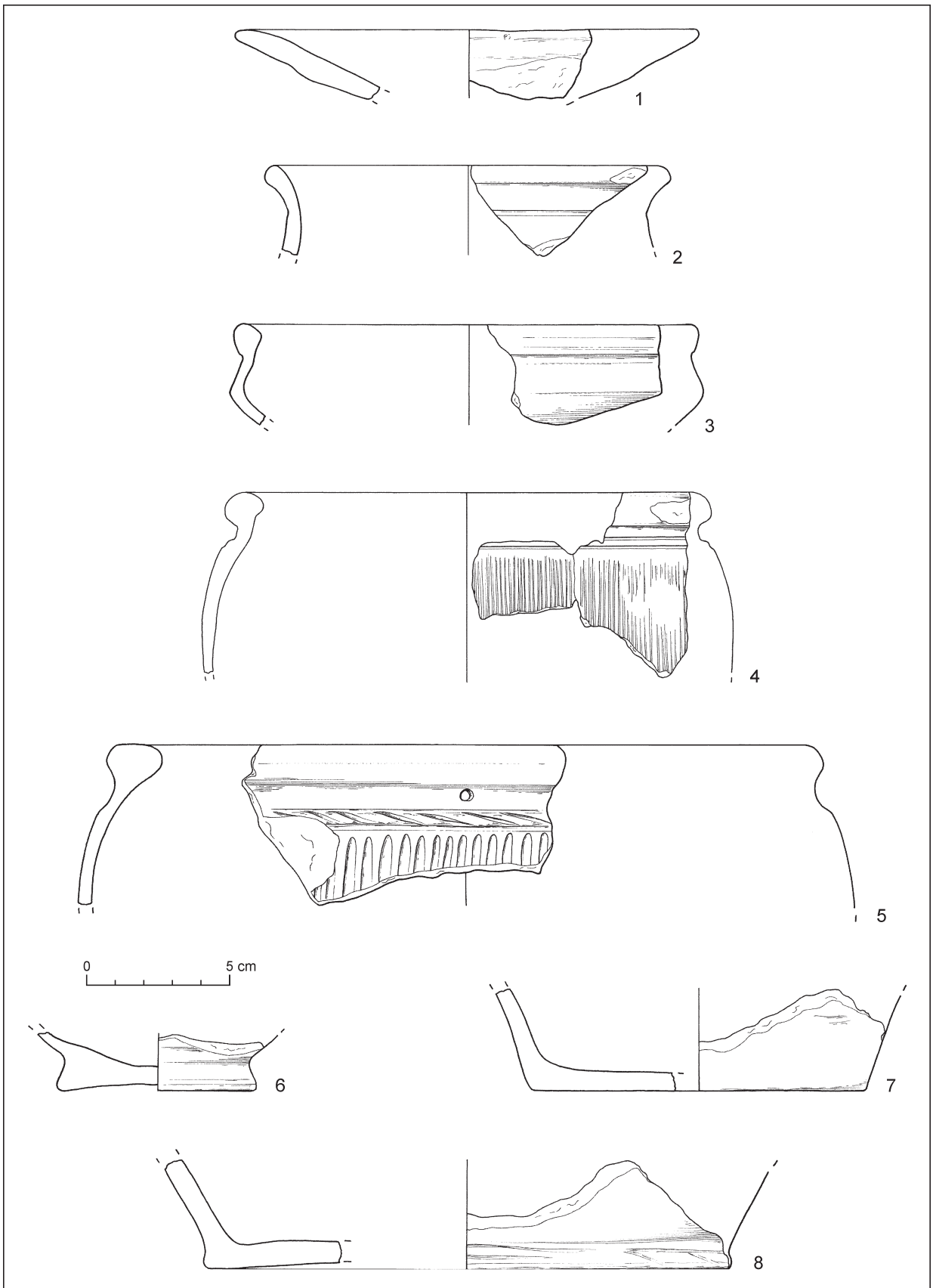
Tab. LXXVI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84. 1, 4 – bronzové predmety; 2, 3, 5, 6 – hlinené prasleny; 7–9 – keramika.

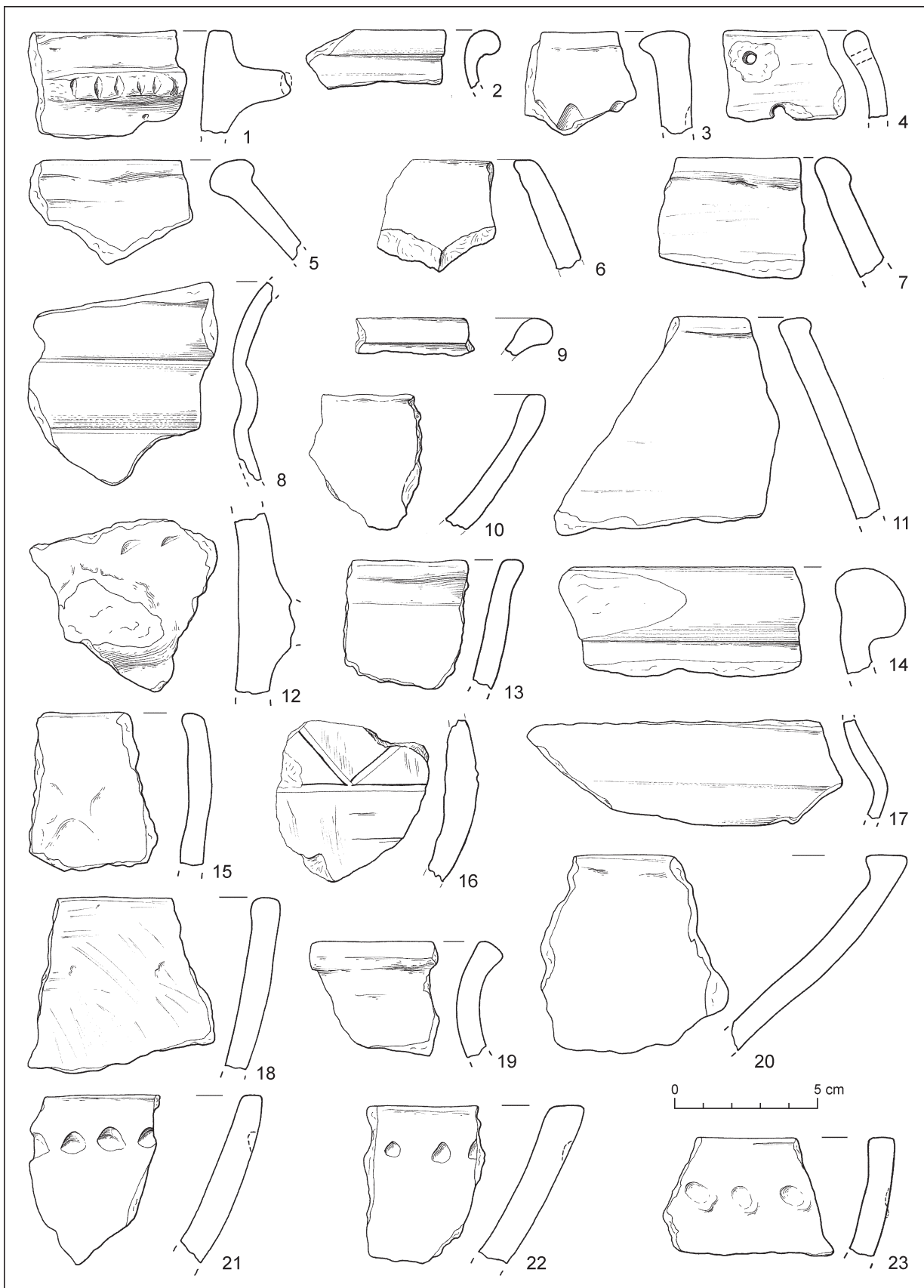
Tab. LXXVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84. Keramika.

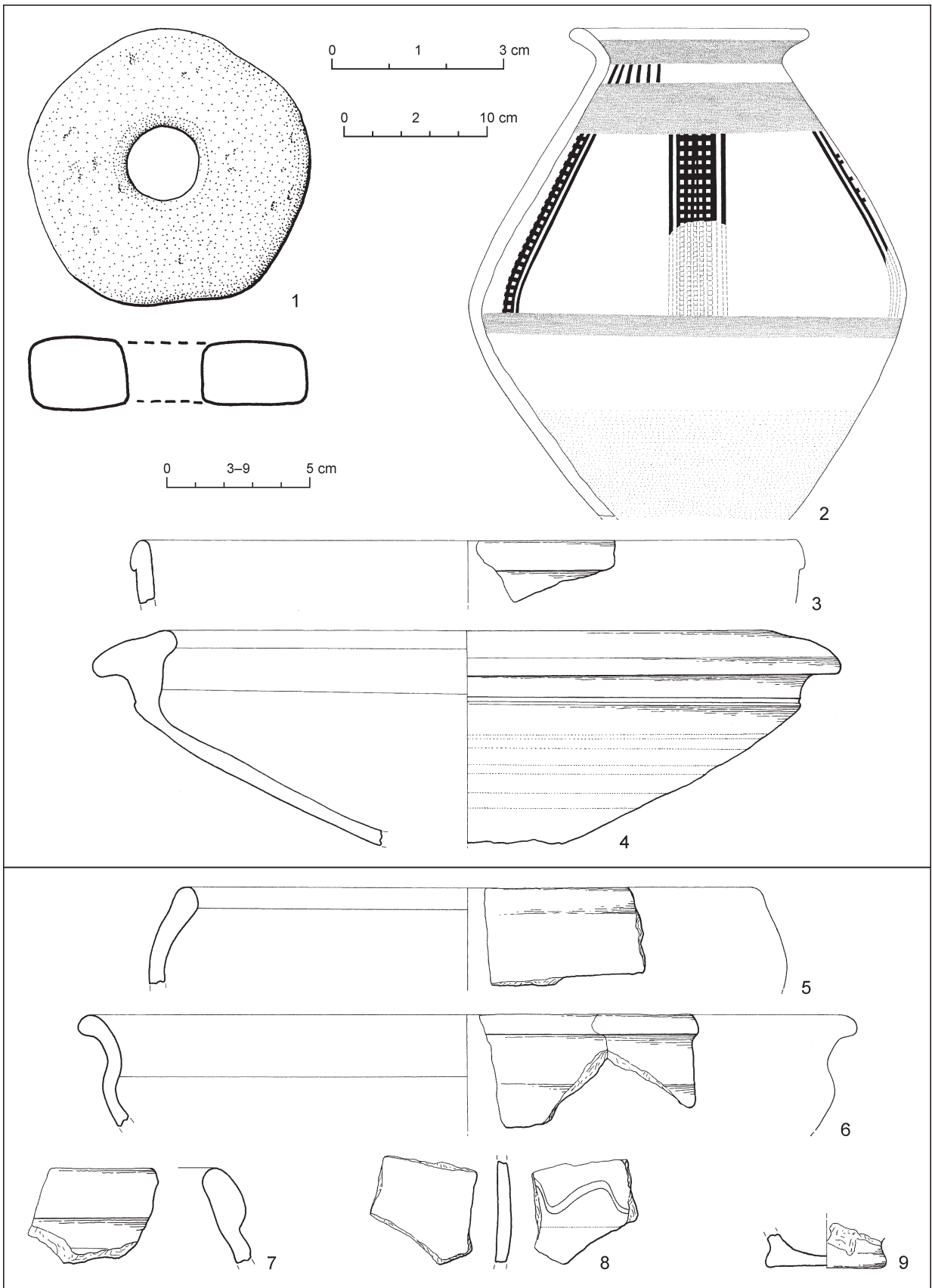
Tab. LXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84. Keramika.

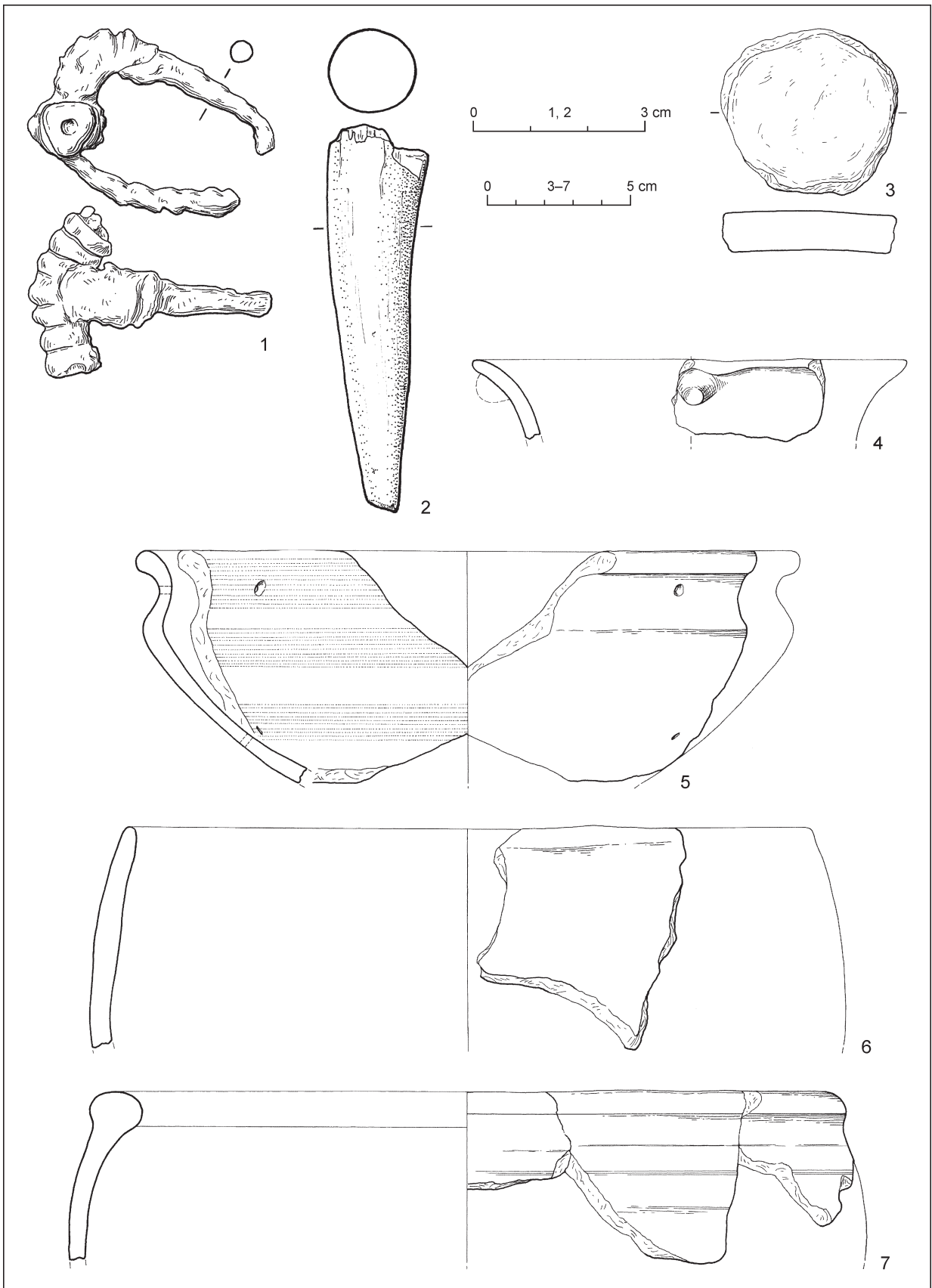
Tab. LXXIX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84. Keramika.

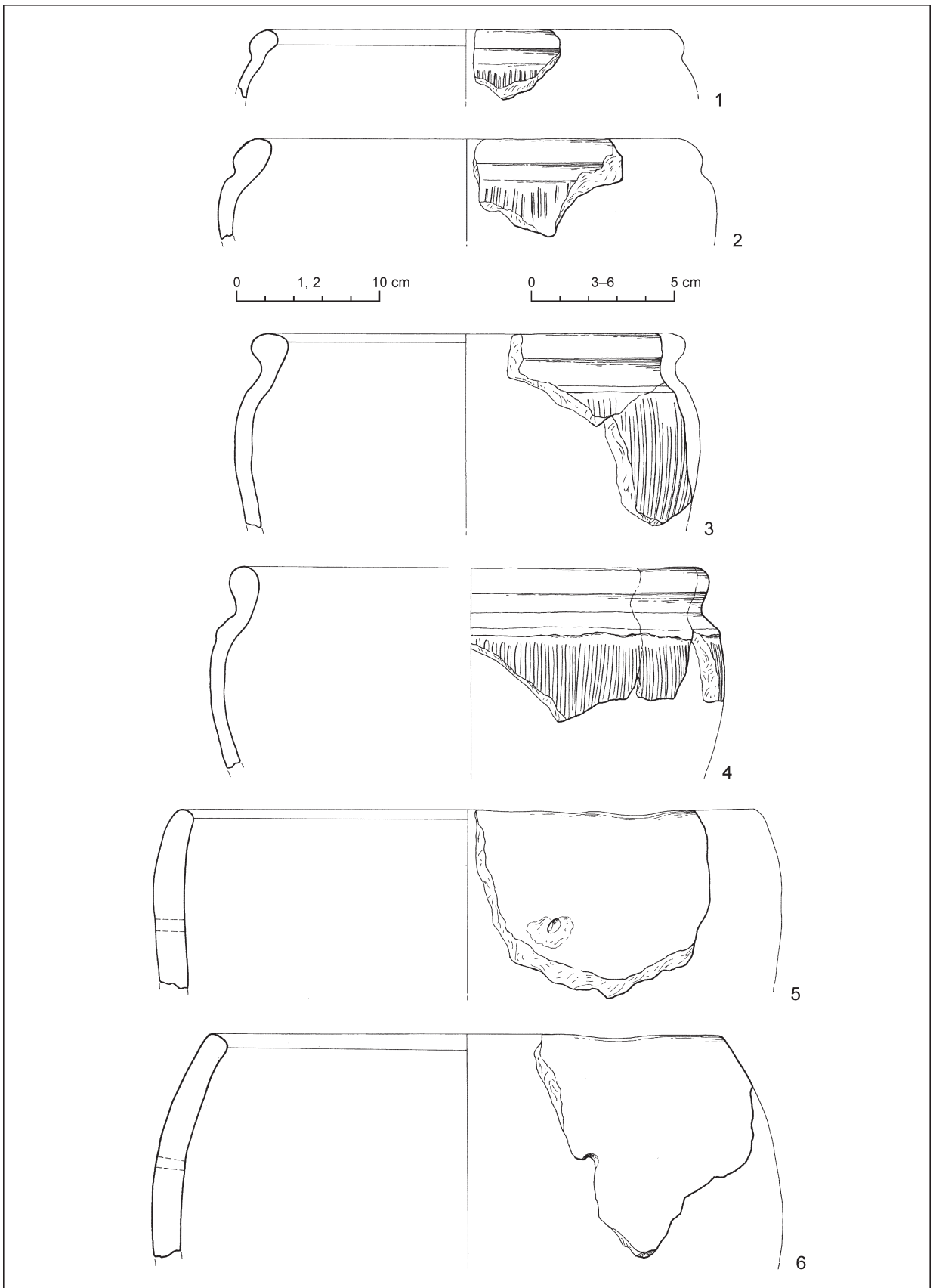
Tab. LXXX. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 272/84. Keramika.

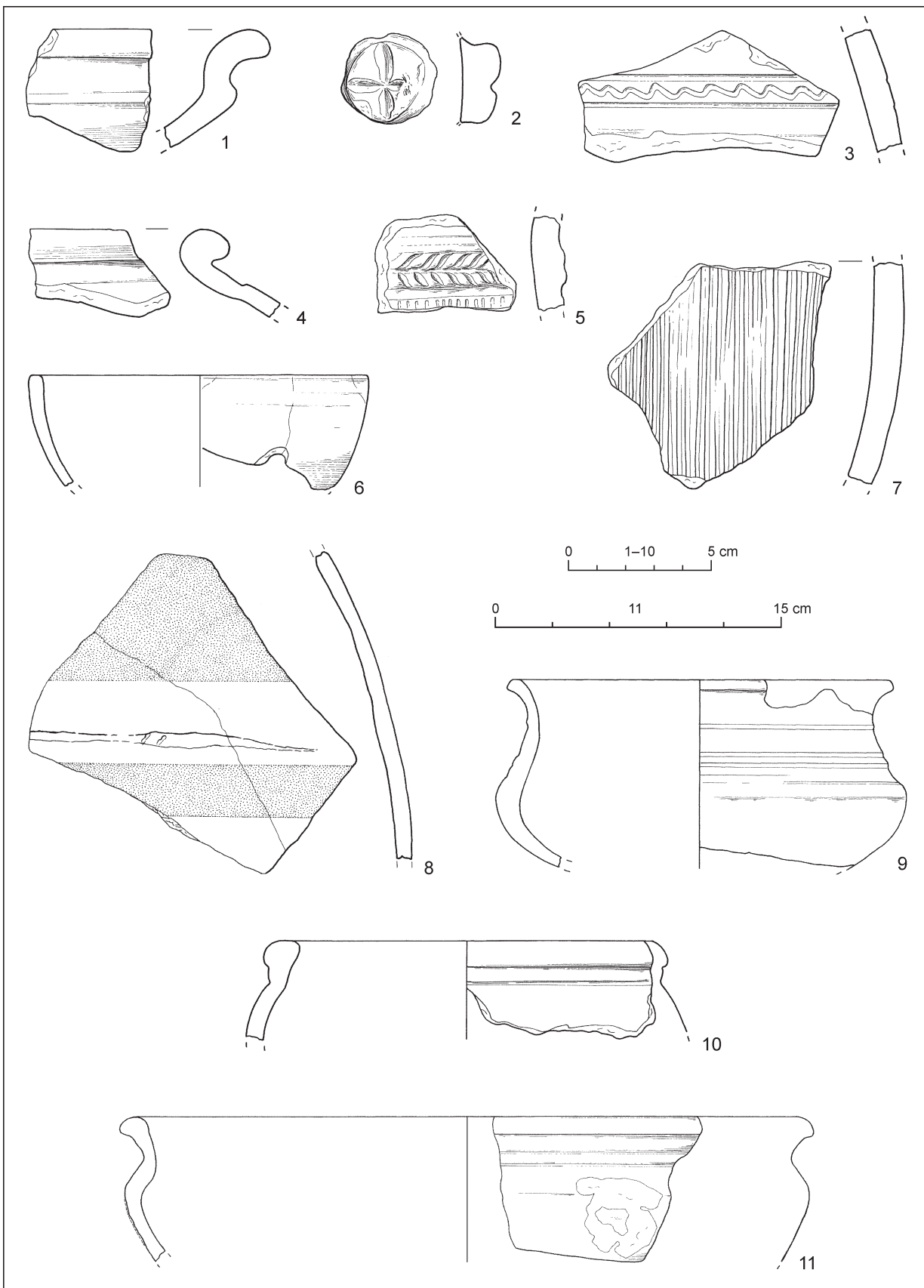
Tab. LXXXI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-4 - objekt 293/84; 5-9 - objekt 295/84. 1 - hlinené koliesko; 2-9 - keramika.

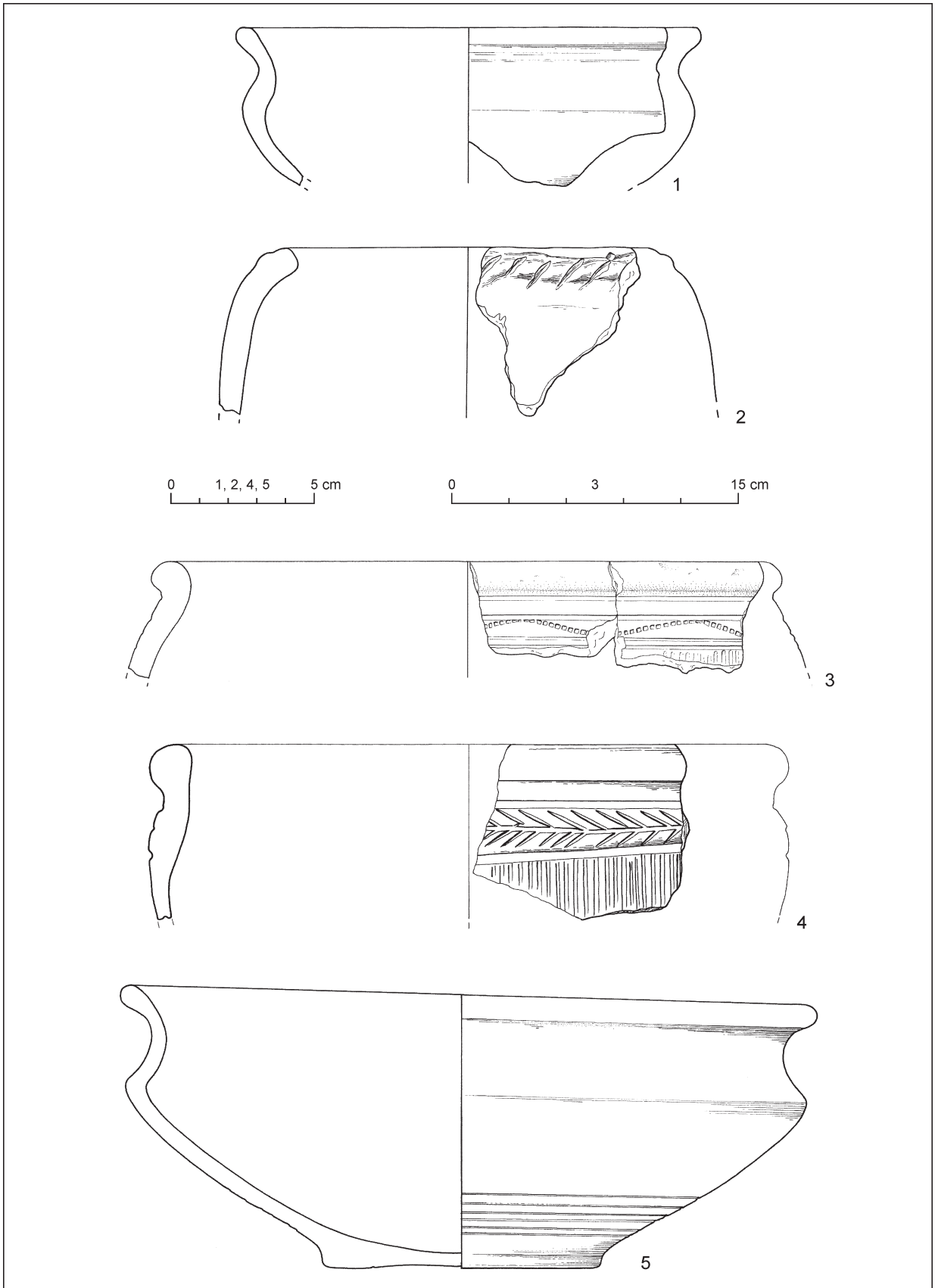
Tab. LXXXII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 295/84. 1 – železná spona; 2 – kostný predmet; 3 – hlinené koliesko; 4–7 – keramika.

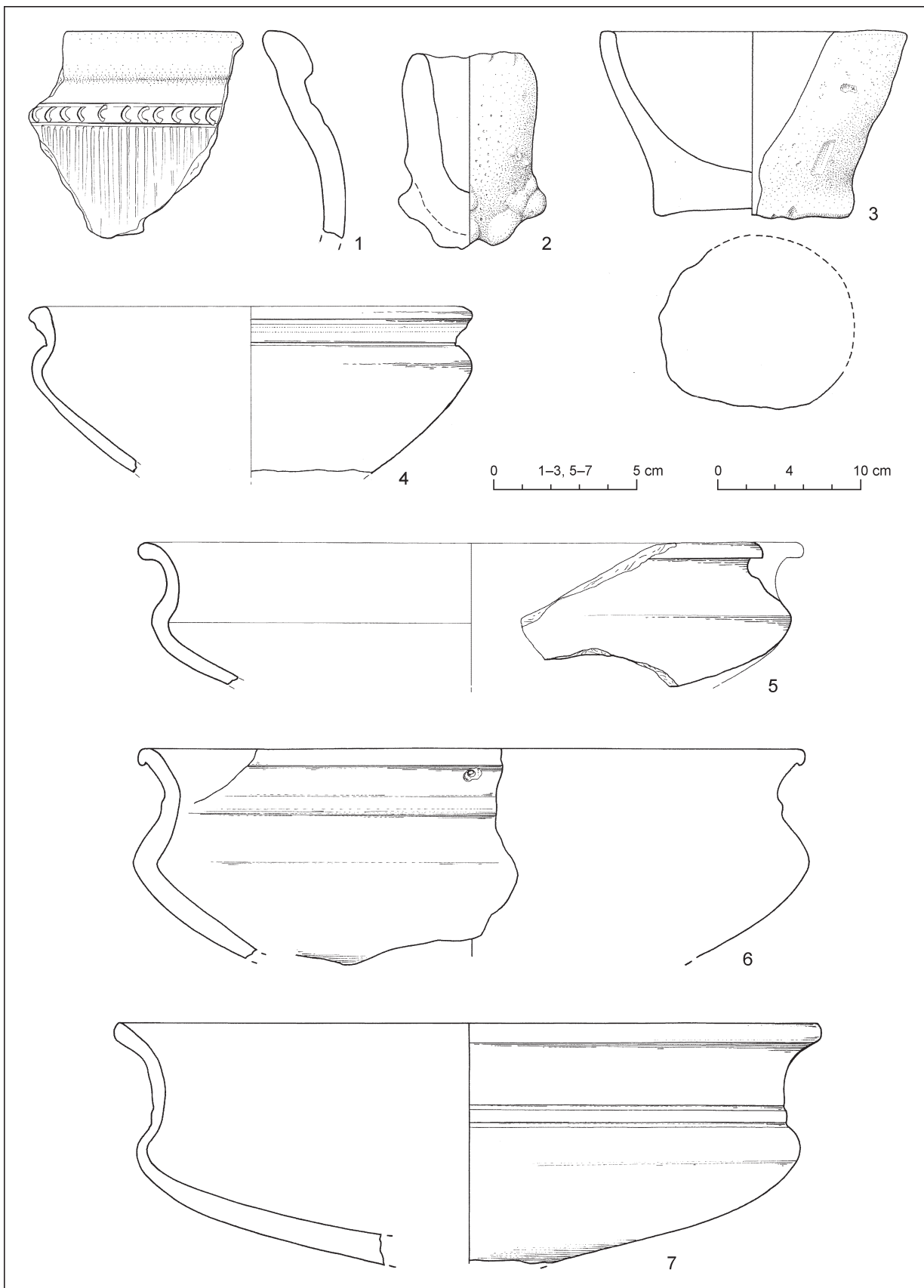
Tab. LXXXIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 295/84. Keramika.

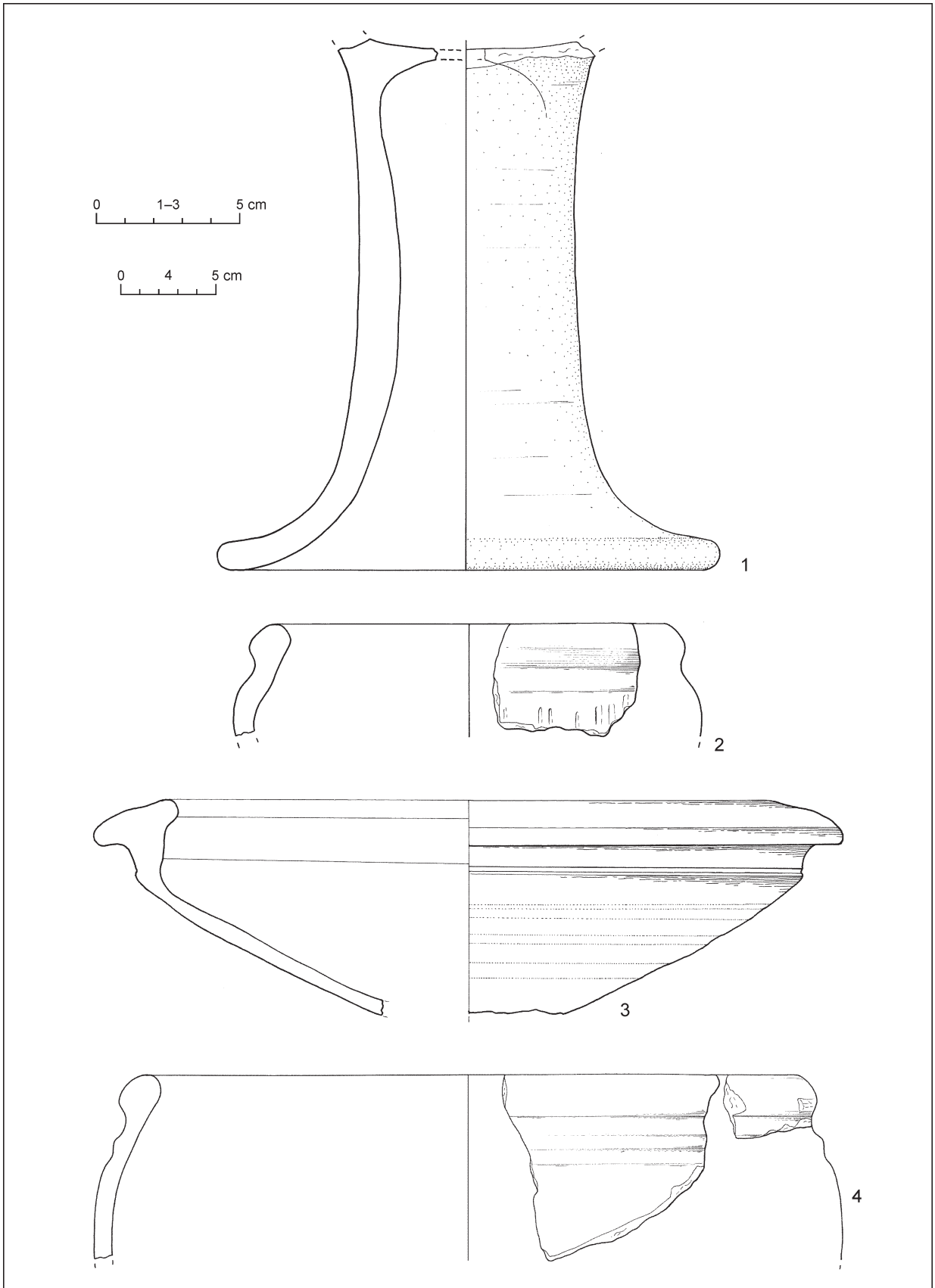
Tab. LXXXIV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1-4, 6-8, 10, 11 - zber v sektoroch; 5, 9 - objekt 221/82. Keramika.

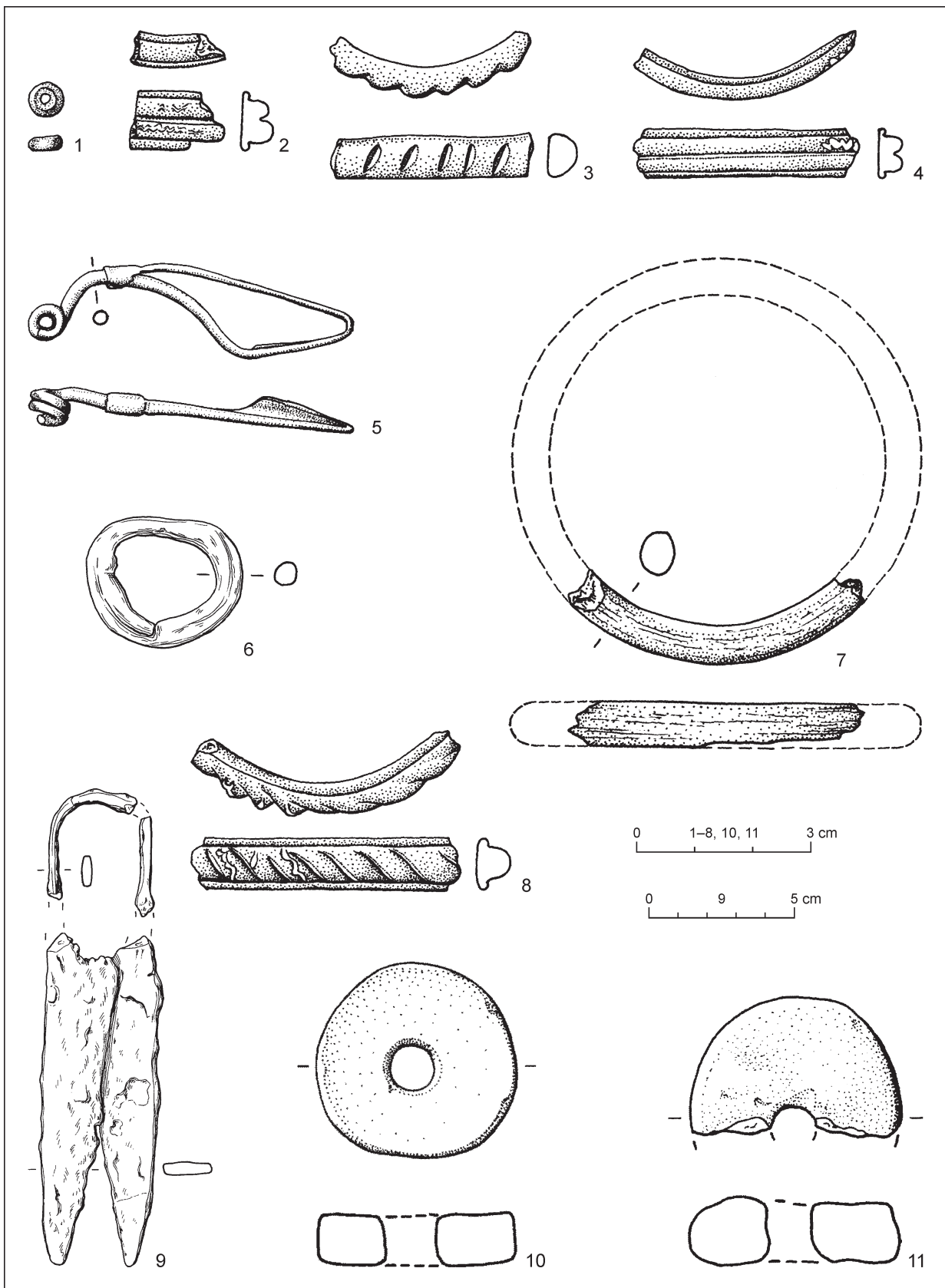
Tab. LXXXV. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Zber v sektoroch. Keramika.

Tab. LXXXVI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Zber v sektoroch. Keramika.

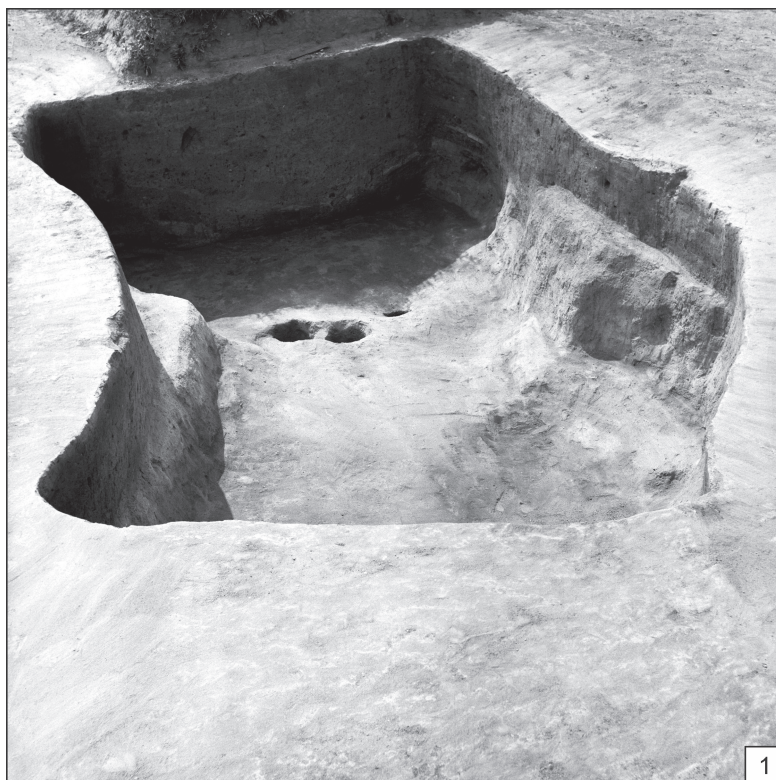
Tab. LXXXVII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Zber v sektoroch. Keramika.

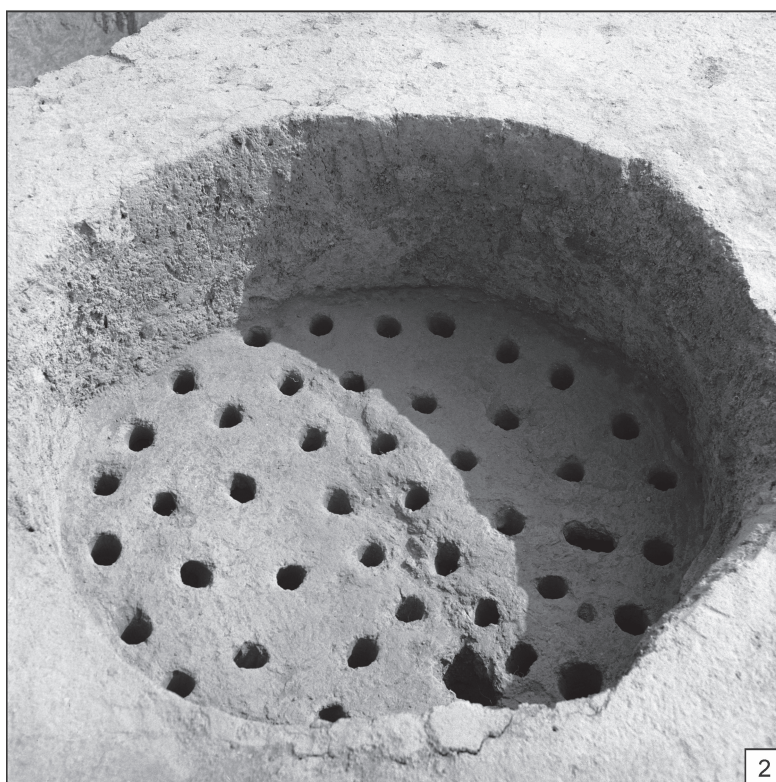
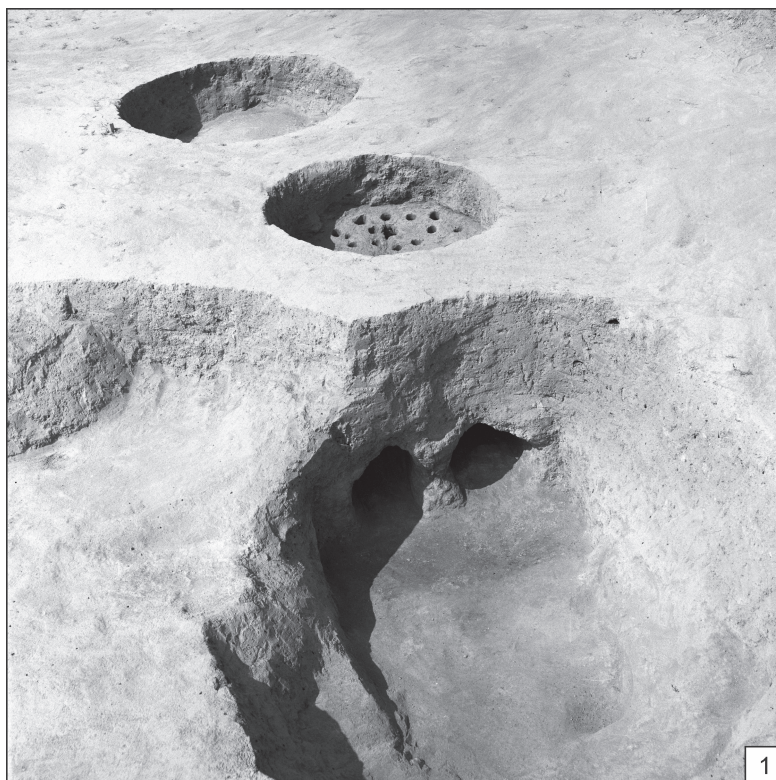
Tab. LXXXVIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Zbery v sektoroch. 1 – sklený korálik; 2–4, 8 – sklené náramky; 5 – bronzová spona; 6 – bronzový krúžok; 7 – sapropelitový náramok; 9 – železné nožnice; 10, 11 – hlinené kolieska.

Tab. LXXXIX. Nitra-Zobor, Martinský vrch. Objekt 36/62. Foto archív AÚ SAV Nitra.

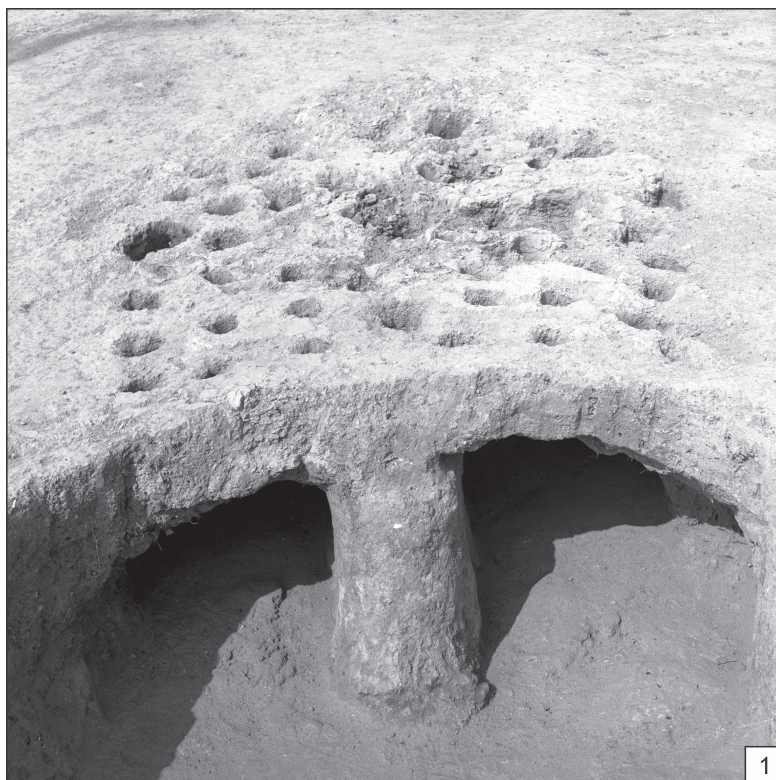
Tab. XC. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Objekt 200/82. Foto archív AÚ SAV Nitra.

Tab. XCI. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Hrnčiarska pec 216/82. Foto archív AÚ SAV Nitra.

Tab. XCII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Hrnčiarska pec 218/82. Foto archív AÚ SAV Nitra.

Tab. XCIII. Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. 1 – hrnčiarska pec 218/82 (detail); 2 – hrnčiarske pece 216/82 a 218/82. Foto archív AÚ SAV Nitra.

ARCHEOBOTANICKÉ NÁLEZY V OBJEKTOCH Z DOBY LATÉNSKEJ V NITRE

JANA MIHÁLYIOVÁ

Počas trvania výskumov na polykultúrnych lokalitách na ľavom brehu rieky Nitry boli odobraté aj paleobotanické vzorky. V príspevku sa zaoberáme tými, ktoré pochádzajú z objektov datovaných do doby laténskej. Ide o lokality Zobor, Šindolka (1968, 1975–1977, 1985–1986, 1995; vedúci výskumu B. Chropovský, G. Fusek, J. Hečková, G. Březinová), Chrenová II (poloha sa uvádza aj ako Staré záhrady; 1971; vedúci výskumu B. Chropovský), Chrenová, Športový areál (1983; vedúci výskumu B. Chropovský, vedúci revízneho výskumu G. Fusek) a Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny (1980, 1982; vedúci výskumu B. Chropovský, vedúci revízneho výskumu G. Fusek). Výsledky analýz sú predmetom tohto príspevku. Cieľom je porovnanie jednotlivých polôh so známym sortimentom pestovaných a planorastúcich rastlín, ale i drevinovej skladby v sledovanom období v Nitre.

MATERIÁL A METODIKA

Skúmaných bolo 87 vzoriek zo všetkých štyroch polôh, pričom najviac ich pochádza z polohy Zobor, Šindolka (67), menej z Mikovho dvora (10), Chrenovej II (7) a najmenej z polohy Chrenová, Športový areál (3). Z toho počtu bolo 34 vzoriek mazanice, 39 uhlíkov, 8 reprezentovalo zemínu na preplavovanie, 3 vzorky boli označené ako semená, 2 vzorky predstavovali živicu a po jednej vzorke bolo popola a trosky (tabela 1). Nálezy boli získané v teréne za prítomnosti archeobotanika, ale i bez jeho priamej asistencie.

Vzorky, z ktorých pochádza viac druhov (botanických taxónov) rastlinných makrozvyškov, označujeme ako nálezové komplexy.

Preplavovanie vzoriek zeminy prebiehalo manuálne v archeobotanickom laboratóriu cez sústavu sít s veľkosťou mriežky 0,25 mm, 0,7 mm a 5 mm (*Hajnalová/Hajnalová 1998*). Spolu bolo preplavených 70 litrov zeminy – 20 litrov z polohy Zobor, Šindolka, a 50 litrov z polohy Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny. Z ostatných polôh vzorky na preplavovanie odobraté neboli, do laboratória sa dostali archeológom vyzdvihnuté makrozvyšky (napr. samostatné uhlíky). Archeobotanický materiál sa analyzoval pod binokulárnou stereoskopickou lupou s maximálnym zväčšením 40 x pre semená pestovaných, planorastúcich rastlín a 250 x pre uhlíky. Pri analýzach sa použili katalógy semien, plodov (*Bejerrnick 1947; Schermann 1967*) a atlasy anatomickej stavby driev (*Gregus 1945; Schweingrüber 1978*). Z analýz boli vyhotovené archeobotanické nálezové posudky, ktoré sú uložené v dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre pod poradovými číslami 13332, 13728, 11935, 13929, 11925, 11762.

ROZBOR NÁLEZOV

Takmer všetky analyzované nálezové komplexy pochádzajú z objektov s presne určenou funkciou, ako zahĺbený jednopriestorový objekt („chata“), kolová jama, zásobná jama a objekty s bližšie neurčenou funkciou (označené ako sídlisková jama; tabela 2). Zuhľadnené makrozvyšky boli roztriedené na uhlíky, semená pestovaných (obilniny, strukoviny) a planorastúcich rastlín.

Katalóg s vyhodnotením a charakteristikou jednotlivých nálezov je zoradený podľa počtu nálezových komplexov. Za jednotlivými botanickými taxónmi neuvádzame počet (podrobnosti sú v tabele 3), ale v texte sú zoradené podľa množstva od najpočetnejších k menej početným.

1. Nitra, časť Zobor, poloha Šindolka, okres Nitra

(rok výskumu 1968, 1975–1977, 1985–1986, 1995; *Hajnalová 1994; Hajnalová/Mihályiová 1996a*).

Z tejto polohy bolo laboratórne spracovaných 67 nálezových komplexov. Z tohto množstva bolo 34 vzoriek mazanice, 26 uhlíkových, tri preplavené (s celkovým objemom hliny 20 litrov) a dve vzorky

Tabela 1. Lokality so sumárom nálezových komplexov z doby laténskej v Nitre.

Lokalita	Poloha	Rok výskumu	Počet vzoriek	Druh nálezu	Počet vzoriek	Objem hlíny (l)
Nitra, časť Zobor	Šindolka	1968	3	mazanica	3	–
		1975	8	mazanica	5	–
				uhlíky	2	–
				preplavená frakcia	1	10
		1976	10	mazanica	8	–
				uhlíky	2	–
		1977	2	popol	1	–
				troska	1	–
		1985	5	mazanica	2	–
				uhlíky	3	–
	1986	28	mazanica	16	–	
			uhlíky	10	–	
			živica	2	–	
Šindolka, Plocha G	1995	11	preplavená frakcia	2	10	
			uhlíky	9	–	
Nitra, časť Mikov dvor	Výstavba rozvodne elektriny	1980	9	preplavená frakcia	4	40
				uhlíky	5	–
		1982	1	preplavená frakcia	1	10
Nitra, časť Chrenová	II	1971	7	uhlíky	5	–
				semená	2	–
Nitra, časť Chrenová	Športový areál	1983	3	uhlíky	2	–
				semená	1	–
Spolu			87		87	70

Tabela 2. Charakteristiky jednotlivých objektov na lokalitách v dobe laténskej v Nitre.

Lokalita	Poloha	Charakteristika objektu	Číslo objektu
Nitra, časť Zobor	Šindolka	chata	5/68-75, 12/68, 72/75, 94/75, 102/75, 111/76, 126/76, 127/76, 158/77, 164/85, 176/85, 179/85, 186/85, 189/86, 190/86, 191/86, 194/86, 201/86, 204/86
		kolová jama	245/95
		zásobná jama	45/75
		sídlisková jama	125/76, 246/95, 247/95
Nitra, časť Mikov dvor	Výstavba rozvodne elektriny	chata	98/80, 100/80, 200/82
		sídlisková jama	65/80
Nitra, časť Chrenová	II	chata	5/71, 8/71, 20/71, 23/71, 33/71
		sídlisková jama	4/72
Nitra, časť Chrenová	Športový areál	chata	8/93

Tabela 3. Rastlinné druhy z lokalít doby laténskej v Nitre.

Druh	Forma	Nitra-Zobor, Šindolka				Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny		Nitra- -Chrenová II		Nitra- -Chrenová, Športový areál
		zásobná jama	chata	kolová jama	sídlisková jama	chata	sídlisková jama	chata	sídlisková jama	chata
		45	5, 12, 72, 94, 102, 111, 126, 127, 158, 164, 176, 179, 186, 189, 190, 191, 194, 201, 204	245	125, 246, 247	98, 100, 200	65	5, 8, 20, 23, 33	4	8
		Počet nálezových komplexov								
2	31	5	6	7	3	6	1	3		
Uhlíky										
<i>Acer</i> sp.	drevo (wood)	15	34	1	–	1	4	1	–	–
<i>Carpinus betulus</i>	drevo (wood)	–	–	–	–	5	–	–	–	1
<i>Corylus avellana</i>	drevo (wood)	–	39	–	–	–	–	–	–	–
<i>Cornus mas</i>	drevo (wood)	–	–	–	–	–	–	4	–	–
listnaté	drevo (wood)	4	5	–	4	–	–	1	–	–
<i>Quercus</i> sp.	drevo (wood)	1	20	3	27	53	1	30	9	27
<i>Salix</i> sp.	drevo (wood)	2	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Ulmus</i> sp.	drevo (wood)	1	7	1	2	6	–	12	–	–
<i>Fraxinus excelsior</i>	drevo (wood)	–	–	–	–	2	–	–	–	–
<i>Fagus sylvatica</i>	drevo (wood)	–	–	–	1	–	–	–	–	–
<i>Frangula alnus</i>	drevo (wood)	–	12	–	–	–	–	–	–	–
<i>Frangula alnus</i> cf.	drevo (wood)	–	2	–	–	–	–	–	–	–
<i>Lonicera</i> sp.	drevo (wood)	–	0	–	–	–	–	2	–	–
<i>Rosa canina</i>	drevo (wood)	–	0	–	–	1	–	–	–	–
<i>Tilia</i> sp.	drevo (wood)	–	0	–	–	5	–	–	–	–
Zuhofnatené obilniny										
<i>Avena</i> sp. cf. <i>sativa</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	–	100	–	–	–
<i>Hordeum vulgare</i>	zrno (grain)	7	–	–	–	2	638	6	–	–
<i>Hordeum vulgare-coeleste</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	4	–	–	–	–
<i>Hordeum</i> sp./ <i>Triticum</i> sp.	zrno (grain)	–	–	–	–	–	–	–	–	1
<i>Panicum miliaceum</i>	zrno (grain)	30	–	–	–	52	3	–	–	–
<i>Triticum monococcum</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	–	86	–	–	–
<i>Triticum monococcum</i>	vidlička (fork)	–	–	–	–	–	38	–	–	–
<i>Triticum dicoccon</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	2	88	4	–	–
<i>Triticum dicoccon</i>	vidlička (fork)	–	–	–	–	–	37	–	–	–
<i>Triticum spelta</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	4	126	–	–	–
<i>Triticum spelta</i>	vidlička (fork)	–	–	–	–	–	13	–	–	–
<i>Triticum spelta</i> cf.	zrno (grain)	–	–	–	–	–	243	–	–	–
<i>Triticum aestivum</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	2	180	12	–	–
<i>Triticum</i> sp.	zrno (grain)	1	–	–	–	–	240	16	–	–
<i>Triticum</i> sp.	vidlička (fork)	–	–	–	–	–	50	–	–	–
<i>Secale cereale</i>	zrno (grain)	–	–	–	–	–	101	–	–	–
<i>Secale cereale</i> cf.	zrno (grain)	–	–	–	–	–	–	1	–	–
<i>Cerealía</i> indet.	kolienko (nodium)	1	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Cerealía</i> indet.	zrno-fragment (grain-fragment)	5	–	v	–	20	–	250	–	–

Tabela 3. Pokračovanie.

Druh	Forma	Nitra-Zobor, Šindolka				Nitra-Mikov dvor, Výstavba rozvodne elektriny		Nitra- -Chrenová II		Nitra- -Chrenová, Športový areál
		zásobná jama	chata	kolová jama	sídlisková jama	chata	sídlisková jama	chata	sídlisková jama	chata
Zuhoľnatené strukoviny										
<i>Lens culinaris</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	335	–	–	–	–
<i>Lens culinaris</i> cf.	semienko-fragment (seed-fragment)	–	–	–	–	29	–	–	–	–
Zuhoľnatené planorastúce rastliny										
<i>Carduus</i> sp.	semienko (seed)	1	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Brassicaceae</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	–	2	–	–	–
<i>Bromus mollis</i> cf.	semienko (seed)	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Bromus secalinus</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	–	7	–	–	–
<i>Bromus</i> sp.	semienko (seed)	–	–	–	–	–	4	–	–	–
<i>Fabaceae</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	–	2	–	–	–
<i>Fallopia convolvulus</i>	semienko (seed)	1	–	–	–	–	19	–	–	–
<i>Galium</i> sp.	semienko (seed)	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Chenopodium album</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	8	5	–	–	–
<i>Chenopodium hybridum</i>	semienko (seed)	3	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Chenopodium</i> sp.	semienko (seed)	10	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Polygonum aviculare</i>	semienko (seed)	10	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Rumex crispus</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	–	2	–	–	–
<i>Rumex</i> sp.	semienko (seed)	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Sambucus ebulus</i>	semienko (seed)	2	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Solanum</i> sp.	semienko (seed)	2	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Stachys</i> sp.	semienko (seed)	–	–	–	–	1	–	–	–	–
<i>Thlaspi arvense</i>	semienko (seed)	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Tithymalus helioscopia</i> cf.	semienko-fragment (seed-fragment)	1	–	–	–	–	–	–	–	–

boli označené ako živica/glejotok. Jedna vzorka bola z popola a trosky. Odtlačky rastlinného materiálu v mazanici sú predmetom samostatného príspevku (Hajnalová 2000; Hajnalová/Mihályiová 1994; 1996b). Analyzované rastlinné makrozvyšky boli vytriedené z nálezových komplexov pochádzajúcich zo zásobnej jamy (obj. 45/75), z 19 zahĺbených jednopriestorových objektov (chát; tabela 2), z kolových jám v týchto objektoch (obj. 245/95) a zo sídliskových jám (obj. 125/76, 247/95, 296/95). Najviac nálezov bolo v zásobnej jame (uhlíky, pestované rastliny i buriny), ďalej v zahĺbených jednopriestorových objektoch a v kolových jamách. Zo sídliskových jám boli analyzované len uhlíky. Uhlíky zo zásobnej jamy patrili javoru (*Acer* sp.), vrbe (*Salix* sp.), brestu (*Ulmus* sp.), dubu (*Quercus* sp.) a bližšie neurčenej listnatej drevine. Z obilnín sme identifikovali semená prosa siateho (*Panicum miliaceum*), zrná jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), pšenice (*Triticum* sp.), fragmenty zrn obilnín (*Cerealialia* indet.) a zuhoľnatený fragment kolienka stebľa obilnín (*Cerealialia* indet.). Medzi semenami burín patrilo najviac semien stavikrvu vtáčiemu (*Polygonum aviculare*), menej mrlíku (*Chenopodium* sp.), mrlíku hybridnému (*Chenopodium hybridum*), baze chabzdovej (*Sambucus ebulus*), ľuľku (*Solanum* sp.), pravdepodobne mliečniku kolovratcovému (cf. *Tithymalus helioscopia*), pohánkovcu ovijavému (*Fallopia convolvulus*) a bodliaku (*Carduus* sp.). Uhlíky zo zahĺbených jednopriestorových objektov, kolových jám a sídliskových jám patria dubu (*Quercus* sp.), lieske obyčajnej (*Corylus avellana*), javoru (*Acer* sp.), krušine jelšovej (*Frangula alnus*), brestu (*Ulmus* sp.), buku (*Fagus sylvatica*).

tica) a bližšie neidentifikovanej listnatej drevine. Populová vzorka bola sterilná, bez rastlinných zvyškov. Vo vzorke označenej archeológom ako troska sa nachádzalo šesť kusov hmoty, ktorá neobsahovala žiadny rastlinný materiál ani organickú hmotu, ale na jej povrchu boli pozorovateľné odtlačky prútov driev s priemerom 1,5–2 cm.

2. Nitra, časť Mikov dvor, poloha Výstavba rozvodne elektriny, okres Nitra

(rok výskumu 1980, 1982; Hajnalová 1989; Hajnalová/Račeková 1987a)

Z 10 získaných nálezových komplexov bolo sedem odobratých z troch zahĺbených jednopriestorových objektov (chát; obj. 98/80, 100/80, 200/82) a tri zo sídliskovej jamy (obj. 65/80). 70 kusov uhlíkov zo zahĺbených jednopriestorových objektov patrí týmto drevinám: dub (*Quercus* sp.), brest (*Ulmus* sp.), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), javor (*Acer* sp.), lipa (*Tilia* sp.), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*) a ruža šípová (*Rosa canina*). Z obilnín boli vo vzorkách prítomné semená prosa siateho (*Panicum miliaceum*), zrná jačmeňa siateho nahého (*Hordeum vulgare* var. *coeleste*), jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), pšenice špaldovej (*Triticum spelta*), pšenice dvojrzbovej (*Triticum dicoccon*), pšenice siatej (*Triticum aestivum*) a fragmenty zrn obilnín (*Cerealia* indet.). Strukovina šošovica kuchynská (*Lens culinaris*) pochádza iba z jednej chaty (obj. 200/82), a to v počte 335 kusov celých semien a 29 kusov fragmentov semien. Semená planorastúcich rastlín patria mrlíku bielu (*Chenopodium album*) a čistcu (*Stachys* sp.). Počet 1995 rastlinných makrozvyškov zo sídliskovej jamy (obj. 65/80) nebude náhodný. Môžeme predpokladať, že tento objekt bol pravdepodobne zásobnou jamou. Obilie tu bolo skladované aj s plevami, svedčia o tom nálezy vidličiek (časti pliev). Z driev tu boli uhlíky javora (*Acer* sp.) a duba (*Quercus* sp.). Najpočetnejšou obilninou v tomto objekte je jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), z ktorého sa identifikovali iba zrná. Zrná spolu s vidličkami sme našli zo pšenice špaldovej (*Triticum spelta*), pšenice dvojrzbovej (*Triticum dicoccon*), pšenice jednozrbovej (*Triticum monococcum*) a pšenice (*Triticum* sp.). Z ostatných obilnín sa tu nachádzali zrná pšenice siatej (*Triticum aestivum*), raže siatej (*Secale cereale*) a pravdepodobne ovsa siateho (*Avena* sp. cf. *sativa*). Zo všetkých skúmaných laténskych objektov v Nitre obsahovala táto sídlisková jama aj najviac semien burín. Identifikované boli semená planorastúcich rastlín: pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), stoklas obilný (*Bromus secalinus*), mrlík biely (*Chenopodium album*), stoklas (*Bromus* sp.), pravdepodobne stoklas mäkký (cf. *Bromus molis*), štiavec kučeravý (*Rumex crispus*), lipkavec (*Galium* sp.), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), štiavec (*Rumex* sp.), peniažtek roľný (*Thlaspi arvense*) a semená rastlín z čeľadi kapustovité (*Brassicaceae*) a bôbovité (*Fabaceae*).

3. Nitra, časť Chrenová, poloha II, okres Nitra

(rok výskumu 1971; Hajnalová/Mihályiová 1998; Hajnalová/Račeková 1987b; Mihályiová 1998)

Nálezové komplexy (7) z tejto lokality pochádzajú zo zahĺbených jednopriestorových objektov (chát; obj. 5/71, 8/71, 20/71, 23/71, 33/71)/71 a zo sídliskovej jamy (obj. 4). V makrozvyškoch sídliskovej jamy boli identifikované uhlíky, ktoré patrili dubu (*Quercus* sp.). Uhlíky duba (*Quercus* sp.) a zemolezu (*Lonicera* sp.) pochádzajú z objektu 23/71. V ďalších chatách sa analýzou zistila prítomnosť uhlíkov a pestovaných rastlín (obilnín). Uhlíky patria drevinám – dubu (*Quercus* sp.), brestu (*Ulmus* sp.) a javoru (*Acer* sp.). Obilniny sú zastúpené zrnami pšenice siatej (*Triticum aestivum*), pšenice (*Triticum* sp.), jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), fragmentmi zrn obilnín (*Cerealia* indet.) a pravdepodobne zrnom raže siatej (cf. *Secale cereale*). Planorastúce rastliny neboli vo vzorkách identifikované.

4. Nitra, časť Chrenová, poloha Športový areál, okres Nitra

(rok výskumu 1983; Hajnalová 1986).

Na tejto lokalite boli archeológom odobraté iba tri nálezové komplexy zo zahĺbeného jednopriestorového objektu (obj. 8/83), ktoré boli chudobné na rastlinné makrozvyšky. Identifikované boli uhlíky, ktoré patrili dubu (*Quercus* sp.) a hrabu obyčajnému (*Carpinus betulus*) a iba jeden nález fragmentu zrna obilnín, jačmeňa alebo pšenice (*Hordeum* sp./*Triticum* sp.).

DISKUSIA

Hodnotený súbor nie je veľký, no potvrdzuje doteraz známe skutočnosti. Sortiment pestovaných rastlín dokumentuje, že na území Slovenska od doby laténskej začína tradícia zrnín takých poľnohospodárskych rastlín, ktoré majú pôvod v Európe a v Ázii a sú pestované i v súčasnosti (Hajnalová 1989). V dobe laténskej sa pestovali ešte archaické plevnaté obilniny, a to pšenica dvojrznová a pšenica jednozrnová. Nemalý podiel má v pestovaní i plevnatá pšenica špaldová. Vieme, a nálezy to potvrdzujú, že od obdobia strednej doby laténskej už bola pestovaná aj bezplevnatá pšenica siata. Jačmeň siaty zostáva aj v dobe laténskej obľúbenou obilninou. So zrnami raže siatej sa stretávame od včasnej doby laténskej, dokázané je i pestovanie ovsu siateho.

Vo vzorkách z laténskyh objektov v Nitre máme potvrdené všetky menované druhy obilnín. Najpočetnejší je súbor zo sídliskovej jamy na Mikovom dvore (objekt 65/80), v ktorom sa nachádzajú všetky vymenované druhy obilnín. V tomto prípade išlo pravdepodobne o zhorenú zásobu zrnovín, objekt bol teda asi zásobnou jamou. Proso siate, ktoré je v dobe laténskej stále pestovanou obilninou, máme v našich nálezoch potvrdené iba zo Šindolky zo zásobnej jamy (objekt 45/75). Dôkazom pestovania strukovín, konkrétne šošovice kuchynskej, je nález z chaty (objekt 200/82) z Mikovho dvora. V tomto prípade ide pravdepodobne o zvyšky nespracovanej potravy. V nálezoch sme neobjavili žiadne technické plodiny, liečivé rastliny ani zbierané ovocie. Príčinou môže byť nízky počet nálezových komplexov.

Popri zuhoľnatených semenách kultúrnych rastlín boli v tých istých nálezových komplexoch identifikované aj semená planorastúcich rastlín, ktoré pochádzajú z chát a zásobných jám, v ostatných objektoch (kolové jamy, sídliskové jamy, chaty) absentujú. Z celkového počtu rastlinných makrozvyškov (3159 ks) bolo iba 94 ks semien burín, čo sú len 3 %. Druhovo najpočetnejšou skupinou je skupina poľných burín, čo môže dokumentovať obrábanie polí. Na lokalitu boli prinesené spolu s úrodou. Takými sú peniažtek roľný, štiavec kučeravý, stoklas obilný, stoklas mäkký, pohánkovec ovijavý a mliečnik kolovratcový. Ďalšou skupinou zuhoľnatených semien burín v našich nálezoch sú rastlinné druhy, ktoré sa na dnešných poliach okopanín vyskytujú ako na druhotných stanovištiach. Ich prvotnými stanovišťami v súčasnosti sú púste miesta, priekopy, skládky, prípadne vlhké rumoviská. Skupinu týchto rastlín tvoria mrlík hybridný, mrlík biely, štiavec kučeravý, stavikrv vtáčí. Jeden rastlinný druh, baza chabzdová, zastupuje v našom súbore rastlinné druhy, ktoré vyžadujú suché stanovište, krovinaté stráne alebo lesné čistinky. Zuholnatené úlomky kmeňov alebo konárov stromov a kríkov boli prítomné vo všetkých skúmaných objektoch. Analyzovaných bolo 346 ks, čo je 11 % z celkového počtu rastlinných makrozvyškov. Z tohto množstva pochádza 261 úlomkov uhlíkov z chát, zvyšné z ostatných objektov. Pôvodné stromy, ako dub, brest, jaseň, javor, hrab aj lipu, treba hľadať v zmiešaných dubových lesoch na Nitrianskej pahorkatine, mimo areálu dnešného mesta, ktorý mohol byť odlesnený okolo zmeny letopočtov. Stavebné dubové drevo na obydlia a hospodárske budovy museli dovážať. Ostatné drevo, vyskytujúce sa v nálezoch, môže pochádzať z drobných predmetov dennej potreby. Drevo, ktoré rástlo popri brehoch rieky Nitry (vřba, krušina jelšová), sa mohlo využívať na výrobu drobného náradia, podobne ako drevo z kríkov liesky obyčajnej, drieňa obyčajného alebo ruže šípovej. Všetky vymenované druhy drev možno považovať za dostupné v bližšom alebo širšom zázemí Nitry.

ARCHAEOBOTANICAL FINDS IN THE LA TÈNE FEATURES FROM NITRA

Summary

The material from the La Tène settlements at four sites – Zobor, site Šindolka, Chrenová, site II/Staré záhrady, Chrenová, site Športový areál; and Mikov dvor, site Construction of an electrical substation – was archaeobotanically studied. 87 samples from 35 features from all four sites were analyzed. There were 34 samples of daub, 38 charcoals, 8 samples of earth for flotation, 3 samples indicated as seeds, 2 samples of resin and 1 sample of ash and 1 sample of slag (Table 1).

The analyzed find complexes come from features with precisely defined functions, such as sunken one-room features (so called huts), kiln's loading pit, stakehole, storage pit and settlement pit (Table 2). Carbonized macroremains (3,158 exemplars) were classified as charcoals, cultivated plants (cereals, legumes) and wild plant species (Table 3).

The evaluated collection confirms previously known facts, such as the fact that in the La Tène period, archaic hulled cereals, emmer and einkorn wheat, were still grown. Spelt wheat is also rather frequently cultivated. The finds prove that since the Middle La Tène period, naked wheat was grown as well. Barley remains a popular cereal in the La Tène period. We find grains of rye from the Early La Tène and from the oldest times, growing oat is proved as well.

The richest find comes from the settlement pit at Mikov dvor (feat. 65/80). In this case, we probably have a burned supply of grains with all known cereal species. Millet is only documented from Šindolka, the storage pit (feat. 45/75).

Cultivation of legumes – lentils in particular – is confirmed by the find from a hut (feat. 200) at Mikov dvor. The find probably represents remains of unprocessed food.

Grains of wild-growing plants make up only 3 % of vegetal macroremains and they come from huts and storage pits. 11 % of the total number of vegetal macroremains are made up by charcoals which were present in all features. The assortment of wood in finds comprises oak, elm, ash, maple, hornbeam, linden, willow, alder buckthorn, hazel, Cornelian cherry and dog-rose.

Table 1. Sites with the summary of find complexes from the La Tène period in Nitra.

Table 2. Characteristics of individual features at sites in the La Tène period in Nitra.

Table 3. Plant species from the sites of the La Tène period in Nitra.

LITERATÚRA

- Beijernick 1947
 Gregus 1945
 Hajnalová 1986
 Hajnalová 1989
 Hajnalová 1994
 Hajnalová 2000
 Hajnalová/Hajnalová 1998
 Hajnalová/Mihályiová 1994
 Hajnalová/Mihályiová 1996a
 Hajnalová/Mihályiová 1996b
 Hajnalová/Mihályiová 1998
 Hajnalová/Račková 1987a
 Hajnalová/Račková 1987b
 Mihályiová 1998
 Schermann 1967
 Schweingrüber 1978
- W. Beijernick: *Zadenatlas der niederlandsche Flora*. Wageningen 1947.
 P. Gregus: *Bestimmung der mitteleuropäischen Laubhölzer und Sträucher*. Budapest 1945.
 E. Hajnalová: *Nálezová správa 11762*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1986. Nepublikované.
 E. Hajnalová: *Súčasný poznatky z archeobotaniky na Slovensku*. Acta Interdisciplinaria Archeologica VI. Nitra 1989.
 E. Hajnalová: *Nálezová správa 13332*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1994. Nepublikované.
 E. Hajnalová: Archäobotanische fude aus der La Tènezeit von der Fundstelle Nitra-Šindolka. In: G. Březinová (ed.): *Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit*. Bratislava 2000, 295–298.
 M. Hajnalová/E. Hajnalová: Preplavovanie – metóda získavania rastlinných makrozvyškov z archeologických objektov a vrstiev. (Water Flotation – method for the recovery of plant macroremains from archaeological features and layers.) *Informátor SAS pri SAV* 8, 1998, 6, 7.
 E. Hajnalová/J. Mihályiová: Archeobotanické nálezy v roku 1994. *AVANS* 1994, 1996, 63–76.
 E. Hajnalová/J. Mihályiová: *Nálezová správa 13728*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1996. Nepublikované.
 E. Hajnalová/J. Mihályiová: Archeobotanické nálezy v roku 1996. *AVANS* 1996, 1998, 61–67.
 E. Hajnalová/J. Mihályiová: Archeobotanické nálezy v roku 1998. *AVANS* 1998, 2000, 72–78.
 E. Hajnalová/B. Račková: *Nálezová správa 11925*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1987. Nepublikované.
 E. Hajnalová/B. Račková: *Nálezová správa 11935*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1987. Nepublikované.
 J. Mihályiová: *Nálezová správa 13929*. Archeologický ústav SAV. Nitra 1998. Nepublikované.
 S. Schermann: *Magismeret II*. Budapest 1967.
 F. H. Schweingrüber: *Mikroskopische Holz Anatomie*. Zürcher A. G. Zug 1990.

Ing. Jana Mihályiová
 Archeologický ústav SAV
 Akademická 2
 SK – 949 21 Nitra
 nraujmih@savba.sk

